T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI

BALKAN ARAŞTIRMALARI

RUMELİ'DE FAALİYET GÖSTEREN DERVİŞLERE DAİR MENAKIPNAMELERDE TARİHÎ VE EFSANEVÎ UNSURLAR

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Fatma YILMAZ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Aşkın KOYUNCU

Çanakkale 2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi Olarak sunduğum **"Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlere Dair Menakıpnamelerde Tarihî ve Efsanî Unsurlar"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27./09./2019

Fatma YILMAZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Fatma YILMAZ'a ait **"Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlere Dair Menakıpnamelerde Tarihi ve Efsanevi Unsurlar"** adlı çalışma, jürimiz tarafından Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı, Balkan Araştırmaları
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üyeler	İmza
Üye Doç. Dr. Resul AY	
Doç. Dr. Aşkın KOYUNCU (Danışman)	
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz PARLAK	

Tez No : 10294881
Tez Savunma Tarihi : 29.08.2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

27/09/2019

ÖZET

RUMELİ'DE FAALİYET GÖSTEREN DERVİŞLERE DAİR MENAKIPNAMELERDE TARİHÎ VE EFSANEVÎ UNSURLAR

Osmanlı Devletinin kurulmasında, İslam'ın Balkanlara ulaşmasında gazi- dervişler önemli bir yere sahiptir. Bu gazi-dervişler hakkında kaleme alınan menakıpnameler gazi-dervişlerin Rumeli'deki faaliyetleri hakkında kıymetli bilgiler ihtiva ederler. Dönemin tarihi, dini, sosyal ve daha birçok alanla alakalı özelliklerini ortaya koymak isteyen bir araştırmacı için önemli birer kaynak niteliği taşıyan menakıpnameler üzerinde çalışılmaya değer kaynaklardandır. Bu çalışma da Rumeli'de faaliyet gösteren dervişlere dair menakıpnamelerdeki tarihî ve efsanî unsurları ele alındı. Bu bağlamda Sarı Saltık, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba ve Demir Baba'nın hayatları, menakıpnameleri ve Rumeli tarihine katkıları üzerine duruldu.

Zengin halk kültürünün yansımaları görülen menakıpnamelerin Rumeli'nin Osmanlı kültür ve uygarlığının bir parçası haline gelmesinde ne derece ışık tuttuğuna vurgu yapıldı. Dolayısıyla bu tez konu ile ilgili menakıpnamelerin orijinal ya da tıpkıbasımları kullanılarak elde edilen bilgiler tasnif, tenkit, tahlil ve terkip yapılarak tarihî ve efsanîunsurların birbiriyle ortak ya da farklı yönlerini karşılaştırarak tarihi kaynaklarla örtüşüyor mu bakılarak incelenecek ve tarih bilimi açısından ne derece önemli kaynaklar olabileceklerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Heterodoks, Ortodoks, Derviş, Gaza, Tekke, Zaviye, Kalenderî, Hurûfî.

ABSTRACT

HISTORICAL AND LEGENDARY ELEMENTS IN THE MENAKIPNAMES OF RUMELIAN DERVISHES

Ghazi-dervishes have an important place in the establishment of the Ottoman Empire and in the spread of Islam in the Balkans. The menakıpname written about these ghazi- dervishes contain valuable information about the activities of these ghazi-dervishes in Rumelia. Menakıpname, which is an important resource for a researcher who wants to reveal the historical, religious, social and many other characteristics of the period, is one of the sources worth studying. In this study, the historical and legendary elements in the menakıpnamesabout ghazi-dervishes, who played an important role in the Rumelia, have been discussed.

Accordingly, the lives and menakıpnames of Sarı Saltık, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba, Demir Baba and their contributions to the Rumelian history have been discussed. Particular emphasis was be given to the extent to which menakıpname, whose reflections of rich folk culture and clearly visible, shed light on the fact that Rumelia became a part of Ottoman culture and civilization. Therefore, this thesis will be examined by looking at whether the information obtained by using the original or the same editions of the menakıpname on the subject, classification, criticism, analysis and composition by comparing the common and legendary elements with historical sources and will help us understand how important resources can be for the science of history.

Key Words: Heterodox, Orthodox, Holy War, Dervish, Lodge, Zawiya, Kalenderî, Hurûfî.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu "Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlere Dair Menakıpnamelerde Tarihî ve Efsanevî Unsurlar"dır. Rumeli'de Osmanlı ya da Türk-İslam Kültürü'nün yayılmasında önemli bir yere sahip olduklarını bildiğimiz Sarı Saltık, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba ve Demir Baba gibi gazi-dervişlere dair menakıpnamelerin taşıdığı tarihî ve efsanî unsurları inceleyip bu unsurları farklı menakıpnameler içinde birbiriyle kıyaslamaya çalışacağız.

Gazi-dervişlere ait menakıpnamelerin taşıdığı tarihî ve efsanî unsurlar tespit edilerek gazi-dervişlerin Rumeli'de Türk-İslam kültürünün yayılıp yerleşmesi sürecine ne derece katkı yaptıkları ortaya konularak bir edebiyat eseri olarak görülen menakıpnamelerin tarihi kaynak olarak kullanılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Sarı Saltık, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba ve Demir Baba kimdir? Menakıpnamelerinin özellikleri nelerdir? Menakıpnamelerindeki tarihî ve efsanî unsurları nelerdir? Rumeli tarihine nasıl ışık tutar soruları cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma girişten sonra üç ana bölümden oluşmaktadır. Öncelikle giriş mahiyetindeki bölümde, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişi ve Rumeli'deki iskân siyaseti hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde menakıpname nedir, kaynak olarak nasıl kullanılır, Türk-İslam dünyasında ortaya çıkmış menakıpnameler hangileridir sorularının cevabı üzerinedir. İkinci bölümde tespit edilmiş olan dört ayrı menakıpname ayrı ayrı ele alınarak taşıdıkları tarihi unsurlar tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde de bu eserlerdeki efsanevi unsurlar ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise, tüm bu veriler dâhilinde ulaşılan bilgiler kısaca değerlendirilmiştir.

Tezin hazırlanıp bu aşamaya gelmesine anlayışla ve titizlikle emek veren, çok değerli tez danışman hocam Doç. Dr. Aşkın KOYUNCU'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca beni sürekli destekleyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Fatma YILMAZ

Çanakkale 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER iv

KISALTMALAR viii

RESİMLER LİSTESİ ix

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR TÜRK-İSLAM KÜLTÜR TARİHİNİN KAYNAĞI OLARAK MENAKIPNAMELER

1.1.Menakıpname'nin Tanımı 26

2. 1. Menakıpnamelerin Tarihsel Gelişimi 29

3.1. Menakıpnamelerin Diğer Anlatım Türleriyle Değerlendirilip Karşılaştırılması 32

3.1.1. Menakıpname-Efsane 33

3.1.2. Menakıpname-Masal 36

3.1.3. Menakıpname-Destan 37

4.1. Menakıpnamelerin Kaynak Değeri ve Tarih Araştırmalarında Kullanımı 39

5.1. Menakıpnamelerin Tasavvufi Yönü 42

5.1.1.Veli 43

5.1.2. Baba 45

5.1.3. Abdal 45

5.1.4. Kalenderî 46

5.1.5. Kutbü'l-aktab 49

5.1.6. Enel Hak 51

6.1. Türk-İslam Dünyasında Ortaya Çıkmış Menakıpnameler Üzerine 52

7.1. Rumeli'de Faaliyet Gösteren Derviş Menakıpnameleri 55

7.1.1. Sarı Saltık Menakıpnamesi 55

7.1. 2. Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Menakıpnamesi 58

7.1.3. Otman Baba Menakıpnamesi 61

İKİNCİ BÖLÜM

RUMELİ'DE TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜNÜN YAYILMASINA ÖNCÜLÜK EDEN GAZİ-DERVİŞLERİN MENAKIPNAMELERİNDE TARİHİ UNSURLAR

2.1.Dervişlerin İslamlaşma Üzerindeki Etkileri 64

2.2. Balkanlardaki Dervişler ve Alevi-Bektaşi İlişkisi 66

2.3. Sarı Saltık'ın Rumeli'deki Hayatı 68

2.3.1. Sarı Saltık'ın Rumeli Seferi 72

2.3.2. Bektaşi Geleneğinde Sarı Saltık 74

2.4.1. Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Bolayır 80

2.4.2. Bektaşi Geleneğinde Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) 81

2.5. Otman Baba'nın Rumeli'deki Hayatı 83

2.5.1. Otman Baba'nın Ulema ve Halk Arasındaki İlişkisi 85

2.5.2. Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmet Arasındaki İlişki 88

2.5.3. Bektaşi Geleneği'nde Otman Baba 92

2.6.1. Demir Baba'nın Balkanlarda Faaliyet Göstermiş Erenleri Ziyareti 97

2.6.2. Bektaşi Geleneğinde Demir Baba ve İnanç Ritüelleri 99

2.7. Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlerin Tekke-Zaviye ve Türbeleri 101

2.7.1. Sarı Saltık'ın Tekkesi ve Türbesi 104

2.7.2. Seyyid Ali Sutan (Kızıldeli) Tekkesi ve Türbesi 106

2.7.3. Otman Baba Tekkesi ve Türbesi 107

2.7.4. Demir Baba Tekkesi ve Türbesi 109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUMELİDE'DEKİ DERVİŞ MENAKIPNAMELERİNİN EFSANEVİ UNSURLARI

3.1. Menakıpnamelerde Görülen İnanç Motifleri 112

3.1.1. Rüya Motifi 113

3.1.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Rüya Motifi 115

3.1.3. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Rüya Motifi 117

3.1.4. Otman Baba Menakıpnamesinde Rüya Motifi 117

3.2.1. Tahta Kılıç Motifi 118

3.2.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Tahta Kılıç Motifi 120

3.2.3. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Tahta Kılıç Motifi 122

3.3.1. Ejderha Motifi 122

3.3.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Ejderha Motifi 124

3.3.2. Otman Baba Menakıpnamesinde Ejderha Motifi 128

3.3.3. Demir Baba Menakıpnamesinde Ejderha Motifi 128

3.4.1. Keramet Motifi 129

3.4.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Keramet Motifleri 131

3.4.3. Sarı Saltık'ın Gösterdiği Kerametlerle Kâfirlerin Müslümanlığı Kabul Etmesi 133

3.4.4. Taş Kesilme Motifi 134

3.4.5. Sarı Saltık'ın Hayvanlara ve Cinlere Hükmetmesi 135

3.4.6. Demir Baba'nın Hayvanlarla Konuşması 137

3.4.7. Ateşe Hükmetme Motifi 138

3.4.8. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Ateşe Hükmetme Motifi 138

3.4.9. Demir Baba Menakıpnamesinde Ateşe Hükmetme Motifi 138

3.5.1. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Keramet Motifleri 138

3.5.2. Kerametle Gelibolu'nun Fethi 139

3.5.3. Bektaşi Nefeslerinde Yer Alan Seyyid Ali Sultan Kerametleri 140

3.5.4. Himmet, Bast-ı Zaman ve Tayy-ı Mekân Motifi 141

3.5.5. Halka Felâket Musallat Etme 142

3.6.1. Otman Baba Menakıpnamesinde Keramet Motifleri 142
3.6.2. Buluta Binme ve Tenâsüh Motifi 143
3.6.3. Gaipten ve Gelecekten Haber Verme Motifi 144
3.6.4. Ateş Kültü 146
3.6.5. Hastaları İyileştirme Motifi 151
3.7.1. Demir Baba Menakıpnamesinde Keramet Motifleri 151
3.7.2. Adalet Savaşçısı Demir Baba 152
3.7.3. Az Yiyecekle Çok Kişiyi Doyurma Motifi 153
3.8.3. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Su Üstünde Yürüme Motifi 154
3.9.1. Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi 155
3.9.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi 156
3.9.3. Seyyid Ali SultanMenakıpnamesinde Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi 156
3.9.4. Demir Baba Menakıpnamesinde Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi 156
SONUÇ 158
KAYNAKÇA 160
ÖZGEÇMİŞ 181

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

a.g.t. : Adı Geçen Tez

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa Numarası

S. : Sayı

ss. : Sayfadan Sayfaya

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Yay. : Yayınlar

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1.1.Süleyman Paşa Türbesi 5

Resim 1.2. Çimpe Kalesi.....6

Resim 1.3. XVI. yüzyılda bir Kalenderî dervişi.....49

Resim 1.5. Gelibolu'da bulunan Hallac-ı Mansur Türbesi 52

Resim 1.5. Sarı Saltık'ın Kruja Dağındaki Makamı 106

Resim 1.6. Seyyid Ali Sultan'ın Dimetoka'daki Türbesi 107

Resim 1.7. Otman Baba'nın Bulgaristan'ın Hasköy'deki Tekkesi 109

Resim 1.8. Deliorman'da Demir Baba Türbesi-Bulgaristan.....111

Resim 1.9. Kum Adası 155

GİRİŞ

OSMANLI DEVLETİ'NİN RUMELİ'YE GEÇİŞİ VE RUMELİDEKİ İSKÂN SİYASETİ

1. Osmanlı-Bizans Münasebetleri ve Rumeli'ye Geçiş

Balkanların tarihi Türk tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Türkçeden adını alan Balkan kelimesi "Sıradağ" ya da "dağlık" anlamına gelmektedir.[1] Balkanlar veya Osmanlıların ifade ettiği şekliyle Rumeli Bölgesi, coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca çeşitli milletlerin hâkimiyet mücadelesi verdikleri bir yer olmuştur. Ayrıca, Avrupa ile Asya arasında bir geçit noktası olan Rumeli bölgesi, dünyaya hâkim olmak isteyen hükümdarlar tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılmış ve bu sebeple ilk çağlardan beri bölge üzerinde devamlı mücadeleler yaşanmıştır.[2]

Türklerin Rumeli'ye geçişleri Türk tarihinin en önemli hadiselerinden biridir.[3] Osmanlı tarihinde "Rumeli Fâtihi" olarak nitelenen Süleyman Paşa Gelibolu yarımadasına çıkarak ilk fetih hareketlerini başlatmıştır.[4] Umur Bey tarafından XII. yüzyılda Rumeli'ye ilk geçiş gerçekleştirilmiş, ancak Umur Bey'in buraları yurt edinemediğinden dolayı ilk geçiş Süleyman Paşa'ya atfedilmektedir.[5]

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla beraber ortaya çıkan otorite boşluğu sonucunda Anadolu'nun beyliklere ayrıldığı yıllarda Osmanlı Devleti sistemli bir şekilde Bizans topraklarını fethetmeye başladı. İnegöl, Karacahisar, Göynük, Mudurnu ve Yenice ele geçirildi.[6] Moğol baskısından kaçan Türkmen beylerinin akınına uğrayan Osmanlı Devleti, XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlarda etkili olmaya başladı.[7]

---

[1] Halil İnalcık "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlarda Miadı Dolmayan Umut,* Editör; Muhammet Savaş Kafkasyalı, Tika Yayınları, C. 2,Ankara 2016, s. 9.

[2] İbrahim Sezgin*,* "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ",*Osmanlı Ansiklopedisi, (Osmanlı Devleti'nin 700.Kuruluş Yıldönümü*), (Ed.:Güler Eren),Yeni Türkiye Yayınları 1999 , C.I, s. 212.

[3] Necdet Öztürk, "Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair", *Türklük Araştırmaları Dergisi IV,* İstanbul 1989, s. 135.

[4] Feridun Emecen, "Rumeli Fâtihi Süleyman Paşa'ya Dair Bazı Meseleler ve Notlar ",Avrasya İnceleme Dergisi,C.6,S.1.,2017, s. 2.

[5] Hava Selçuk, *Rumeli'de Osmanlı İskân Siyaseti (1299-1481),* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2002, s. 9.

[6] Hava Selçuk, *a.g.t.,* s. 8.

[7] Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler,* (Ed. Hasan Celal "vd."), C.9,Ankara 2002, s.154.

Moğol istilası büyük tahribatlara yol açmış olsa da Türkmen akımlarıyla beraber birçok âlim ve tasavvuf ehli zatların bu topraklara gelmesiyle beraber Anadolu'daki kültür hayatı canlanmıştır.[8]

Osmanlı birlikleri 1321'de Mudanya'yı aldıktan sonra, ilk defa Rumeli sahiline geçmişlerdi. Fetih düşüncesi olmayan, sadece Bizans'a karşı baskı oluşturmak maksadıyla yapılan bu geçiş Osmanlılara Rumeli'yi görme ve tanıma fırsatı vermişti. Bundan sonraki geçişler, ya Bizans'ın içindeki iç karışıklıklar ya da diğer Balkan kavimleriyle mücadele eden Bizans'ın Türklerden yardım istemesi veyahut Balkanların karışık durumundan Türklerin yararlanmasıyla gerçekleşmişti.[9] Karesioğullarının ilhak edilmesi ve o dönemde Bizans'ta yaşanan iç karışıklar, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişi için önemli bir fırsat olmuştur.[10] Aydınoğullarının ve Saruhanoğullarının Ege Denizini geçerek Balkanlara yaptıkları akınlar olmuş ise de burada kalıcı olamamışlardır.[11]

Sürekli olarak Bizans ile mücadele halinde olan Osmanlılar, onların iç işlerine müdahale edecek fırsatı Bizans imparatoru III. Andronikos'un 1341'de ölümünden sonra bulabildiler. Andronikos'un çok küçük yaşta olan oğlu V.Jonnes Paleologus'u kendisine vasi tayin etmesi üzerine Bizans tahtını ele geçirmek isteyen Kantakuzenos, Orhan Bey'den yardım isteyince Orhan Bey de Kantakuzenos'a yardım gönderdi.[12] Orhan Bey, fetihlerle komşu ve rakip oldukları Bizanslılarla ilişkilerini, savaş, diplomasi ve evlilik gibi yollarla sürdürmüştür.[13] Bu sebeple Orhan Bey, 1346'ta Kantakuzenos'un kızı Theodora ile evlenmiştir.[14] Bu evlilikle amaçlandığı gibi Osmanlı-Bizans arasında yeniittifaklar

---

[8] Zafer Erginli,"Osmanlı Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri", *Türkler,* (Ed. Hasan Celal"vd."),C.9,Ankara 2002, s.114.
[9] Necdet Öztürk, 1989, *a.g.m.,* s. 136.
[10] Feridun Emecan, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine",*Türkler*, (Ed.Hasan Celal "vd."), C.9,Ankara 2002, s.27.
[11] Hava Selçuk, *a.g.t.,* ss. 6-8.
[12] İlhan Şahin,"Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi ",*Doğuştan Günümüze İslam Tarihi, Ansiklopedisi,* (Haz. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul Çağ Yayınları, C.10, 1992, s.146.
[13] Yahya Başkan, "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzeneos'un Kızı Theodora ile Evliliği",*Tarih Dergisi,* S. 66(2017/2),İstanbul 2017, s. 47.
[14] Halil İnalcık, "Edirne'nin Fethi (1361)", *Edirne: Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Türk Tarih kurumu, Ankara 1993, s. 141.

kurulmuş ve Osmanlı Rumeli'de ilerleyebilme fırsatı bulmuştur.[15] Nitekim Orhan Bey'in yardımıyla Bizans tahtına oturabilen Kantakuzenos, Orhan Bey'den gelen yardımların karşılığında Bolayır yakınındaki önemli askeri bir üs olan Çimbi kalesini Osmanlı Devletine vermiştir.[16]

Buraya yerleşen Süleyman Paşa, bu hayati köprübaşını çeşitli vaat ve baskılara rağmen boşaltmak istememiştir. Bolayır'ı ele geçirip Gelibolu Yarımadası'nın en dar geçit yerini tutarak, Gelibolu ve Trakya'ya iki uç kurarak muntazam gaza akınlarına başladı.[17] Geleneksel Osmanlı anlatımında Ece Bey, Gazi Fazılve Süleyman Paşa'nın sallarla Rumeli'ye geçerek Çimpe Kalesini bizzat fethettiğinden bahsedilse de Çimpe Kalesi'nin (Cimbeni Hisarı'nın) Orhan Bey'in Bizans'a yardımı karşılığında Kantakuzinos tarafından Osmanlı'ya verildiği Çimpe Kalesi Bizans kaynaklarında geçmektedir.[18]

Şiddetli bir depremle kale duvarlarının yıkılmasından istifade ederek Osmanlı Devleti Gelibolu'ya yerleşti.[19] Böylece deprem, Osmanlılara Balkanlar'a girme fırsatı vermiş oldu.[20] 1354'te Balkanlara adımını atan Osmanlı Devleti şehir ve kasabaları ele geçirerek Gelibolu yarımadasının fethini tamamladı. Bir liman şehri olan[21] Gelibolu'nun fethi Osmanlılar için önemliydi. Zira bundan sonraki yıllarda Balkanlar'ın ele geçirilmesi Gelibolu üzerinden başlatıldı.[22] Ele geçirilen yerlerin halkına iyi davranıldı. Bu yerlere Anadolu etrafından göçmenler getirilip yerleştirilmesi sonucunda Osmanlı Devleti Rumeli'ye yayılmaya başladı.[23] Gelibolu'nun fethi Bizans'ı zor duruma düşürdü. Buna sebep vermekle suçlanan Kantakuzenos tahtını bırakarak bir manastıra çekilmeye mecbur

---

[15] Nicolaos Nicoloudes, "Bir Tarihi Olayın Açıklanması ile İlgili Sorunlar: Gelibolu'nun Fethi ve Laonikos Chalkokondyles", (çev. F. K. Mollaoğlu), *Tarih Araştırmaları Dergisi,* C.27,S.44, Ankara 2008, s. 205-206.
[16] M. Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri ÇimbiKal'ası", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C.1 S.2, İstanbul 1950, s. 284-285.
[17] İlhan Şahin, *a.g.m.,* s. 147.
[18] Faik Reşit Unat ve Mehmet A.Köymen, *Kitâb-ı Cihan- Nümâ Neşrî Tarihi*, C.1,Türk Tarih Kurumu, Ankara 1949, s.173-177; Levent Kayapınar ",vd.", *Bizans Tarihi, (Ed.*Levent Kayapınar), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2011, s. 141.
[19] Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994, s.104.
[20] Caner Sancaktar,"Balkanlar 'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası *,"Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S.2, İzmir 2011, s. 29.
[21]İbrahim Sezgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi,* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998, s. 21.
[22] İlhan Şahin, *a.g.m,* s.147.
[23] İ. HakkıUzunçarşılı*, Osmanlı Tarihi,* C. I,Türk Tarih Kurumu, Ankara 1972,*s.*157.

bırakıldı.[24] Osmanlı Türklerinin Gelibolu'ya yerleşmeleri Avrupa'da yankı uyandırdıysa da Balkan Devletleri'nin kendi aralarındaki mücadeleleri Türkleri zor duruma sokacak bir nitelikte değildi.[25]

Gelibolu yarımadasına yerleştikten sonra Trakya ve Balkanlar'ın fethi devletin en önemli idari, siyasi veaskeri meselesi haline gelmiştir. Yapılan fetihlerle birlikte kurulan Osmanlı idaresi ve düzeninin tımar sistemiylesağlandığı en eski tahrir defterlerindeki kayıtlardan anlaşılabilmektedir.[26] Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya geçip Gelibolu'ya yerleşmesi, devlet bünyesini güçlendirdi. Çünkü boş ve zengin toprak bulup yerleşmek amacıyla, birçok göçebe unsurlar, fakir köylüler, Rumeli'nin zengin tımarlarına nail olmak isteyen birçok sipahiler, Orta Anadolu'dan, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe gibi sahil beyliklerinden Trakya ve Makedonya'ya geldiler. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin kuvveti Anadolu'daki komşularının zararına olacak şekilde artmaya başladı.[27] Süleyman Paşaburadan Trakya içlerine yaptığı gaza akınlarıyla hâkimiyet sahasını daha da genişletti. Bununla birlikte Osmanlı Rumeli'si doğmaya başladı.[28]

Süleyman Paşa, Bolayır yakınlarında ava çıktığı gün atından düşerek hayatını kaybetti. Süleyman Paşa'nın vasiyeti ve babasının emriyle Süleyman Paşa'nın naaş'ı yakın arkadaşları ve alp-gaziler tarafından Bolayır'a defnedildi.[29]

Bolayır'a defnedilmesini ölürken vasiyet eden Süleyman Paşa, Gelibolu yarımadasının savunmaya elverişli yerlerinin daima elde bulundurulmasının önemini anlatmak istemiştir.[30]

Süleyman Paşa da babası Orhan Gazi ve Rumeli'nin fethinde önemli rol oynayan gazi-dervişler gibi müminlere rahmet, kâfirlere zahmet idi.[31] Süleyman Paşa'nın

---

[24] Halil İnancık, "*Orhan* (ö.763/1362) Osmanlı Padişahı (1324-1362)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 33, s. 381.
[25] İ.Hakkı Uzunçarşılı*, a.g.e,* s. 157.
[26] Uğur Altuğ, "Erken On Beşinci Asır Osmanlı Balkanlar'ında Tımar Sistemi'nin Tatbikinde Coğrafi Koşulların Tesiri", *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.1,S.1., Ankara 2011 ,s. 30.
[27] Fuad Köprülü,1994,*a.g.e,* ss.107-108.
[28] İlhan Şahin*, a.g.m.,* s. 147.
[29] Oruç Beğ, "Oruç Beğ Tarihi",*Üç Osmanlı Tarihi*,(Haz. Atsız),Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011,s.35;Veysi Akın, "Osmanlı Kaynak ve Arşiv Belgelerine Göre Süleyman Paşa'nın Vefatı Türbesi",*III. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu,25-27 Mart 2016,*Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları 2017, ss. 580-581.
[30] Necdet Öztürk, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve Gelibolu'nun Fethi", *Türk Tarih Dergisi,* S.51, 1991,s.23.

gayretleriyle Rumeli Türk-İslam dünyasına kazandırılmıştır.[32] Öyle ki; Süleyman Paşa'nın adaletli ve hoşgörülü yönetiminden memnun kalan Rum ahalisi de Müslümanlığı kabul etmişlerdir.[33]

Resim 1.1.Süleyman Paşa Türbesi

[31] Faik Reşit Unat ve Mehmet A.Köymen, *a.g.e.,* ss. 171-173.
[32] Salih Pay, "Rumeli Fethi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C.*18,S.1,2009, ss. 279-297.
[33] Necdet Öztürk, "15.Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Süleyman Paşa", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III.,* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2017, s. 540. Ayrıca bkz. Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, (Haz.Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 60. "Süleyman Paşa kim Tarakcı Yenicesi'ne vardı. Hisarı verdiler, ahdilen ve amanilen. Göynük'ü dahi hemçünân. Ve Mudurnu'yu dahi hemçünân verdiler. Süleyman Paşa dahi ol kadar adl ü dâd etdi kim cemî'i ol vilâyetün halkı eydürleridi kim: "Nolaydı kim kadim zamandan bunlar bize hâkim olalardı." Ve çok köyler bu Türk kavmini gördüler, Müslüman oldular. Ve ol vilâyetde ne kadar kim mülkler vardur, cemî'i Süleyman Paşa verdüği karar üzerine durur."

Resim 1.2. Çimpe Kalesi

2. Rumeli'ye İlk Türk Nüfusunun İskânı

Rumeli'ye geçen Osmanlılar buralarda sadece askeri önlemlerle kalıcı olamayacaklarını biliyorlardı. Bunun için kalıcı önlemler almak gerekirdi. Bu nedenle fethedilen topraklarda iskânpolitikası uyguladılar. Bölgenin her türlü güvenliği için Anadolu'dan Rumeli'ye Türk unsurunu getirip yerleştirdiler.[34] Uyguladıkları bu iskân politikası Osmanlıların buraları sahiplendiklerini göstermektedir.[35]

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçip yerleşmesi iki şekilde olmuştur. Bunlardan birincisi fetih sırasında Anadolu'ya yakın yerlerden, örneğin Balıkesir, Manisa ve civarından Rumeli'de ele geçirdiği yerlere devlet tarafından sürgün denilen göçmenler nakledilmiş ve buralardaki yerli Rumlardan askeri sınıfa mensup olanlarla nakilleri icap edenlerden bazıları da Anadolu'ya gönderilmiştir. İkincisi ise, aşiret kuvvetleriyle ganimet elde etmek için gaza niyetine gelen yiğitlerden oluşmuştur.[36] İçlerinden askeri ve stratejik işlerde başarılı olabilecekler seçilip ordu hizmetlerinde ve devlet işlerinde görevlendirilmişlerdir.[37]

Osmanlı Devleti de, yayılma siyaseti izledikleri dönemlerde Selçuklu Devleti gibi fethettikleri bölgelerdeki üstünlüklerini iskân politikasıyla pekiştirmişlerdir. Hem bu

---

[34] İlhan Şahin, *a.g.m.*, ss. 147-148.
[35] İ.HakkıUzunçarşılı, 1972, *a.g.e.,* s.179.
[36] İ.HakkıUzunçarşılı, 1972, *a.g.e.,* ss.179-180.
[37] Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan,* İstanbul 1957. s. 20.

sayede burada yaşayan halkı kolayca denetleyebilmiştir. Fethedilen topraklarda ayaklanma ihtimali görünen kitlelere dikkat edilmiş, onlar Türk nüfusun yoğun olduğu yerlere taşınıp iskân edilmiştir.[38] Rumeli'nin iskânına özen gösteren Osmanlı Devleti, bilhassa Anadolu'daki konar-göçerleri tercih etmiştir. Balkanlarda takip edilen hoşgörü politikası neticesinde hem Osmanlı hanedanının nüfuzu artıyor hem de İslamiyet yayılıyordu. İslamiyet'in Balkanlarda yayılması askeri güçten (kılıçtan) daha ziyade, Osmanoğulları'nın sosyal alanda gösterdiği hoşgörünün bir sonucuydu.[39]

Süleyman Paşa'nın ölmesi üzerine Rumeli'deki Osmanlı ilerlemesi bir süre yavaşlamış olsa da, Orhan Bey'in diğer oğlu Şehzade Murad, Hacı İlbeği ve Gazi Evrenuz gibi komutanların gayretleri sonucunda fetih hareketleri tekrar hız kazandı.[40] 1361'de Edirne ve Doğu Trakya'nın fethi hiç şüphesiz Osmanlı Devleti için önemli bir olaydır. Ayrıca, Balkan ve Avrupa tarihi açısından bir dönüm noktasıdır.[41]

Hristiyan Avrupalı devletler, Bizans'ın kötü durumundan endişelenmektedirler. Osmanlıların Bizans'ı yenerek Avrupa'ya ilerlemesini önlemek için Ortodoks-Katolik düşmanlığına rağmen işbirliği yapılıp Türklere karşı haçlı ordusu kuruldu. Türklerin Anadolu'ya ayak bastıkları zaman giriştikleri Haçlı seferlerini bu defa da Rumeli'ye geçiş üzerine tekrarladılar.[42] 1364'de Sırp-Sındığı zaferiyle Edirne ve Batı Trakya daha emniyet altına alınmış oldu. Balkanlardaki Macar nüfuzu kırıldı.[43] Osmanlı'nın Balkanlar'daki fetihlerine Papa ve İtalyan devletleri engel olmaya çalışsalar da başarılı olamadılar. Çünkü Osmanlı Devleti uyguladığı başarılı siyaset sayesinde Balkanlar'dan atılamayacağını kanıtlamıştı. Osmanlıların birinci Çirmen muharebesindeki başarıları onların Trakya'ya yerleşmelerini kesinleştirdiği gibi, 1381'de ikinci Çirmen Muharebesi de Makedonya'nın

---

[38] Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı İçtimaî Yapısının Ana Hatları," *Osmanlı,* (Ed. Güler Eren),Yeni Türkiye Yayınları, C.4, 1999, s. 26; Halime Doğru,"Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti " C.I,S.66, *Yeni Türkiye (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı*), Türkiye Araştırma Merkezi Yayınları, (Ed. Hasan Celâl Güzel), Ankara 201, s. 793.

[39] İsa Kalaycı ve Oktay Kızılkaya, "Osmanlı Devleti 'nin İskân Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme",*Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9,S.18, 2012, s. 364.

[40] Halil İnalcık*, 1993, a.g.m*., s.145.

[41] İlhan Şahin,*a.g.m.,*s.149.

[42] Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Nakışlar Yayınevi, C.II., İstanbul 1978, ss.326-327.

[43] İlhan Şahin, *a.g.m*., ss.150-155.

önünü açmıştır.[44] Ayrıca, I.Murat Anadolu Beyleri üzerinde kontrolü sağlamak için diplomatik girişimlerdebulunmuştur. 1381'de Hamitoğullarından ve Germiyanoğullarından barışçı yollarla toprak alarak Türk nüfusunu artırmak amaçlanmıştır.[45] 1389 Kosova Savaşı da Osmanlıların şimdiye kadar bu derece büyük müttefik ordusuna karşı kazandıkları ilk zaferi oldu.[46] Son haçlı seferi olan 1396'da Yıldırım Beyazid döneminde yapılan Niğbolu zaferiyle Osmanlıların Balkanlardaki konumu daha da güçlendi.[47]

1402 Ankara Savaşı iki Müslüman devlet arasında yapılan en büyük savaşlardan biridir. Timur'un Anadolu'yu istila etmesinden sonra da yoğun göçler yaşandı. Kardeşler arasında taht mücadelesinin kanlı geçtiği Fetret Devrinde nüfuzlu ve etkili Türkmen aileleri Rumeli bölgesine gönderildi.[48] Balkanlardaki Osmanlı fetihleri, Balkan milletler mozaiğinin muhafazasını sağladı. Bunun için onlar Osmanlı istilasına karşı ümitsizlik sergilemediler; bilakis ona hakiki manasıyla bağlandılar. Hatta birçok unsur bu hâkimiyetin bilfiil yerleşmesine yardım ettiler.[49] Ankara savaşı gibi bir yıkımdan sonra bile Hristiyan halk Osmanlı'ya karşı ayaklanmadı. Bu durum Osmanlınınhalka gösterdiği adaletli ve hoşgörülü davranmasının yanında başarılı şekilde uyguladığı iskân siyasetinden kaynaklanmaktadır.[50]

3. Osmanlı Devleti'nin Rumeliyi Fethinde Gazi-Dervişlerin Rolü

Balkanlardaki Türk varlığının başlangıcı, Osmanlı'dan çok önceki dönemlere dayanır.[51] İlk olarak Hun Türkleriyle başlayan bu varlık, Orta Asya'dan başlayıp Karadeniz'in kuzeyi doğrultusunda göç eden çeşitli Türk boylarıyla devam etmiştir. Avrupa Hunları'ndan sonra Türk boylarından olan Sabarların, Peçeneklerin, Avarların,

---

[44] İ.Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e*., s. 173.
[45] Halil İnancık*, a,g.m.,* s. 160.
[46]İlhan Şahin, *a.g.m*., ss. 150-155.
[47] Feridun Emecen, "Niğbolu Savaşı Osmanlılar ile Haçlı Kuvvetleri Arasında Niğbolu Kalesi Önlerinde 789 (1396) ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C.33, İstanbul 2007, ss. 89-91.
[48] Yusuf Halaçoğlu,"Ankara Savaşı (Yıldırım Bayezid ile Timur Arasında Ankara Yakınlarında Çubuk Ovasında 28 Temmuz 1402'de Meydana Gelen Savaş)",*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 3, İstanbul 1991, s. 211.
[49]Halil İnalcık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar I*, (3.bsk.),Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995,s.183.
[50] İlhan Şahin, *a.g.m*., s. 167.
[51] Halil İnalcık, 2016,*a.g.m*, s. 9

Uzların ve Kumanların Balkanlardaki varlıkları XIV. yüzyıla kadar devam etmiştir.[52] Kuzeyden başlayan bu Türk göçlerine 1260'lı yıllardan itibaren güneyden, Anadolu'dan gelen Türk göçleri de eklenmiştir.[53] Kuzey Karadeniz bölgesinden gelen Türk boyları, Slavların içinde asimile olmuşlardır. Anadolu'dan gelen Müslüman Türkler ise, kendi din ve kültürlerini korumayı başarmışlardır.[54]

1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türkler Anadolu topraklarını fethe başladılar. Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra fetih hareketleri daha planlı ve sistemli bir şekilde ilerledi. Fethedilen yerlerdeki gayrimüslim halk tarafından ya tamamı ya da bir kısmı tahliye edildi. Boşaltılan bu bölgelere Türklerin iskânı sağlandı. Türkler buralara yerleşirken bazı gayrimüslim halk buralarda yaşamaya devam etti. Gayrimüslim halk dini ve iktisati siyasetin sağladığı imkânlarla Türk idaresini Bizans'a karşı tercih ettiler.[55] Malazgirt zaferiyle Anadolu'ya nasıl Türk akınları olmuşsa, Moğol istilasından kaçan Türkmenler Anadolu'ya akın ettiler.[56] Türkmenlerle beraber bölgenin Türkleşmesinde önemli bir yere sahip olan çok sayıda derviş de bu bölgeye gelip yerleşti.[57]

İlk yerleşme, 1261'de Moğollardan kaçarak Bizans'a sığınan Selçuklu Hükümdarı İzzeddîn Keykâvus'la gerçekleşti. Moğolların baskısından kaçan otuz-kırk Türkmen obası, Sarı Saltık'ın önderliğinde önce İzzeddîn Keykâvus'un yanına gelmiş ve Bizans İmparatorunun izniyle 1263'te Dobruca'ya yerleştirilmiştir. Sarı Saltık'tan sonra Anadolu'dan Balkanlara yapılan Türk akınları Karesi Beyliği'nin kurulmasına kadar devam etmişse de yeni yerleşim olmadı.[58]

---

[52] Fatma Rodoplu, (2013), "Türklerin Balkanlardaki Manevî Nüfuzu Olan Şeyh ve Dervişlerin Önemi: Demir Baba Örneği", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,* C. 2, S. 2, 2013, ss.117-118.
[53] Halil İnalcık, 2016, a*.g.m*, s.10.
[54] Ayşe Kayapınar, "Tuna Bulgar Devleti", (Ed.: Celâl Güzel "vd."), Türkler, C. II, Yeni Türkiye Yayınları ,Ankara 2002, s. 631.
[55] Ahmet Yaşar Ocak,"Bâzı Menâkibnâmelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidalarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü", (Neşir Heyeti.: Halil İnalcık "vd."), *Osmanlı Araştırmaları II*, İstanbul 1981. ss. 31-32.
[56] Mehmet Şeker, *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 85.
[57] Ahmet Yaşar Ocak, Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri: Selçuklu Dönemi: Makaleler-Araştırmalar, (Haz. Nurettin Pirim; Haşim Şahin), Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 132.
[58] Halil İnalcık, 2016, *a.g.m*, ss. 10-16.

Âşıkpaşazâde, derviş topluluklarını Gaziyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Ahiyan-ı Rumve Bacıyan-ı Rum olarak dört gruba ayırmıştır.[59] Gaziyan-ı Rum, daha çok uçlarda Bizans'la mücadele eden dinî-askerî teşkilattır.[60] Örneğin, Battal Gazi, Danişment Gazi ve Sarı Saltık da birer Gaziyan-ı Rum'dur.[61] Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynayan ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evran'dır. XIII. yüzyılın ikinci yarısından XV. yüzyıl ortalarına kadar Ahilik teşkilatı siyasi, sosyal, dini, kültürel ve ekonomi hayatında etkili oldu. Dönemin önemli isimleri de ahilik teşkilatının içinde yer aldı.[62] Ahilik teşkilatının kadın kollarından olan Bacıyan-ı Rum'un ilk kadın lideri Ahi Evren'in eşi Fatma Bacıdır. Erenler ve dervişlerin saygı gösterdiği, Hacı Bektaşi Veli'nin ziyaretlerde bulunduğu yaşlı kadına "Kadın Ana" da denilmiştir.[63] Onurlandırıcı ifade taşıması nedeniyle "Ana" adı kullanılmıştır.[64] Anadolu'nun İslamlaştırılması mücadelesi sadece savaş meydanlarında değil sosyal ve kültürel yapılandırmalarda da kendini gösterdi.[65] Devrin şartlarına göre çeşitli alanlarda faaliyetlerini sürdüren bu sufî derviş toplulukları da sosyal ve kültürel yapılandırmayı sağladı.[66] Gazi-akıncı grupları, Umur Gazi, Orhan Gazi ve Süleyman Paşa gibi güçlü önderlerin kumandasına girmişlerdir.[67] Böylece, Osmanlı Devleti ahi birliklerinden destek almıştır. Bu birlikler, yarı şövalyece yarı sufiyâne bir davranış düsturuna ve birlikteliğine uygun hareket eden şehirli esnaf ve tüccar çevresini kapsayan erken İslami fütüvvet örgütlerinin Anadolu uyarlanmış şekliydi.[68]

Anadolu Selçukluları döneminin önemli manevi liderleri Mevlana Celaleddin-i Rûmî, Yunus Emre ve Ahî Evran manevi bağları kuvvetlendirerek halkı bir arada tutmayı

---

[59] Âşıkpaşazâde, *a,g,e.,*s. XLVI.
[60] Fatma Rodoplu, *a.g.m,* s.120.
[61] Kemal Yüce, *Saltukname'de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsurlar,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 3.
[62] Hasan Karaköse, "Ahiliğin Balkanlara Geçiş Yolu ",*Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,* Ankara 2017,S. 82, s. 93; Osman Turan, Türkler Anadolu'da, Hareket Yayınları, İstanbul 1973, s. 5.
[63] Mikail Bayram, Fatma *Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı),*Nüve Kültür Merkezi, (3.bsk.), İstanbul 2008, ss. 27-28.
[64] Irene Melikoff, *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, (çev. Turan Alptekin),Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 1998, ss. 142-143.
[65] Metin Karadağ, *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri,* Karşı Yayınları, Ankara 1999, s. 83.
[66] Fatma Rodoplu, *a.g.m*, 2013, s.120.
[67] Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nin Doğuşu Meselesi",*Söğüt'ten İstanbul'a/Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, (*Der. Oktay Özel ve Mehmet Öz),(2.bsk.),İmge Kitabevi, İstanbul 2005, s. 239.
[68] Cemal Kafadar,"Modern Tarih Yazımında Osmanlı Devleti'nin Doğuşu ", *İki Cihan Âresinde (Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu),* (Çev. Ceren Çıkın),(Haz. Mehmet Öz),Birleşik Dağıtım Kitabevi, Ankara 2010,s.53.

başardılar.[69] Balkanlarda fetih hareketlerine bizzat katılan Kolonizatör Türk dervişleri de halkın manevi liderleri oldular. Hem gazalarını ve menkıbelerinianlatanhikâyelerle hem de mezar ve türbelerini ziyaretlerle gazi-dervişlerin hatıraları günümüzde de halk arasında yaşama devam etmektedir.[70]

4. Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlerin Hayatları ve Onlar Üzerine Yapılan Çalışmalar

4.1. Sarı Saltık'ın Hayatı ve Onun ÜzerineYapılan Çalışmalar

XIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Sarı Saltık (Saltıh, Saltuk),Balkanlar'da Türk-İslam kültürünün yayılmasında öncülük eden önemli bir tarihi şahsiyettir[71] Sarı Saltık, Anadolu ve Rumeli'nin Türleşip İslamlaştırılması yolunda büyük mücadeler vermiş olsa da bu yönü mitolojik kimliğinin gölgesinde kalmıştır.[72]

Sarı Saltık ile ilgili özellikle de hayatıyla alakalı tarihi kaynakların kısıtlılığı bilinmektedir. Miladi 1210-1215 yıllarında Batı Karadeniz'de doğduğu, 1296-1300 yıllarında Romanya'ya bağlı Dobruca bölgesinde şehit olduğu bilinmektedir.[73] Sarı Saltık'ın asıl adı Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sine göre Muhammed Buhârî[74] Saltık-nâme'ye göre de Şerif Hızır'dır.[75] Sarı SaltıkSaltık-nâme'de Seyyid Şerif, Şerif Gazi, Seyyid Sultan, Sultan Baba, Sultan-ı Gaziyan, Sultanu'l Evliya, Saltık Baba, Saltık-ı Rumi gibi adlarla da anılmıştır.[76]

---

[69] Mehmet Şeker, *2007, a.g.e,* ss. 130-133.
[70] Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı imparatorluğu Bir İskân Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler (I),(İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler)",*Vakıflar Dergisi,* C.II, Ankara 1942, s. 294.
[71] M.Tayyip Okiç, *Sarı Saltık'a Ait Bir Fetva, Sarı Saltık'a Ait Bir Fetva (Bir Fetva Etrafındaki Münakaşalar),*(Haz. Şefik Kantar), Ukid Yayınevi, İstanbul 2015, s. 20.
[72] Machıel Kıel, "*Sarı Saltık*", Türk *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.36, 2009, s. 147.
[73] Kemal Yüce, *a.g.e.,* s. 100.
[74] Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (Topkapı Sarayı Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini),* (Haz. Seyyid Ali Kahraman "vd."), (8.kitap),Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.24.
[75] Şükrü Halûk Akalın, *Ebül-Hayr-ı Rûmî saltuknâme* C.I.,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, s. 3.
[76] Aslı Büyükokutan, "Manisa'daki Sarı Saltık Türbesi Etrafındaki İnanış ve Uygulamalar", *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltık Gazi Sempozyumu Bildiriler,* Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, Edirne 2014, s.59.

Sarı Saltık ’un soyu Seyyid Battal Gazi, Hz. Muhammed ve Hz. Ali’ye bağlanmıştır. Hz. Hüseyin’in torunu olan baba tarafından Hz. Hüseynî, Hz. Hasan’ın torunu olan anne tarafından da Hz. Hasanî’dir. Sarı Saltık’ın babasının adı Seyyid Hasan b. Seyyid Hüseyin b. Muhammed b. Ali, annesinin adı da Rabia’dır. Sarı Saltık henüz üç yaşındayken babası düşmanları tarafından zehirlenereköldürülmüştür. Babasının ölümünden sonra Sarı Saltık’ın sorumluluğunu Serâvil adındaki bir lala üstlenmiştir. Ayrıca, Sarı Saltık dönemin ulemalarından Abdülaziz’den de ilim öğrenmiştir.[77] Seyyit Abdülaziz, Anadolu Selçuklu Devleti’ni kuran Kutalmış oğlu Süleyman Şah’ın dedesidir. Seyyit Abdülaziz Sarı Saltık’a Selçuklu hazinesinden 40 dirhem maaş bağlatmıştır.[78]

Sarı Saltık da tıpkı babası gibi kâfirlere karşı cihad vazifesiyle mükelleftir. Ömrü kâfirlerle mücadeleyle geçen Sarı Saltık, onlara ya Müslümanlığı kabul ettirmiş ya da Müslümanlığı kabul etmedikleri takdirde öldürmüştür.[79] Saltık-nâme, Sarı Saltık’ın Hristiyan savaşçılar karşısında kazandığı zaferlerden oldukça fazla bahsetmiştir.[80]Sarı Saltıkon dört yaşındayken savaşta yendiği Alyon-ı Rûmî adındaki düşmanı tarafından kendisine güçlü kuvvetli anlamına gelen Saltık adı verilmiştir. Müslümanlığı kabul eden Alyon-ı Rûmî deSarı Saltık İlyas adını vermiştir.[81] Böylece Sarı Saltık da diğer Türk destanlarında olduğu gibi ilk kahramanlığını göstermiştir.[82] Sarı Saltık Hederodoks bir Türkmen olması nedeniyle diğer Türkmen babaları gibi şaman kültüründe görülen büyücülüğü bilmekte ve uygulamaktadır. Ancak Sarı Saltık’ta görülen kerametleri düşmanları sihirbazlık ve büyücülük olarak kabul etmiştir.[83] Sarı Saltık’ı düşmanları Müslümanlığı kabul eden Alyon-ı Rûmî’ye sihir yapmakla suçlamışlardır.[84] Sarı Saltık, bir destan kahramanında bulunması gereken tüm özelliklere sahiptir. Son derece güçlü olan

---

[77] Şükrü Halûk Akalın,1987, *a.g.e.,* ss.1-10.
[78] Veli Saltık, *Sarı Saltık ve Saltuklular*, Kuloğlu Yayınları, Ankara 2012, s.135.
[79] Ahmet Yaşar Ocak, 2011, *a.g.e.,* ss. 19-20.
[80] Tijana Krstic, *Osmanlı Dünyasında İhtida Anlatıları (15.-17. Yüzyıllar),* (Çev. Ahmet Tunç Şen), Kitap Yayınevi, İstanbul 2015, s.86.
[81] Ayrıca, Sarı Saltık sarı ve kızıl saçlı olması nedeniyle de Sarı lakabı kullanılmıştır. Şükrü Halûk Akalın,1987, *a.g.e.,*ss. 3-19.
[82] Ali Berat Alptekin, “Saltuknâme’de Yer Alan Efsanelerin Günümüz Sözlü Kültürüne yansıması”, *Millî Folklor Dergisi,* S.98, 203, s. 7.
[83] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler,* Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.21.
[84] Şükrü HalûkAkalın,1987, *a.g.e.,*s. 19.

düşmanlarından zerre kadar korkusu olmayan Sarı Saltık düşman kalelerini fetheder. Kendisinden aman dileyen düşmanına karşı da merhametlidir.[85]

Sarı Saltık'taki "Sarı" unvanının ise, kaynaklarda bunun asıl ad olmayıp sembolik bir mana taşıdığı bilgisi geçmektedir. Türklerde her boyun, birtakım sembolik manaları olan bir rengi vardır. Boylar, daha çok "ak", "kara" "kızıl", ve "gök" gibi renk isimleriyle anılmışlardır. "Sarı" rengini ise Türkler ve Çinliler hakanlık rengi olarak kullanmışlardır.[86] "Sarı" lakabı böyle bir Türk boyunu temsil etmektedir. Tarihimizde buna benzer Devlet isimlerinin yer aldığını görmekteyiz. Sarı Uygurlar, Karakoyunlular, Akkoyunlular gibi.[87]

On iki dil bilen Sarı Saltık dört ilahi kitabı da tekmîl etmiştir. Bu sayede Sarı Saltık diğer dinlere mensup insanlarla çok rahat diyaloğa girebilmiştir.[88]Sarı Saltık iyi bir hatip olması nedeniyle iyi bir intiba bırakmıştır. Sarı Saltık'ın iyi bir hatip olması ve Türk adını ön plana çıkarması onu diğer destan kahramanlarından ayırmaktadır. Anadolu, Balkanlar, Kafkasya ve daha birçok ülkede savaşa katılan Sarı Saltık birçok gayr-i müslim'in gönül rızasıyla Müslümanlığı kabul etmesine vesile olmuştur.[89] Bir din adamı kadar dinin inceliklerini bilen Sarı Saltık kendisini*"Benem Saltıh gazi"*diye gazi sıfatıyla anması onu evliyalıktan çok gaziliğe yaklaştırmıştır.[90]

Saltık-nâme ise, Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem Sultan tarafından yazdırılmıştır. Fatih Sultan Mehmet Uzun Hasan seferine çıkarken oğlu şehzade Cem'i Balkan sınırlarını koruması için Edirne'ye gönderir. Şehzade Cem Rumeli'de gezdiği yerlerde Sarı Saltık'a ait menkıbeleri dinler. Bu menkıbelerden etkilenen Cem Sultan Ebu'I-Hayr ı Rûmî'yi bu sözlü menkıbeleri yazıya aktarması için görevlendirir. Çok basit ve sade üslupla Anadolu ve Rumeli'deki metinlerin derlenmesiyle ortaya çıkan Saltık-nâme, 1473-1480 yılları

---

[85] Şükrü Halûk Akalın, "Sarı Saltık'ın Türbe ve Makamları Üzerine ", I. *Uluslararası Türk Dünyası Eren Ve Evliyaları Kongresi Bildirileri(13-16 Ağustos),*Kültür Bakanlığı Evrak Yayınları, Ankara 1998,s.10.
[86]Talip Tuğrul, "Sarı Saltık'ın Tarihî ve Menkıbevî Hayatı",*Türk Dünyası Bilgiler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması Bildiriler,* Cilt:2,(Ed. Ejder Okumuş),Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları, Eskişehir 2014, ss.118-119.
[87] Kemal Yüce*, a.g.e.,*s.77.
[88] Şükrü HalûkAkalın,1987, *a.g.e.,*ss. 6-7.
[89] Ali Berat Alptekin, *a.g.m.,* s. 7.
[90] Ahmet Yaşar Ocak, 2010, *a.g.e.,* s. 21.

arasında tamamlanmıştır.[91] İçerisinde çok fazla arkaik kelime bulunmamakla beraber XV. yüzyıla ait Türkçe deyimler ve atasözleriyle süslenmiş güçlü bir anlatımla eser zenginleştirilmiştir.[92] Eserin sonunda Ebû'l Hayr-ı Rûmî kendisi hakkında verdiği sınırlı bilgiler dışında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.[93]

Saltuk-name'de Sarı Saltık'ın efsanevi hayatının yanında Anadolu ve Rumeli'deki savaşları, buraların Türkleştirilip İslamlaştırılması, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi ve tarihe isimlerini yazdırmış önemli kişilerle ilgili bilgiler bulmak mümkündür. Sarı Saltık bu yönüyle tarihimiz ve edebiyatımız için önemli birer kaynaktır.[94] Saltık-nâme bu yönüyle diğer kaynaklara nispeten tarihsel gerçeklik olması nedeniyle akademik çevrelerde kabul görmektedir.[95]

Yaygın kanaate göre, Sarı Saltık'tan söz eden en eski kaynak İbni Batuta Seyahatnamesidir. Tanınmış Arap gezgini İbni Batuta, Sarı Saltık'ın ölümünden yaklaşık yarım yüzyıl sonra Baba Saltuk adlı bir yerleşim merkezine gelmiştir. Burada İbni Batuta'ya Sarı Saltık'ın mükaşefe sahibi olduğu anlatılmıştır. Ancak, İbni Batuta bu anlatılanların İslam inançlarına aykırı olduğunu[96] seyahatnamesinde şu şekilde belirtmektedir: "Baba Saltuk adıyla tanınan ve Türklerin yaşadıkları toprakların sonu olan yere geldik. Baba bütün barbarlarda olduğu gibi aynı kavramı ifade etmektedir. Yalnız bunlar Ba'yı kalın söylemekte idiler. Kendi inançlarına göre Baba Saltuk olağanüstü birtakım güçlere sahiptir. Ancak bu anlatılanların dinimizin kaideleri ve umdeleri ile bağdaşmamaktadır."[97]

---

[91] M.Fuad Köprülü,"Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları, Umumî Bir Bakış", *Belleten,* C.VII, S. 27, 1943, ss. 432-433.
[92] Şükrü Halûk Akalın, "Ebülhayr Rûmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 10, 1994, s.362.
[93] Ahmet Günşen, "Saltık-nâme Yazarı Ebû'l Hayr-ı Rûmî ve Mevlid Yazarı İpsalalı Ebû'l-Hayr Aynı Kişi midir?",*Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltık Gazi Sempozyumu Bildiriler, (Haz.: Ahmet Günşen,"vd."*), Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, Edirne 2014, s. 29.
[94] Şükrü Halûk Akalın, *Ebül-Hayr-ı Rûmî saltuknâme* C.II.,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s. III.
[95] Machıel Kıel, 2009, *a.g.m*., s. 149.
[96] Şükrü HalûkAkalın,1998,*a.g.m*.,s.12.
[97] İsmet Parmaksızoğlu, *İbn Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, s. 102.

Machiel Kiel'in yapmış olduğu araştırmaya göre ise, İbni Batuta Seyahatnamesinden (1331-1332) önce Kemaleddin Muhammed Serrac er-Rifâî tarafından 1315 yılında yazılmış olan Tüffâhu'l-Ervâh adlı eser Sarı Saltık hakkında bilgi veren en eski kaynaktır. Dolayısıyla Tüffahu'l-Ervah şimdilik İbn Battüta'nın Seyahatname'sinden önce Babadağı hakkında bilgi veren ilk kaynaktır. Sarı Saltık'ın tasavvufi kimliğine ait bilgiler de yer veren bu esere göre mürşidi Şeyh Mahmud adında bir zat olup Şeyh Ahmed er-Rifâî'nin Irak Ümmüubeyde'deki tekkesinden feyiz almıştır. Şeyh Mahmud'un himmetiyle Sarı Saltık kâfir topraklarını dolaşarak oradakilerin Müslüman olmasını sağlamıştır.[98] Türkiye'de tarihi kaynakların dışında, bilimsel anlamda Sarı Saltık'tan ilk bahseden kişi Şemsettin Sami'dir. Kamûsu'l-Âlam'da Sarı Saltık'ın Rumeli'de kerametler gösteren ve gazalarda bulunan bir evliya olduğundan bahsetmektedir.[99] Türk kaynaklarından daha eski olan bazı XIV. yüzyıl Arap kaynakları ise onu Kırım kökenli gösterip Saltık el-Kırimi diye anılmaktadır.[100] Evliya Çelebi de Seyahatnâmesinde özellikle Seyahatnamenin ikinci cildinde Sarı Saltık hakkında daha ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.[101] XV. yüzyılBayrami şeyhlerinden olan meşhur Muhammediye müellifi Yazıcıoğlu Mehmed'in (1451) yazdığı Menakıb-ı Sarı Saltık'da Sarı Saltık'ın menkabeleri çok geniş bir şekilde anlatılmıştır. Diğer eser ise, devlet adamlarından Özi Valisi Kenan Paşa'nın (1659) yazdığı eseri bizzat görmüş olan Evliya Çelebi'nin kırk kürrase'den ibaret olduğunu söylediği Saltık-nâme'dir. Ancak bu eserler günümüze ulaşamamıştır.[102]

Batı'da ise, Sarı Saltık konusuna ilk değinen J.Von Hammer'dir. Fakat bu konuyu en esaslı bir şekilde ele alan F.W.Hasluck'tur. Batılı araştırmacılar arasında Sarı Saltık konusuyla en fazla ilgilenen kişi ise, sanat tarihçisi Machiel Kiel'dir. Machiel Kiel bu konuyu değişik makalelerinde tekrar tekrar ele almıştır. Kemal Yüce de ilk defa Saltık-nâme'deki tarihi, efsanevi ve dini unsurlar üzerine tahlilli bir monografi hazırlamıştır.

---

[98] Machıel Kıel, 2009, *a.g.m.*,ss.148-149.
[99] Kemal Yüce, *a.g.e.*,s.50.
[100]Ahmet Yaşar Ocak, 2011*, a.g.e,* s.188.
[101] Şükrü Halûk Akalın,1998, *a.g.m.,* s.11.
[102] Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık: Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanî Öncüsü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 2002, s.5.

Eserin baş tarafında Sarı Saltık'ın biyografisinde Anadolu, Rumeli ve Kırım'daki yaşantısı üzerine bilgi vermiştir.[103]

5.2. Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli)'ın Hayatı ve Onun Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kızıldeli Sultan ismiyle de kabul görüp yaygınlaşan ve bu şekilde kabul edilen Seyyid Ali Sultan, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Balkanların Türkleştirilmesinde ve İslamlaştırılmasında etkili olan bir gazi-derviştir.[104] 1380'lere uzanan tarihiyle erken dönem Balkan ve Anadolu Aleviliği'nin oluşmasında çok etkin bir isim olan Kalenderî Şeyhi Seyyid Ali Sultan[105] XIV. yüzyılın ilk yarısı ile XV. yüzyıl içinde yaşamıştır. XVI. yüzyılda Bektaşiliğin ana merkezlerinden biri durumuna yükselen Dimetoka'daki tekkesi aracılığıyla uzun müddet faaliyetlerini sürdürmüştür.[106]

Seyyid Ali Sultan Kızıldeli adı verilen akarsuyun yakınında, güzel bir tepe üzerine dergâhını kurmuştur. Bu akarsuyun adından esinlenerek Seyyid Ali Sultan'ın lakabı Kızıldeli olmuştur.[107] Kızıldeli, bazen "Seyyid" veya "Seydi" olarak da anılmaktadır.[108] Aynı zamanda derviş olan Seyyid Ali Sultan'ın Hızır Lala (Hızır Lale) ve Kızıldeli lakaplarıyla ilgili çeşitli söylemler bulunmaktadır. Bir rivayete göre Hızır Lala denmesinin nedeni olarak Hacı Bektaş-ı Veli gösterilmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli Seyyid Ali Sultana: "Tanrı yardımcın, Hızır lalan olsun" diye dua eder. Kızıldeli lakabının bilinen bir başka hikâyesi ise, Seyyid Ali, Abdal Musa ve Emir Sultan'la birlikte Hacı Bektaş-ı Veli'ye giderler. Dergâha yerleşen Seyyid Ali'nin görevi aşçılıktır. Günlerden bir gün Seyyid Ali Sultan Kaygusuzu oduna gönderir. Kaygusuz odunları getirmekte gecikince kazanın altında odun azaldığını gören Seyyid Ali ayağını odun niyetine kazanın altına sokmasıyla kazan kaynamaya başlar. Bunu gören diğer müritler olayı Hacı Bektaş'ı Veli'ye anlatırlar. O da gelip;" Sen kıpkızıl deliymişsin, Kızıldeli." der. Bahsi geçen bu olağanüstü olay

---

[103] Ahmet Yaşar Ocak, 2002,,*a.g.e,* s.12-15.
[104] İrene Melikoff,1998,*a.g.e,* s.205.
[105] Ahmet Hezarfen, *Tarihi Belgeler Işığında Kızıldeli Sultân (Seyyid Ali Sultan) Dergâhı,* Cem Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s.25.
[106] Ahmet Hezarfen, *a.g.e.,* ss. 31-33.
[107] Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*. C.III., (Haz.Şakir Keçeli), Ardıç Yayınları, Ankara 2000. s. 247.
[108] Muharrem Uçan ve Zeynel Demir*, Kırkların Serdarı Kızıldeli*, Kalender Yayınevi, İstanbul 2015, s.30.

sonrası Hacı Bektaş Veli onun Dimetoka'ya gidip yerleşmesini ister. Malatya taraflarında bir süre kaldıktan sonra Seyyid Ali Sultan Dimetoka'ya geçmiştir. Diğer rivayete göre de Hacı Bektaş-ı Veli, Seyyid Ali'ye "İki kuzu bir kazanda kaynamaz, sen git dergâhına bak…" deyip onu Dimetoka'ya gönderir.[109]

Seyyid Ali Sultan Timurtaş ve Emir Ali Ali-yyül-a'lâ adlarıyla da bilinmektedir. Ancak Seyyid Ali Sultan'la aynı çağda yaşayan Timurtaş'la isimleri karıştırılmaktadır. Bir evliya olan Timurtaş (Demirtaş)'ın babası Hacı Bektaş Velî güzeştelerinden Taptuk İmre'dir.[110] Seyyid Ali Sultan'ın babası Hacı Bektaş-ı Veli, annesinin de Kadıncık Ana olduğunu ileri süren kaynaklarda da mevcuttur. Ancak, Hacı Bektaş-ı Veli'nin hiç evlenmediği birçok tarihçi tarafından kabul edilmiş bir gerçektir.[111] Hacı Bektaş-ı Veli'nin 1271'de vefat ettiği hemen hemen bütün bilim çevresi tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle Hacı Bektaş-ı Veli'nin vefatından 39 yıl sonra doğan Seyyid Ali Sultan'ın onun oğlu olma ihtimali yoktur.[112] Ahmet Hamdi Zaza Paşa'nın Mısır'da basılmış Arapça kitabındaonun Horasan erenlerinden Seyyid Hüseyin Ata'nın oğlu olduğundan söz etmiştir. Ancak, Seyyid Ali Sultan'la ilgili belgelerde ve velâyetnâme nüshalarında bu konuyla ilgili herhangi bir bilgiden bahsedilmemiştir.[113]

Hacı Bektaş-ı Veli'nin vefatından sonra Seyyid Ali Sultan Pir Evi'nde post-nişîn olmuştur. Rumeli fütuhatına katılacağı sırada yerine Habib Emirci'yi bırakmıştır. Timur'un ortalığı yakıp yıktığı zamanda Pir Evi'ni kapatmıştı.[114] Seyyid Ali Sultan Dimetoka'daki tekkesinde 1402 tarihinde vefat etmiştir.[115] Seyyid Ali Sultan'ın vefatından sonra Yağ Balî Baba başa geçti. Onun da vefatından sonra Balım Sultan post-nişîn oldu.[116] Mücerredlik erkânı başta olmak üzere Bektaşilikteki on iki imam kültü ve "Hak-Muhammed-Ali" şeklinde ifade edilen ulühiyyet telakkisiyle beraber on iki post erkânı Balım Sultan zamanında kural olarak kabul edildi. Balım Sultan'a duyulan minnet ve saygının göstergesi

---

[109] Muharrem Uçan ve Zeynel Demir, *a.g.e.,* s. 22-23.
[110] Ahmet Hezarfen*, a.g.e.,* s. 29.
[111] Haşim Şahin, "Seyyid Ali Sultan", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 37, İstanbul 2009, s. 49.
[112] Muharrem Uçan ve Zeynel Demir, *a.g.e.,* s. 21.
[113] Haşim Şahin*,* 2009, *a.g.m.,* s. 49.
[114] Ahmet Hezarfen, *a.g.e.,* s.28.
[115] Ahmet Hezarfen, *a.g.e.,* s.36.
[116] Ahmet Hezarfen,*a.g.e.,* s.28.

olarak "Balım niyazı" adı verilen bir erkân geliştirilmiştir. Balım Sultan'a ait herhangi bir eser yoktur. Ona ait olduğu düşünülen bazı nefeslerin ona ait olmama ihtimali bulunmaktadır.[117]

Seyyid Ali Sultan, Abdal Musa Velâyetnâmesinde de geçmektedir. Velâyetnâmedeki bilgiye göre Abdal Musa ve Seyyid Ali Hacı Bektaş'ın ocağında tanışmıştır. Seyyid Ali Sultan Abdal Musa'nın müridiidir. Onun emriyle Gazi Umur Bey'le beraber Rumeli fethine katılmıştır. Bu görevlendirmeden sonra Abdal Musa Velâyetnâmesinde Seyyid Ali Sultan'dan hiç bahsedilmemiştir.[118]Abdurrahman Güzel tarafından yayınlanan Abdal Musa Velâyetnâmesi adlı eserde Seyyid Ali Sultan'ın Abdal Musa'dan tahta kılıcı alması olayından bahsetmektedir.[119]Ahmet Yaşar Ocak, menakıpnameleri incelediği eserinde Seyyid Ali Sultan'a da yer vermiştir. Ondan fetihlere katılmış tarihi şahsiyet olarak bahsetmektedir. Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesini, Battalnâme ve Danişmentnâme gibi eserlerde söz konusu olan gaza ve cihad anlayışına dayandırmıştır.[120] Rıza Yıldırım yüksek lisans tezinde Seyyid Ali (Kızıldeli) ve Abdal Musa Velâyetnâmesine,[121] "Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi" eserinde de Seyyid Ali Sultan'a geniş şekilde yer vermiştir.[122] Irene Beldicianu Steinherr tarafından arşiv belgelerinden yola çıkarak Seyyid Ali Sultan hakkında araştırma yapmıştır.[123] Bedri Noyan da yaptığı çalışmayla bu konuya katkıda bulunmuştur.[124] Suraiye Faroqhı'nin hazırlamış olduğu "Bir Bektaşi Merkezinde Tarımsal Faaliyetler: Kızıldeli Tekkesi (1750-1830)" adlı makalesinden bahsetmek gerekirse, bu makale o dönemde Seyyid Ali Sultan

---

[117] Ahmet Yaşar Ocak, "Balım Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.5, Ankara 1992,s.18.
[118] Haşim Şahin,2009, *a.g.m*., s.49.
[119] Abdurrahman Güzel, *Abdal Musa Velâyetnâmesi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.118.
[120] Ahmet Yaşar Ocak, Kültür *Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler – Metodolojik Bir Yaklaşım,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, ss.54-55.
[121]Ayrıntılı bilgi için bkz.Rıza Yıldırım, *Dervishes in Early Ottoman Society and Politics: A Study of Velayetnames as a Source for History, Unpublished Master Thesis*, Tez Yöneticisi; Oktay Özel, Bilkent University, Ankara 2001.
[122] Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007.
[123] İrene Beldiceanu-Steinherr,"Osmanlı Tahrir Defterlerinde Seyyid Ali Sultan: Heterodoks İslâm'ın Trakya'ya Yerleşmesi", *Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*,(Haz. Elizabeth Zachariadou), (çev. Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, ss. 50-73.
[124] Ayrıntılı bilgi için bkz.Bedri Noyan, *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultân) Vilayetnamesi,* Ayyıldız Yayınları, Ankara 1999.

tekkesinde yürütülen tarımsal faaliyetlere yer vermiştir.[125] Ayrıca, Ali Sinan Bilgili ve Selahattin Tozlu da Seyyid Ali Sultan hakkında araştırma yapmışlardır.[126]

5.3. Otman Baba'nın Hayatı ve Onun Üzerine Yapılan Çalışmalar

Hicri 780, Miladi 1378 tarihinde doğan Otman Baba[127] XV. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş ve diğer alperenler gibi Balkanların Türkleşmesinde öncülük etmiştir.[128] Otman Baba Musa-yı Kâzım'ın soyundan Seyyid Ali'nin oğlu Hüsâmeddin'in oğludur.[129]

Otman Baba ve tekkesinden bahseden Evliya Çelebi SeyahatnamesindeOtman Baba'nın soyu ile ilgili şu şekilde bilgi vermektedir:

"...Evvelâ Zübdetü'l ahbâb, kıdvetü'l-ashâb, kutb-ı mülk-i vilâyet, mehbıt-ı nokta-i icâbet, âmil-i âli-mâye asfiyâ ya'nî eş-Şeyh tarik-i Âl-i Abâ Hazret-i Gâzi Osmân Baba: Bizzat Hazret-i Türk-i Türkân Hoca Ahmed-i Yesevi Hazretleri bunların künyelerin Gâzi Osmân Balı buyurmuşlar idi. Anın içün müddet-i medid-i ömr-i azizleri gazâ ile geçüp seyyah-ı âlem idiler. Bizzât bu Osmân Baba Sultan ır [k]-ı tâhir-i sülâle-i ehl-i Abâ'dandır kim Musâ Kâzım hazretlerinin yedinci oğullarından Seyyid Ali'dir, anın oğlu Seyyid Hüsameddin'dir, anın oğlu bu Hazret-i Osmân Baba'dır kim hasîbü'n-nesîb ırk-ı tâhirden olup sâdât-ı kiramdan olduğuna şekk-i şübhe yokdur."[130]

---

[125] Ayrıntılı bilgi için bkz. Suraiya Faroqhı, " Bir Bektaşi Merkezinde Tarımsal Faaliyetler: Kızıldeli Tekkesi 1750-1830 ", (Çev. Deren Başak Akman Yeşilel,"vd."),*Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* S.53,Ankara 2010, ss. 35-58.

[126] Ali Sinan Bilgili,"Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi(1401-1826) ",*Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* S.53,2010, ss.89-114. Ayrıca bkz. Selahattin Tozlu, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıdeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi(1826-1852),*Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* sayı 53,2010, ss. 127-152.

[127] Halime Doğru, *a.g.m.,* s. 800.

[128] Kemal Üçüncü," Sözlü Kültür /Tarih Bağlamında Edebi Bir Metin Olarak Otman Baba /Velâyetnâmesi", *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* S.28:1-29, 2004, ss.10.

[129]Şevki Koca, *Odman Baba Velâyetnâmesi, Velâyetnâme-i Şahi Gö'çek Abdal,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2002, s.16.

[130] Evliya Çelebi, 20003, *a.g.e.,* s.343.

Kalenderî şeyhleri arasında hakkında en sağlam ve en geniş bilgiye ulaşılan tek isim Otman Baba'dır.[131]Halk arasında Otman Baba [132] erenler arasında da "Hüssam Şâh" olarak anılmıştır.[133] Bir döneme damgasını vurmuş ve etkisini sonraki dönemlerde de devam ettirmiş olan Otman Baba'yı şair Muhyiddin Abdal "ululardan ulu, yedi iklim dört köşeye, arşa kürse tolu"şahsiyet olarak tanıtmıştır.[134]

Otman isminin Osman'dan galat olduğu düşünülmektedir. Bu görüşe göre Otman Baba, Allah'ın isimlerinden "Celal" isminin müteradifi olan"Ateş"e benzetilmiş ve bundan dolayı kendisine "Od"man" yani "Ateş-adam" denilmiştir.[135] Alevî-Kızılbaşları Otman Baba'ya Hacı Bektaş-ı Veliden daha fazla saygı duymaktadırlar. Çelebi kolunun otoritesini tanımazlar ve yedi rakamı onlar için önemlidir. Otman Baba'nın müridi Akyazılı Sultân'a da saygı göstermişlerdir.[136]

Menakıpnamesinde Oğuz diliyle konuşan, kızıl yüzlü, ela gözlü ve güçlü kuvvetli olarak tasvir edilen Otman Baba'nın sırrına kimsenin ulaşamayacağından bahsedilmiştir. Şeyhlerin ve evliyaların sırrına ulaşamayacağını ifade etmekle Otman Baba kendisine ayrı bir kudsiyet olduğunu vurgulamıştır.[137]

Otman Baba, hicri 883 Miladi 1478'de yüz yaşını aştıktan sonra ölmüştür.[138] Vefatından önce Otman Baba abdallarını yanına toplamış ve onlara yetmiş iki buçuk milleti birbirinden ayırt etmemeleri gerektiğini hatırlatmış, ölümden korkmadığını, kendisinin bir atı olduğunu ve bu ata binerek göğe çıkacağını, arkasından ağlamamalarını, zira artık üşümeyeceğini, yorulmayacağını, acıkmayacağını, yerden göğe gideceğini, zaten aslının da orada olduğunu söylemiştir. Cenazesine danişmentlilerin de bulunduğu 2000 kişi

---

[131]Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler(XIV-XVII. Yüzyıllar),* (2.bsk.),Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 96.
[132]Haşim Şahin, "Otman Baba", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 34,2007, s.6.
[133] Filiz Kılıç "vd.", *Otman Baba Velâyetnamesi (Tenkitli Metin),* Grafiker Ofset, Ankara 2007,s.16.
[134] Haşim Şahin,2007, *a.g.m.,* s.8.
[135] Gökhan Yurtoğlu, Otman Baba'nın Tarikatına Dair *"Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,* S. 80, (137-150), 2016, s.139.
[136] Nathalıe Clayer ve Alexandre Popovıc,"Osmanlı Döneminde Balkanlardaki Tarikatlar",*Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler (Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm),* (Haz. Ahmet Yaşar Ocak),Türk Tarih kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.302.
[137] Ve kendünün nutkı dahı abdallarına öyle idi kim benüm sırruma sultanlar dahı iremez,siz kaçan irersiz dir idi. Filiz Kılıç *a.g.e.,* s.16
[138] Halime Doğru, *a.g.m.,*s. 800.

katılmıştır.[139] Otman Baba'nın cenazesine katılımdaki yoğunluk onun insanlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Ayrıca Otman Baba ölmeden önce abdallarına: "Bu Akpınar yöresinin kozlarını (ceviz ağaçlarını) kesin ve yerine bağ bahçe yapın. Buraları bir cennete dönsün"demişti. Otman Baba'nın vaziyeti üzerine abdalların, bağ bahçe yaptıkları yer ziyaret hane'ye dönmüştür. İnsanlar burayı Kâbe'yi ziyaret edercesine ziyaret etmeye başlamıştır.[140]

Otman Baba'nın ölümünden sonra hilafet "İbrah-i Sani "de denilen Akyazılı Sultan'a geçmiştir.[141] Akyazılı Sultan da Otman Baba Abdalları'na mensup bir Kalenderî Şeyhidir. O da Hacı Bektaş-ı Veli ile Horasan'dan gelen Ahmet Yesevi halifelerindendir. Akyazılı Sultan Baba Otman Baba'nın vefatından sonra şeyhinin Varna'daki tekkesinde yaşamış ve zamanla onun adıyla anılmaya başlanmıştır. Hasluck burasının daha önce Saint Athanasius adlı bir Hristiyan azizine ait olması nedeniyle Hristiyanlarca da sürekli kontrol edildiğini söylemektedir.[142]

Otman Baba hakkındaki ilk kayıt, Kissling tarafından yayınlanan Menakıb-ı Sultan Beyazıd Han'da yer almıştır. Bu kaynağın tarihi 1500'ün sonlarına doğrudur. Burada 1492'de Arnavutluk'a karşı girişilen başarısız savaşta, bir Kalenderî dervişinin II. Sultan Beyazid'i öldürmeye kalkışmasından söz edilmiştir. Sultan bunun üzerine tüm şüpheli dervişlerin, Abdallar'ın Kalenderîler'in ve inançsızların temizlenmesini emretmiştir. Bu buyruğun sonucu olarak Edirne Kadısı Mevlana İsa Fakih, Otman Baba Dede mensuplarından birçoğunu zorla kentten çıkararak astırmıştır. Öbür bir kesimi de Anadolu'ya sürülmüştür. XVII. yüzyılın ilk yarısında Edirneli Hibri'nin verdiği bilgiye göre de, Otman Baba, Akşemseddin'in müritlerindendir. Otman Baba hakkında yazılı hiç bir bilgi bulunmadığından bahsetmiştir. Akşemseddin müridi olması da bir söylentiden ibarettir.[143] Şeyh Muhyi'd-Din Çelebi, Hızırname'sinde Otman Baba ve Akyazılı Sultan

---

[139] Haşim Şahin, 2007,*a.g.m.,*s. 8.
[140] Hakkı Saygı, *Otman Baba ve Velâyetnâmesi,* Saygı Yayınları, İstanbul 1996, s.71.
[141] Halime Doğru, *a.g.m.,* s. 800.
[142] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e.,* s.100.
[143] Nejat Birdoğan,"Otman Baba Velâyetnâmesi "*,1.Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri,13-16Ağustos (Uluslararası TürkErenveEvliyalarıKongresi),* Ankara 1998, s.98.

hakkında bilgi vermiştir.[144] Bulgaristan'ın Kırcaali iline bağlı Karaalar köyünden Taki Coşkun'da bulunan nüsha 1996'da Hakkı Saygı tarafından yayınlanmıştır.[145]

Şevki Koca, Mücerred Ahmet Ahmet Sırrı Dedebaba'nın Turgut Koca'ya verdigi ve Turgut Koca'nın da kendi el yazısıyla istinsah ettiği bir nüshayı "Od"man Baba Vilayetnamesi Vilayetname-i Sahi Gö'cek Abdal" adıyla 2002'de yayınlamıştır.[146] Bedri Noyan da Dedebaba, Demir Baba Vilâyetnâmesi adlı eserinde Otman Baba'dan bahsetmiştir.[147] Filiz Kılıç, Mustafa Arslan ve Tuncay Bülbül'ün Latin harfleriyle yayınladıkları "Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin) adlı eserde de Otman Baba hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.[148]

5.4. Demir Baba'nın Hayatı ve Onun Üzerine Yapılan Çalışmalar

Doğum ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber XVI. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Demir Baba Otman Baba geleneğine sahip bir Kalenderî şeyhidir. Demir Baba, Otman Baba'nın yol evladı ve onun halifesi olan Akyazılı Sultan'ın halifesidir. Rumeli'nin fethinde yer alan adı efsaneleşen Demir Baba'nın ismi kaynaklarda Hasan Demir Baba, Timur Baba, Pehlivan Baba olarak da geçmektedir. Kendi adını taşıyan menakıpnamede Demir Baba'nın soy zinciri İmam Zeyn-el-Âbidin oğlu Ali Asgar vasıtasıyla Hazret-i Ali'ye ve oradan Hazret-i Muhammed'e ve ecdadına bağlanarak Âdem Peygambere dayanmaktadır. Demir Baba uzun boylu ve çok kuvvetli olduğu, ayrıca sünnetçilik yaptığına dair bilgi de velâyetnâmesinde geçmektedir. Demir Baba'nın soyuyla ilgili birçok efsane bulunmaktadır. Örneğin Deliorman'da zalimlerin zulmünden kurtaracak olan Demir Baba adlı kahramanın beklenmesi sonucunda Akyazılı Sultan adlı Kızılbaş bir derviş böyle bir efsanevi kahraman yaratmıştır. Bir de Demir Baba'nın Akyazılı Sultan'ın manevi oğlu olduğu ve dünyaya gelişinde de payının olduğu iddia edilmiştir.[149]

---

[144] Şevki Koca*, a.g.e.,* s. 15.
[145] Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakkı Saygı, *Otman Baba ve Velâyetnâmesi,* Saygı Yayınları, İstanbul 1996.
[146] Şevki Koca, *a.g.e., s.* 20.
[147] Ayrıntılı bilgi için bkz. Bedri Noyan, *Demir Baba Vilâyetnamesi,* Can Yayınları, İstanbul 1976.
[148] Ayrıntılı bilgi için bkz. Filiz Kılıç, "vd.",*Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin),* Grafiker Ofset, Ankara 2007.
[149] Fatma Rodoplu, *a.g.m.* ,s.123-124.

Akyazılı Sultan'ın abdalı olan Hacı Dede Akyazılı Sultanı gideceği her yere sırtında taşımaktadır. Bir gün Akyazı Sultan Hacı Dede'den evlenmesini ister ve onu Turran Halife'nin yanına kızı Zahide Bacı'yı görmesi için gönderir. Akyazılı Sultan'ın çocuğu yoktur. Kendine en yakın gördüğü Hacı Dede'nin evlenip erkek çocuk sahibi olmasını istemektedir. Akyazılı Sultan çocuk daha dünyaya gelmeden kendi yerine geçeceğini işaret etmiştir. Akyazılı Sultan gibi kutlu bir kişiliğin çocuğu olarak kabul etmesiyle kahraman asil bir aileye mensup olmaktadır.[150] Demir Baba da Otman Baba ve Akyazılı Sultan gibi *kutbu'l aktab*'dır. Tıpkı onlar gibi seyyiddir ve Seyyidliği Dimetoka'daki Kızıldeli Sultan zaviyesinde onaylanmıştır.[151]

Demir Baba Menakıpnamesine göre anne babasının düğününe önemli kişilerin katıldığından bahsedilmektedir. Otman Baba'nın şeyhi Zati Efendi ve türbedarı Abdi Dede, İsa Dede, Mümin Baba, Dikelli Hüseyin Baba, Hamza Baba, Benli Baba, Ahmet Baba, Kademli Baba, Dedeyi Baba gözcüsü, Karakoçak gözcüsü, Varîz Baba gözcüsü, Yahşi Baba gözcüsü ve o yörede kız Ana Sultan, büyük ve küçük Muhammed ve Koca Doğan gözcüsü, Mustafa Efendi, Hafız-ı Kelam Yemini Efendi'ler katılmıştır. Düğüne Sultan Süleyman da katılmak istemiş, hatta düğün için Kademli Baba'ya "beş deve ve beş dâne kese bahşiş"vermiştir. Osmanlı Sultanının ve tüm Rum erenlerinin bu düğünü sahiplenmeleri bir anlamda Demir Baba'nın daha doğmadan insanları bir araya toplayabilme gücünün bir göstermektedir.[152] Ayrıca, toy ve büyük şölenlere gelenlerinin isminin tek tek sıralanması Türk anlatı geleneğinde yaygın şekilde görülmektedir. Dede Korkut ve Manas ve diğer birçok destanda bu geleneğe yer verilmiştir.[153]

Babaîler, dua ve nefeslerinde, Sarı Saltık, Demir Baba ve Kızıldeli'den himmet umarlar. Demir Baba, topluluğun başta gelen velisidir. Günümüzde kullanılmayan Demir Baba tekkesi en çok ziyaret edilen yerlerden biridir. Veli'nin kayalardan fışkırttığı kutsal bir su kaynağı bulunmaktadır. Şeyh Bedreddin'den sonra onun taraftarı olmuştur. Demir

---

[150]Meriç Harmancı**,** "Bir Monomitos Örneği Olarak Demir Baba Vilâyetnamesi ", *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 2011, S.1,Ankara, Haziran – 2011, s.101.
[151] Fatma Rodoplu, *a.g.m.,* s.125.
[152] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, *Demir Baba Menakıpnamesi(İnceleme-Tenkitli Metin), Grafiker Yayınevi,* Ankara 2011, ss.10-11.
[153] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,* s.10.

Baba ve Hacı Bektaş'ın benzer yönleri bulunmaktadır. Her ikisi de bir ayaklanmanın önderliğini yapmış kişilere mürid idiler. İkisi de bir kıyımdan kurtulmuş ve karşılaştıkları olaylardan sonra münzevî bir hayatı benimsemişlerdir.[154]

Demir Baba'dan bahseden Caferli Muharrem Z.Yumuk'a ait olan şiir Bulgaristan'da Türk okullarında şarkı olarak söylenmektedir.

Gelin gidelim ey arkadaşlar

Urumeli'ne Deliorman'a

Bak bu Silistre'ye

Tutrakana Demir Baba'ya

Burada yatanlar, burada yatanlar

Bizim anamız, Bizim babamız[155]

Demir Baba Menakıpnamesi, XVII. yüzyılda Balkanlarda kullanılan halk ağzıyla kaleme geçirilmiştir. Eseri yazıya geçiren kişi konuşur gibi yazması nedeniyle eserde anlam karışıklığına neden olmuştur.[156]

Demir Baba nüshalarından D1 nüshası Hakkı Saygı'nın elinde bulunan fotokopilerden alınmıştır. Hakkı Saygı bu fotokopileri 1989 yılında Dulova kasabasından Türkiye'ye göç eden Erol Tunalı ve eşinden almıştır. Bu nüsha, Bulgarların Demir Baba Tekkesi'ne el koymak istedikleri bir zamanda mahkemede delil olarak kullanılmıştır. Erol Tunalı daha sonra bu nüshayı Bulgar Hükümetinin elinden alabilmiştir. Eser 15 satır,94 varaktır. Hareketli nesih yazıyla, Derviş Mehemmed tarafından H.1239 (M.1824)'da istinsah edilmiştir; Cetvellidir.D2 nüshası, Bulgaristan, Mumcular köyünden Aydın'ın Nazilli ilçesine göç eden Süleyman Saltık'ın oğlu Celil Saltık'tan, eserin fotoğrafı çekilmek suretiyle elde edilmiştir. Bedri Noyan Demir Baba Velâyetnâmesi eserinin neşri bu nüsha üzerinden hazırlanmıştır. Avrupaî kâğıt 35x19,5 cm ebadında 31 satır,50 varaktır.

---

[154] Irene Melikoff, 1998, *a.g.e.,* s. 199.
[155]Ahmet Hezarfen, "Dobruca ve Deliorman'da Alevi - Bektaşi Tekkeleri " , *I.Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 1999, s.158.
[156] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e*., ss.5-6.

Süleyman Saltık talik yazı kullanarak eseri 1948 yılını 1949 yılına bağlayan yılbaşında tamamlamıştır. Özensiz bir nüsha olan eserde herhangi bir süsleme ya da cetvel kullanılmamıştır. Deri ciltleme bulunan eserin sonunda Haydar Cemil Baba'nın eski yazıyla yazdığı şiirlerine yer verilmiştir.D3 nüshası ise, Şücaaddin Velî Ocağı dedelerinde bulunan nüshadır. İki nüsha üzerinde çalışma yapılmış olsa da bu nüsha ileilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Avrupaî kâğıt ve 25x21 cm ebadında 20satır,68 varaktır. Bozuk bir yazıyla Ca'ferler Karyeli Kayıkcı Mehmed Baba tarafından H.1329 (M.1914) tarihinde istinsah edilmiştir. Özensiz bir nüsha olan eserde karton kapak kullanılmıştır. Herhangi bir cetvelya da süslemeye yer verilmemiştir. Nüshada, Demir Baba Velâyetnâmesi'nden sonra Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'ne de yer verilmiştir.[157]

[157] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e*., ss.30-31.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR TÜRK-İSLAM KÜLTÜR TARİHİNİN KAYNAĞI OLARAK MENAKIPNAMELER

1.1.Menakıpname'nin Tanımı

Arapça *nekabe* kökünden türeyen *menkabe,* mef'ale bâbında olup delik açmak ve haber vermek anlamlarına gelmektedir. Kelimenin çoğulu ise, *menâkıb'dır*.[1] Menâkıb (menkabeler) övülecek vasıflar şeklinde tanımlanmaktadır.[2] Menakıpname, menkıbeleri konu edinen ve bir araya getirilen eserlere verilen addır.[3] Menâkıb terimi ilk defa IX. yüzyılda kaleme alınmaya ve derlenmeye başlayan hadis külliyatlarında, Hz. Peygamber'in ashabının meziyet ve faziletleri için kullanılmıştır.[4] Bunun yanı sıra, tarikat kurucularının, mezhep imamlarının ve diğer önemli dini şahısların biyografilerinin, mücadelelerinin ve kerametlerinin anlatıldığı manzum ya da mensur eserler diye tanımlanmaktadır.[5]

M.Fuad Köprülü *Türk Edebiyatı Tarihi* eserinde,[6] Ziya Gökalp ise, *Türk Töresi* adlı eserinde[7] destan kelimesini menakıpname karşılığı olarak kullanmışlardır. Osmanlı'daki ilk tarih yazıcılığı örneği olan Yahşi Fakih'in eseri de menakıpname adını taşımaktadır. Ayrıca, *Tezkire-i Saltuk Buğra Han, Kerâmât-ı Ahî Evran, Vilâyetnâme-i Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, Battalnâme, Danişmendnâme ve Saltık-nâme*gibi dinî-destanî eserler de menakıpname türü olarak geçmektedir.[8]

İslam öncesi eski Türkler yaşam biçimlerinden biri olan göçebelik sebebi ile farklı topluluklardan etkilenip çeşitli dinleri benimsemişlerdir. Bu dönemde de Türkler tek tanrıya inanmışlardır. Bu inanç sistemi Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerini

---

[1] Zehra Hamarat, *Bayram î'-Şemsî'Tarikatı Menakıpnamelerinin Toplum Hayatına Etkileri Bağlamında Değerler Bakımından İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015, s. 85.
[2] Ferit Devellioğlu*, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2001,s.613.
[3] İsmail Parlatır "vd., *Türkçe Sözlük*2,Türk Dil Kurumu, Ankara 1998, s.1531.
[4] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e.,* s.27.
[5] Abdurrahman Güzel ve Ali Torun, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 343.
[6] M.Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi,* Ötüken Yayınları, İstanbul 1980, ss. 41-64.
[7] Ziya Gökalp, *Türk Töresi*, (Haz. Hikmet Dizdaroğlu),Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976,ss.83-108.
[8] Haşim Şahin, *Dervişler ve Sufî Çevreler(Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Şahsiyetler*), (2.bsk.), Kitap yayınevi, İstanbul 2017, ss.18-19.

kolaylaştırmıştır. Ayrıca, Türkler olağanüstü halleri ve manevi üstünlüğe sahip mutasavvıf veli kişilerin de kerametlerine inanmışlar ve onlara büyük saygı duymuşlardır. Bu sebeple Türkler İslamiyet öncesi ve sonrası düşüncelerini destanlara ve kaynak eserlere yansıtmışlardır. Bu yansıma sonucu masal, efsane ve menakıpname gibi eserler ortaya çıkmıştır.[9] Dini-tasavvufi düşüncenin oluştuğu dönemlerde tarikatlar kurulmuştur. Tarikat propagandası amacıyla yazımı yaygınlaşan menakıpname edebiyatı oluşmuştur.[10] Menakıpname edebiyatının kısa sürede yaygınlaşmasını sağlayan tasavvufun yanı sıra, Şamanların ruh ve cinlerle mücadelelerini, öbür dünyaya gidip gizli güçlerle temas kurmalarını anlatan hikâyeleri içinde bulunduran eski Türk efsane ve destanlarıyla, Orta Asya'da Türkler ve özellikle Uygurlar tarafından kabul edilen Budizm'deki olağanüstü güçlere sahip "aziz" telakkisi ve İslamiyet'i yaymaya çalışan İranlı mutasavvıfların tasavvuf kaynaklarındaki menkıbeleri Türklere nakletmeleri, yeni Müslüman olan Türk çevrelerinde evliya menkıbelerinin oluşmasında ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur.[11]

IX. yüzyıldan sonra tasavvufun İslam dünyasında yayılmasıyla birlikte menkıbe kelimesi sufilerin hikmetli sözlerini ve örnek alınacak güzel davranışlarını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. XI. yüzyıldan itibaren Kâdiriyye ve Rifâiyye gibi büyük tarikatların ortaya çıkmasıyla beraber menkıbenin içeriğine "keramet" kavramı da eklenmiştir. Abdulkadir-i Geylani, Ahmed Er-Rifai gibi tarikat pirleri veliler için ölümlerinin ardından yazılan eserlerde gösterdikleri kerametlerin anlatılmaya başlanmasıyla menkıbe kavramı giderek kerametle aynı anlamda kullanılmıştır. Bu gelişmelerin ardından tasavvufi bir tür olarak menakıp metinleri ve yazma geleneği ortaya çıkmıştır.[12]

XII. yüzyıldan itibaren menakıp anlatma ve yazma geleneğinin yaygınlaşmasıyla birlikte hemen her tarikatın önemli şeyhleri ve halifeleri için kerametlerini konu alan

---

[9] Abdurrahman Güzel ve Ali Torun, *a.g.e.* ,s. 75.
[10] Abdurrahman Güzel ve Ali Torun, *a.g.e.*,s. 343.
[11] Haşim Şahin,2017,*a.g.e*., s.20.
[12] Haşim Şahin, "Menâkıbnâme",*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 29, 2004, s. 112.

menakıp kitapları kaleme alınmaya başlanmıştır. Ayrıca, bu eserler menakıp adı dışında tezkire, reşehât, makâmât, nefehât gibi farklı şekillerde de isimlendirilmiştir.[13]

Menakıpnamelerin yazarları bazen velînin müridi bazen de tarikat dışından biri olabiliyordu. Genellikle menakıpnameleri yazan kişi şeyhinin yakınında bulunan ve onu iyi tanıyan birisidir.[14] Örneğin, Mevlânâ'nın oğlu Ulu Arif Çelebi'nin dervişi olan Eflâkî tarafından yazılan Menâkıbu'l-Ârifîn'i ve[15] Elvan Çelebi'nin Menâkıbu'l-Kudsiyye'si velîlerin etrafında oluşan önemli siyasi-dini olayları anlatması bakımından diğer kaynaklarda bulunmayan bilgilere sahiptirler.[16]

Menakıpnameler üç dilde Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış olup, yazılmış oldukları dillerin dilbilgisi kurallarına uyulmuştur.[17] Biçim olarak kısa ve sade bir dille yazılan menakıpnameler masal, efsane, destan gibi anlatım türlerindendir. Menakıpnameler konusunu dini karakterli gerçek kişilerden seçmesi ve onların kerametlerinden bahsetmesi nedeniyle masal ve efsane türlerinden ayrılır.[18] Menakıpnamelerde belli bir yer ve zaman bulunmaktadır. Menakıpnamelerde kişiler ve mekân değişse de anlatılan olağanüstülükler birçok din ve mezhepte bulunan menkıbe tarzı anlatılarla aynıdır.[19]

Menakıpnamenin okuyucusu ve yazarının bu eserlerden yeni olaylar öğrenmek gibi beklentisi yoktur. Onlar bildiği ve hayalinde yaşattıkları şeyhine duydukları mistik hazzı hissetmek amacıyla menakıpnameleri defalarca okumaktadırlar. Mürid ibadet hevesiyle menakıpnameyi kaleme almıştır.[20] Tarikat büyüğünün hayatı ve kerametleri hakkında bilgi edinme imkânı bulduğumuz bu eserlerde mistik hayal gücüyle yazılmaları nedeniyle gerçek kimliklerinden çok farklı bir kişiyle karşılaşmak mümkündür. Özellikle dervişini anlatan mürit şeyhinin eksiklerini ve yanlışlarını değil de onun mükemmel

---

[13] Haşim Şahin, 2017, *a.g.e*., s.17.
[14] İsmail Hakkı Mercan,"Türk Tarihinin Kaynaklarından olan Bazı ve Gazavatnameler Hakkında ", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C.6, S. 10, 2003, s.116.
[15] Tahsin Yazıcı, "Ahmed Eflâkî", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, 1989, s. 62.
[16] Ahmet Yaşar Ocak,1992, *a.g.e*., ss. 66-67.
[17]İsmail Hakkı Mercan, *a.g.m.,* s.116.
[18] Mustafa Boran, *Menakıpnamelerin Yapısalcı Yöntemler İle İncelenmesi,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017,ss. 10-11.
[19] Zehra Hamarat,*a.g.t.,* ss.95-96.
[20] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e*., s. 37.

özelliklerini mitoloji ve destansı anlatımlarla süsleyerek gerçek anlatımdan uzaklaşmış olmaktadır.[21] Menakıpnamelerde abartı ve olağanüstü unsurlar bolca kullanılmasına rağmen toplum tarafından kabul görmüşlerdir. Bu durum menakıpnamelerin toplumun psikolojik çehresinin ifadesi sayılmasından kaynaklanmaktadır. İnsanoğlu hayalini kurduğu ideal hayatı menakıpnamelerde yansıtmıştır.[22]

"Rol-model" teşkil eden destanî halk kahramanları hem yaşadıkları dönemde hem de sonraki dönemlerde halkı etkilemeyi başarmışlardır. Halkın gözüyle destanî halk kahramanları olağanüstü bir kimlik ve kişilik kazanmışlardır. Onlar adına menkıbeler ortaya çıkmıştır.[23] Sözlü kültürün meyvesi olarak değerlendirilen menakıpnameler bir araya getirilerek yazılı edebiyata aktarılmıştır. Menakıpnameler edebi değerinin yanında tarihi, sosyal, kültürel ve aynı zamanda manevi yaşantıya ışık tutmaları bakımından oldukça önemli kaynaklardır.[24]

2. 1. Menakıpnamelerin Tarihsel Gelişimi

IX. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında tasavvuf etkisi görülmeye başlamıştır. XI. yüzyıldan itibaren de tarikatlar kurulmuştur.[25]Böylelikle İslam dininin kabul edilmesinden sonra Türk dünyasının çeşitli yerlerinde tasavvuf ve mutasavvıfların sayısı çoğalmıştır. Türkler tarih boyunca çeşitli dinlere inanmalarına rağmen köklü bir geçmişe sahip olmaları nedeniyle uzun yıllar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Eski Türklerde kam, baksı ve şaman yerini tutan ozanlar şairlik, hekimlik, büyücülük gibi görevler üstlenmişlerdir. Halkın içinden çıkan ozanlar halk arasında hürmet görmüşlerdir. Kopuz eşliğinde söyledikleri şiirler halkın hislerine tercüman olmuştur. Tasavvuf geleneğine uygun olarak ortaya çıkan mutasavvıflar da halk ozanlarına benzemektedir. Arap ve Acem ilim ve edebiyatını öğrenmiş mutasavvıflar birer Müslüman halk şairi olarak halka İslamiyet'in esaslarını

---

[21] Yunus Yalçın, *Türk Edebiyatında Velâyetnâmeler ve Otman Baba Velâyetnâmesi,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Kayseri 2008, ss. 4-5.
[22] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e.,* ss. 33-34.
[23] Mustafa Özçelik, *Seyyid Battal Gazi*, Eskişehir Valiliği Kültür Yayınları, Ankara 2009,ss. 109-119.
[24] Ali Kozan ve Sevil Akyol, "Şeyh Bedreddin'in Menkıbevi Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser: Menakıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan*",Tarih Okulu Dergisi,* S. XIV, 2013, s.78.
[25] Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri (Bektaşi Menakıpnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifler),* İletişim Yayınları, (9.bsk.), İstanbul 2012, s. 25.

öğretmek amacıyla dini-ahlaki didaktik eserler yazmışlardır. Eski Türk kültüründeki ozanların yerini baba, dede ve ata unvanlı dervişler almışlardır. Kitab-ı Dede Korkut bu dönemin en güzel ve en tipik örneğidir.[26] Fuat Köprülü,"Bütün Türk Edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar" sözüyle Dede Korkut'un önemini vurgulamıştır.[27]

İlk Türk menakıpnamesi özelliği taşıyan eser, Karahanlıların Hükümdarı Satuk Buğra Han adına yazılmış olan Tezkire-i Satuk Buğra Han'dır. Bundan başka Türk tasavvuf düşüncesinin gelişip şekillenmesini sağlayan Ahmed Yesevi ile ilgili menakıpnameler kaleme alınmıştır.[28]

Evliya menakıpnamelerin yanında kahramanların hayat ve olağanüstü maceralarının anlatıldığı Battal-nâme, Dânişment-nâme ve Saltık-nâme gibi dini-destanî türü eserlerde bulunmaktadır.[29] Battal Gazi Destanı konu ve kaynak bakımından yerli olmasa da Türk hayal gücüyle şekillenmesi nedeniyle milli destanlarımız arasındadır. Battal Gazi Destanısade birdille yazılmıştır. Bu nedenle Anadolu ve Balkanlarda Türkçe konuşan herkes tarafından Battal Gazi Destanı anlaşılıp yayılmıştır. Danişment Gazi Destanı ve Saltuk Gazi Destanı ise, Türk-İslam kültür ve tarih unsurlarıyla biçimlenmiştir.[30]

Tasavvuf edebiyatıyla beraber velilerin kerametlerini anlatan kısa hikâyelerden oluşan menakıpnamelerin öncesinde tasavvufi biyografi kitaplarında ve evliya tezkirelerinde de menakıpnameler yer almaktadır. XIII. yüzyıldan itibaren menâkıb, menâkıbnâme, vilâyetnâme, velâyetnâme gibi isimlerle de bilinen bu eserlerin İslam dünyasında gittikçe sayıları artmıştır. O dönemde Kadirîlik, Vefâîlik, Mevlevilik gibi tarikat çevrelerinde ünlenen şeyhler ve pirler adına menakıpnameler yazılmıştır. Seyyid

---

[26] M.Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1966, ss. 206-209.
[27] Dede Korkut'un, Dresden ve Vatikan olmak üzere iki yazma nüshası bulunmaktadır. Bkz. Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, Ankara 2011, ss. 1-6.
[28] Salih Gülerer, "Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler ve Menâkıbnâme Yazıcılığı", *Tarih Okulu Dergisi*, S. XVI, 2013, s. 238.
[29] Haşim Şahin,2004, *a.g.m.,* s.112.
[30] Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem, "Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı", *Turkısh Studies/Türkoloji Dergisi,* S. 1, 2006, ss. 108-149.

Ebû'l Vefâ Bağdadî tarafından kurulan Vefâîlik tarikatını XIII. yüzyılın ortalarına doğru Anadolu Türkmen çevrelerinde Baba İlyas-ı Horasanî temsil ediyordu. Tarikat içinde yeni bağdaştırmacı (senkretik) heterodoks akım oluşmuştu. Babaî hareketi adıyla da bilinen bu akım, XIV. yüzyılın başlarına kadar yarım yüzyıl boyunca gelişmiş ve Rum Abdalları (Abdâlân-ı Rum)'nın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İlk Osmanlı hükümdarlarının da desteğini alan bu zümre devletin kuruluş yıllarında fetihlerde ve iskân hareketlerinde de oldukça etkili olmuştur.[31]

XIII. yüzyılda Moğol baskısından kaçıp Anadolu'ya gelen Orta Asya'da farklı tarikatlara mensup şeyhlerin Anadolu'da kurdukları tekkeler aracılığıyla menakıpname edebiyatı oluşmuş ve bu dönemdeAnadolu'da da ilk ürünler verilmeye başlanmıştır. Bu sayede Mevlânâ, Fahruddîn-i Irakî, Sadruddîn-i Konevî gibi maneviyat büyükleri tarafından *Mesnevî, Lemeât, Nusûs,* gibi eserler kaleme alınmıştır.[32] Hacı Bektaş-ı Velî ve Baba İlyas ile görüşen Mahmud Hayrânî'nin menkıbelerinin toplandığı *Menâkıb-ı Seyyid Mahmud Hayrânî* ve Gülşehrî'nin *Kerâmât-ı Ahî Evran* adlı eserler de bu dönemde yazılmıştır.[33]

Bazen bir sufi için birkaç menakıpname yazılabildiği gibi bir bölge ya da şehirde yaşayan velilerin menkıbelerinin anlatıldığı *Menâkıb-ı Evliyâ-i Mısır*, *Tezkire-i Evliyâ-i Bağdâd, Menâkıb-ı Evliyâ-i Bağdâd* gibi eserler de yazılmıştır. Ayrıca, Osmanlı döneminde*Menâkıb-ı Sultan Süleyman, Menâkıb-ı Mahmud Paşa-yıVelî, Menâkıb-ı Hasan Paşa, Menâkıb-ı Veziriâzâm Lala Mehmed Paşa, Menâkıb-ı Ali Paşa, Menâkıb-ı Murad Paşa* gibi menakıp adını taşıyan bazı eserlerde de Osmanlı devrinde yaşayan padişah, sadrazam ve devletin ileri gelen devlet adamlarının hayatlarından ve kahramanlıklarından bahsedilmiştir.[34]

---

[31] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,* ss. 25-26.
[32] Ahmed Faruk Kemaloğlu, *Kaygusuz Abdal(Alâeddin Gaybî)Menâkıpnâmesi ve Velâyet-nâme-Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli'de Mitoloji*, Afyon Kocatepe Ünversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Afyonkarahisar 2016, s.21.
[33] Ali Kozan ve Sevil Akyol, *a.g.m.,* s. 80.
[34] Haşim Şahin, 2017, *a.g.e*., ss.17-20.

Tarihi birtakım tespitlere ulaşmada kaynak niteliği taşıyan menakıpnameler iki ayrı grupta incelenmiştir. Birinci grupta, basmakalıp, hemen her menakıpnamede görülen bazı kerâmet motifleri ile biçimlenen ve şeyhin tarihi hayatından kopuk efsanelerin derlemesinden oluşan menakıpnamelerdir. İkinci grup ise, yine kerâmet motifleri içinde bulunduran ancak aynı zamanda güvenilebilir tarihi gerçeklere dayanan menakıpnamelerden oluşmaktadır.[35] Birinci gruptaki menkıbeler gerçek olaylara dayanmamakla beraber, toplumun sosyal ve psikolojik yönlerini yansıtmaktadır. Bu menkıbeler de kendi aralarında üç gruba ayrılır bunlar sırasıyla;

1.Toplumun içtimaî değerler sisteminden kaynaklanan menkıbeler

2.Ahlâkî bir teolojiye dayanan menkıbeler

3.Propaganda maksadını güden menkıbeler.[36]

XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda tarikatların sayısıyla beraber faaliyet alanları da gelişti. Bu dönemde artış gösteren menakıpnamelerin bir kısmı, daha önce yaşamış olan Türk ve gayri Türk velilere aittir. Ayrıca bu dönemde bazı eski mutasavvıfların Arapça ve Farsça menakıpnameleri de Türkçeye çevrilmiştir.[37] Örneğin, Vefâiyye tarikatının kurucusu Tâcu'l Arifin Seyyid Ebu'l-Vefa'nın hatırasına yazılan Tezkiretu'l Muttekin'in Türkçe tercümesini *Menâkıb-ı Tâcu'l Ârifin Seyyid Ebu'l Vefa* adlı eser bu şekilde ortaya çıkmıştır.[38]

3.1. Menakıpnamelerin Diğer Anlatım Türleriyle Değerlendirilip Karşılaştırılması

Türk Halk Edebiyatı anlatı türlerinden olan mit, efsane, destan ve masal menakıpnamelerin gelişiminde ve şekillenmesinde etkili olmuştur. Bundan dolayı bu anlatım türleri menakıpnamelerin araştırılması konusunda yardımcı olabilecek

---

[35] Rıza Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 2007, s.2.
[36] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e*, ss.34-35.
[37] Ahmet Yaşar Ocak,2010, *a.g.e*, s.242.
[38] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e*, s.59.

kaynaklardandırlar. Menkıbeler masal, efsane ve destan arasında benzer ve farklı özellikler bulunmaktadır. Diğer türlerde olduğu gibi menakıpnamelerde olağanüstü olayları anlatmaktadır. Farklı olarak ise, menakıpnamelerde diğer edebi türler gibi bir anlatıcı tarafından ortaya konulmuş, ancak menakıpnamelerin anlatıcısı zamanla unutulmuş ve halkın ortak malı olmuştur. Ahmet Yaşar Ocak'a göre üslup ve edebi kaygıdan uzak olan menakıpnameler gerçeği yansıtma kaygısından dolayı eğlence amacıyla uydurulmamıştır.[39] Rıza Yıldırım'a göre ise, menkıbeler eğlence aracıdır. Öğreticiliği daha sonra gelmektedir. Toplumda olmayan yeni bir bilgiyi öğretmez, önceden var olanı konvansiyonel kalıplar içerisinde topluma yeniden sunmaktadır. Tarihsel gerçekliği anlatmasa da menakıpnameler toplumsal hafızadaki değerleri iletmesinden dolayı tarihçi açısından önem taşımaktadır.[40]

3.1.1. Menakıpname-Efsane

Efsane tanım olarak, üslûp kaygısından uzak, hazır kalıplaşmış kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma diliyle kısa bir anlatıma sahip bir anlatım türüdür. Menakıpnamelerde, destanlarda ve masallarda olduğu gibi efsaneler de olağanüstü olay ve kişilere yer vermektedir. Ancak efsanelerde olağanüstülük bulunma zorunluluğu olmaması nedeniyle bazı efsanelerde olağanüstü anlatıma yer verilmemiştir.[41] Efsanede olağanüstü şeyler anlatılsa da efsaneyi anlatan ve onu dinleyenler tarafından olayların gerçek olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle sözlü geleneğin ürünü olan efsanelerin temelinde inanç unsuru bulunmaktadır.[42] Bu özellikleri ile efsane vemenakıpnameler masala göre daha inandırıcıdırlar. Masal dinleyicisi olayın gerçek olmadığını bilir. Menakıpname ve efsane dinleyicisi olayın mutlaka gerçekleştiğine inanırlar. Menakıpname ve efsane bir zamana,

---

[39] Ahmet Yaşar Ocak,*1992, a.g.e.,* ss. 32-33.
[40] Rıza Yıldırım, "Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Velâyetnâmesi) ", *Bilim ve Sanat Vakfı Bülten,* (Haz. Remzi Şimşek), S.82, Mayıs-Ağustos 2013, ss.85-86.
[41]Örneğin,"Didon Hilesi" efsanesinde olağanüstülüğe yer verilmemiştir. Bkz. Pertev Naili Boratav,*100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969, ss. 106-110.
[42] Bilge Seyidoğlu, "Efsane", *Türk Dünyası El Kitabı, (Üçüncü Cilt Edebiyat),* Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü Yayınları,(2.bsk.), Ankara 1992. s. 315.

bir zemine ve de bir şahsa bağlıdır. Masalda ise, böyle bir durum söz konusu değildir. Menakıpname ve efsanelerin çoğu tarihte önemli bir yere sahiptir.[43]

Geçmişin bize miras olarak bıraktığı efsaneler tarih kayıtları olan eserlerdir. İnsanoğlunun dünyaya gelişini ve varoluşunun gizini çözmektedir. Bundan dolayıdır ki; efsaneler tarihçilerin, psikologların, ilahiyatçıların, felsefecilerin ve antropologların ilgisini çekmeyi başarmıştır.[44] Efsaneler hemen bütün toplumlarda yaygındır. Efsane İngilizce'de legend, Fransızca'da legende, Almanca'da legende ve sage, İspanyolca'da leyenda kavramlarını karşılamaktadır. Eski Türk inanışlarında da efsane ve efsane kitapları için de menkıbe, usture ve esatir sözcükleri kullanılmıştır. Menakıpnameler ve efsanelerde insan, hayvan, dev, cadı, ruh gibi bilinen ve bilinmeyen unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar onların asıl ilgi odağını oluşturmaktadır. Efsanelerin oluşumu için belli kurallar vardır. Düşünce ve davranış olarak aynı özelliklere sahip insanlarda, hayal gücü aynı şekilde gelişir. Bu nedenle benzer efsaneler ortaya çıkmaktadır. Bir kahraman unutuldukça onun adına düzenlenen efsane daha ünlü başka bir kahramana geçer. Çevre değiştiren her efsane, yeni çevrenin koşullarına göre uyarlanır.[45]

Yarı evliya bir karakter taşıyan Battal Gazi'nin efsanevi hayatını anlatan Battalnâmede efsane gibi başka eserlere kaynaklık etmiştir. Kendisinden sonra gelen birçok Türk destan kahramanları Battal Gazi'nin isim değiştirilmiş şekilleri olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin, Saltık-nâme'de Battal-nâme'de geçen olaylar sadece kahramanın adı değiştirilerek anlatılmaktadır.[46] Sarı Saltık'da efsanevi at Battal Gazi'nin atı Aşkar'dır. Sarı Saltık gece rüyasında Seyyid Battal Gazi'yi görür. Seyyid Battal Gazi Sarı Saltık'a atı Aşkar'ın bulunduğu mağaradan bahseder. Sarı Saltık bahsedilen mağarada Aşkar'ın üzerinde çeşitli savaş aletlerini, kalkanı, zırhı, tig-i zohhak'ı, süngüyü ve Hz.Hamza'nın eşyalarını bulur. Kutsal mağarada at ve savaş aletleri bulmak motifi Battal-nâme'de

---

[43] Saim Sakaoğlu, *101 Anadolu Efsanesi,* Damla yayınevi, İstanbul 1970, s. 12; Zehra Hamarat,*a.g.t.,*s. 109.
[44] Ayhan Aydın, *Deliorman'ın Koca Çınarı Ahmet Hezerfen (Yaşamı, Anıları, Çalışmaları, Yazılarından Örnekler),*Niyaz Yayınları, İstanbul 2008, s 454.
[45] Metin Karadağ, *a.g.e.*, ss. 222-225.
[46] Burhan Paçacıoğlu, *Battal-nâme(İnceleme-Metin-İnteks)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 1993, s. 3.

geçmektedir. Aşkar'ı Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi bulmuştur. Her iki destanda da rastlanan rüya ve savaş aletleri İslamiyet'le birlikte görülen unsurlardır. Atın mağarada bulunması da çok eski Türk inanışlarındandır.[47]

Pendik çıkarma Dede Korkut, Danişmend-nâme, Battal-nâme ve Saltık-nâme'de görülen ortak motiflerdendir. Ancak Saltık-nâme'de elde edilen ganimetlerin beşte biri diğerlerinde olduğu gibi Halifeye değil Selçuklu Sultan'ına gönderilmiştir. Battal-nâme ve Saltık-nâme'de savaşlar çoğunlukla kalelere hücum etmek şeklinde ortaya çıkmıştır. Saltık-nâme'de yerleşik hayat olması nedeniyle meydan savaşları da yapılmıştır. Bu meydan savaşlarında Dede Korkut hikâyelerindeki gibi "otağlar" kurulmuştur.[48]

Battal-nâme'nin devamı gibi olan Saltık-nâme'nin Battal-nâme ve diğer Türk destanları ile benzer yönleri kadar farklı yönleri de bulunmaktadır. Saltık-nâme üç kıtada yayılmıştır. Bu nedenle Saltık-nâme, Battal-nâme ve diğer Türk destanlarına göre geniş bir coğrafyada etkili olmuştur. Saltık-nâme zaman ve mekân genişliği, taşıdığı tarihi unsurlar bakımından da diğer destanlara göre çok zengin bir içeriğe sahiptir.[49]

Kahramanların tanrılara ait özellikler taşıması mitlerle alakalıdır. Eğer bu tipler insancıl değerlere yaklaşırsa lejantları oluşturur.[50] Efsanelerde kahramanların olağanüstü güçleri olmalarına rağmen tanrı ya da yarı tanrı değillerdir. Modern toplumlarda mit dönemi kapandığı halde efsane dönemi kapanmamıştır. "Gezgin efsane" çok fazla değişikliğe uğramadan ülkenin farklı yörelerinde anlatılmaktadır. Gezgin efsanelerin bazıları ülke sınırlarını aşmıştır. Bunlar daha çok masal kaynaklı efsanelerdir. Aynı ülke içinde efsanelerden birisi de değişik yörelerde çeşitli varyantlarla karşılanan "Kesik Baş Efsanesi"dir. [51]

---

[47] Kemal Yüce, *a.g.e.,*ss. 227-228.
[48] Kemal Yüce, *a.g.e.,* ss.300-301.
[49] Kemal Yüce, *a.g.e.,* ss. 307-308.
[50] Metin Karadağ, *a.g.e., s.*225.
[51] Bilge Seyidoğlu, *"Efsane ", Türk Dünyası El Kitabı,* Üçüncü cilt Edebiyat, Ankara 1992,Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü Yayınları, ss. 315-319.

Efsaneler bir toplumun ilgilendiği ve hayal ettiklerini koruyabildiği önemli kaynaklardandırlar. Türk tarihinde zaman ve mekânla ilgili efsaneler bakımından oldukça fazla çeşit bulunmaktadır. Örneğin meşhur Ergenekon destanı belli bir mekânla ilgilidir.[52] II. Murad ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde yaşayan Âşıkpaşazâde döneminin tarihi olaylarıyla birlikte efsane ve menkıbeleri de eserine aktarmış olması da efsane ve menkıbelerin tarihi bakımından önemini göstermektedir.[53]

3.1.2. Menakıpname-Masal

Sözlü gelenekte yaşayan anonim masallar tarih boyunca insanlık tarihinde ayrı bir yere sahiptir. Masallar dilimizde Arapça: "Ustûre" (cem'i: esâtîr); Farsça:"Fesâne, efsâne"; Yunanca: "Mitos, mit" kelimeleri isim olarak kullanılmaktadır. İlk devir insanları tabiat olaylarını anlamlandırmada zorlanmaları karşısında çeşitli masallar uydurmuşlardır. Daha sonra masallar tarihi gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçen efsanelere ve menkıbelere model teşkil etmiştir. Yönetici, din adamı ya da yaşanılan mekânlarla ilgili masallar ve menkıbeler üretilmiştir.[54] Örneğin, İslamiyet'ten önceki Türk destanlarından olan Yaratılış destanı da bu şekilde ortaya çıkmıştır.[55] Masallar anlatıldıkları bölgenin özelliklerini büsbütün aldıkları için masalın kaynağı meselesi sorunu ortaya çıkmıştır. Masallarda ortak bir yapı söz konusu olsa da her ülkenin kendine özgü dini inancı, kültürü ve gelenek görenekleriyle masallar yeniden şekillenir.[56]

Masallar içerik, konu ve motif olarak diğer türlere göre gerçeklikten uzak olması nedeniyle dindışı bir tür olarak kabul edilmiştir.[57] Türk masallarında ise, masalın kahramanı çile çekmeden, kendini kanıtlamadan huzura ve mutluğa erişemez. Kahraman çilesini tamamlayabilmek için derviş misali diyar diyar dolaşır. Masalların genelinde insanlardan iyi bir Müslüman ve Allah katında makbul bir kul olması beklenir. Ayrıca,

---

[52] Bilge Seyidoğlu, *Erzurum Efsaneleri(Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir inceleme)*,Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985, s. 6.
[53] Bilge Seyidoğlu, *a.g.e.,* s.8.
[54] Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş,* Akçay Yayınları, Ankara 1993, ss. 314-315.
[55] Mustafa Boran,*a.g.t.,* s. 13.
[56] Umay Türkeş Günay, *Elâzığ masalları ve Propp Metodu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s. 53.
[57] Mustafa Boran, *a.g.t.,* s.19.

Türk masallarının kaynağı konusunda araştırma yapılmamıştır. Türkiye sınırları içindeki masallar derlenmiştir. Türk masalları XIII. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.[58]

Halk masallarından farklı özellik taşıyan yazarı bilinen masallar da bulunmaktadır. "sanat masalları" olarak adlandırılan bu masallar toplumun aksak yönlerini gösterme amacıyla yazılmıştır.[59] Eğlendirip hoş vakit geçirten masallarda menakıpnamelerde olduğu gibi eğitici özelliğe sahiptir. Ancak menakıpnameler gerçeği yansıtması bakımından eğlendirici işlevi genellikle bulunmamaktadır. Menakıpnameler üslup olarak da anlatılan olayların hayali ürün olmadığını gerçek kişilerden duyarak aktarıldığını hissettirilmesi nedeniyle de gerçek ve inandırıcıdır.[60]

3.1.3. Menakıpname-Destan

Şükrü Elçin, destanları "efsanelerden sonra nazım şekliyle ortaya çıkan en eski halk edebiyatı ürünlerinden olduğunu ve kahraman-bilge şahsiyetlerin menkıbevi ve hakiki hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikâyeler "şeklinde tanımlar. [61]

Epik destanlar öğretici, bilgilendirici ve eğlence işlevine sahiptir. Aynı şekilde menakıpnamelerde bilgilendirici ve öğreticidir. Ancak inanç konusunu ele almasından dolayı kutsal kabul edilen menakıpnamelerin eğlence işlevi bulunmamaktadır. Menakıpnamelerde geçen şeyhin kerametlerinden bahsetmesi nedeniyle destanlarda olduğu gibi olağanüstü olaylar görülmektedir.[62] Olağanüstü anlatımlar dışında menakıpnameler ve destanlar uygun şekilde incelendiğinde tarihi araştırmalar için önemli birer kaynaklardır.[63]

---

[58] Umay Günay,"Masallar", *Türk Dünyası El Kitabı,(Üçüncü Cilt Edebiyat),* (2.bsk.), Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992, ss.322-326.
[59] Aziz Nesin'in "Memleketin Birinde "adlı eseri sanat masallarına örnektir. Bkz. Ahmet Köklügiller,*150 Soruda Türkçe Temel Bilgiler,* Otağ Yayınevi, İstanbul 1982, s. 37.
[60] Zehra Hamarat, *a.g.t*., ss. 106-107.
[61] Şükrü Elçin, *a.g.e*., s.72.
[62] Zehra Hamarat, *a.g.t.*,s.110.
[63] Zeki Veli Togan, *Tarihte Usûl,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1985, ss.43-50.

Gazilerin inanç dünyalarını ve duygularını aktaran önemli kaynaklardan biri de destanlardırdır. Saltık-nâme[64], Dede Korkut, Battal Gazi ve Dânişmed Gazi destanları ve birçok menkıbelerde insanlık ve cömertlik ruhu taşıyan Türk kahramanların idealleri vatan ve din uğruna mücadele vermektir.[65]

Menakıpnamelerde ve destanlarda birçok ortak motif bulunmaktadır. Örneğin, Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan "kurt" ve "geyik" motifi ortaktır. Anadolu'da okunan Muhammediye'lerde, Avrupa Hunlarının en önemli Bizans tarihçisi Jordanes'in eserinde, Battalnâme ve Saltık-nâme'de at,[66] geyik ve mağara motifi bulunmaktadır. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra halk eserlerini peygamberler hikâyelerine uydurup daha önceki efsanelerinin devamını sağladılar.[67] Örneğin, Anadolu'da okunan Muhammediye'lere konu olan Muhammed Hanifî önüne çıkan bir geyiği takip eder ve bir mağaranın içine girer. Daha sonra cennet gibi bahçelere giren kahraman Mine Hatun'a rastlar ve onunla evlenir. Bu halk anlatımı İslami havaya büründürülmüş Ergenekon Destanıdır.[68] "Kurttan türeme" ve "mağaradan çıkma" efsanesi, Göktürklerin devlet mitolojisi olmuştur. Türk mitolojisinde totemizmin en önemli izleri ilk dervişlerin istedikleri zaman bir hayvan ya da kuş şekline girebilmelerinde görülmektedir. "Geyikli Baba"gibi dervişler geyiğe binip tepelerinde geyik boynuzları bulunan şapkalar takmışlardır. Bu dervişler sihirbaz veya rahip olarak nitelendirilen insanlardan değildir. Bilakis on binlerce Türkü iskân ettirip yerleştirmeyi başaran liderlerdi. Eski şaman inancına göre şaman elbiseleri kuş veya hayvan şeklini taklit eden elbiselerdi. Bu şekil değiştirmeye mitoloji araştırmalarında "metamorphose"denilmektedir. Türklerde ise, bu deyim karşılığı olarak "donuna girmek"sözü kullanılmaktadır. Bektaşiler, bu eski Şamanist inancı "ma'na âleminde velâyetnâme"olarak tasavvufa uydurmuşlardır. İlk Türk

---

[64] Rıza Yıldırım, *Hacı Bektaş Veli'denBalım Sultan'a BektaşiliğinDoğuşu,* İletişim Yayınları, İstanbul 2019, ss. 35-36.

[65] Türk destanları ve Bizans destanlarının birbirinden farklı idealleri bulunmaktadır. Bizanslılara ait olan Akritas destanında, para ve kadın birinci derece rol oynamaktadır. Türk destanlarında ise, kahramanların faaliyetleri din, vatan, insanlıktır. Kahramanlar Türk cihan imparatorluğu idealine bağlı olarak savaşmışlardır. Bkz.Osman Turan*, Türkler Anadolu'da*, Hareket Yayınları, İstanbul 1973, s. 56.

[66] Hasan Köksal, *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1984, ss.132-145.

[67] Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I,*Türk Tarih kurumu, (5.bsk.), Ankara 2010, s. 578.

[68] Hasan Köksal, *a.g.e*., s. 138.

dervişlerinden olan Ahmed Yesevi turna donuna, Hacı Bektaşi Veli güvercin donuna ve Abdal Musa geyik donuna bürünmüştür.[69] Saltık-nâme'de de Sarı Saltık'ın ruhu büyük bir kuş şeklinde kendisini alt etmek için planlar yapan tekfurun rüyasına girmiştir.[70] Ayrıca, büyük hanlar ve ermişler de kuşdilini rahatlıkla konuşabilmektedir. Kuşlar kutsal bölgelere ve Tanrı yerlerine gidebildikleri için kutsal kabul edilmişlerdir. Kuşdili bilen ve kuşların padişahı olan Süleyman Peygamberdir. Kuş olup uçmak Bektaşiler ve Alevîlerde görülmektedir. Hatta Bektaşi şairleri kuşdilini çok iyi bildiklerinden bahsetmişlerdir.[71]

Destanlar ve menakıpnamelerde İslam inancı yaygın bir şekilde görülmektedir. Türklerin İslamlaştırma hareketleri destanların ve menakıpnamelerin konusu olmuştur.[72] Saltık-nâme kahramanlık destanı olan Danişmendnâme ve Battalnâme'ye[73] benzemektedir. Fuat Köprülü'nün belirttiği gibi Sarı Saltık'u Danişmendnâme ve Battalnâme'den ayırmak mümkün değildir. O da manevi vazifesiyle Müslümanlığı yaymakla görevlendirilmiştir.[74] Önemli Türk Destanlarından olan Oğuz Kağan Destanında da kahraman olağanüstü özelliklere sahiptir. Diğer kahramanlarda olduğu gibi o da manevi vazifeyle düşmanlarla savaşmıştır.[75]

4.1. Menakıpnamelerin Kaynak Değeri ve Tarih Araştırmalarında Kullanımı

Öğretici ve bilgilendirici olması nedeniyle menakıpnameler tarih incelemelerinde önemli bir yere sahiptir. Menakıpnameler içerisinde bulunan bazı zayıf rivayetler ve olağanüstü olaylar nedeniyle güvenirliğine şüpheyle bakan bazı tarihçiler tarafından tarihi kaynak olarak kullanılması uygun bulunmamıştır. Avrupa'da velilerin hayatlarını anlatan "Saint" adlı eserler çok eski dönemlerden beri kullanılmıştır. XIX. yüzyıldan sonra *legende hagiographique* adı altında toplanan bu kaynaklar dikkatli bir eleştirel bakış açısıyla

---

[69] Bahaeddin Ögel, *a.g.e.,*ss. 25-30.
[70] Kemal Yüce, *a.g.e.,*s. 251.
[71] Bahaeddin Ögel, *a.g.e.,*s. 86.
[72] Hasan Köksal, *a.g.e*., s.7.
[73] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, "Dânişmendnâme" *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.8,1993, ss.478-480. Ahmet Yaşar Ocak, "Battalnâme", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.5, 1992, ss.206-208.
[74] M. Fuad Köprülü, 1943, *a.g.m.*,s.434.
[75] Zeki Veli Togan, *Oğuz Kağan (Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili),* Enderun yayınları,(2.bsk.), İstanbul 1982, ss.18-19.

sorgulandıktan sonra tarihi, dini, sosyolojik gibi birçok alanda yararlanılmıştır.[76] Abartılı anlatıma rağmen bazı tarihi olay ve şahsiyetler hakkında diğer kaynaklarda olmayan bilgiler vermesinden dolayı menakıpnameler önemlidir. Ayrıca gündelik hayattaki gerçeklik ilişkisi bakımındanda menakıpnamelerönemli birer tarihi vesikadır.[77]

Her menakıpnamenin oluşum süreci farklıdır ve kendine has özellikleri vardır. Menakıpnameler üzerinde çalışma yapan araştırmacıların karşısına çıkan en büyük sorun anlatımda fazlasıyla olağanüstü olaylara yer verilmesidir. Kerametlerin doğruluğuna inanan kişilerce bu eserler sorgusuzca kabul edilmiştir. Bu durum modern tarih açısından menakıpname gibi hikâyelerin tarihsel olarak değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. Bu nedenle menakıpnamelerde tarihi bilgilere ulaşmak için dikkatli bir inceleme yapmak gerekmektedir. Bir araştırmacı tüm bunları göz önünde bulundurarak menakıpnameleri incelediğinde şahıs ve olaylar hakkında bilgiye ulaşabildiği gibi halkın görüş ve değerlerini yansıtan bilgilere de ulaşmaktadır.[78]

Menakıpnameleri tarih ve sosyoloji açısından inceleyen eserler kaleme alınmıştır. Ahmet Yaşar Ocak'ın belirttiği üzere ünlü bollandist Hippolyte Delehaye'in Les Legendes Hagiographiques'i (Bruxelles 1927) ile başlayan bir eseri ile Stefan Czarnowski'nin Le Cultedes Herosetses Conditions Sociales(Paris 1919) adlı, Saint Patrick'e tahsis ettiği monografisi bunların en önemlilerindendir.[79] Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde menakıpnamelerin bilimsel çalışmalarda kullanılmasının öneminden bahsetmiştir. Türk kültür tarihinin önemli bir diğer eseri olan Ahmed Eflâki tarafından kaleme alınan*Menâkıbu'l Arifîn* adlı eserde Mevlana ve diğer dervişlerin gündelik yaşantıları ve odönem hakkındapek çok bilgi bulunmaktadır. Ahmet Yaşar Ocak, Zeki Velidi Togan, Orhan Köprülü, Agâh Sırrı Levend ve Abdülbaki Gölpınarlı da menakıpnameler konusunu aydınlatacak önemli çalışmalar hazırlamışlardır.[80] Popüler halk

---

[76] Haşim Şahin, "Alevi –Bektaşi Tarihinin Yazılı Kaynakları: Velâyetnâmeler", (Ed. H.İbrahim Bulut), *Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü,* Sakarya Üniversitesi Yayınları, (1.bsk.), 2010, s. 364; M.Fuad Köprülü,1943, *a.g.m.,* s.421.
[77] Haşim Şahin, 2004*, a.g.m*., s.112.
[78] Rıza Yıldırım,2007, *a.g.e.,*ss.39-41.
[79]Ahmet Yaşar Ocak, 2010, *a.g.e.,*ss.254.
[80] Haşim Şahin, 2017, *a.g.e., ss.*40-41.

İslam'ı çalışan araştırmacılar menakıpnamelere atıfta bulunmuş olsalar da genel olarak kayda değer görmedikleri bu eserleri sonradan uydurulmuş masallar olarak tanımlamışlardır. Örneğin John Kingsley Birge, F.Hasluck, Irene Melikoff, Michel Balivet, Irene Beldiceanu-Steinherr gibi isimler menakıpnameleri uydurulmuş masal olarak görmüşlerdir.[81]

Menakıpnameler tarih bakımından önemini koyan eserlerdir. Örneğin Zeki Velidi Togan, Bahaeddin Nakşibend'in menkıbelerinden o dönemde yaşanan Çağatay emirleri arasındaki mücadele ve sosyal, ekonomik gibi durumuyla ilgili bilgilere ulaşılmaktadır. Yahşi Fakih tarafından yazılan Menâkıb-*ı Âl-i Osman* adlı eser de Osmanlı Tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu eserin varlığı Âşıkpaşazâde'nin Tevârih-i Âl-i Osman isimli eserindeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yahşi Fakih Âşıkpaşazâde'nin böyle bir eser yazmasına vesile olmuştur. Daha sonra Âşıkpaşazâde, Oruç Bey ve Neşri başta olmak üzere kendisinden sonra gelen yazarlara kaynaklık etmiştir. Osmanlı Klasik döneminde, Yusuf Sinaneddin'in *Menâkıb-ı Şerif*, *Tarikatnâme-i Pîrân* ve*Meşâyih-i Tarikat-ı Aliyye-i Halvetîyye*'sinde, Yavuz Sultan Selim döneminde, sultanın Halveti şeyhleriyle olumlu ve olumsuz ilişkileri, Sünbül Efendi'yle yaşanan huzursuzluğu, Halveti şeyhlerinin bazı siyasi olaylara karışması gibi konulara yer vermiştir. Zeyniye üyesi olan Şerif Efendi, kaleme aldığı *Menâkıb-ı Şeyh Burhâneddin* adlı eserde Kanuni Sultan Süleyman döneminde devlet adamları ve şeyhlerin ilişkilerinden bahsetmiştir. Sadrazam Rüstem Paşa'nın tasavvuf erbabına karşı tutumu, bazı tarikatların iktidar üzerinde üstünlük kurma gayesi gibi konularda bilgi vermiştir. Emir Hüseyin Enisî tarafından yazılan *Menâkıb-ı Akşemseddin* adlı eserde Fatih Sultan MehmetileAkşemseddin ilişkisi, tıp ilmindeki gelişmeler, şeyhin iktidarı etkileme çabaları gibi döneminin önemli olayları anlatılmaktadır. Son dönemde yazılan *Menâkıb-ı Ömer Rızâî Darendevî* adlı eserde de Nizâm-ı Cedid'in ortadan kaldırılması, Alemdar Mustafa Paşa olayı Kabakçı Mustafa İsyanı ve Osmanlı Devleti'nin modernleşme çalışmalarına tekke çevresinin yaklaşımı gibi Osmanlı siyasi ve sosyal tarihi konusunda önemli bilgiler bulmak mümkündür. Menakıpnamelerin çoğunda bu tarz bilgiler bulunmaktadır. Menakıpnamelerin incelenmesiyle beraber sosyal, iktisadi ve siyasi

[81] Rıza Yıldırım, 2007, *a.g.e.*,,s. 40.

tarihin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Belirli bir zümreye duyulan yakınlık bu eserlerin objektifliğini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle tenkit metodu ile ele alınması daha faydalı olacaktır.[82]

"Menakıpname, tarihi realiteye ayaklarını uzatmış siyasal nedenlerle veya bazen doğrudan doğruya edebi imajla dallanıp budaklandırılmış, *bir proza* nesir olduğunu ve bu nedenle menakıpnamelerin insanların edebi imaj ve edebi yaratıcılık ihtiyacına cevap verdiğini, ideololojik nedene, siyasal formül olarak ortaya konmasına dayanan menakıpnamelerin özellikle dünya tarihindeki siyasal oluşumlarda önemli rolü bulunması nedeniyle de çok üniversal zamanları ve mekânları kapsayan bir olgudur." şeklinde tanımlayan[83] İlber Ortaylı, tarih yapmak kadar tarih yazmanın da önemli olduğundan bahsetmektedir. Tarih alanında farklı konularda uzmanlaşmanın öneminden bahseden İlber Ortaylı tarihyazımının ayrı bir sanat olduğunu, elimizde muazzam bir mirası yeterince kullanabilmemiz için gereken şartların yerine getirilmesi gerektiğini belirtmiştir.[84] Bu nedenle menakıpname gibi eserlerin de ayrı bir konu olarak ele alınması gerekmektedir. Doğru okunup yazılması için gerekli şartlar sağlandığında bu eserler aracılığıyla tarihi birtakım tespitlere ulaşılır.

5.1. Menakıpnamelerin Tasavvufi Yönü

Tasavvuf terimlerinin büyük çoğunluğu Arapça olmakla beraber Farsça ve Türkçe terimlerde kullanılmıştır. Mesela, üçler, yediler, kırklar, dede, baba, el almak, el vermek erenler gibi Türkçe terimler bulunmaktadır. XII. yüzyıldan önce tarikat terimleri için daha sade bir dil kullanılırken daha sonra "vahdet-i vücûd", aşk ve marifet merkezli tasavvuf terimlerinin ortaya çıkmasıyla daha ağır bir dil kullanılmaya başlanmıştır.[85] Tasavvufi

---

[82] Haşim Şahin,2017, *a.g.e.,* ss.41-48.
[83] İlber Ortaylı, "Menkıbe",*Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler: Tartışma Panel Bildirileri* (Ankara, 19 Mart 1999), (Ed.Suavi Aydın "vd."), İmge Kitabevi, Ankara 2004, ss.11-12.
[84] İlber Ortaylı,"Türkler Olmadan Tarih Olmaz!",*Türklerin Serüveni(Metehan'dan Attila'ya Fatih'ten Atatürk'e),* (Haz. Cansu Canan, Özgen.),(Ed.Can Uyar), Kronik Kitap,(7.bsk.), İstanbul 2018, s. 80.
[85]Mustafa Kara, "Tasavvuf Istılahlarına Dair Kitaplar", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler(Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm),*(Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 60.

menkıbeler, tasavvuf anlayışına paralel bir şekilde yayılmışlardır. Bu nedenle de menakıpnameler içerisinde tasavvuf terimler bulunmaktadır.

5.1.1.Veli

Arapça velâ ya da veliye kökünden türeyen veli[86] ermiş, eren gibi anlamlara gelmektedir.[87] IX. yüzyıldan itibaren veli kavramı kullanılmaya başlanmıştır.[88] Evliya kelimesi de velî kelimesinin çoğulu olup dostlar anlamını taşır.[89]

Türk halk İslam'ının temel karakteristiği, evliya kültü merkezlidir. Bu sebeple Türkiye de dâhil günümüz Balkanlar ve Asya Türk topluluklarında İslam'ın özellikle de halk Müslümanlığında evliyaya çok büyük saygı duyulmuştur.[90] Ahmet Yaşar Ocak veli kültünü, "velilerin, ait oldukları toplumun ictimaî, dini veya ahlaki değerlerinin tamamını veya bir kısmının temsilcisi olduğu, en azından buna inanıldığı görülür toplum söz konusu değer ile takdis ettiği veliyi özdeşleştirmiştir. Bundan dolayı veli sade bir insan değil, inandığı değerler bütününün ta kendisidir." şeklinde tanımlar. Bu nedenle velilere ait eserler yaşadığı toplumla doğrudan ilgilidir.[91] Dervişler faaliyetlerini şeyhlerinin menkıbevi hayatlarından kıssalarla da süsleyerek onların ünlerini yayarlardı. Bu nedenle veli kültünün oluşmasında önemli rol oynamışlardır.[92]

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra eski inançlarını İslamiyet'le kaynaştırarak eski inançlarını farklı şekilde yaşamaya devam etmişlerdir.[93] Veli kültü Maniheizm, Gök Tanrı, Şamanizm ve Budizm gibi din ve inançların izlerini taşır. Dede Korkut Türk velî imajının ilk örneğidir. İslamiyet'le birlikte veli tipi yayılma ve gelişme göstermiştir. Özellikle Horasan tasavvuf mekteplerinin tasavvufun yayılmasında büyük katkıları

---

[86] Ahmet Yaşar Ocak, 1992,,*a.g.e.,* ss. 2.
[87] Ferit Devellioğlu*, a.g.e.,*s.1146.
[88] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e.* ,s. 2.
[89] Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimler Sözlüğü,* Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009,s.77.
[90] Ahmet Yaşar Ocak, *Türkler, Türkiye ve İslâm (Yaklaşım, Yöntem ve Yorum Denemeleri)*, (9. bsk.),İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s.59.
[91] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e.,* s.7.
[92] Resul Ay,"Ortaçağ Anadolusu'nda Bilginin Seyahati: Talebeler, Âlimler ve Dervişler",*Tarih ve Toplum-Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, S.3, 2006, s.49.
[93] Ahmed Faruk Kemaloğlu*, a.g.t.,* s.6.

olmuştur. Bu mektepte yetişen ilk Türk mutasavvıfı Ahmet Yesevi daha sonra kendi tarikatını kurarak Türk-İslam kültürünün yayılmasında önemli rol oynamıştır. Ahmet Yesevi'nin yolunda ilerleyen birçok Türk mutasavvıfı da aynı şekilde İslamiyet'i yaymaya çalışmışlardır.[94] Veli, Kuran ayetleri ve hadislerle de desteklenmiştir. Rad Suresi ile İsra Suresinde peygamberlerin topluma rehber olarak gönderildiği ve kıyamet günü bütün insanların önderleriyle beraber çağırılacağı ifade edilmektedir.[95] Bu durum da mahşerde kendisine yardımcı olması için veliyi memnun etme çabası ortaya çıkar. Kişi kötülüklerden korunmak için velinin ruhani kudretinden yararlanmak ister. Ruhani gücü nedeniyle toplumda veliye karşı korku ile karışık saygı duyulur. Veliye karşı çıkanın Allah tarafından cezalandırılacağına inanılır. Bu nedenle sosyal ve psikolojik faktörlerde velilere itaati şart koşmuştur.[96]

İslamiyet'le birlikte Danişmentnâme, Battalnâme ve Saltık-nâme gibi eserlerde alp tipi ile ulu kişi eren tipinin sentezi sonucunda alperen tipi görülmeye başlamıştır.[97] Dervişler güçlü ve inançlı yönlerinin yanında siyasi yönleriyle de birer lider özelliği taşır. Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında egemenlik kurmaya başlamasıyla beraber dervişler de buralarda Türklük ve İslamiyet'i yaymak için çalışmışlardır. Anadolu'daki evliyalar Hacı Bektaş-ı Veli tarzında birer mürşiddir. Ancak Balkanlardaki evliyalar Türk dönemine ait olmaları sebebiyle mürşid olmaktan çok savaşçı sayılmaktadırlar. Alp-Eren dervişler halka mistik inanışları aşılamakla kalmamış savaşlarda da düşmana karşıda savaşmışlardır.[98]

---

[94] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e.,* ss.10-13.

[95]Örnek olarak bkz. *Renkli Kelime Mealli Kur'an-ı Kerim(Güncel Türkçe İle Sadeleştirilmiş) Elmalılı M. Hamdi Yazır,* Mekki Yayıncılık, Rad Suresi 7.ayet: "Sen ancak bir uyarıcısın ve her kavim için de doğru yolu gösteren vardır."İsra Suresi 71.ayet: "Mahşer günü insanları önderleriyle beraber huzurumuza çağıracağız. Kimin amel defteri sağ taraftan verilirse, onlar kitaplarını sevinerek okurlar ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar. " Ayrıca bkz. Filiz Kılıç, "vd.", 2007,*a.g.e.*,s.159. Yunus Suresi 62.ayet:"İyi bilin ki muhakkak Allah'ın velileri için korku yoktur ve onlar mahsun da olmayacaklardır. "

[96]Ahmet Yaşar Ocak, 1992*, a.g.e*.,s.8.

[97]Ahmet Şimşek, "Tarih Eğitiminde Efsane ve Destanların Rolü",*Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* C.2,2001,s.15.

[98] Selçuk Ural, "Makedonya'nın İslamlaşmasında Bektaşi ve Halvetiliğin Katkısına Bir Örnek: Kırçova'da Bektaşi ve Halveti Tekkeleri",*Tük Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* S.73, 2015, s. 133.

5.1.2. Baba

Göçebe Türklerarasında düşüncelerini yaymaya başlayan dervişlere Horasan'da "Bab"denmiştir. Eski Türklerdeki şaman, baksı ve kam'ların yerlerini İslâmiyet'in kabulüyle Dede, Baba, Şeyh ve Ata gibi dervişler almıştır.[99] Örneğin, Otman Baba Babaî dervişlerinin tasavvuf anlayışıyla hareket etmiş ve "baba" sıfatını kullanmıştır.[100] Selçuklular döneminde Anadolu'da, İslamlaşmış Türkmenlerin din büyüklerine baba ve dede denilmiştir. Babaların dini olduğu kadar siyasi işlevleri de olmuştur. Keza, Sarı Saltık'ın da hem dini hem de siyasi işlevi bulunmaktadır. Nitekim XIII, yüzyılın ikinci yarısında Çepni Türkmenlerini yönlendirmiştir. 1239-1240 yıllarında Selçuklu yönetimine karşı Babailer ayaklanması olarak bilinen sosyal nitelikli başkaldırmayı babalar kışkırtmıştır.[101]

Bazen bir bölge babanın ismiyle anılmaktadır. Babadağ kasabası, adını orada mezarı bulunan Sarı Saltık Babadan almıştır. Babaeski Kasabası, Babadağ'ı, Baba Burnu, Baba Nakkaş Köyü gibi yerler buralarda yetişmiş dervişlerin hatırasını yaşatmaktadırlar. Baba tabirine idari ıstılah olarak Suriye, Mısır, Memluk saltanatlarında ve Osmanlı Devletinde de görülmektedir. Osmanlı sarayında harem dairesinin 40 kapıcısına bu unvan verilirdi. Ayrıca, sarayda ağa baba ocağı bulunmaktadır.[102]

5.1.3. Abdal

Arapça "ebdal"kelimesinden gelen Abdal[103]terimi, gözle görünmeyen, sayılarıve görevleri farklı veliler topluluğu olan "ricâlü'l gayb", tasavvuf çevrelerinde "gayb erenleri"diye adlandırılmaktadır. Özellikle Mevleviler ve Bektaşiler tarikat büyüklerinden "erenler, erenlerim" veya "nazarım, nazarlarım" şeklinde söz etmişlerdir.[104] İran'da

---

[99] Kutluay Erdoğan, *Alevilik Bektaşilik,* İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 13.
[100] Gökhan Yurtoğlu, *a.g.m.,* s. 142.
[101] Irene Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar(Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları)*, (Çev.Turan Alptekin*),*Cem Yayınları, İstanbul 1994, ss.31-32.
[102] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 136.
[103] Mehmet Zeki Pakalın *a.g.e.,* C.I, s.5.
[104] Süleyman Uludağ, "Erenler" *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 11, 1995,s.295.

"derviş"anlamında kullanılan abdal kelimesi XVI. yüzyılda da bu anlamda kullanılmıştır. "Kalenderî" ve "ışık" tabiri de aynı anlamı ifade etmektedir. Tasavvufta "kırklar" ya da "yediler"denilmektedir. Sofiye de, âlemi mânen idare eden üç yüz "Resülûllah" kabul ederler. Bunların kırkına "abdal", yedisine "büdelâ", dördüne "evtad",üçüne"nükaba", birine "kutup" ya da "gaus" denilmektedir.[105]

Rum Abdalları Melâmati sufiliğinden kaynaklanan Kalenderîlik akımına mensup olmaları nedeniyle "Horasan Erenleri" olarak anılmaktadırlar.[106] Ayrıca, Heterodoks gruplara mensup bu göçmen halk mutasavvıfları hangi tarikata mensup olursa olsun Anadolu'ya Horasan'dan göç etmeleri nedeniyle de Horasan Erenleri olarak anılmaktadırlar.[107] Yarı çıplak vücutlarını hayvan postlarıyla örtmeleri tipik Kalenderîler'in özelliğini göstermektedir. Osmanlı'nın kuruluşu aşamasında birçok savaşa katılmışlardır. Hizmetleri karşılığında kendileri ve dervişlerine fethettikleri bazı bölgeler zaviye açmaları ve iskâna yardımcı olmaları karşılığında bağışlanmıştır.[108]

Şeyhler Orta Asya'daki bazı şamanlar gibi aynı zamanda kabile şefi idiler. Hem şef hem de dini lider olarak her biri geniş ailelere başkanlık etmişlerdir. Hacı Bektaş-ı Veli, Emirci Sultan, Baba İlyas gibi birçok isim kabile başkanlığı yapmıştır. Türkmen babalarının hem dünyevi hem de dini konumlarından dolayı kalabalık nüfuz üzerinde etkili olmayı başarmışlardır. Devlet desteğini de alan şeyhler elverişli araziler üzerine zaviyeler açmışlardır. Zamanla maddi ve manevi gücü elde eden çok sayıda şeyh ailesi ortaya çıkmıştır. Selçuklular, Beylikler dönemi ve Osmanlıları aşıp günümüze kadar ulaşmışlardır.[109]

5.1.4. Kalenderî

Farsça kökenli Kalenderî, dünya ve dünya malını umursamayan, gösterişe önem vermeyen anlamına gelmektedir. Kalenderîlerin temsil ettiği İslam tarikatına da

---

[105]Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e,* C.I, s.5.
[106]Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e,* s. 83.
[107]Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü,* Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s. 64.
[108] Ahmet Yaşar Ocak,1999, *a.g.e., ss.* 83-84.
[109] Ahmet Yaşar Ocak, 2011, *a.g.e.,s.*65.

Kalenderîyye adı verilmiştir. [110] Kalenderîlik ilk olarak eski Hint-İran mistisizminden ama özellikle de Hint mistisizminden ve mistik çevrelerden etkilenmiştir.[111] Kalenderîliğin mistik temellerinden biri olan tasavvuf akımı da Melâmetîliktir. Kalenderîlik XIII. yüzyıl başlarında Baba İlyas'ın şeyhi olan Dede Garkın tarafından Anadolu'ya getirilmiştir. Daha sonra Kalenderîlik çok geniş coğrafyada yayılmıştır.[112]

Selçuklular döneminde *Kalenderî, Cavlakî- Haydarî,* Beylikler döneminde bunlara ek olarak *Abdâlân-ı Rum veya Rum Abdalları* Kalenderî zümreleri için XVI. yüzyıldan itibaren de *Işık ve Torlak*gibi isimler kullanılmıştır. Farklı dönemlerde yaşamış Kalenderî şeyhleri, Kaygusuz Abdal, Seyyid Ali Sultan ve Seyyid Rüstem, Hacım Sultan, Sultan Şucâu'din, Koyun Baba ve Otman Baba'dır.[113]

Saltuk-nâme'de ikinci gruptaki dervişleri yani, saçlarını, bıyıklarını ve başlarını tıraş eden dilenciasalak derviş olarak nitelendirilen Kalenderî (ışık) dervişlerinden Sarı Saltık'ın hoşlanmadığından bahsedilmektedir. Bu dervişler dönemin sultanı Alâeddin tarafından hendek kazdırmak, bağ bellemek, ırgatlık gibi işlerde çalıştırılmıştır. Ulvi bir din adamını olduğu kadar vatanperver bir askerin vasılarını da taşıyan birinci grupdaki dervişler, asker, çiftçi ve dini bir lider olarak toprağa yerleşmiş kimselerdir. Devletin bir memuru gibi hareket eden dervişlere işgal ettikleri yerlerin idareleri verilmiştir. Sarı Saltıkda devlet adına düşman memleketlerinde bir casus gibi dolaşmasından dolayı menakıpnamesi polisiye romanı tarzında anlatılmıştır. Sarı Saltık topladığı bilgileri padişaha getirmiş Hristiyanları da çeşitli kerametlerle Müslümanlığı kabul etmelerini sağlamıştır. Daha sonraki devirlere ait olan ikinci gruptaki dervişler ise,[114] dolaştıkları yerlerde cahil insanları kandırarak para karşılığında kehanetler savurmuşlardır.[115] Birinci gruptaki dervişler kerameti Türkleşip İslamlaştırma da kullanırken ikinci gruptaki dervişler de kerametleri kendi çıkarları için kullanmışlardır. Ömer Lütfi Barkan'ın "İstilâ

---

[110] İsmail parlatır, "vd.", *a.g.e.,C.2,* s.1168.
[111] Ahmet Yaşar Ocak,1999, *a.g.e., s.6.*
[112] Ahmet yaşar Ocak, 1999., *a.g.e.,*s. 60.
[113] Ahmet yaşar Ocak, 1999,, *a.g.e.,*ss. 87-98.
[114] Kemal Yüce, *a.g.e.,*ss.117-119.
[115] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e.,* s. 113.

Devirlerinin Türk Dervişleri ve Zaviyeler" adlı makalesindeifade ettiği gibi "Onlar yeni bir dünyaya, yani diğer bir Amerika'ya gelip yerleşen halk yığınları için, içtimaî ve siyasî büyük rol oynamış halk kahramanlar, bu hengâmeli devirde halkın içinden yetişmiş mümessil şahsiyetlerdir ve bu itibara onları son zamanın dilenci dervişlerinden dikkatle ayırmak lâzım gelir."[116]

Aşiret reisi bir Türkmen babası olan Sarı Saltık'ın Tapduk Emre ve Barak Baba ile olan yakın ilişkisine bakıldığında tasavvufi meşrep ve tarikatı tahminedilebilmektedir. Sarı Saltık hem Kalenderîliğe hem de bu zümreye mensup bir kol olan Hayderîliğe mensuptur. Saltuk-nâme'de Sarı Saltık'ın da Kırım şehrine tekkesini kurduğunda müridleri için bölge halkından yiyecek toplamaya gittiği, vermeyenlere beddua ettiği kaydedilmektedir. Bu tip dilenme usulü Kalenderî dervişlerinde olup ritüel mahiyyette bir dilenme(Tese'ül, Cerr)'dir. Saltuk-nâme'de geçenTatar prensi Argun Han da Sarı Saltık'tan Kalenderî dervişi olarak bahsetmiştir. Kalenderîler genç ve güzel delikanlıların Allah'ın cemalini yansıttığına inanmaktadırlar. Kalenderîler'te cemal-perestlik (mahbub-perestlik) denilen olayın ta kendisidir. Bu nedenle Saltuk-nâme'de Sarı Saltık ve Hasan Mâlî'nin oğlu Yusuf'un aşkından bahsedilir. Sarı Saltık'ın Kalenderî şeyhi olduğunu söyleyen Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, Sarı Saltık ejderhayı beklerken müridleri defler ve kudümler çalmaktadır. mühimme kayıtlarında Kalenderîlerin def ve kudüm geleneklerinden bahsedilmektedir. H.Kaleshi'nin derlediği menakıpnamede de hükümdarın kızını ejderhadan kurtaran Sarı Saltık'a hükümdarın kızıyla evlenmesi teklif edilir ancak, Sarı Saltık Kalenderîlik'teki tipik mücerret olması nedeniyle evlenmez.[117] Seyyid Ali Sultan'ın menakıpnamesinde de Kalenderî şeyhi olan Seyyid Ali Sultan ve kendisi gibi savaşçı arkadaşı Rüstem Gazi'nin "yarı çıplak torlaklar" olarak tasvir edilmişlerdir.[118]

---

[116] Ömer Lütfi Barkan, *a.g.m*., s. 285.
[117] Ahmet Yaşar Ocak, 2002, *a.g.e*., ss. 76-77.
[118] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e*., s.89.

Resim 1.3. XVI. yüzyılda bir Kalenderî dervişi[119]

5.1.5. Kutbü'l-aktab

Kutb kelimesi tasavvufta veliler zümresinin başkanı, dünyanın ve âlemin manevi yöneticisi olduğuna inanılan en yüksek veli makamına ulaşmış kişi anlamına gelir. Kelimenin çoğulu aktâb'dır. Velinin makamına da kutbiyyet denilmiştir. Çeşitli veli gruplarının başkanına da kutub denilmektedir. Kutub inancı ilk defa Muhammed b. Ali el-Kettânî'de görülmektedir. Kutublardan en öne çıkan ise, Kutbü'l-aktab'tır. Kutbü'l-aktab çeşitli işlevlerine göre, *gavs, kutb-i âlem, kutb-i ekber, kutb-i cihan, kutb-i zaman, kutb-i halife, kutb-i vakt, vahid-i zaman, sahib-i vakt, kutb-i medar, mi'at-ı Hak, hicab-ı a'la*adını alır. Tasavvufta en büyük veli, insan-ı kâmil ve hakikat-i Muhammediyye'dir. Kutbü'l-aktab mertebesi, Hz. Muhammed'in ihsanıyla kâmil kişiye geçmektedir. Kutbü'l-aktab bir döngü içerisinde kendinden sonra en ileri mertebeli veliye geçer.[120] Özellikle *Abdalizm ve Kalenderîlik'in* temel inançları arasında *Kutbiyya* inancı bulunmaktadır.[121]

Tasavvuf terimlerinden biri olan Kutbü'l-aktab Balkan coğrafyasında etkili olmuş olan birçok gazi-dervişte de görülmektedir. "Bu çerağı yakan Sarı Saltuk ve server-i cihan

---

[119] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e.* ,s.277.
[120] Süleyman Ateş, "kutub",*Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C.26, 2002, s.498.
[121]Halil İnalcık, "Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmed ", *Doğu-Batı Makaleler I,*Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2005, s. 140.

benem didi".[122] Otman Baba bu sözüyle Şeyh Bedreddin'den sonra kendisinin Sarı Saltık'ın yeniden vücut bulduğu beden olduğu iddiasında bulunur. Otman Baba "Kutbü'l-aktab"olduğunu söyleyerek Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet'e kafa tutar.[123] Kemal Üçüncü, Otman Baba'nın Fatih Sultan Mehmet'le kural tanımaz diyaloglarının hayal ve kurgudan ibaret olduğunu, şeyhini gözünde yüceltmek isteyen Köçek Abdal tarafından abartılarak yazıldığını, bu gibi uydurmalar tarikatlarda sıkça görüldüğünü yazılı kaynaklarda bunun doğruluğunu kabul etmenin mümkün olmadığını ve olay edebi metin gibi okunduğunda anlatımın kurgusundan dolayı doğru olmadığını fark etmenin mümkün olacağından bahsetmiştir.[124]

Otman Baba menakıpnamesinde, bu dünyada iki kişi olduklarından bahsedilmektedir. Birincisi Hüsam şah olarak kendisi, ikincisi de Sultan Şücaaddin'dir. Ayrıca Sultan Şücaaddin'in Otman Baba'nın imani yönünü temsil etmektedir. Otman Baba kardeşi olarak bahsettiği Hz Ali ve Zülfikar'la beraber düşmanlarla savaştığı rivayet edilmektedir. Bu gibi rivayetler onun Kutbü'l-aktab iddiasını ortayaçıkarmaktadır.[125] Otman Baba'nın yüceliğini kabul eden Demir Baba'nın abdalları onun türbesini sürekli olarak ziyaret etmişlerdir.[126] Demir Baba da Otman Baba ve Akyazılı Sultan gibi kutbu'l aktab'dır. Tıpkı onlar gibi seyyiddir ve Seyyidliği Dimetoka'daki Kızıldeli Sultan Zaviyesi'nde onaylanmıştır.[127] Demir Baba'nın fiziksel ve akıl bakımından güçlü bir kutbi olduğuna inanan yöre halkı onun adına kurbanlar kesmektedirler. Sıradan insanlara örnek olan Kutbu'l aktab'lar, akıllı ve güçlü olmaları nedeniyle zor durumdan kendilerini kurtarmayı başarmışlar ve başkalarını da zor durumdan kurtarmışlardır.[128]Ayrıca, Seyyid

---

[122] Filiz Kılıç "vd." 2007, *a.g.e*., s. 23.
[123] TijanaKrstic, *a.g.e.,* ss.75-76.
[124] Kemal Üçüncü, *a.g.m.,*ss. 12-13.
[125] Gökhan Yurtoğlu*, XV. Yüzyılda Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sûfîsi: Otman Baba ve Velâyetnâmesi,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Ankara 2012, ss. 20-21.
[126] Haşim Şahin*,* 2007, *a.g.m*., s. 8.
[127] Fatma Rodoplu, *a.g.m.,*s.125.
[128] Ayhan Aydın,"Bulgaristan Deliorman Bölgesindeki İnanç ve Kültür Yaşayışı Üzerine Ali Lütfi Piroğlu'yla Yapılan Söyleşi", *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S.26, 2003, s. 42.

Battal Gazi'nin Sultan Şucauddin, Hacı Bektaş'ın Abdal Musa, Hz.Ali'nin Hacı Bektaş ve Muhlis Paşa'nın Âşık Paşa olarak yeniden dünyaya geldiklerine inanılmıştır.[129]

5.1.6. Enel Hak

Arapça kökenli "Ene'l Hak"sözü ünlü mutasavvıf Hallac-ı Mansur ile anılır. Ene'l Hak "Ben Hakkım"anlamına gelmektedir. Hallac-ı Mansur'u Ene'l Hak sözü ile tanrılık iddiasında bulunduğunu öne sürenler olmuştur. Gerçekte Hallac-ı Mansur "Ben Hakkım" sözü ile "Eğer Allah'ı tanımıyorsanız eserini tanıyınız, işte o eser benim, ben Hakkım, çünkü ebediyen Hak ile Hakkım"demek istemiştir.[130] Vahdet-i vücut felsefesine göre,"Ben Hakkım"demek varlık değil, yokluk icabıdır. Yani, "Mademki Allah'tan başka varlık yoktur, o halde ister o Allah'tır de, ister ben Allah'ım de, ikisi de aynıdır. "anlamında kullanılmıştır.[131] Varlığın birliği olan Vahdet-i vücut Hindistan'da doğmuş ve oradan Yunanistan'a geçmiş, oradan da tüm dünyaya yayılmıştır. [132]

Otman Baba'nın tasavvufi gelenekteki vahdet-i vücud veya ene'l Hak anlayışlarından etkilenmiştir. Bu anlayışla beraber ittihad, hulul, tenasüh, tecessüd gibi kavramlar menakıpname'de geçmektedir.[133] Otman Baba menakıpnamesinde geçen "Tarih-i nebeviyyenin sekiz yüz otuz üç yılından sonra Rum vilâyetinde bir kutbü'l-aktâb zâhir oldu ve da'vâsı su idi kim Muhammed ve 'İsâ ve Mûsâ ve Âdem benüm dir idi."sözüyle tenasüh inancıyansıtılmıştır.[134] Türk heterodoksisinin temel inançlarından biri olan Allah'ın insan bedenine girmesi, hulûl inancı da sadece *Otman Baba Menakıpnamesi* ve *Menâkıbu'l Kudsîye*'de görülmektedir. Diğer menakıpnamelerde görülmemesinin nedeni Sünnî Müslümanlık anlayışının yaygın olduğu Anadolu'da, bu anlayışın temeli olan tevhid inanışına uygun olmamasıdır. Hulûl inancı Tanrı'nın insan olarak düşünülmesi anlamına gelen antropomorfizmden farklıdır. Hulûl inancı daha çok Budizm ve Zerdüştîlik

---

[129]Ahmet Yaşar Ocak, *a.g,e*., 2012 , ss.189-191.
[130] Süleyman Uludağ, "Hallâc-ı Mansûr", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C.15, 1997, ss.377-379.
[131] Mehmet Zeki Pakalın,*a.g.e.,*C.I, s.540.
[132] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 564.
[133] Gökhan Yurtoğlu*, a.g.t.,*s.33.
[134] Filiz Kılıç "vd. "2007 ,*a.g.e*., s.16.

inançlarına benzemektedir.[135] İnsanların, Tanrı imgesini zihninde canlandırabilme ihtiyacı bu tarz inanışların halk arasında yayılmasına neden olmuştur. Otman Baba'da görülen somut ve bilinir Tanrı ihtiyacı, Tanrının özelliklerini en iyi yansıtan insan-ı kâmil ya da kutup makamında görülen kişilerin Tanrının bir sureti, bir yansıması olarak yeryüzündeki temsilcisi gibi görünmesine yol açmıştır.[136] Otman Baba'da görülen vahdet-i vücud anlayışı Gülşeni şeyhlerinde de görülmektedir. Özellikle Gülşeni şeyhleri bu anlayışa şiirlerinde yer vermişlerdir.[137]

Resim 1.5. Gelibolu'da bulunan Hallac-ı Mansur Türbesi

6.1. Türk-İslam Dünyasında Ortaya Çıkmış Menakıpnameler Üzerine

Türk-İslam edebiyatında menâkıbnâme özelliği taşıyan ilk eser, Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın hayatını ve Müslümanlığı kabul edişini konu edinen Tezkire-i Satuk Buğra Han'dır. Satuk Buğra Han, bir velî olmamasına ve söz konusu eser menâkıbnâme adını almamasına rağmen, evliya menkıbesi özelliği taşıyan eserde kahraman velilere özgü kerametler göstermesi nedeniyle bu bu eser menâkıbnâme türünün ilk örneği olarak kabuledilmiştir. Tezkire-i Satuk Buğra Han'dan sonra Türkistanlı olan mutasavvıf Hoca Ahmet Yesevî'yle ilgili menakıpnameler yazılmıştır. Siğnakî tarafından

---

[135] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, a.g.e., ss. 197-200.
[136] Resul Ay, "Erken Dönem Anadolu Sufiliği ve Halk İslam'ında Hulûlcü Yaklaşımlar ve Hulûl Anlayışının Farklı Tezahürleri", *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* S.72, 2015, s. 19.
[137] Rüya Kılıç,"Osmanlı Devleti'nde Gülşenî Tarikatı (Genel Bir Yaklaşım Denemesi)",*Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, cilt:15, sayı:15, Ankara 2004, s. 224.

yazılan Menâkıb-ı AhmedYesevî adlı eser Ahmet Yesevi hakkında bilgi veren en eski eserdir. XVI. yüzyıl gibi geç bir dönemde Mahmud Hazînî tarafından kaleme alınan III. Murad'a sunulan Cevâhiru'l-Ebrârmin Emvâci'l Bihâr adlı eser de Ahmet Yesevî ile ilgilidir.[138] Kadirîlik, Rifâilik, Kalenderîlik, Mevlevilik gibi tarikatların görüldüğü Anadolu Selçuklu devrinde şeyhlerin açtığı tarikatlarla beraber menakıpnamelerde yazılmıştır. Menâkıb-ı Seyyid Hârun-ı Velî, Menâkıb-ı Sadruddîn-i Konevî, o dönemin ünlü şairi Gülşehrî tarafından Ahi Evran adına yazılan Kerâmet-ı Ahî Evran ismini verdiği eser, Abdâlân-ı Rûm olarak anılan bazı şeyh ve dervişler adına yazılan menakıpnameler Selçuklu döneminde örnek olarak sayılabilecek eserler arasındadır.[139]

Selçuklu döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de çeşitli yüzyıllarda menakıpnamelerin farklı örnekleri yazılmıştır. Bunlardan bazı önemli menakıpnameler şunlardır: *Ebû'l Hayr Rûmî'nin Saltık-nâmesi, Uzun Firdevsî'nin Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Velî, Muhyî Gülşenî'nin Menâkıb-ı İbrâhim Gülşenî, Halilb. İsmâil'in Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin, Enîsî'nin Menâkıb-ı Akşemseddin, Âşık Ahmed'in Menâkıb-ı Kemâl Ümmî, İbrâhim Has'ın Menâkıb-ı Ünsî Şa'ban Efendi, Elvan Çelebi'nin Menâkıbu'l-Kudsiyye, YusufSinan'ın Silsile-i Tarîkat-ı Sünbüliyye, Lokmânî Dede'nin Menâkıb-ı Mevlânâ, Hasîb Üsküdârî'nin Menâkıb-ı Şeyh Mehmed Emîn Tokâdî, Şevkî-i Kadîm'in Menâkıb-ı Emir Sultân, Mehmed Mekkî'nin Menâkıb-ı Şeyh Mahmud Murad Buhârî, Sâkıb Mustafa Dede'nin Sefîne-i NefîseFi'l-Menâkıbi'l-Mevleviyye, Vahîdî'nin Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân, Müstakimzâde Süleyman Sadeddin ve Şemseddin Sivâsî'nin Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam, yazarı bilinmeyen Menâkıb-ı İbrâhim Edhem ve Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî'dir.*[140]

Osmanlı Devleti'nin XV. ve XVI. yüzyıllarda Rumeli topraklarını dini bir heyecanla fethetmesiyle beraber sayı olarak hızla artan tarikatlar yoğun bir şekilde faaliyet göstermişlerdir. Dolayısıyla tarikat mensuplarınca menakıpname yazımı da çoğalmıştır. Özellikle Bektaşiler arasında menakıpname yazımında gözle görülür bir artış olmuştur.

---

[138] Ali Kozan ve Sevil Akyol, *a.g.m*., s. 79.
[139] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e*., ss.46-48.
[140] Mehmet Arslan, *Menâk-ı İmâm-ı A'zam(Şemseddin Sivasî Külliyatı), Sivas* Belediyesi Yayınları, Sivas 2015, ss. 38-39.

Vilayetname adıyla geçen Bektaşi menakıpnamelerinin tahmini yazılış sırasına göre sıralamak gerekirse; Vilayetname-i Hacım Sultan, Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli, Velâyetnâme-i Abdal Musa, Vilayetname-i Baba Kaygusuz, Vilayetname-i Seyyid Ali Sultan, Vilayetname-i Sultan Şucauddin, Vilayetname-i Otman Baba ve daha pek çok vilayetnameler kaleme alınmıştır.[141] Gölpınarlı'ya göre, Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli ya da diğer adıyla Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Veli dine dayalı Türk edebiyatındaki zincirin halkası gibidir. Bu zincir Dede Korkut ile başlamıştır. Hamza–Nâme, Kitâb-ı Ebâ-Müslim, Battâl Gazi ve Dânişmend Gazi destanları, Saltık-nâme adlı eserlerle yürür, Otman Baba, (Vilâyet-Nâme-i Şâhî),Abdal Mûsa, Seyyid Ali Sultan, Demir Baba Vilâyetnâmeleri gibi küçük eserlerle tamamlanmaktadır.[142] Seyyid Ali Sultan, Otman Baba, Sultan Şucâ ve Abdal Musa Anadolu ve Rumeli fetihlerine bizzat katılmış gazi-velîlerdir. XVI. yüzyılda, Türk olan veya Türk olmayan velilere ait menakıpnamelerin yanında eski mutasavvıfların Arapça ve Farsça menakıpnamelerinin Türkçe tercümeleri de yer almıştır. Vilayetname-i Hacım Sultan'ın yazarı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Derviş Burhan adında birinin yazmış olma ihtimali bulunmaktadır. Türkçe yazılmış olan bu eser Hacı Bektaş'ın bir halifesine ait tek menakıpnamedir. Döneminde iz bırakan Hacım Sultan'ın Hacı Bektaş'la beraber Anadolu'ya gelişi ve hayatı menakıpnamesinde anlatılmıştır. Velâyetnâme-i Abdal Musa'nın yazarı ve yazılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bektaşi menakıpnameleri içinde hacim olarak en küçüğüdür. XIV. yüzyılda yaşamış olan Abdal Musa'nın hayatının anlatıldığı bu eser sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Çelebi Mehmet ve II. Murad zamanındayaşamış Kalenderî şeyhi olan Sultan Şucâuddin'in menkabelerinin anlatıldığı Vilayetname-i Sultan Şucauddin, Velâyetnâme-i Abdal Musa'yı andıran Bektaşi menakıpnamesidir.[143] Bu dönemde yazılan Vilayetnâme-i Koyun Baba'da Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid döneminde yaşamış Kalenderî dervişi Koyun Baba'nın II. Bayezid ile ilişkisinden ve halk üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir.[144]

---

[141] Ahmet Yaşar Ocak, 2010,, *a.g.e.,*ss. 240-241.
[142] Abdülbaki Gölpınarlı, *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyet-nâme,* İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1958, s. I.
[143] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e.* ,ss. 54-56.
[144] Haşim Şahin, 2017*, a.g.e*., s. 25.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da menakıpname yazımına devam edilmiştir. İmparatorluğun içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik buhranlar, halkı mistik anlayışa yönlendirmiş ve halk tarikatlar çevresinde toplanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda tarikat sayısı hızla artmıştır. Böyle olunca da menakıpnamelerin sayısında da artış olmuş ve yazılan menakıpnamelerin sayısının tespit edilmesi zorlaşmıştır. Bu devirde menakıpnamelere konu olan şeyhlerin hemen hepsi Türk kökenlidir ve XVI. yüzyıldan daha eskiye dayanmazlar. XVII. yüzyılda Halveti çevrelerinde iki önemli olan Bursalı Hüsameddin'in kaleme almış olduğu "Menâkıb-ı Şeyh Üftâde",Celvetiye tarikatının kurucusu olan Aziz Mahmut Hudâyi için Nevizâde Atâyi'nin yazdığı "Menâkıb-ı Şeyh Mahmud el-Üsküdâri'dir. XVIII. yüzyılda Halveti çevrelerine ait Niyazî-i Mısrî adına yazılan Tuhfetu'l-Asrî Fî Menâkıbi'l Mısrî'dir. Abdürrezzak Efendi'ye ait olan Menâ'kıb-ı Şeyh Vefa veya öbür adıyla Tuhfetu'lAhbab adlı eser de bu dönemde yazılmıştır. Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı ve kerametlerinin anlatıldığı Menâkıb-ı Eşrefzâde Rûmî adlı eser de Kadirîlik tarikatı içinde meydana gelmiştir. XVIII. yüzyıl bir tek velînin değil, tarikat içerisinde önemli şeyhlerin menkabelerini ve tarikatın âdap ve usûllerini anlatan menakıpnameler de ortaya çıkmıştır. Yazarı belli olmayan "Menâkıb-ı Şerif ve Tarikatnâme-i Piran ve Meşâyih-i Tarikat-ı Aliye-i Halvetiyye" ile Sâkıb Mustafa Dede'nin yazdığı "Sefine-i Nefise-i Mevleviyân" adlı menakıpnameleri bu tipe örnek olarak sayabiliriz.[145] XIX. yüzyılda, menakıpnameler diğer dönemlere göre daha durgun bir dönem geçirmiştir. Bu dönemde tarikatların gösterdikleri gelişme istikametine uygun olarak hangi safhalardan geçtikleri ve ne gibi muhteva ve biçim kazandıkları çok genel bir şekilde verilmiştir.[146]

7.1. Rumeli'de Faaliyet Gösteren Derviş Menakıpnameleri

7.1.1. Sarı Saltık Menakıpnamesi

Saltık-nâme'nin esas konusu Sarı Saltık'tur. Destanî bir üslupla eserde kahramanının çocukluğu, yetişmesi ve kerametleri anlatılmıştır. Eserdeki olaylar Sarı

---

[145] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e*., ss. 62-65.
[146] Ahmet Yaşar Ocak, 1992, *a.g.e*., s. 65.

Saltık'ın çevresinde gelişmiştir. Fakat bazı menkıbelerde Sarı Saltık ikinci planda kalmış ya da ona hiç yer verilmemiştir.[147]

Saltık-nâme'nin bilinen altı nüshası bulunmaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulduğu ve Abdulbaki Gölpınarlı'nıntanıtmış olduğu ilk nüsha[148] 1612 numarada kayıtlıdır. 1591 yılında istinsah edilen bu nüsha 618 yapraktır.[149] 425x285 mm. ebadındaki nüshanın ilk sayfasının sol üst köşesinde III. Ahmed'in beyzi mühürü yer almaktadır.[150] 226. yapraktan başlayan eserin ikinci cildi 395.yaprakta sona ermiştir.[151] Yazının cinsi nesihtir ve her sayfada 15 satır vardır.[152] Saltık-nâme'nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshasının tıpkıbasımı Fahir İz, Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin tarafından Amerika'da yayımlanmıştır.[153] II. ve III. ciltleri içeren ikinci nüsha ise; Bor'daki Halil Nuri Yurdakul Kütüphanesi'nde 17292 numarada kayıtlı olup 449 yapraktır.1577'de Edirne'de istinsah edilmiştir.[154] Nüsha bez sırtlı, mukavva ciltlidir. Nüshanın baştan iki sayfası eksiktir. Her sayfa182x115 mm. ebadında olup 16 satırdır ve 212x153 mm. ölçüsündedir. Ragıp Önen tarafından kütüphaneye bağışlanan bu nüshanın yazarı Ebû'l Hayr-i Rûmî'dir. Ancak müstensihi belli değildir. Eserin ilk sahibinin Mustafa b.Muhammed olduğu baş taraftaki bir kayıtta yazmaktadır.[155] Son nüsha ise, ilk cildi eski bir Tezkiretü'l Evliya tercümesinin yapraklarına karışmış olarak Ankara Milli Kütüphane'sinde bulunan eser Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümü 664 numarasında kayıtlıdır.[156] Bu nüsha eserin üçüncü cildi olup 230x160 mm ebadında 170 yapraktır. Her sayfada 13 satır

---

147 Şükrü HalûkAkalın,1994, *a.g.m.,*s. 360.

148 Necati Demir,"Tarihi, Kültürel ve Destani Bir Kaynak Olarak Saltıkname ", *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltık Gazi Sempozyumu Bildiriler,*Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, (Haz.:Ahmet Günşen," vd."), Edirne 2014, s. 159.

149 Şükrü Halûk Akalın 1994, *a.g.m.*, s. 362 .

150 Kemal Yüce, *a.g.e, s.6.*

151Şükrü Halûk Akalın, 1988,*a.g.e.,*s.V.

152 Şükrü Halûk Akalın, *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme*C.III.,Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990, s.VII.

153 Şükrü Halûk Akalın,1994, *a.g.m.*, s. 362.

154 Şükrü Halûk Akalın,1994, *a.g.m.*, s. 362.

155 Kemal Yüce, *a.g.e.,* ss.7-8.

156 Kemal Yüce, *a.g.e.,* s. 9.

bulunmaktadır. Kâğıdın cinsi ve filigranı, nüshanın dil özellikleri bu nüshanın Bor nüshası kadar eski olduğunu göstermektedir. Cilt kapakları kopuktur, sırtı kahverengi, meşin ciltlidir.[157] Dr. Müjgân Cunbur tarafından bu nüshanın karışık sahifeleri TpSN ile karşılaştırılıp bir düzene sokulmuştur. Müellifin adı diğer nüshalarda olduğu gibi Ebû'l Hayr-ı Rûmî olarak geçmektedir. Müstensihin adı ve istinsah tarihi belirtilmemiştir.[158]

Sivas'ta öğretmen Necati Demir'in şahsi kütüphanesinde ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 'nde 3056 numarada kayıtlı eserin muahhar birer nüshası daha vardır. Ayrıca Konya'daki Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde 14305 numarada kayıtlıdır. Kitabın eski bir nüshasından koparılmış sekiz varaklık bir parça bulunmaktadır. Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Kütüphanesi'nde G. M. Smith'in gördüğünü belirttiği yetmiş iki varaklık nüsha ise sonradan kaybolmuştur.[159] Birinci cilt on dört, ikinci cilt dokuz, üçüncü ciltse, on dokuz bölümden oluşmaktadır. Eserdeki bölümler birbirinden bağımsız olsa da konular birbiri ile bağlantılı olması nedeniyle bir bütün meydana gelmektedir.[160]

Konu olarak eserin ilk cildinde, Şerif Hızır'ın ortaya çıkışı, Şerif'in Saltık adını alması ve savaşa gidişi,[161] Sarı Saltık'ın Rumeli'ye geçmesi, Kâbe'ye seferi, Harcınevan (Amasya)'ı fethedip haraca bağlaması, İstanbul ve Balkanlara seferi, Kafdağı, Kefe Diyarı ve Habeş seyahati, Mısır seferi ve Nil Nehri'nin kaynağını bulmaya gitmesi, Habeşistan ve Hindistan seferi, Kaknus'a gitmesi gibi olayları anlatılmaktadır.[162] Eserin ikinci cildinde, Sarı Saltık'ın Türkistan seferi, ikinci Rumeli seferi,[163] Anadolu Evliyalarının öncüleri, Sarı Saltık'ın Sultan Alâeddin'in yanına gitmesi,[164] Sarı Saltık'ın kuyuya atılması Şahmeran ülkesine seyahati,[165] Frengistan'ın fethi ve sedd hildiyesi, Babil hikâyesi, Saltık'ın Rad Cazu'yu yakalaması, bakır gemi ve denizdeki sihir, Atabek'in Kuhistan diyarına gelmesi

---

[157] Şükrü Halûk Akalın,1990, *a.g.e*., s.VIII.
[158] Kemal Yüce, *a.g.e,* ss.9-10.
[159] Şükrü Halûk Akalın,1994, *a.g.m.*, s.362.
[160] Necati Demir, *a.g.m.,* ss.160-161.
[161] Kemal Yüce*, a.g.e.,* ss. 331-335.
[162] Necati Demir, *a.g.m.,* s. 161.
[163] Kemal Yüce, *a.g.e,*1987*,* ss. 352-354.
[164] Necati Demir, *a.g.m.,* s. 161.
[165] Kemal Yüce, *a.g.e,*1987, s.359.

olayları anlatılmaktadır.[166] Eserin üçüncü cildinde, Saltık Gazi'nin müşrik diyarına seferi, Saltık Gazi'nin Magrip'e gidip Cinnistan Kalesi'ni fethetmesi,[167] Saltık Gazi'nin Berr-iArap Badiye seferi, Edirne cengi ve İşan'ın hezimeti, Sultan Alâeddin'in küffar tarafından esir edilmesi, Saltık Gazi'nin Umlak Sarayı'nı yakması ve Zerdanuş'u öldürmesi, Saltık Gazi'nin rahip Bihrus Lainin üzerine seferi, Saltık Gazi'nin Nirkab Dağı'ndaki ejderhayı öldürmesi, Asfar küffarıyla Saltık Gazi'nin büyük gazası, Saltık Gazi'nin Aguş'u öldürmesi, Duhter'in Mihrihan adlı kızını alıp kaçması, Sarı Saltık'ın diğer gazaları, Saltık Gazi'nin Asfar ile mücadelesi, Saltık Gazi'nin Manastır melikini esir etmesi ve öldürmesi, Saltık Gazi'nin son gazası ve vefatı, büyük gaza, İlyas'ın küffarıağır yenilgiye uğratması ve şehit olması, Ayas Bey'in Eflak meliki ile cenk etmesi, Tatar Han'ın kıssası, Umur Bey'in Rumeli'ye Geçmesi ile Osman Gazi ve evladının Rumeli'ye geçmesiyle eser son bulmaktadır.[168]

7.1. 2. Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Menakıpnamesi

Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi'nin bilinen iki nüshasından biri Türkiye nüshası ve diğeri de Kahire nüshasıdır. İçerik bakımından birbirine çok benzeyen Türkiye nüshaları üç adettir. Bunlar, Ankara Millî Kütüphane el yazmaları Bölümü'nde 1189 numaralı nüsha, İstanbul Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları Bölümünde "Gazi Erenler Hakkındaki Risale" ismiyle kaydedilmiş olan nüsha ve Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesindeki 62 numaralı nüshadır.[169] Ankara Millî Kütüphanesinde bulunan nüsha 7 Teşrn-i sâni 1313 h.(m.1897) tarihinde istinsah edilmiştir. Nesih yazı ile yazılan bu nüsha istinsah tarihi bakımından en geç yazılmış olan nüshadır. İstanbul Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları Bölümünde "Gazi Erenler Hakkındaki Risale" ismiyle kaydedilen diğer nüsha K.734/4 sıra numarasıyla kayıtlıdır. Bu nüsha h.1306 tarihinde istinsah edilmiş olan bir cönk içinde yer almıştır. Aynı cönkte Seyyid Ali Sulan Menakıpnamesi'nden önce Abdal Musa Velâyetnâmesi ve Kaygusuz Abdal Velâyetnâmesi'nde de yer alan Kaygusuz Abdal'ın

---

[166] Necati Demir, *a.g.m.,* s.161.
[167] Kemal Yüce, *a.g.e,* ss.366-367.
[168] Necati Demir, *a.g.m.,* s.161
[169] Haşim Şahin,"Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.53,* Ankara 2010. s.18.

Abdal Musa'ya erişip ona mürid olmasını anlatan risaleye yer verilmiştir. Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde bulunan nüsha ise, modern okul defterine rik'a yazı ile yazılmıştır. Bu nüsha h.1303'de Muhacirinden Mehmet Şerif adlı bir şahıs tarafından istinsah edilmiştir.[170]

Velâyetnâme'nin Kahire nüshası, John Kingsley Birge'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde Private Collection at The Hartford Seminary Library Connecticut'a bir kopyasını vermiş olduğu nüshadır. John Kingsley Birge, bu nüshayı 1937 tarihinde Arnavutluk'taki Bektaşi Komitesinin lideri Niyazi Dede'den almıştır. Niyazi Dede'de bulunan bu nüsha Kahire'deki Kaygusuz Dergâhındaki nüshadan kopyalanmıştır. Kahire nüshası diğer nüshalardan farklıdır. Kahire nüshasında Seyyid Ali, Orhan Gazi dönemi dervişi olarak geçmektedir. Türkiye nüshasında ise, Orhan Gazi yerine Yıldırım Bayezid döneminde yaşadığı belirtilmektedir. Bunlardan başka Kızıldeli Ocağı'nın babası olan Lütfi Aykurt'ta bulunan bir kopya ile Irené Beldiceanu-Steinherr'in Suraiya Faroqhi tarafından kendisine bir fotokopisinin verildiğini ifade ettiği Gölpınarlı nüshası da bulunmaktadır.[171] Bütün nüshalarda 1402'de erenlerin Rumeli'ye ayak bastığı yazmaktadır. Orhan Gazi 1402'den önce vefat etmiştir. Yıldırım Beyazid 1389'da iktidara geldiği dönemde Osmanlı Devleti Trakya'ya çoktan yerleşmişti.[172]

Rumeli fetihlerini menkabevî biçimde anlatan Vilayetname-i Seyyid Ali Sultan nitelik bakımından diğer Bektaşi menakıpnamelerinden farklıdır. Battalnâme ve Dânişmendnâme gibi cihâd ve gazâ esasına dayanmaktadır. Menakıpname Seyyid Ali Sultan'ın adını taşımasına rağmen, kendisi gibi bir gazi-veli olan Rüstem Gazinin adı da sık sık menakıpnamede geçmektedir.[173]Seyyid Ali Sultan'ın tarihi hayatını ve şahsiyetinin ortaya çıkarılmasında yardımcı olan menakıpnamesi, Haza velâyetnâme-i Seyyid Ali Sultan-bu Seyyid Ali Sultan velâyetnâmesidir ibaresiyle başlamakta ve "*Rabbü'l Âlemin*

---

[170] Rıza Yıldırım, 2007, *a.g.e*., ss.45-46.
[171] Haşim Şahin,2010, *a.g.m.,*s.18.
[172] İrene Beldiceanu-Steinherr, *a.g.m*.,s.54.
[173] Haşim Şahin,2017, *a.g.e.,*s.25.

*hamd ve Hz.Peygamber'e salat-u selam"*i fadelerinden sonra eserin yazılış amacını belirten cümlelerle devam etmektedir. [174]

Eserde Seyyid Ali Sultan ve kırk arkadaşının Horasan'dan Osmanlı topraklarına gelip bu fetihlere nasıl ve hangi sebeple katıldıkları anlatılmaktadır.[175] XVII. yüzyılda yazılmış Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesi Cezbi adında bir şahıs tarafından yazılmıştır.[176] Menakıpnamenin yazarı ilk bakışta Cezbi mahlaslı bir şair gibi görünse de, dil ve üslup XV. yüzyıla aittir. Bu nedenle XVII. yüzyıl sonlarıyla XVIII. yüzyıl başlarında yaşayan Cezbî bu eserin müellifi değil, düzenleyicisidir.[177] Cezbi mahlasını kullanan ve aslen Tırhalalı olan İbrahim adındaki bu zat Başmakçızade Seyyid Ali Efendi'nin kazaskerliği zamanında bir ara kadılık yapmıştır. Daha sonra cezbesi yüzünden bazı uygunsuz olaylara karıştığı için görevinden alınmıştır.[178] Menakıpname Seyyid Ali Sultan, Rüstem Gazi ve Evrenoz'un hayatlarını anlatması bakımından üç anlatının karışımıdır. Eserde adı geçen kişiler önemli mevkilere gelmekle beraber fetihlere de katılmışlardır. Seyyid Ali Sultan şef ve öncüdür. Seyyid Rüstem Gazi ve arkasından Evrenos Seyyid Ali Sultan'a katılmıştır.[179]

Menakıpnamelerdeki olayların pek çoğunun tarihi tam olarak başka kaynaklardan tespit edilebilmektedir. Örneğin Gelibolu'da şiddetli bir depremden sonra ele geçirildiği tarih 1354'dir.[180]

Süleyman Paşa (H.758) Ö.1358'de vefat etmiştir.[181] Edirne'nin fethi ise, 1361 yılında gerçekleşmiştir. Bu durumda, Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının Orhan Bey

---

[174] Rıza Yıldırım , *a.g.e*., s. 13.
[175] Rıza Yıldırm , *a.g.e*., s. 14.
[176] Muharrem Uçan ve Zeynel Demir,*a.g.e*.,s.39.
[177]Ahmet Yaşar Ocak,1992,,*a.g.e.,*ss. 54-55.
[178] Rıza Yıldırım,*a.g.e.,*s.49.
[179] İrene Beldiceanu-Steinherr, 1999, *a.g.m.,* s. 54.
[180] Rıza Yıldırım,*a.g.*e.,s.47.
[181] Halil İnalcık, 1993, *a.g.e.,* s.141;Ayrıca bkz. Bazı Batı kaynaklarında Süleyman Paşa'nın suikasta kurban gittiğine dair zayıf bir rivayet bulunmaktadır. Ölüm tarihi 758 (1357),759 ve 760 (1360) diye verilmektedir. Aralık 1358'de Gelibolu'dan geçen gemilere anlaşma uyarınca müdahale etmemesine dair babası Orhan Bey'den bir uyarı mektubundan, ayrıca babası tarafından onun adına düzenlenen Şaban 761 (Haziran 1360) tarihli vakfiyeden hareketle vefat tarihinin 1359 olma ihtimali olsa da genel olarak 1357 sonbaharında öldüğü bilgisi kabul edilmiştir. Feridun Emecen, "Süleyman Paşa" *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, 2010, s. 96.

döneminde Osmanlı coğrafyasına geldikleri, I. Murat ve Yıldırım Bayezid dönemlerine tanıklık ettikleri söylenebilir. Menakıpnameye bakılırsa Rumeli'ye geçiş, Gelibolu'nun fethi ve Edirne'nin fethi gibi önemli olaylara müdahil olmuşlardır.[182]

7.1.3. Otman Baba Menakıpnamesi

Otman Baba Menakıpnamesi Bektâşî velâyetnâmeleri içinde hacim bakımından en büyüğüdür.[183] Otman Baba Velâyetnâmesi, Vilâyetnâme-i Şâhî ve Vilâyetnâme-i Sultan Baba adıyla da bilinen eser, sürekli şeyhinin yanında dolaşan Küçük Abdal (veya köçek/Göçek Abdal, Gö'çek Abdal, kûçek, Güççük Abdal) tarafından Otman Baba'nın ölümünden sonra 1483'de yazılmıştır.[184] Otman Baba Menakıpnamesine ait iki nüsha Milli Kütüphanede bulunmaktadır. Ankara Cebeci semt Kütüphanesindeki nüsha,495 no'da kayıtlı olup 170x237 mm ebadında ve 223 varaktan ibarettir. Ankara Genel Kütüphanesindeki nüsha ise, 643 no'da kayıtlı olup 210x160 mm ebadında ve 130 varaktan oluşmaktadır.[185]

Eserde tarihi-coğrafi öğe ve unsurlar oldukça fazladır. Tarih araştırmalarında kaynak değeri olan eserin içerisinde Zağra, Kaliakra (Balçıkhisar), Tetova, Eski Edirne, Tırnova, Deliorman (Ağaçdenizi), Karalar, Selanik, Akkadınlar (Dulova),Vardar, Vidin, Semendire, Yanbolu gibi bir zamanlar Osmanlı Balkanına ilişkin yöresel bilgiler bulmaktadır. Anlatımda öyküler kronolojik bir sıralamaya göre anlatılmamış daha çok olay örgüsüne dayandırılarak anlatılmıştır.[186]

Otman Baba Menakıpnamesi, betimlemelerdeki devrik gibi görünen cümleler dâhil halkın anlayabileceği sade bir dille yazılmıştır. Günümüz insanının bile çok rahat anlayabileceği kelimelerde bulunmaktadır. Burgazi'nin "Fütüvvetname"si ve Kaygusuz Abdal'ın "Budalaname"sinde olduğu gibi Otman Baba Menakıpnamesinde de lisan sıcaklığı görülmektedir. Terim ve kelime zenginliği bakımından ilgi çekici olan orijinal

---

[182] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,* ss. 47-48.
[183] Ahmet Yaşar Ocak, 1997, *a.g.e*., s.55
[184] Filiz Kılıç, 2007,"vd.", *a.g.e*., s. XI.
[185] YunusYalçın, *a.g.t.,* s. 23.
[186] Şevki Koca, *a.g.e.,*s. 20-21.

nitelikli birçok deyimin geçtiği eserde Oğuz dilinin senkronatif özelliklerine yer verilmektedir.[187]

Eserdeki bütün olaylar Otman Baba'nın etrafında geçmektedir. Menkıbeler birbirinden bağımsız bir derlemeden oluşuyormuş gibi görünse de neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır. Eserin başında insanın yaratılışı, nebiliğin Hz. Muhammed'e gelinceye kadar kimlere verildiği, Otman Baba'ya velilik makamı verilinceye kadar geçen süre gibi konular felsefi bir metin niteliğinde dibâceyle ifade edilmektedir. Naat, münacat, sahabeye ve Ehl-i Beyte övgüler bulunmaktadır. Müellif eserin sonunda kendi kusuru üzerine bir münacat yazmıştır. Asıl anlatılmak istenilen konu bâb adı verdiği altmış sekiz bölüm içinde hikâye edilmiştir. Eserde anlatılan olaylar kısmen Anadolu'da bir kısmı da Balkan şehirlerinde geçmektedir.[188]

7.1.4. Demir Baba Menakıpnamesi

Demir Baba Menakıpnamesi, Demir Baba hakkında halk arasında dolaşan efsanelerin yazıya geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu velâyetnâme Alevi-Bektaşi inanç sisteminin önemli yazılı kaynaklarından biridir. Demir Baba etrafında oluşan kerametlerin ele alındığı eserde Demir Baba ile birlikte birçok Alevi-Bektaşi erenlerinin isimleri de yer almaktadır. Demir Baba, hem pehlivan hem de keramet sahibi bir veli olarak tasvir edilmektedir. Battalgazi, Danişmendname ve Saltık-nâme gibi eserlerde görülen alplikten erenliğe geçiş dönemi Demir Baba'da da görülmektedir. Eserde sadece Demir Baba'nın kerametlerine yer verilmemiştir. Onun akıllı oluşu da vurgulanmıştır. Menakıpnamenin diğer menakıpnamelerden farklı özelliği, Demir Baba'nın öldüğüne dair bir ifade yoktur.[189] Demir Baba Menakıpnamesi 1619'da yazıya geçirilmiştir. Eserin baş kısmında Demir Baba'nın soyuyla ilgili bilgi bulunmaktadır. Soyu Esseyid Kulu Bin, Esseyid Caferbin,

---

[187] Şevki Koca,*a.g.e.,* ss. 18-19.
[188] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., s. XI.
[189] Filiz Kılıç, 2011, *a.g.e*., ss. 13-26.

Hacı Caneger bin, Hacı Kurt bin, Hacı Yahşi bin vd. üzerinden soy zinciri sürerek İmam Zeyn'el Abidin Oğlu Ali Asgar'a kadar dayanmaktadır.[190]

Demir Baba Menakıpnamesinin özel ellerde bazı nüshaları bulunmaktadır. Diğer velâyetnâmelerde olduğu gibi XVII. yüzyıldan daha eski nüshalarına rastlanmamıştır. Demir Baba, Otman Baba geleneğinin bir devamı olması nedeniyle dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Bu eser Bektaşi geleneğinin değil, daha çok Kalenderîlik geleneğinin tipik özelliklerini yansıtan menakıpnameler zincirinin son halkasıdır. Buna rağmen Bektaşiler bu eseri kabullenmiş sayılmazlar ve Kalenderîler ile sürekli bir rekabet halindedirler.[191]

[190]Nejat Birdoğan, Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları, Mozaik Yayınları, İstanbul 1995. s. 62.
[191] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e*., ss. 49-50.

İKİNCİ BÖLÜM

RUMELİ'DE TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜNÜN YAYILMASINA ÖNCÜLÜK EDEN GAZİ-DERVİŞLERİN MENAKIPNAMELERİNDE TARİHİ UNSURLAR

2.1.Dervişlerin İslamlaşma Üzerindeki Etkileri

İslami Türk destanlarındaki "Gazi" tipi, velâyetnâmelerdeki "derviş" tipiyle birleşmesi sonucunda ortaya "Derviş-gazi" tipi çıkmıştır.[1] Böylece fetih yapan savaşçıyla bir ermişin vasıfları tek bir karizmatik şahsiyette toplanmıştır.[2]

Sarı Saltık, Otman Baba, Seyyid Ali Sultan ve Demir Baba Balkanlarda gerçek şöhret kazanan menakıpnameleri ile Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş devirlerinde, Türk-İslam geleneğinde önemli bir yeri olan Horasan Erenleri diye nitelendirilen Alp-Eren'lerdendirler. Bu gazi-dervişler efsanelere dayanan yaşamlarının asıl rolünü Anadolu ve Rumeli'de Türk-İslam faaliyetlerinde oynamışlardır. İslamiyet'in cihat anlayışı Türklerin savaşçı ruhuna uygun düşmüştür. Bu nedenle Anadolu'ya çeşitli vesilelerle gelen misyoner ruhlu Türk dervişlerinin İslamiyet'in yayılmasında önemli katkıları olmuştur.[3] Kâfirlere karşı gaza ve cihat düşüncesine sahip Yesevi şeyhleri, Hacı Bektaş, Sarı Saltık gibi Türk şeyhleri İslamiyet'i adeta bir milli Türk dinine çevirmişlerdir.[4]

Osmanlı Devleti'nin ikinci sultanı Orhan "mücahid", "sultanu'l-guzât" ve "gâzi b.gâzi"unvanlarına sahiptir. Bu durum İslam adına cihad ya da gaza yapan Osmanlı sultanlarının ilk yıllarından beri kendilerini Hristiyanlara karşı yürütülen dini bir savaşın önderleri olduğunu göstermektedir. İlk Osmanlı gazilerinin din anlayışı sünni şeriattan farklıdır. Ümmi halk coşkusu niteliğindedir. İlk Osmanlı gazileri Hz. Peygamberin onların yanında yer aldığına inanmışlardır. Onların hayallerinde ve rüyalarındaki Hz. Peygamber Hristiyanları İslamiyet'e davet etmektedir. Örneğin, Hz. Peygamber Osman Gazi'nin arkadaşı Yunan Mihail'in rüyasında onu İslamiyet'e davet edip Osman Gazi'ye katılmaya

---

[1] Metin Karadağ, *a.g.e., s.* 90.
[2] Tijana Krstic, *a.g.e*., s.75.
[3] Mehmet Demirci, "Müslüman Türklerde Tasavvuf", *Türkler*, (Ed.Hasan Celal "vd."), C.5, Ankara 2002, s.489.
[4] Zeki Veli Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş,*(3.bsk.), Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 271.

yöneltir. XIV. yüzyıl gazileri dini ilhamlarını şeriat uleması yerine şeyhler ve dervişlerden almışlardır. İlk Osmanlı vekayinâmelerinde fetihlere katılan dervişlerin Hristiyanlarla mücadelelerinden çokça bahsedilmektedir.[5]

Osmanlıların Balkanlara gelişinden önce dervişler bu bölgeye gelerek İslam'ı yaymaya başlamışlardı. Böylece Osmanlılar buraya gelinceye kadar yerli halk fethe hazırlanmıştı. İslam öncesi Balkanlarda tasavvufun yayılmasında ünlü mutasavvıf Sarı Saltık'ın önemli rolü olmuştur.[6] Koyuncu'nun belirttiği gibi, Osmanlı döneminde Balkanlarda meydana gelen İslamlaşma olayları hem Balkan tarihinin hem de Osmanlı tarihinin en önemli olaylarından biridir. XIV ve XVI. yüzyıllar arasında yapılan iskân ve kolonizasyon hareketleriyle Balkanlarda yerleşmeye başlayan İslam, yerel unsurlar arasında kendine taraftar bulmaya başlamış ve bu olay çeşitli yoğunluklarla Osmanlı hâkimiyetinin sonuna kadar devam etmiştir. Diğer taraftan Balkanlar'da Türk nüfusun iskân edilmesinin yanı sıra XVI. ve XVIII. asırlarda Rodoplar, Arnavutluk, Bosna, Girit vs. yerlerde meydana gelen kitlesel İslamlaşma olayları neticesinde Balkanların demografik, etnik, dini, sosyal ve kültürel görünümü değişmiştir. İslamlaşma ilk önce şehirlerde başlamışve daha sonra kırsal bölgelere yayılmıştır. İslam'ın etnik aidiyetlere önem vermemesi Müslüman toplum arasında bir özdeşlik yaratarak ortak bir İslam kimliği çevresinde birleşmesini sağlamıştır. Bununla birlikte Türk nüfusun yoğun bir şekilde yaşadığı köy ve şehirlerde meydana çıkan bireysel İslamlaşma olaylarında mühtediler birkaç nesilde Türkleşirken, kitlesel İslamlaşma olaylarının meydana geldiği yerel unsurlar arasında ana dil korunarak İslam kimliği çevresinde bütünleşme gerçekleşmiştir. İslamlaşma hareketlerinin nedenleri ve niteliği (zorlama, gönüllü vs.), Osmanlı İmparatorluğu'nun İslamlaşma olaylarındaki rolü, tarikat ve dervişlerin İslamlaşmaya

---

[5] Colin Imber, "Osmanlı Hanedanı Efsanesi, (Çev. Seyfettin Erşahin),*İslami Araştırmalar Dergisi,* C.12,S.1, 1999, ss. 17-18.

[6] Dilavar Azimli, Balkanlarda İslam'ın Yayılmasında Tasavvufun Rolü (Avrupa ve Rus Dilli Kaynaklar Temelinde), *Balkanlar ve İslam Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık Uluslararası Sempozyum:* 03-05 Kasım 2010 (16-17). Çanakkale 2010, s. 25.

etkisi, muhtedilerin kimlik problemi vs. mevzular Osmanlı tarihinin ve Balkan tarihi yazıcılığının en önemli sorunlarından biridir.[7]

2.2. Balkanlardaki Dervişler ve Alevi-Bektaşi İlişkisi

Bektaşi dervişleri kurdukları tekke ve zayilerde özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında önemli rol oynamışlardır. Balkanlarda etkili olan Alevi-Bektaşi düşüncesinin XIII. yüzyılda en önemli temsilcisi Sarı Saltık'tır. Sarı Saltık'tan sonra, XIV. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın başlarında yaşayan Seyyid Ali Sultan, Otman Baba, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Ali Koç Baba, Gül Baba gibi dervişler bölgede faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.[8]

Bektaşilik ve Alevilik Anadolu ve Balkanlarda etkili olmuştur. Bektaşilik, diğer mistik Müslüman tarikatlara benzememektedir. Bektaşilik, bir halk dinidir. Yani, göçebe halkların dinidir. Bektaşilik, doğa güçlerine, bitkilerin ve mevsimlerin dönüşümüne bağlı, göçebe halkların inançlarının ayırıcı özelliklerini taşımaktadır. Zaman kavramı edebi dönüş çemberidir. Gün, gecenin, baharın yeniden gelişi, kış boyu bitkilerin ölüşünün; yaşam, ölümün yerini almıştır. İlk Türklere kadar uzanan Bektaşiliğin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Kökleri Orta Asya ve İslam öncesi çağlara uzanan Bektaşilik günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. [9]

Bektaşiler ile Aleviler bu iki zümre arasında inanç ve ritüelyönünden benzerlik olmasına rağmen sosyal nitelik farkı vardır.[10] Bektaşi gibi Aleviler de Hacı Bektaş'ı Veli'ye bağlıdır. Ancak Bektaşilerin müritleri kentli nüfustan oluşan çelebi bir tarikat durumundadır. XIX. yüzyılda,1826'dan sonra II. Mahmud Bektaşi tekkelerini kapattığında, Bektaşiler gizlenmek zorunda kalmışlardır. Bu durumda evrimci (terakkici) aydın sınıfının

---

[7] Aşkın Koyuncu,"Osmanlı Döneminde Balkanlarda İslamlaşma Olaylarının Genel Özellikleri ".*Balkanlar ve İslam Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık Uluslararası Sempozyum:* 03-05 Kasım 2010 (16-17). Çanakkale 2010, s. 16-17.

[8] Halide Aslan, "Balkanlarda İslam'ın Görünümlerinden Alevilik/Halvetilik", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7,S.1, Ankara 2016, ss. 97-98.

[9] IreneMellikoff,1994, *a.g.e.*,s.30.

[10] Rıza Yıldırım, "Bektaşi Kime Derler?:" Bektaşi"Kavramının Kapsamı ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir analiz Denemesi,*Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,S.55,Ankara 2010* ,s. 25.

doğuşunu hazırlamıştır. Jön Türklerin ve yeni Osmanlıların çoğu Bektaşi'dir. Örneğin, Namık Kemal bunların arasında sayabileceğimiz güçlü isimlerden biridir. [11]

Bulgaristan Kızılbaşlılarının inançları Türkiye'de yaşayan Alevilerin inançlarından farklı değildir. Hz. Ali'nin tanrısallığına inanılmaktadır. On iki imama ve Kerbelâ şehitlerine önem vermektedirler. Başlıca bayramları 6 Mayıs'ta, Saint Georges'un karşılığı olan Hızır İlyas Bayramıdır. Bubayram, tarla işlerinin başladığını ve Âyin-i Cem döneminin sona erdiğini göstermektedir. 8 Kasım'da yine Hristiyan kaynaklı Saint Dimitri'nin karşılığı olan Âyin-i Cem yapılmaktadır. Baba tarafından yönetilen törende zâkirler saz çalıp deyişler söylerler. Orada bulananlar zâkir'e eşlik eder. Deyişlere daha çok kadınlar katılmaktadır. Saint Georges'un karşılığı olan Hızır İlyas Bayramı Türkiye'de Hıdrellez Bayramı olarak kutlanmaktadır. Bayramın bir benzeri de Kâfirler Perşembesi adında bir bayramdır. İran Azerbeycanı'ndaki Ehl-i Hakk'larda da görülen Şubat ayında kutlanan Oniki Hayvanlı Türk Takvimine göre Türklerin eski yılı karşılaştırabilecek olan bir bayram da yer almaktadır. [12]

Âyin-i Cem'i "kudas" ayinine benzetenler bulunmaktadır. Ancak onunla hiçbir benzer yanı yoktur. Kırklar Sofrası'nda, Muhammed'in ya da Hz. Ali'nin sıktığı üzümün suyundan Kırklar içerek kendinden geçip semaha girdikleri vakittir. Hristiyanların ekmek ve şarap töreninden farklıdır. Cemaatin lideri kendi bölgesindeki yasaları kendisi hazırlamaktadır. Özellikle ceza ve kefareti belirlerken aşiret hukukundan yararlanmıştır. Bunun da Hristiyanlık inancına göre günah çıkarmalarıyla benzer yanı yoktur. [13]

Kızılbaş ve Bektaşilerde tarikat kardeşlerinin bir topluğu olan Âyin-i Cem'de içkili, kadınlı ve sazlı sıradan bir toplantıdır. Bu toplantıda tarikata girme merasimi yapılır. Ayrıca ölü için de Âyin-i Cem yapılır. Mumlar yakıldıktan sonra ölünün ruhu için gülbenk çekilip sohbete geçilir. Mevlevî Ayn-i Cem'de ise, şarap ve rakı yoktur. Saz ve semadan sonra birlikte yemekler yenilip sohbet edilir. Daha sonra Kur'an okunup ölünün ruhuna

---

[11] Irene Melikoff, 1994, *a.g.e*., s.33.
[12] *a.g.e*., ss.144-145.
[13] *a.g.e.,* s. 68.

bağışlanır.[14] 12 büyük tarikattan biri kabul edilen Bektaşilik, tasavvuf anlayıştan daha çok dünyaya ilişkin bir görüşü yansıtmıştır. Üç yüce kutsal kişiye bağlılık ön plandadır. Bunlar; doğru yolu gösteren Hz. Muhammet, yani mürşit; kılavuz olarak Hz Ali, yani rehber; yaşlı, önde gelen tarikatınkurucusu Hacı Bektaş-ı Veli yani pir. Ayrıca tarikatın asıl kurucusu kabul edilen Balım Sultan da ikinci pirdir. Hz. Ali'den sonra 12 imam da kutsanır. Hz. Ali'nin doğum günü olan nevruz mutlaka kutlanır. Nevruz ayrıca yeni yılın başlangıcıdır. Balım Sultan'dan sonra tarikat iki büyük kola ayrılmıştır. Tarikatın temsilcilerine "baba" olarak isimlendirilmektedir. Bekâr veya evli Babalar bulunmaktadır. Bekâr olanlar sağ kulaklarına halka takarlar. Hacı Bektaş-ı Veli, Hatun Ana'nın çocuklarını evlat edinmiştir. Bu nedenle bu çocuklara çelebi unvanı verilmiştir.[15]

Ahmet Yesevi'nin felsefesini Balkanlardaki en önemli temsilcisi Hacı Bektaş Veli'dir. Anadolu'ya ve Balkanlar'a Ahmet Yesevi tarafından gönderilen Hacı Bektaş Veli geldiği toprakların pîri kabul edilmiştir. Yesevîlik yeni vatana göre yeniden şekillenerek Bektaşîlik adını almıştır. Bundan sonra Rum Abdalları zümresinden gelen Hacı Bektaş Veli'nin yolunda ilerleyen halifeler ve müritler yetişmiştir.[16] Balkanlarda İslamiyet'in yayılmasını sağlayan en önemli tasavvufi hareket Bektaşiliktir. Kural dışı ve serbest görüşlü olan Bektaşiler için 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması bir dönüm noktası olmuştur.1826'dan sonra tüm baskılara rağmen Balkanlarda birçok Bektaşi tekkesigünümüze ulaşmayı başarmıştır.[17]

2.3. Sarı Saltık'ın Rumeli'deki Hayatı

Sarı Saltık'ın tarih sahnesinde ortaya çıkışı Anadolu'nun Moğol istilasıyla başlayan döneme rast gelmektedir.1240 tarihindeki Babailer İsyanı hemen arkasından Kösedağ

---

[14] Abdülbaki Gölpınarlı ve Pertev Naili Boratav, *Pir Sultan Abdal,* Der Yayınları, İstanbul 1991, ss. 175-176.
[15]Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi (Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe),*Bilgi Yayınevi, Ankara 1994, s.120.
[16]Muhammet Kemaloğlu,"XI.-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi,* S.4, Gümüşhane 2011, ss.151-152.
[17]Tuba Hatipler Çibik, *Balkanlardaki Bektaşi Tekkelerinin Enerji Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi: Harabati Baba Dergâhı Örneği*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2014, s.7.

Savaşı ile birlikte Anadolu Selçuklu Devleti gücünü kaybetmeye başladı. Ortaya çıkan taht kavgaları da devletin gücünü iyice zayıflattı. Dönemin güçlü isimlerinden vezir Celaleddin Karatay'ın tüm çabasına rağmen kötü gidişatı durdurmaya gücü yetmedi ve devlet yıkılma sürecine girdi. Anadolu Selçuklu Devleti'nin zor durumda olduğu bu dönemde II. İzzeddin Keykavus, yakınlık gördüğü Bizans İmparatoru VIII. Mihail'den kışlak ve yaylak talebinde bulundu. II. İzzeddin Keykavus bu bölgelere Anadolu'dan getirilecek olan Türkmen aileleri yerleştirilmeyi planlamıştı. VIII. Mihail II. İzzeddin Keykavus'un ricasına karşılık bugün Romanya sınırları içerisinde kalan Dobruca'yı verdi. Böylece Sarı Saltık yönetiminde yaklaşık on-on iki bin kişilik Çepnilerden oluşan bir Türkmen aşireti ile iskân başladı.[18] II. İzzeddin Anadolu'da Moğol hâkimiyetine karşı bir politikadan yana tavır takınmıştır. II. İzzeddin kendisi gibi Moğollardan hoşlanmayan Türkmenlerle yakınlık kurmuş ve bu sebeple Sarı Saltık'ı seçmiştir.[19] Sarı Saltık, kolonizatörTürk dervişi olarak Anadolu'dan Türk-İslam kültürünü yaymak amacıyla Kırım yoluyla Dobruca'ya geçmiş ve faaliyetlerine burada yürütmüştür.[20] Ahmet Yaşar Ocak, Sarı Saltık'ın diğer alperen gaziler de olduğu gibi gazalar düzenlediği, faaliyetleri sonucunda Balkanlar'da İslamlaşma süreci yaşandığı ancak onun İslam propagandası yapan bir misyoner olarak görevlendirildiğine dair hiçbir tarihsel kanıtın olmaması nedeniyle onu İslam misyoneri olmadığını söylemenin daha doğru olacağını belirtmektedir.[21]

Ahi, gazi ve şeyhlerin İslamlaşma süreçlerine yer veren Saltuk-name Türk dünyasına damga vuran eski Türk zaferleriyle İslami anlayışı sentezlenmiştir. Eserde Anadolu Selçuklu ve Mısır ilişkileri, Kırım Türkleri, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı Devletleri hakkında tarihsel bilgiler mevcuttur.[22] Aynı zamanda Sarı Saltık'ın yayılma alanları Türklerin diğer milletlerle nasıl bir ilişki içerisinde olduğu hakkında bilgi vermektedir. Türkler Hristiyanlık mezhepleri olan Katolik ve Protestan, Müslümanlık

---

[18] Gülağ Öz, *Anadolu Erenleri: Aleviliğin Tarihsel Altyapısı.* Kültür Ajans Yayınları, Ankara 2010, s. 117; Hacı Bektaşi Velâyetnamesine göre Sarı Saltık ve Çepniler Hacı Bektaş'ın ilk müritleridir.

[19] Ahmet Yaşar Ocak, 2002, a.g.e., s. 71.
[20] Ahmet Yaşar Ocak, 2011, a.g.e., s.189.
[21] Ahmet Ocak,2002, *a.g.e*., ss. 87-89.
[22] Talip Tuğrul, *a.g.t.,* ss .64-65.

inançlarından olan Sünni, Şii ve Alevilik gibi farklı din ve inançlar içerisinde etkili olabilen esnek bir siyasetten yana olmuşlardır. Sarı Saltık, Türklerin yanı sıra birçok boy ve milletlerin kültüründe yer almıştır.[23]

Türk destanları içerisinde en zengin şahıs kadrosuna sahip olan Saltık-nâme'de, başta eserin kahramanı Sarı Saltık olmak üzere birçok kişinin adı geçmektedir. Eserde adı geçen şahsiyetlerden Selçuklu döneminin önemli devlet adamlarından Alâeddin Keykubad, Gıyaseddin Keyhusrev ve oğulları İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad, Karamanoğlu Ali Bey, Candaroğlu Ali Bey, Aydınoğlu Umur Bey'dir. Osman Bey, Orhan Bey, I. Murat, Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmed ve oğlu Cem Sultan, ayrıca, Timur ve Cengiz Han gibi tarihi şahsiyetlerin yanında Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana Celaleddin-i Rûmî, Tapduk Emre, Ahmed Fakih, Karaca Ahmed, Seyyid Mahmud-ı Hayrani, Nasreddin Hoca gibi birçok ünlü evliyalar da Saltık-nâme'nin şahıs kadrosu içerisinde yer almaktadır. Eserde dört halife ve peygamberlerin isimleri de geçmektedir. Menkıbelerde en fazla bahsedilen peygamber ise, Hz. Muhammed'dir. Farklı dönemlerde yaşamalarına rağmen Battal Gazi'nin ismi de geçmektedir.[24] Dönemin birçok ünlü ismiyle yakın dostluğu olan Sarı Saltık'u adı geçen kişiler onun veliliğini kabul etmişlerdir.[25]

Saltık-nâme'ye göre Saltık Gazi'nin en yakın silah arkadaşları, Köle Yusuf, İlyas Rûmî, Husrev, Kemal Ata, Kara Davut'tur.[26] Sarı Saltık'ın silah arkadaşlarının büyük bir kısmı Hristiyan beyleri olup sonradan Müslüman olmuşlardır. Rum oğlu Hüsro Hüsrev, Elyon-ı Rumî de İlyas-ı Rumî adını alıp Sarı Saltık'ın sağ kolu olmuşlardır.[27]

Anadolu'dan Balkanlara uzanan yolculuğunda Sarı Saltık gösterdiği kerametlerle gerçek olmaktan çok efsanevi yönü ön plana çıkmış olsa da menakıpnameler, tarihi vekâyinâmeler, seyahatnâmeler, yerli -yabancı kaynaklarlar, mühimme, tapu tahrir ve evkaf defterleri gibi arşiv belgeleri vasıtasıyla Anadolu ve Rumeli'nin İslamlaşmasında

---

[23] Kemal Yüce,"Sarı Saltık İnancının Yayılma Sahaları ",*Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltık Gazi Sempozyumu Bildiriler*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, (Haz.Ahmet Günşen " vd., ") Edirne 2014, s.140.
[24] Şükrü HalûkAkalın,1994, *a.g.m.,* ss.361-362; Necati Demir, *a.g.m.*,ss.162-163.
[25] Ahmet Yaşar Ocak, 2010, ss.19-20.
[26] Necati Demir, *a.g.m.,* s.162.
[27] Kemal Yüce, *a.g.e*., s. 188.

roloynayan yalnız şeyh değil aynı zamanda Türkmen aşiretinin reisi olan Sarı Saltık'ın tarihi bir şahsiyet olduğunun ispatıdır.[28]

Müslümanlardan başka Hristiyanlarda Sarı Saltık'ın kendi dinlerinin yayıcısı olarak kabul etmişlerdir. Bazı köy ve şehirlerde hatta kiliselerde Sarı Saltık'ın mezarlarının bulunduğuna inanmışlardır.[29] Hristiyanlar üzerinde büyük bir etkisi olan Sarı Saltık Sveti Nikola adıyla anılmaktadır.[30] Saltık-nâme'de Sarı Saltık, düşmanları tarafından zehirlenip akabinde hançerlenerek şehit edilmiştir. Sarı Saltık şehit olmadan önce: "…*Eğer sizden çevre beğleri benüm ölüm isteyeler, birer tabut düzün, bir gece tursun, adamlarınavirün. Ben ol tabutumı her yirde kim koyasız, birer cinler görürler, sizler girü sonra yire kodukları vakt getüresiz.*"didi. şeklinde vasiyette bulunan Sarı Saltık adına yedi tabut hazırlanmış ve bu tabutları isteyen krallara verilmiştir. Ancak Sarı Saltık'ın naşının hangi tabutta olduğu bilinmemektedir.[31] M.Tayyip Okiç, Sarı Saltık ölümünden sonra kendisine ait yedi tabutu gayr-i müslim ülkelere göndermek istemesinin nedenini siyasi vasiyet olduğunu, oralarında İslamiyeti tanımalarını istediğini belirtmektedir.[32]

Dünyanın birçok yerinde mezarı, türbesi veya makamı olduğu iddia edilen Sarı Saltık'ın asıl mezarının tam olarak nerede olduğu bilinmemektedir Türk destan geleneğinde genellikle kahramanların mezarlarının düşmanlar tarafından zarar görme ihtimalleri olması nedeniyle yeri belli değildir. Danişmend Gazi de öldüğünde düşmanları zarar vermesin diye mezar yeri gizli tutulmuştur.[33] Diğer "Horasan Edenleri" gibi Rumeli'nin fethini İslamiyet'e bir hizmet olarak düşünmüş ve bu doğrultuda kutsal görevini yerine getirme gayreti göstermiştir. Ölümünden sonra da Balkanlar ve pek çok

---

[28] Ahmet Yaşar Ocak, 2002, *a.g.e.,*s. 1-68.
[29] Fadıl Hoca, "Balkanlar'da İslam Kültürü Tarihinde Sarı Saltık'la İlgili Efsaneler ve Rivayetlerin Önemi " ,*Hikmet Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi,* Makedonya 26-Kasım 2015/2,Sayı:26, s.17.
[30] Şükrü Halûk Akalın, 1998,*a.g.m.,*s.12.
[31] Şükrü Halûk Akalın,1990, *a.g.e*., ss.298-299.
[32] Muhammet Tayyib Okiç, Sarı Saltık'a Ait Bir Fetva, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 1, Ankara 1952, s.53.
[33] Necati Demir, a*.g.m.,* ss. 131-132.

yerde türbe ve makamları bulunan Sarı Saltık'ın adı ve hatırası yaşamaya devam etmektedir.[34]

2.3.1. Sarı Saltık'ın Rumeli Seferi

Anadolu'nun fethedildiği dönemlerde, askerî fethin yanında mânevî fetih denilebilecek bir gayret içerisinde, Horasan Erenleri, Ahiler ve benzeri gruplar içerisinde en önemli rolü "Gaziyan-ı Rûm" grubu üstlenmiştir. Sarı Saltık, bu grubun içerisinde önemli bir gazi-derviştir.[35] Sarı Saltık'ın faaliyet gösterdiği alanlardan biri de Rumeli'dir. Sarı Saltık'ın çabaları ve faaliyetleri sonucunda Balkan coğrafyasında bir İslamlaşma süreci başlamıştır.

Sarı Saltık'a ait menakıpnamesinde onun Rumeli'ye geçişi şu şekilde geçmektedir:

Şerif bir papaz suretine girip Kilaşpol boğazını geçerek Rum diyarına geldi. Nereden geldiğini soran kâfirlere Bosna'dan geldim dedi. Edirne'de bir kiliseye geldi. Sihir ve riyâzetle gökte uçabilen Câlut adındaki rahibin kendisi olduğunu söyledi. Suret değiştiren Şerif'i düşmanları tanıyamadı. Ancak bir defasında Şerif'i tanıyan düşmanları onun şerbetine ilaç katıp Şerif'e içirdiler. Düşmanları tarafından yakalanan Şerif ateşe atıldı. O sırada Hz.Hızır'ı ziyarete gelen Minû-çihr-i cini Şerif'i havada yakalayıp onu Hz.Hızır'ın huzuruna getirdi. Hz.Hızır Şerif'e ağzı yarın verdi. Hz.İlyas Peygamber dâhil Şerif'e du'â-i ervâhı ve Minû-çihr-i cini de Şerif'e kendi duasını öğrettiler. Şerif yeryüzüne tekrar indi. Giderken bir köprübaşında kâfirlerle karşılaştı. Kâfirler Şerif'e bakıp "şol yiğit bu gün ol oda atdukları Saltık'a benzer?" "Bu Türkler sihr bilürler, odayanmazlar. Kitâblarda işitmedün mi kim Seyyid Battâl'ı kaç kez yaktılar, girüdirildi. Çâha bıraktılar, girü çıkdı. Bu dahı anun oğlıdur "aceb olmaya." didiler. [36]

Şerif Rahval ruhbânun oğlu Şem'un olarak kâfirlerin karşısına çıktı. Ruhban kılığına giren Şerif kerametleriyle kendine hayran bıraktı. Sarı Saltık kılığında ise,

---

[34] Rabia Uçkun, "Saltık-nâme'de Sarı Saltık Gazi'ye Atfedilen Kerametler ,"*Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması.* 26-28 Mayıs 2014,Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir 2013, s. 132.
[35] Kemal Yüce, *a.g.e.*, s. 3.
[36] Şükrü Halûk Akalın,1987,*a.g.e.*,ss.27-34; Kemal Yüce, *a.g.e.*, ss. 336-337.

düşmanlarını kılıçtan geçirdi. Düşmanlarına korku salan Şerif Harcenevan (Amasya) halkına yardım etmek amacıyla buraya geldi. Düşmanları Şerif'i öldürmekistediler. Bir Yahûdî tabîb Şerif'e şerbet içirdi. Aklını yitiren Şerif Sivas'a geldi. Bir yıl Şerif'den haber alamayan lalası Serâvil, Kâsım, Husrev-i Rûmî, İlyâs-ı Rûmî ve İshâk-ı Rûsî onu Sivas'ta buldular. Sarı Saltık'ı öldürmesi için tekfur Sivas'a bir fedai gönderdi. Sarı Saltık hançerle yaralandı. Sivas halkı tarafından Sarı Saltık'ın yaraları iyileştirildi.[37]

Sarı Saltık daha sonra tekrar şehre geldi. Sivas'ta Hasan Mâlî'nin oğlu Yusuf'u kendisine köle olarak almak istedi. Yusuf'un babası Hasan Mâlî oğlunu oniki bin başı kara koyun ve on iki bin keçi başı ak karşılığında Sarı Saltık'a vereceğini söyledi. Sarı Saltık Tatar iline koyunları almaya gitti. Sarı Saltık koyunlarla beraber Sivas'a geri döndü. Yusuf'un Babası Hasan Mâlî söylediği söze pişman oldu ve feryat eyledi. Halk : "Bir eski papuç idi, yabana atduk ."dediler. Sarı Saltık: "Siz benüm pabucum çün yabana atdunuz, benüm hâtırum kaçan saklarsız?" diyüp dahı eyitdi: "Ol koyunlar dahı ol oğlan dahı size"deyip Sivas'tan çıkıp Halep'e geçti. Köle Yusuf olarak lakabı kalan oğlan da Sarı Saltık'ın ardına düştü.[38]

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev ölünce onun yerne Sultan İzzeddin Keykaus geçti. Sultan İzzeddin Keykaus'un Akabe kazası halkı kavminden olanAffan adlı bir vezirivardı. Sarı Saltık'ı sevmezdi. Sultan İzzeddin Keykaus'a bu vezir, "siz bu Şerif'e şol kadar yüz virdünüz kim size 'âsîlik kasd ider." diyerek Sarı Saltık'a iftira etti. Sultan İzzeddin emretti. Mektupyazdılar. Emîr Osman'a gönderdiler. Mektup Emîr Osman'a geldi, açıp okudu. "Şerf'i Sultân 'İzze'd-dîn tîmârındn 'azl idüp kim 'Çıksun vilâyetümden gitsün, durmasun " diyerek Sarı Saltık'ın elinden tımar'ı alındı. Sarı Saltık'ın elinden tımar'ın alınması neticesinde Haynûb'daki Müslümanların Hristiyanlardan kaçarak Kırım'a göç etmelerine neden oldu.[39] Vezir Affan'ın iftirasından sonra Selçuklu Devletinden ayrılan Sarı Saltık Çanakkale Boğazı'na geldi. Burada birçok keramet gösterdi. Sarı Saltık, Anadolu Müslümanlarına yardım etmek için Anadolu'ya

---

[37] Şükrü Halûk Akalın,1987,*a.g.e.*,ss.35-48; Kemal Yüce, *a.g.e.*, s.337.
[38] Şükrü Halûk Akalın,1987,*a.g.e.*,ss.48-50; Kemal Yüce, *a.g.e.*, s.337.
[39] Şükrü Halûk Akalın,1987, *a.g.e.*, ss. 63-64; Kemal Yüce, *a.g.e.*, ss.339-340.

tekrar geri döndü. SultanAlâeddin'igüreşte yenerek Müslümanlara zulüm etmeyeceğine dair söz alıp tekrar Eski Baba'ya geri döndü.[40] Sarı Saltık'ın yaşadığı ve faaliyetlerini sürdürdüğü Babadağ, Bektaşi tarikatının etken bir merkezi olmuştur.[41]

Sarı Saltık'ın Balkanlar ve çevresini fethederken ve burayı Türk iskânına açarken ona yardımcı olan birçok gaza arkadaşı bulunmaktadır. Örneğin Yahya Bey, Karaishaklı, EceBey, Yeni Umurbeyli gibi gaza arkadaşlarıyla beraber fethlere katılmıştır. Sarı Saltık'ın ölümünden sonra gaza arkadaşları Ahmet Gazi, İsmailGazi, İbrahimGazi, İlyas Gazi ve İshak Gazi, İlyas Rûmî gibi isimler yıllarca Edirne ve çevresini savunmak için uğraşmışlardır. Sırplar, Eflâklılar, Boğdanlılar, Bulgarlar, Rusların sürekli Edirne saldırıları sonucu güç kaybeden Müslüman Türkler, Anadolu'daki beyliklerden de yardım gelmeyince, İstanbul'daki Bizanslıların da baskısıyla buradan Tuna Nehri'nin güneyine göç etmişlerdir.[42]

2.3.2. Bektaşi Geleneğinde Sarı Saltık

Vilayetnâme-i Hacı Bektaşi Veli, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi ve Vilayetnâme-i Otman Baba'da Sarı Saltık Bektaşi dervişi olarak geçmektedir. Ancak Bektaşiliğin ortaya çıkışı ile Sarı Saltık'ın yaşadığı dönem arasında yaklaşık olarak üç asırlık bir süre bulunmaktadır. XV. yüzyılda yazılan Saltık-nâme'nin o dönemlerde ortaya çıkmaya başlayan Bektaşilikten etkilenme ihtimali vardır. Sarı Saltık'ın vefatından sonra menkıbeleri geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bundan dolayı Bektaşi, Ahi ve Rifai gelenekleri birbirine karışmış ve "saltukluk" denilen dini bir zümre ortaya çıkmıştır.[43]

İnanç, dede ve ocağı özelliği taşıyan Sarı Saltık kültü Balkan Alevileri arasında, özellikle Deliorman'da güçlü şekilde yaşamaktadır. Orta Anadolu'da Tunceli, Sivas, Tokat

---

[40] Sarı Saltık yeryüzüne ilâhî bir görevle geldiği için sürekli gaza yapmıştır. Sarı Saltık Edirne'deyken kulağına "biz seni dünyaya oturmak için değil gaza yapmak için gönderdik" şeklinde br ses duymuştur. Bkz. Kemal Yüce, *a.g.e.*, ss. 357-359.

[41] Michail Kiel,"Sarı Saltık ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar ", (Çev. Fikret Elpe),*Türk Dünyası Araştırma Dergisi,* C.3,S.9, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1980, s. 29.

[42] Necati Demir, *a.g.m., ss.*167-171.

[43]Ayşe Beyza Büyükçınar, "Romanya "Babadağı" Ekseninde Sarı Saltık ve Heterodoks İslam", *Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiriler (6-8 Ekim 2016)*, (Ed.Aşkın Koyuncu), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, C.1, Aralık 2017, s. 271.

ve Divriği Alevileri arasında Sarı Saltık kültü yaygındır. Sarı Saltık halk arasında dolaşan ölümsüz menkıbeleriyle Bektaşilik ve Aleviliğin damgasını taşır.[44]

Alevîlik-Bektaşîlikte din ve inanç büyükleri adına şiir yazma geleneği vazgeçilmez bir unsurdur.[45] Alevi-Bektaşi şairlerinin yazdığı nefeslerde Sarı Saltık'dan övgüyle bahsedilmektedir.[46]

2.4.Seyyid Ali Sultan'ın (Kızıldeli) Rumeli'deki Hayatı ve Rumeli Fetihleri

İlk Osmanlı padişahlarıyla beraber fütuhatlara katılan ilk kolonizatör Türk dervişlerinden olan Seyyid Ali Sultan[47] Hacı Bektaş-ı Veli'nin sırrının (manevi mirasının) en önemli varislerinden ve temsilcilerindendir. Bektaşi geleneğinde de bu durum kabul edilmiştir. Ancak bu sır Seyyid Ali'ye Abdal Musa'dan geçmiştir. Bundan dolayı Balım Sultan'dan önce Hacı Bektaş-ı Veli, Abdal Musa ve Seyyid Ali Sultan tarafından şekillenmiştir.[48]

Osmanlı padişahlarıyla yakın ilişkiler kuran Seyyid Ali Sultan, Orhan Gazi'nin Rumeli'nin fetih programını belirlemek amacıyla yaptığı toplantıya katılmıştır. Ardından Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'yla beraber fetihlerde görevlendirilmiştir. Seyyid Ali Sultan I.Murad devrinde de Gazi Evrenos tarafından kumanda edilen Dimetoka, Keşan ve İpsala üzerinden Edirne'ye ulaşan ikinci kolda aktif rol üstlenmiştir. Gaza arkadaşlarıyla beraber Gelibolu, Bolayır, Mürdet Kalesi, İpsala, Kavak, Varmacin, Fere, Rusçuk, Yanbolu, Silistre, Edirne, Şumnu, Dimetoka gibi Balkan şehirlerinin fethinde görev alanSeyyid Ali Sultan daha sonra Dimetoka'ya çekilip burada dergâhını yaptırmıştır.[49] Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde XIV. yüzyıl Osmanlı fetihlerinin geçtiği Gelibolu, Bolayır, Edirne, Dimetoka, Şumnu, Rusçuk ve Slistre gibi yerlerin fetihleri tarihi esasa dayanmaktadır.[50]

---

[44] Ahmet Yaşar Ocak,2002, *a.g.e.,* ss.123-124.
[45] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e*., s. 20.
[46] Gülağ Öz*, a.g.e*, s.113.
[47] Ömer Lütfü Barkan, 1942, *a.g.m.,* s. 293.
[48] Rıza Yıldırım,2010, *a.g.m.,*s.186.
[49] Haşim Şahin, 2009, *a.g.m.* ,s. 49.
[50] Ahmet Yaşar Ocak,1992, *a.g.e*., s. 55.

Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde erenlerin bu yerlere gelişi şu şekilde geçmektedir:

"*…Andan erenler dahi göç idüb Edirne'ye geldiler. Anı dahi altmış gün müddet taht-ı muhasaraya alup akıbet gördü ki böyle muhasara ile maksud hasıl olmayacakdır. HemânSerdar-ı Rum'un emri üzere asker dört bölük idülüp gaziler tekbir alarak bir uğurdan yürüyüş itdiler. Bi-iznillah-i Te'âla ol saat fetih ve nusret yüz gösterüb hemân taht-ı tasarrufa aldılar. Andan kalkub Şumnu üzerine gelib anı dahi üç gün zarfında feth itdiler. Ba'dehu oradan hareket ve derhal Rusçuk'a muvasalat eyleyüb ânı dahi muhasaraya alub yedinci gün feth itdiler. Andan Silistre'ye gelüb ânı dahi yedi günde feth idüb…*"[51]

Seyyid Ali Sultan'a fetihlerde ve gazalarda kendisine yardımcı olan arkadaşları olmuştur. Menakıpnamesinde adı geçen, Emir Sultan, Seyyid Ahmed, Abdüssamed Fakih, Süleyman Paşa, Akçakoca, Abdurrahman Gazi, Kara Mürsel, Akbaş Mahmud, Kara Tekin, Konuralp, Aykut Alp, Tez Ali, Gündüz Bey, Şahin, gazi Fazıl, Evrenos Bey, Turgut Alp, Hacı İlbey, Lala Ece Bey, Hızır Bey, Eflegan Bey, Rüstem Gazi, Seyyid Ahmet, vb. gibi kırk yiğide mitolojik hüviyet kazandırılmıştır. Kırklardan birinin kabri Gelibolu'da kumsalda bulunmasından dolayı bugün Kum Baba olarak anılmaktadır. [52]

Rıza Yıldırım, Seyyid Ali Sultan ve gazilerin Babaî isyanından sonra Selçuklu otoritelerinden kaçarak Batıda kendileri için merkezden uzak, en güvenilir yer olan Osmanlı topraklarına yönelen dervişlerin bu uclarda oluşturdukları Vefaî- Babaî mistik geleneğine bağlı bir derviş olduğunu kabul etmenin mümkün olacağından bahsetmektedir.[53]

Sulucakarahöyük'teki Pir Dergâhına gelen gazilere Hünkâr her birine hizmet tayin etmiştir. Buna göre Seyyid Ali Sultan cümlesine serdar, Emir Sultan sancaktar, Seyyid Rüstem Gazi Kadıasker, Abdüssamed Fakih imam, Seyyid Zali saka, Seyyid Ahmet

---

[51] Rıza Yıldırım, 2007, *a.g.e.,* ss. 172-173.
[52] Şevki Koca, *a.g.m,* s. 118.
[53] Rıza Yıldırım, 2007, *a.g.e.,*s.125.

kılavuz, Seyyid Hamza, Seyyid Furki ve Akufi ile beraber kus-u harbiliğe tayin edilmiştir.[54]

Rumeli'nin fethi genel hatları ile şu şekilde anlatılmaktadır: Ece Bey ve Gâzi Fazıl Çimpi Kalesi'nin karşısına düşen Gürece Hisar denilen yerden gece bir sal ile karşıya geçip oradan bir kâfir yakalayarak geri dönmüşlerdir. Yakalanan bu kâfire bol miktarda hediyeler vererek kale hakkında bilgi alan Süleyman Paşa yanına aldığı seksen erle beraber karşıya geçmiştir. Süleyman Paşa Çimpi Kalesi yakınlarında Aya Şilonya adındaki kaleyi de ele geçirerek Gelibolu yarımadasında arkasını daha da güçlendirir. Bir yandan Süleyman Paşa Anadolu'dan sürekli asker getirtmektedir. Süleyman Paşa burasını sadece askeri olarak kullanmak istemiyordu. Burada kalıcı olmak hatta burasını bir üs olarak kullanmak istediği için Karesi ilinden göçebelerin çoğu buraya getirtilip yerleştirildi. Hristiyan halkın bir kısmı da Karesi iline gönderildi. Gelibolu tekfurları Türklerin karşıya geçmelerinden rahatsız olunca asker toplayıp Çimpi üzerine yürümüşlerdir. Süleyman Paşa, Gâzi Fazıl ve Yakup Ece kumandasında bir miktar askeri Gelibolu üzerine göndermiştir. Bunlar yöre halkının bağ bahçesini yağmalayarak halkı yıldırmaya çalışmışlardır. İskele etrafında akınlar yaparak şehrin deniz yoluyla erzak ve mühimmat almasına engel olmuşlardır. Süleyman Paşa strateji önemi olan Konur Hisar'ını ele geçirip Hisar komutasına Hacı İlbeyi getirmiştir. Konur Hisarı'nda konuşlanan Hacı İlbeyi ve Gâzi Evrenos Dimetoka ve havalisinde, Gelibolu'da konuşlanan Süleyman Paşa da Çorlu ve Hayrebolu havalisinde akınlar düzenlemişlerdir.[55]

Gaziler Bolayır yakınına geldiklerinde Süleyman Paşa şehid olmuştur. Bundan sonra gaziler Kavak'a gelip kaleyi ele geçirdikten sonra Varmacin ve Murdat isimli iki kaleyi de aldıktan sonra batıya ilerlemşlerdir. Hakii adındaki kaleyi ele geçiren Seyyid Ali Sultan'ın önderliğinde gaziler önce İpsala sonra Fere'yi feth ettikten sonra Dimetoka taraflarına yol almışlardır. Edirne, Şumnu, Rusçuk ve Slistreyi fethettikten sonra geri dönüp Yanbolu'ya gelmişlerdir. Oradan da Kırcaali dağlarına doğru yollarına devam etmişlerdir. Seyyid Ali Sultan ordusunun başına Gazi Evrenos'u tayin eder ve gaziler Gazi

---

[54] Rıza Yıldırım, 2007, *a.g.e.,*s.15.
[55] Rıza Yıldırım, 2007, *a.g.e.,* ss. 84-86.

Evrenos önderliğinde burada adı metinde geçmeyen bir kaleyi fethetmişlerdir. Bu fetih kırk dervişin katıldığı son fetihdir. Bundan sonra dervişlerin her biri manen bildiren yerlere gidip yerleşmişlerdir. Seyyid Ali Sultan da dervişlerden ayrılıp Dimetoka'ya gelip yerleşmiştir.[56]

Menakıpnamenin bir kısmında Seyyid Ali Sultan'ın en yakın arkadaşı Rüstem Gazi'den bahsetmektedir. Fetih ve gazalarda Seyyid Ali Sultan'ın en büyük yardımcılarından biri olan Kara Rüstem olma ihtimali bulunan Rüstem Gazi, kendi adına fetihler de düzenlemiştir. Rüstem Gazi dağ başında kurduğu tekkesinde faaliyetlerini sürdürmüştür.[57]

Âşıkpaşâzade tarihinde Kara Rüstem olma ihtimali bulunan Rüstem Gazi'den şu şekilde bahsetmektedir:

"…Bir gün Kara Rüstem derleridi bir danîşmend geldi, Karaman vilâyetinden. Çandarlu Halil kim kadı-askeridi. Ana geldi. Eydür: "Efendi! Bunca hanlık malı niçün zâyi edersin."Kadı-asker eydür: "Ol nice maldur?"Rüstem eydür: "İş bu esirler kim gaziler alurlar. Tanrı buyruğunda bunların beşde biri hanundur. Niçün alınmaz "der. Kadı-asker hana arz eyledi. Han dahi eydür: "Tanrı buyruğu ise edün " der. Kara Rüstem'i okudular. Eydür. Mevlânâ! Tanrı buyruğun edün der. Ve kendü Gelibolu'da oturdu. Her esirden yirmi akçe aldı. Ve bu ihdâs, iki dânişmendün tedbiridür. Biri Çandarlu Halil ve biri Karamanlu Kara Rüstem'idi…"[58]

Menakıpnamede gazilerin gerçekleştirdiği fetihlerde psikolojik savaş teknikleri kullanılmıştır.[59] Örneğin, Seyyid Ali Sultan ve erenlerin bir kısmı Burgaz yakınında bir cayırlıkta konaklarlar. Tebdil-i kıyafet ile dolaşan gazilerden birkaçı bir çobandan üç koyun satın alır. Yolda rastladıkları üç kâfiri de esir alıp Seyyid Ali Sultan'a getirirler. Seyyid Ali Sultan da bir kâfir yakalamış ve İslamiyeti kabul etmeyince öldürüp cesedini ibret için şişe takıp kebab tarzında ateşe atarlar. Bu durumu gören üç kâfir "Bunlar

---

[56] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,* ss. 92-93.
[57] Haşim Şahin, 2017, *a.g.e.,* s .86.
[58] Necdet Öztürk, 2013, *a.g.e.,*s. 75.
[59] İrene Beldiceanu-Steinherr, *a.g.m.* ,s. 55.

merdum-horlardur ” deyu feryâd edüb “Ancak bizleri dahi böyle kebap idüb ekl itseler gerekdür.” deyip korkarlar. Seyyid Ali Sultan'ın emriyle üç kâfir serbest bırakılır. Kaleye gelen üç kâfir gördüklerini kale halkına anlatırlar. Dehşet ve panik havası yaşayan kale halkı ne yapacakları konusunda şaşkınlık içerisindeyken gaziler kale önüne gelirler. Seyyid Ali Sultan'ın kerameti sayesinde gaziler kalenin içine girerler. Aman dileyen kâfirleri bağışlayan gaziler kaleyi ele geçirir.[60]

Seyyid Ali Sultan, üstünlüğünü göstermek amacıyla ya da din adına kâfirleri cezalandırmıştır. Örneğin, Emir Sultan, Seyyid Ali Sultan'dan önce davranıp bir keramet göstermiştir. Kendisinden önce davranıp keramet gösteren bu gazinin davranışından hoşlanmayan Seyyid Ali Sultan onu hemen oracıkta kızgın bakışlarıyla öldürüp cezalandırmıştır. Seyyid Ali Sultan ve gaziler Murdat Kalesini ele geçirdikten sonra kale halkının kimisi Müslümanlığı kabul etmiş kimisi de etmemiştir. Seyyid Ali Sultan Murdat Kalesinin gözcüsünü Müslümanlığı kabul etmeyince iki gözünü birden çıkartarak cezalandırmıştır.[61]

Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde anlatıldığına göre Osmanlı sultanları gazi-dervişlerin görüşlerine katılmışlardır. Bu nedenle sultanlar manevi önderlere uydukları ve onlara değer verdikleri için başarılı olmuşlardır. Sultanlar gazi-dervişlerin kılıçlarının hakkıyla elde ettikleri mülkleri yazılı olarak tanımışlardır. Gazi-dervişler fetihlerden sonra kendilerine verilen tekkelerde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Vekâyinâmelerde ön plana çıkan hanedandır.Başarılardaki en büyük pay sahibi hanedan gösterilmiştir. Velâyetnâmede ise, esas figür dervişlerdir. I.Murad'ın adının bir kez bile geçmemesi ve Süleyman Paşa'nın ölümü olayların akışını pek etkilememesi velâyetnâmenin anlatımı ile vekâyinâmeler arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Velâyetnâmeler ve vekâyinâmelerarasında farklar olsa da tarihi kaynak olarak kullanılabilecek eserlerdir.[62]

---

[60] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*ss. 167-168.
[61] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,* ss. 18-19.
[62] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,* ss. 94-95., İrene Beldiceanu-Steinherr, *a.g.m.,* s.55.

2.4.1. Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Bolayır

Bolayır, "Poly-Air" şeklinde, bölgenin Türk yerleşmesi olmadan önceki adıdır.[63] Bolayır adının ortaya çıkışı hakkında farklı söylenceler bulunmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesine Bolayır adının nereden geldiğini şu şekilde anlatmaktadır:

"Gelibolu nâhiyelerinden muaf ve süslü bir kasabadır ki Gazi Süleyman Paşa Rumlar elinden bilegi ile alıp, imaretlerine vakfetmiştir. Ama kalesi harabdır. Hâlâ lâlelik sahrasında tepe tepe asker kemikleri vardır. Bu harp meydanındaki vuruşmada Rumlar ile İslam askeri o kadar şiddetli harp etmişlerdi ki, İslam askeri ile kâfirler karmakarış olurlar. Her iki taraf birbirini bilmezler. Hemen Gazi Mihal Süleyman Paşaya gelip der ki:

"Şehzade, İslam askeri Rumlarla karış katış olup kızıl kana boyandıklarından fark olunmuyorlar! " demesi üzerine Süleyman Paşa "Bre lala! Var şu askeri bul ayır da sonra kaleyi fetheyle! " deyince, gazi emri yerine getirir ve kaleyi fethi 758 (M.1356)'de adını Bolayır koymuştur."[64]

Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesinde bu olay şu şekilde geçmektedir:

"…Sâlifü'l-beyân mukaddem esir idilüb firar itdirilen ol üç kâfiri dine davet itdiler. Hemân huzur-ı Sultan'da imanı kabul ve müselman oldılar. Ve eyitdiler: "Bunda bizim evlâd u iyal ve akrabamız dahi vardır. Kerem buyurub onların kabahatlerini bu bendelerine bağışlayub anlar dahi huzur-u saâdetlerinizde imanı kabul idüb müselman olalar." Sultan anların gelmesini nutuk buyurdu. Merkumlar huzur-u feyz-nüşûra gelüb müselman oldılar. Ammâ Sultan'ın nutku sebebiyle ol yerin ismi Bolayır kaldı…"[65]

Bir başka anlatılan olay ise, Çimpe kalesi fethedildikten sonra esirler alınır. Kadının birisi gelip oğlunun esirler arasında olduğunu, affedilmesini rica eder. Seyyid Ali Sultan kadına oğlunu"bul ayır" demesiyle birlikte burasının adı "Bolayır"olarak kalır.[66]

---

[63] Müge Ercan, "Yazılı ve Sözlü Kaynaklardan Hareketle Gelibolu Yarımadası Köy Adaları Üzerine Bir İnceleme" *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* S.23, Ankara 2010, s.117.
[64] Evliyâ Çelebi, *Seyâhâtnâme* (haz. Zuhuri Danışman) , Kardeş Matbaası, İstanbul 1970,s.179.
[65] RızaYıldırım,2007, *a.g.e.,*s.168.
[66] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m.,*s.78.

Bölge halkı arasında anlatılan versiyonu da şu şekilde geçmektedir:

Atatürk zamanında çok çeşitli milletlerden halk burada bulunduğu için, Atatürk "Hısım akrabanı bul da ayır."demiş ve bul da ayır lafı daha sonra Bolayır'a dönüşmüştür. Sözlü ve yazılı kaynaklarda Bolayır adının hikâyesi farklı şekilde geçmektedir. Bunun nedeni ise, efsanelerin adaptasyon özelliğine bağlı olarak Bolayır'da adıgeçen kahraman değiştirilerek farklı bir zaman dilimine uyarlanarak anlatılmıştır.[67]

2.4.2. Bektaşi Geleneğinde Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli)

Seyyid Ali Sultan hem gelenek hem de tarikat erkânı içinde önemli bir yere sahiptir. "Rum İlinin gözcüsü Seyyid Ali Sultan" olarak ifade edilmiştir.[68]Virani, Mahrem Oğlu, Kasım, Kul Himmet, Münire, Yusuf Dede, Fakir Edna, Gurbi, Geda Musli, Kazak Abdal ve Pir Sultan Abdal gibi Kızılbaş- Alevi şairlerinin nefeslerinde de Seyyid Ali Sultan'dan bahsedilmektedir.[69] Sarı Saltık gibi Rumeli'nin fethine katılmış tarihî ve efsanîbir kahraman olan Seyyid Ali Sultan adına nefesler yazılmıştır. Alevi - Bektaşi kültüründe öğretilerin nesilden nesle aktarılması açısından şiir ve şiir türlerine önem verilmiştir. Günümüzde de Kızıl Deli Ocağı olarak geçen ve Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı'ndaki 12 posttan "Aşçı Postu", Seyyid Ali Sultan'a ait olan bu ocakta ve Anadolu'da bulunan diğer Alevi Ocaklarında da bu nefeslerin varlığı devam etmektedir.[70] Ahmet Hezarfen, Seyyid Ali Sultan Dergâhının mücerret hilâfet dergâhı olduğu ve dergilerde görülen Seyyid Ali mahlâslı nefeslerin Seyyid Ali'ye ait olmadığı Seyyid Ali adındaki başka bir Bektâşî'ye ait olduğunu belirtmektedir.[71]

Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesinde anlatılan post-nişin şu şekilde geçmektedir:

Seyyid Ali Sultan, Hacı Bektâş Veli vefat'ından sonra pir'evinde Post-nişin olmuştur. Fakat Rumeli fütuhatına katılmak için padişah kuvvetlerine katılmıştır. Yerine de

---

[67] Müge Ercan, *a.g.m.,* s.117.
[68] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m*., s. 60.
[69] Haşim Şahin, 2009, *a.g.m.,*s.50.
[70]Refik Engin (drl.) ve Tazegül Demir (dzl.), "Kızıldeli Süreklerinde Okunan Nefesler ", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* S.53, 2010, ss. 411-413.
[71] Ahmet Hezarfen, *a.g.e*., s. 30.

Habibi Emirci'yi bırakmıştır. Daha sonra Timur ortalığı karıştırınca pirevi'ni kapatmıştır. Seyyid Ali Sultan Dimetekadergâhında Hakk'a yürümüş ve yerine Yağ Bali geçmiştir. Onun vefatıyla da 900 H.de Balım Sultan post-nişin olmuştur. II. Bayezit İstanbul'da nasip vermiş, pir-evi'ne gelip ortalığabir düzen vermiş, H. 922 tarihinde orada Hakk'a yürümüştür. Daha sonra yerine "Sersem Ali Baba"Dedebaba ünvanıyla post-nişin olmuştur.[72]

Bedri Noyan; Seyyid Ali Sultan Velâyetnâmesinde Seyyid Ali Sultan ve Balım Sultan arasındaki ilişkiden de şu şekilde bahsedilmektedir:

Balım Sultan'ın babası Mürsel Baba Dimetoka'ya yakın dostu Seyyid Ali Sultan'ın yanına gitmiş ve orada kendi adına bir zaviye açmıştır. Mürsel Baba, Seyyid Ali Sultan'ın isteğiyle bekâr kalma bağını kırarak doksan yaşlarında iken Bulgar kızı veya Bulgar prensesiyle evlenmiştir.[73] Bir başka söylenceye göre, Bulgar kralın'ın kızı olan Balım Sultan'ın annesi bir namaz seccadesi dokumuş ve üzerinde namaz kılanla evleneceğini söyleyerek duvara asmıştır. Seyyid Ali Sultan ve Mürsel Baba evini ziyaret ettikleri vakit bu seccade üzerinde namaz kılmışlardır. Fakat ikisi de çok yaşlı olduğu için genç kız onlarla evlenmeyi istememiş ve halıyı çekerek ikisini de yere düşürmüştür. Mürsel Baba genç kızdan o vakit bal getirmesini istemiştir. Bala parmağını batıran Mürsel Baba genç kıza tattırmıştır. Bu olaydan sonra hamile kalan genç kızın bir oğlu dünyaya gelmiştir. Adı *Bal* olmuştur. Seyyid Ali Sultan çocuğun onsekiz yaşına kadar eğitilmesi için tekkeye aldırmıştır. Hristiyan ve Trakya kökenli bir annenin varlığından bahsedilmiş olsa da büyük ihtimalle Mürsel Baba, Balım Sultan'ın manevi babasıdır. Yani, Bel evlâdı değil, yol evlâdı bağı söz konusudur.[74]

Güney Romanya, Doğu Bulgaristan ve Doğu Yunanistan'da verdiği vaazlarla yöre halkına İslam'ı ve Bektaşiliği anlatan Seyyid Ali Sultan'ın[75] gelenek içinde yerini yansıtan

---

[72] Bedri Noyan, 1999, *a.g.e*., s. 5.
[73] Bedri Noyan,1999, *a.g.e*., s. 4.
[74] İrene Melikoff, 1998, *a.g.e.,* ss. 206-207.
[75] Tuba Hatipler Çibik ve Filiz Umaroğulları, "Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşi Tekkeleri"İnsan *Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* C.6,S.1,2017, s. 460.

ve onun savaşçı özelliğini vurguyan Virani'ye ait şiirde Seyyid Ali Sultan şu şekilde anlatılmaktadır:

…

Ol vilayet ma'deni serdar-ı şah-ı gaziyan,

Rahmet-i deryasına gark oldu cümle aşiyan

Na're ursata'ba düşerdi zemn ü asman

Tigi darbundan yere geçti lain-i bed güman

Nur-ı Ahmed Haydar-ı Kerrarımız Kızıldeli

Kande baksak dem be dem didarımız Kızıldeli[76]

Seyyid Ali Sultan hakkında söylenen şiirler iki gruba ayrılmaktadır. Brinci gruptaki şiirler, hem velâyetnâme hem de sözlü kültürdeki söylencelerden oluşmaktadır. Birinci grup şiirleri Seyyid Ali Sultan'ın tarihsel kimliğini yansıtmaktadır. İkinci gruptaki şiirler ise, basmakalıp ifadelerle Seyyid Ali Sultan'ı öven ancak, tarihi özelliği olmayan şiirlerdir.[77] Seyyid Ali Sultan daha sonraki alevi ocakları üzerinde etkili olmaya devam etmiştir. Balkanlardan Anadolu'ya kadar şöhreti yayılmıştır.[78]

2.5. Otman Baba'nın Rumeli'deki Hayatı

Anadolu'ya Timur'la beraber gelen Otman Baba833 (1429-1430) yılından sonra Rumeli'de görülmeye başlamıştır.[79] Timur'la beraber Anadolu'ya gelmesi nedeniyle kendisine Şarklı Koca denilmiştir.[80] İlk kez Azerbaycan'da ortaya çıkanOtman Baba, oradan Batı Anadolu'ya geçmiştir. Daha sonra Doğu-Balkan'a Yörükler arasına geçmiştir.[81] Otman Baba'nın faaliyetlerinin merkezi Yanbolu, Babadağ, Tırnova gibi Balkan şehirleri ve konargöçer Türkmen Yörükleri aşiretlerinin iskân alanıdır. Bu bölgede

---

[76] RızaYıldırım, *a.g.e.,*ss. 24-25.
[77] RızaYıldırım, *a.g.e.,*s.31.
[78] Haşim Şahin, 2017, *a.g.e.,*s. 90.
[79] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*. ,ss. 16-17.
[80] Yunus Yalçın, *a.g.t.,* s. 7.
[81] Halil İnalcık, 2005, *a.g.e*.,s.150.

gazi ve akıncılar bu ıssız bölgelerin iskâna açılmasına, sınırların düşman saldırılarından korunması, imar edilmesi gibi hizmetlerde bulunmuşlardır. [82]

Otman Baba'nın Rumeli'de ayak basmadığı yer ve yardım etmediği hiç kimse kalmamıştır.[83] Otman Baba gittiği her yerde halkın sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Zorda kalan çiftçilere destek olmuştur. Bir dere üzerine köprü yapan halka bizzat kendisi de çalışarak yardım etmiştir. Balkanlar'ı yerleşim alanına çevirmeye çalışan Otman Baba'nın köylüler ile arası iyidir ancak, şehirlilerle anlaşamamış ve onlar için "koca karınlı" tabirini kullanmıştır.[84]

Otman Baba'nın ölümünden sonra dervişleri, 1492'de II. Bayezid'e Arnavutluk'ta yapılan suikast girişiminde sorumlu tutulup Anadolu'ya sürülmüştür.[85] Bu suikast olayından sonra dönemin Edirne kadısı İsa Fakih II. Bayezid'in emri üzerine Otman Baba'nınbirçok dervişini astırmıştır.[86] Bu olaya rağmen halk arasında bu dervişlerin kutsallığına inanılmaktadır. Tüm baskı ve temizlemelere rağmen Doğu-Balkanlar'daki abdallar, orada yaşamaya devam ettiler. Şâhİsmil'in halife dâîleri, bu dervişler arasında yandaşlar buldular. XIX. yüzyıl sonlarında Trakya Yörükleri arasında *Bedreddinli* adı altında bir grup Otman Baba'yı gökte bir bulut gibi uçan "yağmur yağdıran"bir veli olduğuna inanmaktadırlar. Böylece Otman Baba Hızır'a atfedilen kerametlerle anılmıştır.[87]

Fatih Sultan Mehmet, dervişlerin ve yaşantılarının karşısındaymış gibi görülse de II. Bayezid döneminde yaşanan bu olayın benzeri onun döneminde yaşanmamıştır. Fatih Sultan Mehmet Otman Baba'ya karşı daha dostça davranmıştır. Otman Baba Edirne sarayında sürekli olarak Fatih Sultan Mehmet'i ziyarette bulunmuştur.[88]

---

[82] Kemal Üçüncü, *a.g.m.,* s. 12-13.
[83] Hakkı Saygı, *a.g.e.* ,s. 12.
[84] Haşim Şahin, 2007, *a.g.m.,* s.7.
[85] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, a.g.e., ss. 99.
[86] Veli Saltık, *İz Bırakan Erenler ve Alevi Ocakları,* Kuloğlu Yayınları, Ankara 2004, s.172.
[87] Halil İnancık, 2005, *a.g.e.,*s. 159.
[88] Machiel Kıel, 1980,*a.g.m.,*s. 31.

2.5.1. Otman Baba'nın Ulema ve Halk Arasındaki İlişkisi

Kalenderî şeyhi olan Otman Baba en yüksek rütbedeki devlet adamlarını bile azarlamaktan çekinmemektedir. Kendisine mürid olmuş gazilerle beraber Rumeli'deki fetihlere katılan Otman Baba'nın hem kendisi hem de müridlerinin başları, kaşları, sakal ve bıyıkları usturayla tıraşlı üstü başı harap yarı çıplak bir halde diyar diyar dolaşmaktaydılar. Otman Baba ve müridlerini bu halde gören halkın bir kısmı onlara kutsiyyet atfederken bir kısmı da onları deli ya da kaçık olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle halk ve yöneticilerle çoğu zaman anlaşamamışlardır.[89] Marjinal giyim tarzına sahip olan Otman Baba dağlarda veya tenha yerlere çekildiği vakit saçını uzatmakta, yolculuk yaptığı vakitlerde kazıtmaktadır. Uzun süre dükkân ve sokaklarda yatması nedeniyle saçlarını topuğuna kadar uzatmıştır. O dönemde dervişlerin miskin, hakir ve aciz halleri çoğu zaman toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Buna rağmen çoğu derviş halka öfkelenip kin tutmamıştır. Otman Baba ise, bu dervişlerin aksine kendisiyle alay edenleri değneğiyle kovalamıştır. Etrafa zarar vermekten çekinmeyen Otman Baba ve dervişleri taşkın hareketleri yüzünden sıkça kadıya şikâyet edilirlerdi.[90]

Otman Baba'nın Edirne'ye geldiği zaman kadıya şikâyet edilmesi hususu menakıpnamesinde şu şekilde nakledilmektedir:

"... Edrene içine revâne oldu ve celâl birle uğraduğu kasab dükkânının ni'metlerin balçık içine pertâb ederidi ve cevaba gelip ayduridi kim bak bre âdem etin yeyici münâfıklar deyi erdüğü şehirliye bir kötek urudı ki dülbendi başından düşüp hâcil olurıdı. Dahi bu nev'ile ol Kân-ı Vilâyet gerü Balaban Tekye'sine gelip ârâm eyledi. Çün Edrene halkı ve münkir-i a'mâsı ol Kân-ı Vilâyet'in bu alâmetin gördüler, cemâatınla Kâdı'ya varıp şikâyet ettiler ki…"[91]

"Ravî rivâyet ider kim: Bir gün ol kân-ı velâyet Karadeniz kenarında zâhir olur. Ve bir bi-başiret ol kân-ı vilâyeti görür. Dahı fi'l atından iner. Kaçgun kul diyü iki elin ardına

---

[89] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e.,*ss. 87-98.
[90] Resul Ay, *Anadolu'da Derviş ve Toplum:13-15. Yüzyıllar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008, ss.40-47.
[91] Şevki Koca, *a.g.e.,*s. 165.

bağlar. Ve boynuha bir ip dakup önine bıragur tâ kim kendü köyine gelince. Çün köy içine girür. Mecmü köy halkı başına üşer. Ve aydurlar kim: Bu delüyi kanda buldun dirler. Ol kişi aydur ki: Delü degül kaçgundur dir..."[92] Otman Baba Menakıpnamesinde geçen bu olayda giyim tarzı ve görünümüyle halk tarafından deli veya kaçık olarak nitelendirilendirilen Otman Baba ve dervişlerinin bu durumu zamanla toplum tarafından kabullenilmiş ve onlar çoğu zaman derviş yerine meczup, divane veya garip olarak nitelendirilmişlerdir.[93]

Otman Baba, müritleri olmadan yalnız başına kırlarda dolaştığı vakit birkaç defa kaçak esir sanılıp tutuklanır. Otman Baba'nın müritlerinin çoğu, Doğu-Balkan dağları ya da Dobruca Yörükleri'nden fakir çobanlar idi. Geçim kaynağı hayvancılık olanYörükler tarafındanbu bölgeler XIV. yüzyılda yoğun göç sonucu iskân edilmiştir. Otman Baba'nın sık sık ziyaret ettiği yerlerinden biri olan Yanbolu Kasabası, zaman içinde önemli bir aba üretim merkezi haline gelmiştir.[94]

Zamanla halkı aldatmaya yönelik davranışlardervişlere duyulan güveni azaltmıştır. Dilencilikle dervişlik ayırt edilemez olmuştur.[95] "Sakınun ol Alah'a hûb dilenci şeyhlerden olman ki sizi dögerem"şeklinde sert bir ifadeyle dervişlerini uyaran Otman Baba, dervişlerine inanç ve davranışlarına göre hareket etmelerini dünya malıyla meşgul olmamaları konusunda ahlaki öğütlerde de bulunmuştur.[96] Şeyhler dervişlerinin tekke dışındaki faaliyetlerinden ve davranışlarındanda sorumluydular. Özellikle devamlı seyahat etmeyi kendilerine ilke edinen dervişlerin yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için halkla ilişkilerinin kontrol altında tutulması gerekirdi. Bu nedenle Otman Baba dervişlerine uyarılarda bulunmaktadır.[97]Bunun yanında güven duyulan şeyhler halk tarafından ziyaret edilir ve huzurlarında tövbe edilip hayır dua alınırdı. Bu ziyaretlerde şeyhe yiyecek, para ve kurbanlık gibi hediyeler götürmek bir zaman sonra gelenek haline

---

[92] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e.*,s. 18.
[93] Resul Ay,*a.g.e.,*s. 47.
[94] Halil İnancık, 2005, *a.g.e.,* s. 148.
[95] Resul Ay, *a.g.e.,*s.147.
[96] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e.*,ss.262-263.
[97] Resul Ay, *a.g.e.,*s. 109.

gelmiştir. Otman Baba'ya da benzer ziyaretler gerçekleşir. Otman Baba Tırnova şehrine geldiğinde, kendisine çeşitli hediyeler ve kurbanlar verilmiştir.[98]

Dönemin önemli zatlarıyla Otman Baba diyaloga girmiştir. Örneğin bunlardan birisi Koyun Baba'dır. Franz Babinger, Otman Baba'nın da Terkoz civarında yaşadığı Arık Çoban adıyla da bilinen Koyun Baba'nın Otman Baba'yı sırtına alıp karşıdan karşıya geçirdiğini belirtmektedir. Bu bilgi ve Velâyetnâmedeki bilgiler doğrultusunda Koyun Baba'nın XV. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşadığını göstermektedir. Koyun çobanlığı yapan Koyun Baba, Âşık Çoban ve Ârif Çoban lakaplarıyla da tanınmaktadır. Koyun Baba'nın Otman Baba ile arkadaşlığı onun da Kalenderî Şeyhi olduğunu göstermektedir.[99]

Otman Baba dolaştığı yerlerde kendini gizlemiş ve karşısına çıkan abdallara sorular sormuştur. Sorulara muhatap olan abdallar, Otman Baba'nın üstünlünü kabul etmiştir. Otman Baba'nın en önemli faaliyet gösterdiği yer olan Balkanlarda Otman Baba ve müridleri birden fazla tarikat ve tasavvufi hareketlerini yönlendirmiştir.[100]

Otman Baba ve müritleri Rumeli'nin fethine gazilerle beraber katılmıştır. Gazilerle yakın dostluk kuran Otman Baba, devlet adamlarının ihsanlarını geri çevirmiştir. Otman Baba'nın yakınlık kurduğu akıncı gazilerden Miloğlu Ali Bey'in Otman Baba'ya karşı hürmetkâr olduğu menakıpnamesinde[101]

"*…Ali Beg nâmında bir sancak begi var idi çün işitdi ki bu nev ile bir server-i âlem ve muşavver-i âdem ve makşûd-ı cihân gelmiş. Derhal ol kân-ı velâyetün nazarına nâz u niyâz birle gelüp mübarek elin öpti. Ve diz çöküp bir yere oturduktan sonra ol kân-ı kân-ı velâyet celâl-i heybet birle Ali Beg'e nazar saldı. Ve cevaba gelüp ayıtdı kim: Bilmiş ol bre*

---

[98] Resul Ay, *a.g.e.,*s. 152.
[99] Fahri Maden, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Osmancık'ta Koyun Baba Tekkesi", *Alevilik Araştırmaları Dergisi Hakemli Dergi*, S.11,Haziran 2016 Ankara ss.74-75.
[100] Gökhan Yurtoğlu, *a.g.m.,*ss.143-144.
[101] Haşim Şahin,2007, *a.g.m.,*s. 7.

Tatar sende on iki kurban koçum vardır. Tiz getir didi. Çün Ali Beg ol kân-ı velâyetden bu haberi işitdi, derhal varup sekiz kurban gönderdi…"[102] şeklinde bahsedilmektedir.

Tarihsel bilgilere de ulaşabileceğiz Otman Baba Velâyetnâmesi oldukça zengin şahıs kadrosuna sahiptir. Örneğin, Şahkulu Baba, Arık Çoban (Koyun Baba) ,Turnacı Baba, Sarraç Ali, Ali Bek, Sarı Saltık, Kara Samıt, Nakkaş Sinan, KaraKoçak Baba, Parmaksızoğlu Muhammet, Kara Abdal, Deli Cida, Er Hacı, Kiçi Abdal, Ulu Abdal, Nasuh Baba, Ahmet Baba, Beyazid Baba, Koyun Baba, Turahan Baba, Dobru Han, Mahmud Paşa, Muhammed Han, Somun Abdal, Hasan Baba, Sultan Murad, Musa Bek, Hünkâr Hacı Bektaş, Kemâyıl, Temürleng, İbrahim İbn-i Edhem gibi dönemin önemli isimlerin adları velâyetnâmede geçmektedir.[103]

Otman Baba ismi geçen şahısların bazılarından olumlu bazılarından da olumsuz bahsetmektedir. Örneğin Otman Baba'yla olumlu ilişki kurup onu takdir eden babalar: Koyun Baba, Ahmed Baba, Kara Koçak Baba, Şahkulu Baba, Turnacı Baba, Hasan Baba, Balaban Baba'dır. Otman Baba ile mücadele eden babalar ise; Umur Baba, Turahan Baba, Bâyezîd Baba, Mecüklü Baba'dır.[104] Karşı güç olarak Fatih Sultan Mehmet ve Mü'min Dervişle beraber Kemâyıl, Sipahi adlı kahramanlarında adı geçmektedir. Diğer kahramanlar Otman Baba ile olan ilişkileri çerçevesinde dekoratif unsur olarak kullanılmışlardır. Eserde fiziki beceri ve kuvvet bakımından olağanüstü özelliklilere sahip kahraman idealize edilmiştir. Arzu edilen dünyevî ve uhrevî otoritedir.[105]

2.5.2. Otman Baba ile Fatih Sultan Mehmet Arasındaki İlişki

Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olan Otman Baba'nın Fatih Sultan Mehmet ile olan münasebetleri velâyetnâmesinde geniş yer tutmaktadır. Germiyan, Saruhan, Bursa ve İznik'de dolaşan Otman Baba'nın Manisa'da Fatih Sultan Mehmet ile şehzadeliği sırasında görüşmesi menakıpnamesi'nde şu şekilde geçmektedir:

---

[102] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., s.73.
[103] Kemal Yüce, *a.g.m*., ss.23-24.
[104] Yunus Yalçın, *a.g.t*., s. 38.
[105] Kemal Üçüncü, *a.g.m*. s. 20.

"*Sultân Mehemmed Magnisa'da bir düş görür kim yanına bir er gelür. Heybetinden ve şalâbetinden kimse yüzine bakamaz. Ve buna aydur kim: Beni bilür misin dir. Ol aydur ki: Bilmezem. Pes ol kân-ı velâyet ana aydur ki: Bana erenler içinde Hüssam Şâh dirler. Ve ben seni Rûm'a padişah eylemeğe geldüm dir…*"[106]

Halk arasında Otman Baba olarak tanınmasını sağlayan Otman Baba'nın Fatih Sultan Mehmet'le diyaloğu menakıpnamesi'nde şu şekilde geçmektedir:

"*Meğer günlerden bir gün ki 'âlem envâ 'dürlü libâsın yek-reng eyledi. Ve libâs-ı siyâhı ihtiyâr idüp ehl-i 'uzlet oldı ki ol vakt ol Kân-ı Velâyet İstanbul'da Eskisararay altında bir tekye vardır, ol tekyede olurıdı. Dahi ol gece Sultân Mehemmed şeb-revâne donlar giyüp tekye ber tekye, sokak ber sokak seyrân ideridi ki, benüm hakkımda halk- ü derviş ne söyler deyi dinleridi. Ve murâdı bu idi kim beni hiç bu gizlü libâs içinde idrâk ider ve sırruma vâkıf olur er varmıdır deyü nâgâh ol tekye'ye geldi ki ol Kân-ı Vilâyet ol tekye'de huzur ederidi. Öyle olsa tekye sâhibi derviş gördi ki tekye'ye birkaç misafîr geldi, derhâl nazarlarına ni'met getürüp konukladı. Dahı ni'met iftâr olunduktan sonra fârig̈-i albâl olup otururken nâ-gâhanol-Kân-ı Velâyet çüst ü çâbuk yirinden kalkdı. Ve bir köşede dervişlerin dayakları dayanmışıdı, dahi aralarından birini eline aldı ve Sultân Mehemmed'ün üzerine yürüyüp ayıttı kim; Tiz söyle ki Otman sen misin, ben miyim, pes haber vir didi. Derhâl Sultân Mehemmed ol heybetinen cevaba gelüp ayıtı kim; Otmansensin, ben değülüm Babacıgum didi. Pes ol Kân-ı Velâyet Sultân Mehemmed'e; Hâ zinhâr inan, Otman benem, sen benim oğlumsun didi. Çün Sultân Mehemmed ol Kân-ı Velâyetün bu kelâm-ı kudretin müşâhede etti. Bildi kim; Ol kimsedir bu kimse, Kim sakın Belgrad'a varma kim canına od dıkarlar, kaçarsın didi…*"[107] şeklinde geçen pasajda Otman Baba üstünlüğünü Fatih Sultan Mehmed'e kabul etmtirmiştir. Ayrıca, Fatih Sultan Mehmed, bu dervişin Belgrad seferinin öncesinde kendisini sefere çıkmaması konusunda uyaran derviş olduğunu anlayınca bir kez daha Baba'nın üstünlüğünü kabul etmek zorunda

---

[106] Filiz Kılıç " vd , 2007, *a.g,e*.,s.18.
[107] Şevki koca, *a..g.e.*,ss. 47-48.

kalmıştır. Bundan sonra Sultan'ın Baba'ya karşı tutumu itiatkâr, lütufkâr ve hürmetkâr olmuştur.[108]

Eserin gelişme bölümünde Fatih Sultan Mehmet'le karşılaşan Otman Baba manevi olarak ondan üstün olduğunu belirterek gerçek iktidar sahibinin kendisi olduğunu ilan etmektedir.[109] Otman Baba İstanbul'un Fatihi'nin sultanlık otoritesini tanımamış olsa da ona karşı çıkmamıştır. Otman Baba Fatih Sultan Mehmet'in tüm zaferlerinden kendini sorumlu saymıştır. Otman Baba'ya göre Fatih Sultan Mehmet Otman Baba'nın velâyet gücüne tam bir inançgöstermesi nedeniyle seferlerinde başarılı olmuştur.[110] Örneğin, velâyetnâmede Fatih Sultan Mehmet'in Uzun Hasan ile savaştığı Otlukbeli savaşına katılan Otman Baba gösterdiği kerametlerle de manevi olarak sulltanın yanında yer almıştır.[111]

Menakıpnamede Otman Baba üstünlüğünü Fatih Sultan Mehmed'e kabul ettirmiş olsa da Venedikli ressam Gentile Bellini'nin 1480-1481 yıllarında İstanbul'da olduğu vakit Fatih Sultan Mehmet ile arasında geçen bir diyalog Sultan'ın dervişlerle ilgili görüşlerini yansıtmaktadır. Bu diyaloga göre, Fatih Sultan Mehmet Gentile Bellini'den derviş portresi çizmesini ister. Bellini dervişleri deli diye tasvir eder. Deli tasvirini onaylayan padişah böyle deliler tarafından övülmekten rahatsız olduğunu ifade eder. Bellini dervişi baş şeyhi yapmasını önerince sultan bu fikri kabul eder. Bu durum Fatih Sultan Mehmet dervişlere samimi olarak saygı duyduğu için değil de, siyasi düşüncelerle iltifatta bulunmayı tercih ettiğini gösterir. Örneğin, İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet Akşemseddin'in fazla ön plana çıkmasına izin vermemiştir. Akşemseddin de vatanı olan Göynük'e gidip inzivâya çekilmiştir.[112]

---

[108] Haşim Şahin,2017, *a.g.e.,*ss. 153-154.
[109] Kemal Üçüncü, *a.g.m*. s.20.
[110] Halil İnalcık,2005, *a.g.e.,*ss.153-154.
[111] "…Uzun Hasan'a ayıtdı ki: Otman Baba dirler bir büyük karınlu koca Rum tarafından geldi geçti ki çâre olup yinemedüm. Gel leşkerüne timar eyle dedi. Pes hem dirler ki ol kân-ı velâyet ol leşker için Hızr-veş boz at ile ol gün zâhir olmış. Rûm beglerine ceng yirinde korkmayun dyü nidâ eylemiş kş âhirü'l-emr ol kân-ı velâyeti ol leşkerde gören begler ol kân-ı velâleyetün nazarına geldiler…"Filiz Kılıç " vd., 2007, *a.g,e*.,s.152-154.
[112] Halil İnalcık, 2005, *a.g.e.,*ss.157-158.

Menakıpnameye göre, Fatih Sultan Mehmet'te Otman Baba'nın vefatından iki yıl sonra, yani 1481'te vefat etmiştir.[113]

Menakıpnamesinde Otman Baba'dan sonra Fatih Sultan Mehmet'in vefatı şu şekilde geçmektedir:

" *Çün ol kân-ı velâyet Recebü'l-müreccb mâhınun sekinci güni dâr-ı dünyâdan dâr-ı ukbâya rıhlet itdi. Pes Sultan Mehemmed dahı iki yıl sekiz aydan sonra rebi 'ül-evvel ayınun dördünci gününde dünyâdan ahrete rücü 'eyledi. Eger su'âl itseler ki bu kelâmdan murâd nedür ki cevâba gelüp söylendi. Cevâb oldur ki: Ol vakt ki ol kân-ı velâyet Sultân Mehemmed'ün sarâyına girüp ocağına efşân eyledi. Ma 'nâ 'âşıka nişân ma 'nâsıyla armaganımuz bu hâl olsun didiler. Kendülerin 'aşkun galebesinde şehid-i Hakk idüp bi-külli mâsivâ'l-lâh muhabbetinden el-vedâ 'itdiler. Ve ikrâr-ı hahkikle teslim olup cihân-ı fâniden güzer itdiler."* [114]

Menakıpnamenin sonunda da menakıpname yazarı Güççük Abdâl'ın ismi geçmektedir. Eseri kaç yılda tamamlandığından bahsetmektedir:

" ...Rûm abdâlları ben fakir ü hakire kim ismümi ol kân-ı velâyet Güççük Abdâl dimişdür pes ayıtdılar ki: Gel eger elünden ve 'ilm-i hüneründen bu emr-i ilâhi gelürse bu hizmete sebep olup defter ü divânı mu 'ayyene ü meşhûr eyle didiler. Pes fakir ü hakir dahı secde-i velâyet idip ayıtdum ki: 'İnâyet-i ezeli ve 'aşk-ı edebi yâr-ı vefâ-dâr olursa bu velâyet-nâmeyi naz [u] nesr üzre elden geldükçe medh ü ta 'rif ve sohbet-i 'acib idüp 'âşık-ı sâdıklara yâdigâr ideyüm didüm. Pes bu velâyetnâmeye Sultan Baba'nun tarihi üzre altı yıl tamâmı içre recebü'l-müreccb ayınun evâhirinde tamâm itdüm ki beyân olındı. Ve tarihi sekiz yüz seksen sekizi tamâm olmasına beş ay kalmışdı ki velâyet-nâmeyi tamâm itdüm. Ve şükr [ü] minnet ol Şâh-ı Kadim'e kim fırsat u nusret birle bu devlet ben garib ü miskine müyesser oldı..."[115]

---

[113] Şevki Koca, *a.g.e.,*s. 13.
[114] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., s. 273.
[115] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., ss. 275-276.

2.5.3. Bektaşi Geleneği'nde Otman Baba

Otman Baba'nın Bulgaristan'daki tekkesi, kendi döneminde ve daha sonraki dönemlerde en önemli Bektaşi tekkelerinden biri haline gelmiştir. Bektaşiler'e iyi gözle bakmamasına rağmen Otman Baba, Bektaşiler tarafından büyük veli olarak kabul edilmiş ve nefeslerde terennüm edilmiştir.[116] Bektaşi şairlerin bazıları mahlas olarak Otman'ı kullanmışlardır. Bektaşiliğe girenler içinde adı Osman olanlar da Otman olarak adını değiştirmişlerdir. Otman Baba Hacı Bektaşi'nin Pirevinde hizmet etmiş Bektaşidir.[117] Rivayete göre Pirevinde Aşçı Baba ile Otman Baba arasında geçen kavga sırasında Aşçı Baba'nın elindeki oniki terkden beşi onun kalmıştır. Bu nedenle Otman Baba da yedi terkli taç giymiştir.[118]

Gerek Otman Baba'nın gerekse müridleri yedi dilimli taç giydiği rivayet edilmektedir. Altıncı İmam Cafer'üs Sadık'ın oğlu İsmail'i imam tanıyanlara "İsmaili" denir. Bu kesim "yedi imam " tanıdığından "seb'iyye-yedililer "diye de anılır. Bu durum Anadolu Alevilerinin tümünün on iki imam'lı olmadığını göstermektedir.[119] Otman Baba tekkesinde ve Akyazılı Baba Tekkesinde on iki yerine, yedi dem, yedi nefes, yedi hizmet, yedi post denilmektedir.[120] Otman Baba Abdalları'nın bir kısmının başında taç ile gezdikleri, bir kısmının başı açık gezdikleri ve diğer kısmının da bükülerek başlarına sarılan bezler kullanmışlardır.[121] Daha sonraki dönemlerde önemli olaylardan biri sayılan yedi imamcılar eylemi ortaya çıkmıştır. Karmatiler, Fatimiler, Haşşaşin ve Hindistan/İran/Orta-Asya İsmailileri öyle bir takım zümreler olmuşlardır ki; Yedi İmamcıların tüm düşünceleri tarihe bu zümrelerin giysileri ile katılmıştır. Dürzîler, Mutevaliler ve Nusayriler köklerini bu Seb'iye'den almışlardır. Seb'iyye, hem siyasal hem de dinsel bir olay olmuştur.[122]

---

[116] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e*., ss. 44-45.
[117] Bedri Noyan,1976, *a.g.e.,*ss.11-12 .
[118] Bedri Noyan,1976, *a.g.e.,*s. 12.
[119] Nejat Birdoğan, *a.g.e.,*s. 57.
[120] İrene Melikoff, 1998, *a.g.e.,*s. 299.
[121] Gökhan Yurtoğlu,*a.g.t.,*ss. 40-41.
[122] Nejat Birdoğan*, a.g.m.,* s.100.

Otman Baba , "Hak yedi, gökyedi, yer yedi… Kevakıb-ı heft kim tertib-i eşyadır ve Fatiha-ı seb'ül mesani'dir, ümmü'l Kuran'dır. EvvelTanrı, ahir Tanrı Muhammmed'in aziz canına selavat "deyip yedi terek taçı başına geçirmiştir.[123]

Menakıpnamede Otman Baba'nın müritleri taçı üç farklı şekilde kullandığını şu şekilde ifade etmektedir:

" …Ve bir bölügi geven getürürdi. Ve bir bölügi başı açık yürürdi. Ve bir bölügi bölügi taç yirine başına başına sâde bir meftûl sarınurdı…"[124]

2.6. Demir Baba'nın Rumeli'deki Hayatı

Timur Ata, Timur Dâî, Timur Han, Kara Timur, Sâlih Dede, Pehlivan Baba, Dedem-zâde, Dedemoğlu gibi adlarla anılan Balkan topraklarında doğmuş, büyümüş ve yine bu topraklarda yaşamını sürdürmüş olan Demir Baba Kovancılar Köyü'nde dünyaya gelmiştir.[125]

Demir Baba'nın doğumu menakıpnamede şu şekilde geçmektedir:

"…El hâsıl-ı kelâm sıyâm ayınun şenbe güni Timur Baba Sultan ve ol sahib-i zaman ve ol server-i cihân dünyaya gün gibidogdı Muhammed'e salavât, salli alâ Muhammed. Andan sonra Timur Baba Sultan'ı kundakladılar; ferih olan kimeslere müjdeci gönderdiler… "[126]

Demir Baba hem baba hem de anne tarafından Seyyidtir. Menakıpnamede annesi Zahide Dürdan'nın oğluna yazdığı mektupta kendi soyunu şöyle ifade etmektedir:

"*Benüm yavrucuğum ben senün anan olam. Nâm-ı şerifüme Zâhide Dürdâne Kadın diyüpler. Benüm ırzım saymazsan Muhammed Ali'nün ırzı nice oldı? Atan âli Muhammed ola. Anan Hadicetü'l-kübrâ, Fâtımatü'z-zehrâ zürriyetinden olam…* "[127]

---

[123] Nejat Birdoğan*, a.g.m.,* ss. 99-100.
[124] Filiz Kılıç " vd.", 2007, *a.g,e*.,s.100
[125] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.*,s.7.
[126] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.*,s.59.
[127]Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.*,s.9.

Menakıpnamede Demir Baba'nın yaşıyla ilgili üç kayıt bulunmaktadır. Birinci; Demir Baba yiğit oluncaya kadar evden çıkmamıştır. Onyedi yaşına geldiğinde Akyazılı Sultan'la beraber Kademli Baba Sultan'ın ziyaretine gitmiştir. Kademli Baba'nın Akyazı Sultan'dan Demir Baba'yla beraber gelmesini istemesinin nedeni Akyazılı Sultan'dan sonra da bu makama Demir Baba'nın geçmesini istemektedir. İkincisi; Demir Baba yirmi beş yaşında iken Hezargrad kadısının yanındayken kadı'nın çocuğu olmayan oğluna, çocuğuolması için duaetmesi istendiğinde, üçüncüsü de Demir Baba yüz yirmi yaşındayken otuz yaşındaki Virânî Baba ile yarıştığından bahsetmektedir:[128]"…Demir Baba yüzin geçmiş. Yiz gigirmi dişin dişemiş. Ve sen otuz yaşar bir âdemsin Bunda gençler var. Varsınlar öğdülünüz yerinde olsun" didi.[129] Virani'ye Demir Baba tinsel güç ve kudretini gösterdiği hikâyeler eserde üzerinde fazla durulan konulardan biri olmuştur. Virâni Baba şairdir. Ancak gaflet içinde bulunup kendisinin kutubluk davasını savunduğunu dile getirmiştir.[130] Menakıpnamenin başka bir yerinde de Virânî Baba'nın vefatından bahsetmektedir: "Sabah namazın öğle namazın anda kıldılar. Öğlen namazından sonra mühleti yetişdi. Virânî Baba'nın ömürcüğü âhir tamam oldı… "[131]

Demir Baba, Akyazılı Sultan, Tursun Baba, Zâtî Efendi, Mustafa Baba ve Hafız oğlu Mehmed Efendi Kademli Baba ölmeden önce ziyaretine gelen kişlerdir. Cenaze töreninden sonra Akyazılı Sultan Kademli Baba'nın meşhedini üç yıl bekledikten sonra yatır yaptırmıştır. Hacı Dede'nin sırtına binen Akyazılı Sultan Demir Baba'yla beraber Hüsâm Şah Ganî türbesini ziyaret etmiştir. Otman Baba yatırını da ziyaret ettikten sonra Zagra'da Kademli Baba Meydanına gelmişlerdir. Menakıpnameye göre beş yıl süren bu gezi sonunda Batova'ya dönmüşler ve Akyazılı Sultan oraya yerleşmiştir.[132] Demir Baba Akyazılı Sultan'dan kutupluğu devralmıştır. Demir Baba'dan sonra yerine sırası ile Koca Ali ve Kara Cafer geçmiştir.[133]*"Ravîyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âşâr râviler rivâyet eyler: Timur Baba Sultan'un abdâlı Koç Ali Dede hem evvel tekye nişin oldur. Andan Çavış*

---

[128] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,s*s. 12.
[129] Bedri Noyan, 1976*, a.g.e.,* s. 144.
[130] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e*.,s.33.
[131] Bedri Noyan, 1976, a.g.e., s.148.
[132] Bedri Noyan, 1976, a.g.e.,ss. 30-31.
[133] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m.,*s.179.

Abdâl Ali andan bu cambde Batova'da medfün olan rahmetu'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'in Akyazılı Baba Sultan'un Meydânı köçeklerinden Alî nâm bir köçek Timur Sultân hayâtda iken Timur Baba'nun abdâlı, bendesiolmış. Evlenüp yigit oldukda Timur Baba Sultân Batovalı Ali nâm abdâlı kendi aş evine aşçbaşı eylemiş. Andan kaldurdı hilâfet agacın urdı. Uşûl seccadesine geçürdi. Kendi meydânına tekye-nişin eyledi. Timur Baba Sultân ol kân-ı kerem intikâl eyledükde Koç Ali tekye-nişin bullundı. Anun elinden Kara Ca'fer oturdı. Ca'fer Abdâl'un hakkında Timur Baba Sultân Zinde Abdâl dir idi."[134] şeklinde menakıpnamede sırasıyla kutupluğu devralan abdâllardan bahsetmektedir.

Menakıpnamede Akyazılı Sultan'ın ölmeden önce kutubluk postunu Demir Baba'ya bırakmasını şu şekilde anlatılmaktadır:

*"Bir gün Akyazılı Baba ider kim: Demir, al kutubluk postu sana kutlu ola. Alemânetin, hak senindir."*demiş. Demir Baba Sultan filhâl varır mubârek elin öper. Akyazılı Sultan Demir Baba'nın başın sığar arkasın yapır "kutlu ol" deyüp gülbenk *eyer…*[135]*Demir Baba yedi yıl boyınca Tursun Baba Meydanında hizmet vermiştir: "Timur Baba Akyazalı Meydanı'nda icazetlendi, gelmede. Bundan mukaddem Timur Baba Sultan Tursun Baba'ya yedi yıl canla, merdâne hizmet eylemişdi. Bu yedi yılun içinde bir mikdâr Balım postı'nda oturdı*…"Akyazılı Sultan'ın vefatından sonra Demir Baba'nın serüvenleri başlar. Eflak Boğdan, Babadağı ve Rusya'ya kadar giden Demir Baba kerametler gösterir.[136]

Demir Baba, Kanuni Sultan Süleyman döneminde dervişleriyle beraber fetihlere katıldı. Özellikle 1539'da gerçekleştirilen Budin'in fethinde önemli rol oynadı.1555'den sonra Avusturya ve Macaristan'a karşı savaşlara da katıldı. Gezdiği Silistre, Rusçuk ve Şumnu gibi Kuzey Bulgaristan şehirlerinde gösterdiği kerametlerle bir kısmı yerli gayrimüslimlerin Müslüman olmasını sağladı.[137] Menakıpnameye göre, Demir Baba Budin

---

[134] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e*., ss. 19-20.
[135] Bedri Noyan, 1976*, a.g.e.,*s. 31
[136] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,*ss.16-17.
[137] Fatma Rodoplu, *a.g.m*.,s.125.

seferinde Ali Paşaya yardım etmiştir.[138] Demir Baba Vilâyetnamesine göre Budin kalesinin dörtte birini Sultan Süleyman Akyazılı Sultan'a bağışlayınca Akyazılı Sultan da buraya tekkesini kurmuştur. Vakfedilen yerlerin gelirleriyle geçindikten sonra geri kalanını Batovadaki tekkesine yollamıştır. O sırada Demir Baba'ya annesi Zâhide Dürdane Bacı'dan mektup gelmiştir. Annesi Demir Baba'dan onu ziyaret etmesini istemiştir. Bunun üzerine Demir Baba yola çıkmıştır. Ünlü erenlerin yatır ve tekkelerini ziyaret ederek yoluna devam eden Demir Baba birkaç yerde pehlivanlarla güreşmiştir. Daha sonra annesiyle görüşmüştür.[139]

Deliorman'ın en meşhur güreşcisi olan Demir Baba'nın sünnetçi olduğu menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir:

"…Ol mahâlde etmekçibaşına Yörük Hüseyin dirlerdi. Hem ol zaman Yörük şişgin idi hem Timur Baba'nun elinden sünnet örgenmiş idi. Timur Baba Sultân'un kendi şâkirdi idi…" Demir Baba'nın iyi bir yüzücü olduğundan "Timur Baba bir bir garâ'ib yüzgüç olmagla, ya'ni yüzgüç idi. Deryâ ılıman degül kayıksuz varamaz. Meger mevc kenâra ata didiler." şeklinde bahsedilmektedir. Demir Baba'nın aklını kullanmaktaki başarısı menakıpnamesinde ön plana çıkmıştır. Demir Baba velayet gücüne güvenmeyip akıllıca planlar yapmayı tercih etmiştir. Örneğin, Demir Baba büyük bir yılandan aklı sayesinde kurtulmuştur.[140]

Demir Baba elindeki kılıçla, okla ve sopayla binlerce düşmanı öldürmüştür. Demir Baba'nın Marko adında bir pehlivanla savaşmasını onun ve diğer arkadaşlarının Müslümanlığı kabul etmelerinden bahsetmektedir. Bu olay menakıpnamede şu şekilde geçmektedir:

"… Akyazı Baba'nın bir oğlı varmış pehlivanlık da'va idermiş ism-i Demir Baba dirlermiş anı eliyle yiyen tuğra satarlarmış anın eliyle Budin podurları begin Tuğra

---

[138] "Pes öyle olsa Ali Paşa şehâdet eyler. Budim serhadinde bir mikdâr uğraşa sataşdım. El-hâsılı tutsak düşdüm. Gaziler döşlü döşüne savaş eylerken hikmet-Rabbâni Timur Baba Sultân yortageldi. Bkz.Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e.,*s.161.
[139] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e.,* s. 32.
[140] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,* s. 14.

*satarlar. Ol sahra-yı Heyhât'da ve dâhi diyâr-ı Moskov'da ejderha öldürmüş. Yiğit bu kimse imiş birkaç gün sonra Türk'e el uzatmayın. Sakının Türk'e el uzatlayın kakıdırsınız…"*şeklinde Ez-âncânıb küffâr kal'alarında meşhur olan söze göre kâfirler Demir Baba'dan korkmaktadırlar.

"Ol serverin rağmınca olmayı kodunuz da vardınız da cenk mi eylediz. Anlar gönüllü olurlar ve hem inadcı serd olur anlar basılmaz. Anlara kasdiden cânına kasdider."Kral bu sözü söyleyince Marko adında bir pehlivan Demir Baba ile savaşmak istediğini söyler. Marko krala "Yâ efendim yalnız bir türk birkaç poduru yanına almış katana olub gezer yürür ol kadar tehazzür idecek değildir ar şeydir hemân senden icâzet bakarım" deyince kral icâzet verir. Margo yüz arkadaşı ile Demir Baba'yı aramaya gider. Kâfirler Demir Baba'nın kerametiyle karşılaşırlar. Demir Baba atıyla gökyüzünden inmiştir. "Budin gazileri şehâdet eylemiştir. Ol mahalde aşkar tüy at geldi. Demir Baba Sultan Gök atı ile söyleşmeğe başladı. Demir Baba Gök attan indi. Aşkar'a süvar oldu…" Demir Baba elindeki kızılcık sobasıyla kâfirleri dövmeye başlar. "Demir Baba sultan'ın ol kân-ı keremin kızılcık lobud'u vardı kendi boyunca vardı. Kâfirlerin boyundan aşâya omuzdan yukarı pes ol sıcacı dayağı gölgelendirir hemen zabt-ı rabd kadar bir zâlime üç beş bini zemîne düşdi." Demir Baba dine davet ettiği kâfirlerlerden kabul etmeyeni öldürdü. Marko ve diğer kırk kâfir Müslümanlığı kabul etti. Demir Baba Margo'ya "ha gine Marko olsun" deyip onun adını değiştirmedi. Karaca adındaki bir pehlivanı da dine davet etti. Karaca kabul etmeyince onu âzâd etti.[141]

2.6.1. Demir Baba'nın Balkanlarda Faaliyet Göstermiş Erenleri Ziyareti

Rumeli'nin çeşitli yerlerinde dolaşan Demir Baba, Otman Baba ve Akyazılı Sultan başta olmak üzere önemli dergâhları ziyaret edip buradaki şeyhler ve dervişlerle görüşmüştür. Demir Baba en az iki defa Kızıldeli Dergâhına gitmiştir. Bu iki ziyaret sırasında yaşananlar Demir Baba Menakıpnamesinde bahsedilmektedir. Bu konuyla ilgili bilgilere başka kaynaklarda rastlanmamaktadır. Anlatılına göre Demir Baba Otman Baba dergâhını ziyaret ettikten sonra Kızıldeli dergâhına gelmiştir. Önce Kızıldeli Sultan'ın

[141] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e.,*ss. 104-108.

kabrini ziyaret etmiştir. Sonra buradaki fukara ve abdallarla bir araya gelerek sohbet etmiştir. Demir Baba'nın onuruna düzenlenen yemekli muhabbet meclisine "erzâde sayılanlar ", "muhib sayılanlar" ve "lokma muhabbeti" olanlar katılmış ve Demir Baba'nın lokmasından yemişlerdir. Meclis dağıldıktan sonra "Kızıldeli Sultan'ın erzâdesi"Demir Baba'nın hilâfet namesini imzalayıp kendisine vermiştir. Bunu kabul eden Demir Baba erzâdeye hizmette bulunmuştur. Erzâde tabiri 1826 tarihine kadar Kızıldeli evlatları için kullanılmıştır.[142]

Menakıpnamede erzâde şu şekilde geçmektedir:

"Ol eknâfta eğer erzâde sayılanları eğer mühib sayılanlar eğer lokma muhabbeti olanlar lokma pâdişâhın yiyelim deyenler da'vete icâb eylemeyüb geldiler. Demir Baba Sultânın lokmasını yiyüb aşînâlık eylediler. Andan sonra hâlli hâline irsâl oldılar. Ve Kızıl Deli Sultânın erzadesi Demir Baba'nın Hilafetnamesine imza urup Demir Baba Sultanın önünde kodu. "[143]

Demir Baba'nın bir başka ziyareti de menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir: "Rûhu şâz ola. Gerçeğin demine Hu diyüb sofrayı Demir Baba Sultan sofrayı öpti başına kodı Lokması gele Hü didi ve ba'de in beyleri gurbette bir imâret ihyâ eyledi ol îcâd vakıf eyleyüb andan Daltaban seyahat tarıykıyla veliyyullâhı ziyaret eyledi. Andan Kişmî'i ziyâret eyledi. Andan Çirvan'ı ziyaret eyledi. Andan salsel eknâfına vardı didi kim Şerif Saltıh pehlivân bunlara kıyamamış ne aceb deyüb anlarla ünsiyyed olmadı."[144] şeklinde menakıpnamesinde geçmektedir.

Demir Baba da bütün Kalenderî Şeyhleri gibi durmadan seyahat etmiştir. Gittiği köylerden kurban toplamıştır. Otman Baba gibi medreselilerle ve mollalarla tartışmaya girmekten çekinmemiştir. Şer'i ibadetlere pek sıcak bakmamıştır. Demir Baba da Otman Baba gibi bazen gazalara katılmış bir gazi-velidir.[145]

---

[142] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m.,*s.179.
[143] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e.,*s.110.
[144] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e.,*ss.101-102.
[145] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,* s. 49.

Anadolu erenlerinin çoğunda görülen aynı anda birden fazla yerde gözükme kerameti Demir Baba'da da geçmektedir. Demir Baba, Otman Baba'nın dergâhından ayrıldıktan sonra aynı anda üç farklı yerde görülmüştür: *"Pes öyle olsa günlerde bir gün üç yirde göründi. Mübârek Cum'a gün evvalâ biri ölü pilavı pişirmede, biri Edirne'de cum'a namazı kılmada, biriPerin Yaylası'nda ayu öldürmede…"*[146]

Demir Baba yatırı hem Müslümanlar hem de Bulgarlar tarafından ziyaret etmektedir. Bulgarlar Demir Baba Sultân yatırı Bulgar devleti kurucularından Asparuh (Omurtag) adlı birisine ait oluğunu iddia ederek sahiplenmeye çalışmışlardır. Olay mahkemeye taşınmıştır. Mezardan alınan kemik parçaları Sofya Üniversitesinde bilimsel incelenmiş vebunların Asparuh'a göre daha uzun boylu olduğunun anlaşılmıştır. Vilâyetnâmeler kanıt olarak mahkemeye sunulmuştur. Demir Baba'nın bir Türk dervişi olduğu anlaşılması üzerine yatır ve diğer tesislere Bulgar Devleti'nin el koymasından kurtarılmıştır.[147]

2.6.2. Bektaşi Geleneğinde Demir Baba ve İnanç Ritüelleri

Birçok yeri gezen Demir Baba gösterdiği kerametlerle halkı etkilemeyi başarmıştır. Günümüzde de Demir Baba Bulgaristan Alevileri içinde önemini korumaktadır. Bu nedenle Demir Baba Tekkesi etrafında oluşan inanış ve uygulamalar halk arasında yaygınlaşmıştır. Alevi-Bektaşilikte din büyüklerine şiir yazma geleneği Demir Baba'da da görülmektedir. Demir Baba tekkesinde postnişinlik yapan Haydar Cemil Baba Demir Baba'nın adını bazı şiirlerinde zikretmiştir:

Bektaşî yolunun azametinden

Pîr Balım eseri Timur Baba'dır

Akyazılı Sultân kerâmetinden

Beliren Hak eri Timur Baba'dır[148]

---

[146] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e.,*s. 19.
[147] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e.,*ss. 27-28.
[148] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e.,*ss.20-21

Çaresiz kalmış insanların ümit kapısı olan evliyaların mezarlarını ziyaret etmek atalar kültüne duyulan saygıdan kaynaklanmaktadır. Demir Baba'nın türbesine ziyaret de atalar kültünün bir sonucudur. İslamiyetten önce Türkler mezar ağaçlara paçavra ve benzeri şeyler bağlayarak, orman, ağaç ve su ruhlarına kurbanlarak atayarak minnet duygularını ifade etmeye çalışmışlardır. Müslüman Türklerde bu geleneği sürdürmüşlerdir. Müslüman Türkler doğadaki nesnelerin ruhlarına değil de velilerin ruhlarıne adak adamaya başlamışlardır. Ağaç kültüne bağlı olara Demir Baba Türbesini çevreleyen ağaçlara ziyaretçiler adak adamışlardır. Taşlar ve kayalar eski çağlardan beri kutsal sayılmışlardır. Çeşitli dini ve büyü amacıyla kullanılan taş ve kaya kültü Demir Baba türbesinde görülmektedir. Tekkede bulunan adak taşından insanlar çeşitli dileklerde bulunmaktadır. Arındırıcı ve temizleyici özelliğine sahip su kültüne bağlı olarak Demir Baba Tekkesinde kutsal olduğuna inanılan "Beş parmak "adı verilen bir su vardır.[149]

Ayrıca Alevi kesimlerde Demir Baba ile ilgili deyimler kullanılır. Bir sofrada yemeklerden biri bitmediği zaman "Demir Baba'nın yahnisine döndü."derler.[150] Demir Baba menakıpnamesinde geçen yemekten ritüel yaratmak Alevi topluluklarında önemli bir yere sahiptir. Ritüellerin önemli bir kısmının yeme ve içme etrafında oluşmaktadır.[151]

Menakıpnamelerde eserin kahramanlarının doğumu, çocukluğu, gençlik yılları ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca kahramanın mücadelelerini, fetihlerini, dostlarını, düşmanlarını ve ulaşabildikleri geniş coğrafya en kapsamlı şekilde eserlerde geçmektedir. Biyografik eser olmanın ötesinde olan menakıpnameler, Anadolu'nun fethi ve Türkleşme sürecinin hikâyesidir. Bu nedenle menakıpnamelerin Türk kültürü, tarihi ve dili ile ilgili zenginlikleri değerlendirilmelidir.[152]

---

[149] Fatma Ahsen Turan, *a.g.m*., ss. 99-104.
[150] Ayhan Aydın*, a.g.m.,* ss. 51-52.
[151] Mehmet Ersal ve Ezgi Deyiş,"Yemekten Ritüel Yaratmak: Alevi İnanç Sisteminde Yemek Kültü", Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi, (Ed.Mehmet Ersal),S.16, 2017, s. 142.
[152] Necati Demir, 2014, *a.g.m.,* s. 175.

2.7. Rumeli'de Faaliyet Gösteren Dervişlerin Tekke-Zaviye ve Türbeleri

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olan unsurlar içerisinde Kolonizatör Türk Dervişleri diye adlandırılan şeyh, abdal, baba gibi lakabları alan gazi-dervişler[153] şehirlerdeki tekkelerde toplanmak yerine boş ve tenha araziler üzerine tekke ve zaviyeler kurdular. Yeni fethedilen topraklardaki gayri Müslimlerle temasa geçerek onları Müslümanlaştırdılar. Bu gezici dervişlerin XIII. yüzyıldan itibaren Balkanların sosyal, din, kültür hayatı üzerinde önemli katkıları oldu. Öyle ki; Kalenderî ve Rum Abdalları zümresine mensup Bektaşiliğe malolmuş Sarı Saltık, Otman Baba, Seyyid Ali Sultan gibi halk kahramanı gazi-dervişlerin gazalarını ve menkıbelerini anlatan menakıpnameler yazıldı.[154] Yerleştikleri yerin koruyuculuğunu üstlenen dervişlerin görevleri arasında toprağı işlemek, yolculara yardım etmek ve düzeni sağlamanın dışında devletin asker ihtiyacını da karşılamak bulunmaktadır. Dervişler verdikler hizmet karşılığında vergiden muaf olmuşlardır.[155] Tekke ve zaviyeler çeşitli bağışlarla desteklenerek birçok ayrıcalıklı haklar elde etmişlerdir.[156]

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara yerleşmesiyle beraber yeni kültür ve medeniyet de bu topraklarda hızla yayıldı.[157] Balkan şehirlerinde kültür, sanat ve ilim alanında yetişmiş önemli şahsiyetlerin yanında tasavvuf erbabının da Osmanlı kültür ve uygarlığına büyük katkıları olmuştur.[158] Tekkelerin önemli işlevleri bulunmaktadır. Halkla önemli bir iletişim potansiyeli tarikatlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Özellikle kırsal alanda yaşayan ve çoğunlukla bu alanın dışına çıkma imkânı bulamayan göçebe ve köylülerin adeta dünyaya

---

[153] Ömer Lütfi Barkan, *a.g.m*., ss. 284-294.
[154] Ahmet Yaşar Ocak, 1981,*a.g.m.,*s.37.
[155] Irene Melikof, 1998,*a.g.e.,*s.140.
[156] M.Baha Tanman,"Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler (Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm*), (2.bsk.), (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 374.
[157] Eyüp Salih, "Makedonya'da Tasavvuf Alanında Etkili Olan Halvetilik ve El Hacc Mehmet Pir Hayati Efendi Rûmî Halveti Asitanesi, Osmanlı *İlim, Düşünce Ve Sanat Dünyasında Balkanlar Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı,*7-9 Mayıs: Toplantı Yeri: Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi, İstanbul 2014, s. 271.
[158] Selami Şimşek,"Osmanlı'nın Balkanlardaki Önemli Kültür Merkezlerinden Biri Filibe'de Tasavvuf ve Tarikatlar", *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar - Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı.* Tarih: 7-9 Mayıs 2014, Edirne Yer: Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi, s. 256.

açılan bir penceresi konumundadır. Hatta tarikatlar aracılığıyla sağlanan bu iletişimin daha uzak bölgelere yayılarak kültürel iletişim ve etkileşim artmaktadır.[159]

Osmanlıların Rumeli'ye yerleşmeğe başladığı ilk devirlerde uyguladığı iskân yöntemlerden birisi de şeyh ya da ahilerin kurduğu zaviyelerin etrafında toplanan nüfusun zamanla köyler oluşturmasıdır.[160] Bir zaviye kurulduktan sonra etrafında yavaş yavaş o zaviyenin merkez olduğu bir iskân topluluğu oluşturuluyordu. Bu yeni iskân birliği çok defa bir tarikat mensubu olan zaviye kurucusunun ismini almaktaydı.[161] Dervişlere karşı halkın bağlılığı arttıkça sultanlar ve beyler Balkanlarda birçok tekke ve zaviye inşasına destek oldular.[162] Osmanlı yönetimi, devletin kuruluşundan beri tarikatlar ve onlara bağlı olan tekke ve zaviyelere karşı daha gerçekçi ve daha rasyonel politika izlemeye çalıştı. Bazı padişahlar idari ve mali destek sağlamış bazıları da bu destekler yanında onlara hissi ve kalbi açıdan yakınlık duyuşlardır. Örneğin, Osman Gazi, Orhan Gazi, Süleyman Paşa, Murat Hüdavendigar ve Yıldırım Bayezid Ahilere; II. Murat, Fatih ve II. Bayezit Bayrami, Halveti, Nakşî ve KadiriIere; III. selim, II. Mahmut ve Abdülaziz Mevlevilere yakın olan isimlerdir.[163]

Osmanlı geleneği içinde ilim ve irfan ehline her zaman hürmet göstermiş ve onların bilgisine başvurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Gazi'nin kayınbabası olan Şeyh Edebali'nin büyük bir devletin müjdesini vermesi ona kutlu bir vizyon ve misyon çizmesi nedeniyle şeyhlere saygı duyulmuştur. Seferler sırasında ordu içerisine katılan şeyhler ve dervişler askere moral vermişler ve ordunun galip gelmesi için dualar etmişlerdir.[164]

Kurulan tekke ve zaviyeler vasıtasıyla kısa bir süre içerisinde bölge sosyal, kültürel ve dini merkez durumuna geldi. İslam'ın insanlara duyduğu sevgi tarikatlara yansımıştır.

---

[159] Resul Ay, 2006, *a.g.m*., s.48.
[160] Ö.Lütfi Barkan, *a.g.m.,* ss. 294-297.
[161] Cengiz Orhonlu*, a.g.e.,s.*101.
[162] Mehmet Şeker,2007, *a.g.e,* s.134.
[163] Rifat Özdemir, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset",*Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* S.5, Ankara 1994, ss. 269-270.
[164] Mustafa Özsaray, *Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı'da Devlet-Tekke İlişkileri(XIX. Yüzyıl),* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, YayımlanmamışDoktoraTezi, İstanbul 2018,s.76.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılayanhayır kurumundaki tekkelerin halk arasında dini, ırkı, ten rengi, sosyal konumu ve düşünceleri ne olursa olsun insanı olduğu gibi kabul etmek en önemli amaçlarından biridir. Eğitimin alanında da faaliyet gösteren tekkelerde dini ilimler ve pozitif bilimlere ait kaynak kitaplar tekke kütüphanesinde yer almaktadır. Tarikatlar çok yönlü faaliyetleriyle başka din mensuplarının da ilgisini çekmeyi başarmıştır.[165]

Osmanlı politikasının şekillendiği dönemde derviş tekkeleri arasında sıkı bir bağ oluştu. İmaret'e ait işlevsel görev üstlenen tekkelerde ister zengin ister fakir olsun herkese ücretsiz yemek dağıtılırdı.[166] Yemeklerin yenildiği, sohbetlerin edildiği tekkelerde her kesimden insan bir araya gelirdi. Bu sayede halk arasında yardımlaşma ve dayanışma duygusu artardı. Balkanlarda en fazla Alevi-Bektaşi, Halveti ve Mevlevilik tarikatları görülmüştür. Ayrıca, bulundukları yerlerde sanat, musiki ve mimarinin şekillenmesinde tekke ve zaviyeler aktif rol oynamışlardır. Tekkelerin inşası ve daha sonrasında yapılan mimari eserler tekkeler sayesinde gelişip yayılmıştır. Tekkelerde verilen tasavvuf musikisi de gönülleri ve ruhları arındırmıştır. Özellikle Mevlevihanelerde tasavvuf musikisi ve buna bağlı olarak semâ tekkelerde büyük ilgi görmüştür. [167] Bu bağlamda Mevlana'nın insancı ve halkçı hareketleri, coşkun olduğu kadar uzlaştırıcı karakteri ve ölmeyecek şiirleri ile hatıralarda ve hafızalarda yer etmektedir.[168]

Siyasi çevreler gaza ve fetihlerde ulema sınıfını manevi referans olarak kullanmıştır. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sırasında hem siyasi hem de ulema çevreler tarafından halka gaza ruhu aşılandı. Fatih Sultan Mehmet'ten sonra gelen padişahlar tarafından da gaza ruhunun devamı sağlandı. Tekkelerinde sadece zikirle meşgul olmayan dervişlerdevletle halk arasında bir köprü kurdular.[169] Dervişlere devlet tarafından Evlâd-ı Resûl olduklarını ifade eden ve adına "Siyadet Hücceti"ya da "Nakîbü'l

---

[165] Mehmet İbrahimî, "Eski Yugoslavya'da İslâm Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatların Önemi ", *İslami Araştırmalar Dergisi,* C. 6, S.4,İstanbul 1992, ss. 252-253.
[166] Heat W. Lowry, *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550:Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Altyapı Gelişmesi,*(Çev. Ahmet Cemal),Bahçeşehir Üniversitesi yayınevi, (1.bsk.). İstanbul 2008, s. 92.
[167] Nedim Bakırcı; Hüseyin Kürşat Türkan, "Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi",*Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* S.1, Ankara 2013, s. 159.
[168] Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1953, s. 13.
[169] Mustafa Özsaray, *a.g.t.,*ss.48-57.

Eşrâflık"olarak da bilinen belgeler verildi. Anadolu'daki peygamber evlatlarının tutulduğu defterle de "Şecere-i Tayyibe"denilmiştir.1400'de Yıldırım Beyazıd döneminde dervişlerin işleriyle ilgilenmek ve sahte dervişleri ayırmak amacıyla "Sâdât Nezareti " adında bir daire kurulmuştur.[170]

Tekke-devlet ilişkisinin iyi olduğu zamanlarda devlet tarafından desteklenen dervişlerin itibarını kaybettiği dönemler de oldu. Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hızlandıran tarikatlardan biri Bektaşi tarikatıdır. Değişen siyasi ve toplum yapısıyla beraber dervişlerin ve tekkelerin rolünün değişmesiyle beraber günümüzde tarikatları yücelten ilmi değerlerin yerine keramet anlayışıyla her şeyi açılamaya çalışmaları tarikatların gerilemesine ve yozlaşmasına neden olmuştur.[171]

2.7.1. Sarı Saltık'ın Tekkesi ve Türbesi

Bektaşilerin, Müslümanların ve Hristiyan halkın saygısını kazanan[172]Sarı Saltık efsanesi üç kıtada da etkili olmuştur. Dünyanın çok farklı coğrafyalarında Sarı Saltık'a ait mezar bulunmaktadır. Doğu Trakya'da (Babaeski'de veEdirne'de), Romanya'da (Buzau'da), Bulgaristan'da (Kaliakra'da), Yunanistan'da (Korfu adasında), Arnavutluk'ta (Kruja'da ve Kosova sınırı yakınında Has'ta), Kuzey Makedonya'da (Ohri gölü kıyısındaki Sveti Naum Manastırı'nda), Hersek'te (Blagaj'da) çok sayıda mezarı bilinmektedir.[173] Dünyanın birçok yerinde mezarı, türbesi ve makamının olduğu iddia edilse de Sarı Saltık'ın asıl mezarının Romanya'da Babadağ bölgesinde olma ihtimali daha yüksektir.[174] Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Sarı Saltık'ın Babadağ'ındaki türbesinden şu şekilde bahsetmektedir:

"Hala o şehre Babadağ derler, şirin bir şehirdir. Hepsi "Mehmed Buharî, Sarı Saluk evkfıdır. Yirmi bir sene papaz Saltuk adıyla hristiyan milletinden görünüp, nicekâfirleri dine davet ederek Allah yolunda mücahid oldu. Yedinci tabutu da Dobruca

---

[170] Talip Tuğrul, *Tunceli Alevîliğinde İnanç ve İbadet(Sarı Saltık Ocağı Örneği),* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 21.
[171] Mehmet İbrahimî*, a.g.m.*, s. 250-251.
[172] Machıel Kıel, "Sarı Saltık", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.36,* İstanbul 2009,s.149.
[173] Nathalie Clayer ve Alexandra Popovic*, a.g.m.,* s.301.
[174] Ahmet Yaşar Ocak, 2002, *a.g.e., ss.*111-113.

krallığından İslam ile şereflendirdiği Ali Muhtar alup asıl maksadımız olan Kelgra (Kalliagra) kayalarında ejderha mağarasında gömdü. Kelgra (Kalliakra) sultan namıyla anılır. Kelgra (Kalliagra), Latin lisanında Yedibaşlı ejderdemektir. Onun içinyedi krallıkta gömülü olup, mezarı vardır… " [175]

Hasluck'a göre, burası eskiden Hristiyan bir azize aittir. Sarı Saltık'ın Romanya'da Babadağ'ındaki mezarını Osmanlı padişahı II. Bayezid siyasi ve dini nedenlerle yaptırmıştır. Cem Sultan ile II. Bayezid arasında taht mücadelesi yaşandığı dönemde II. Bayezid heteredoks hareketini denetim altında bulundurmak istemiştir. II. Bayezid ayrıca Şeyh Mehmed Cemâl-i Halvet'i'den yardım istemiş, o da II. Bayezid'e "işaret-i gaybiyye "yi haber vermiştir. Cem Sultan da Karaman'daki bütün şeyhleri kendi tarafına çekmiş, onların nüfuzunu saltanatı elde etmek için kullanmıştır. Her iki kardeş arasında geçen mücadelede şeyhlerin de rolleri olmuştur. II. Bayezid yaptırdığı türbede Sarı Saltık'ın adı Seyyid Muhammed Buhari olarak kaydedilmiştir. Cem Sultan'ın emriyle hazırlanan Saltuk-nâme'de ise, adı Şerîf Hızır olarak geçmektedir.[176] Dolayısıyla Cem Sultan ve II. Bayezid heteredoksları yanına almaya çalışmışlardır. Sarı Saltık'ın bir mezarı da Eski Baba'da bulunan kilisenin altında gömülüdür.[177]

Sarı Saltık kültü Arnavutlukta çok güçlü bir şekilde görülmektedir. Bulgaristan'da Kaliakra'daki ejderha menkıbesi Arnavutluk versiyonuna dayanmaktadır. Sarı Saltık'ı kralın kızını ejderhadan kurtarır. Fakat kralın kendisini öldürmek istediğini duyunca Korfu'ya geçerek orada vefat etmiştir. Kruja civarındaki (Akçahisar) bir dağın adı Sarı Saltık dağıdır. Bir mağaranın içerinde Sarı Saltık'a ait bir türbe bulunmaktadır.[178]

---

[175] İsmet Parmaksızoğlu, *Evliya Çelebi Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne),*Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s.78-79.
[176] Kemal Yüce, *a.g.e.,* s.78-80.
[177]Ahmet Yaşar Ocak, 2002, *a.g.e.,*s. 114. Ayrıca bkz. Şükrü Hâluk Akalın,1990,*a.g,e,*s.300. "…Yılan Baba'ya geldiler. Anda olan Müslümânlar namâzını kıldılar. Andan Edirne'ye getürdiler. Edirne hisârında olan üç bin Müslümân cem olup, nâmazın kıldılar. Andan Eski Baba'ya getürdiler. Anda dahı namâzın kıldılar, getürdiler ol kilisenün altında defn ittiler… "
[178]Ahmet Yaşar Ocak, 2002, *a.g.e.,* ss. 115-116.

Resim 1.5. Sarı Saltık'ın Kruja Dağındaki Makamı[179]

Kruja'da kabri olduğuna inanılan Sarı Saltık kültü etrafında odaklanan bir Bektaşî tarikat merkezi olarak önem kazanmıştır.[180]

2.7.2. Seyyid Ali Sutan (Kızıldeli) Tekkesi ve Türbesi

Rumeli'nin fethinde bulunan Seyyid Ali Sultan kurduğu tekke ve yetiştirdiği dervişlerle beraber popüler-mistik halk İslamının Balkan coğrafyasında yayılmasına öncülük etmiştir.[181] Üstün özelliklerinden dolayı Yıldırım Bayezid tarafından kendisine ve dervişlerine hürmet gösterilmiştir. İhtiyaçlarını karşılayabilmesinin yanında Dimetoka bölgesinin Türkleşmesi ve İslamlaşmasını sağlaması adına tekke kurmasına izin verilmiş, ona vakıflar tahsis edilmiştir.[182] Seyyid Ali Sultan'ın vakfından bahseden tahrir defterlerine göre, BüyükViran, Taru, Bükü, Durfıllü, Ak pınar, Tata viranı, Kayıcak, Sazlık ve Süvari Bükü Osmanlı Devletinin şenlendirmeye çalıştığı terk edilmiş köylerdir. Süvari Bükü'nde yaşayan gayimüslimler devlet tarafından bu köyü yeniden canlandırmak ve Kızıldeli yöresini korumakla görevlendirilmiştir.[183] 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağının kapatılmasından sonra ocakla ilişkisi olan Bektaşi tarikatlarının faaliyetleri durdurulmuş ve tekkeler kapatılmıştır. Bölgede kapatılan ilk tekke zengin mülklere sahip önemli Bektaşi tarikatı olan Kızıldeli tekkesidir. Kızıldeli tekkesinin kapatılmasından sonra buradaki

---

[179] Metin İzeti ve Hilal Otyakmaz, "Arnavutluk-Kruja'daki Sarı Saltık Makamı Etrafında Gelişen İnanç ve Ritüeller ", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* S. 81, 2017, s. 45.
[180] Metin İzeti ve Hilal Otyakmaz, *a.g.m*. s. 29.
[181] Rıza Yıldırım, Bektaşî Alevî Geleneğine Göre Seyyid Ali Sultan, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* S.53, 2010, s.59.
[182] Ali Sinan Bilgili,"Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi(1401-1826)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* S.53, 2010, s. 98.
[183] İrene Beldiceanu-Steinherr, *a.g.m.,* s.59.

dervişlerin bir kısmı sürgüne gönderilmiş bir kısmı da sessiz sedasız faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Kızıldeli tekkesi kapatıldıktan sonra emlak, arazi ve diğer gelir kaynakları Çirmen mutasarrıfı Esad Paşa'nın teklifiyle yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediyye'nin uzun yıllar masrafları içinkullanılmıştır.[184] Sultan Abdülaziz döneminde Bektaşi tekkelerinin yeniden açılmasına izin verilmiştir**.** Böylece 1892'de Kızıldeli tekkesi çok önemli bir güce ulaşmıştır.[185] Dimetoka Dergâhı kapatılmış ve son postnişini olan İbrahim Cefai Baba'da şehit edilmiştir. 1807 yılında vefat eden Görice (Kruja) Kentindeki Nepravişta kasabasında kurulu Abdullah Melcan Dergâhının ilk postnişini Kemalettin İbrahim Şemimi Baba'dır.[186]

Resim 1.6. Seyyid Ali Sultan'ın Dimetoka'daki Türbesi[187]

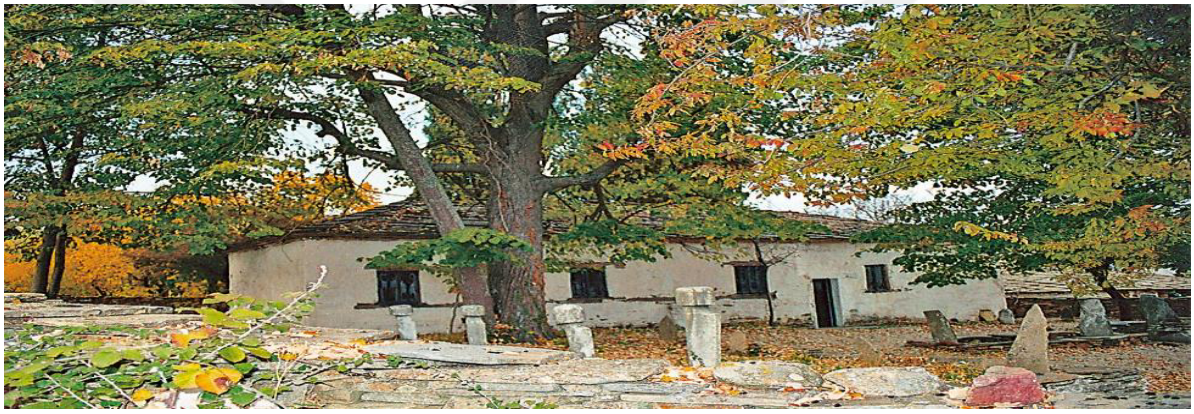

2.7.3. Otman Baba Tekkesi ve Türbesi

Otman Baba'nın sağlığında kendisine ait tekkesi Balkanlar'da yoktur. Fatih Sultan Mehmet Otman Baba'ya tekke yaptırmayı teklif etmiş ise de Otman Baba bunu kabul etmediği menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir:

"*…Kılıç Manastırı'nda otururup vahdetde iken nâ-gâh Sultan Mehmed ün bir has ademi gelüp ol kan-ı Mehemmed sana selâm eyledi ve ayıt dı ki: Eğer babam dileyüp*

---

[184] Selahattin Tozlu, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıdeli(Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi(1826-1852),*Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* sayı 53, 2010, s.150.
[185] Fahri Maden, " Kızıldeli Sultan Tekkesinin Kapatılması(1826) ve Faaliyetlerine Yeniden Başlaması ", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi*, sayı 53,2010, s. 123.
[186] Şevki Koca,"Dimetoka'da Bir Erenler Ocağı Seyyid Ali Sultan-Kızıldeli (Microdorian) Bektaşi Dergâhı*",*
Bektaşi ve Bektaşi Dergâhları, Cem Yayınları:11, (Ed.: Ayhan aydın),İstanbul, s.119.
[187] Haşim Şahin, 2009, *a.g.m.,*s. 49.

destûr virürse saray gibi tekye yapıvireyüm. Ve vakıflar idüp 'ulûfeler bildüreyüm. Ve her ne buyurur ise başum ve yüzüm üstine ki babamun emrine muti'yemdür didi.Çün ol kân-ı velâyet bu cevâb-ı haberi işitdi, cevâba gelüp ayıtdı ki: Sakınun bir taşı taş üzerine komayun ki peşimân olursız. Ve bana tekye gerekmez ki varam hoşam didi…" [188]

Otman Baba'ya ait tekke ve zaviyeler ölümden sonra onu sevenleri tarafından yapıldığı kabul edilmiştir. Bin beş yüzlü yılların ilk dönemlerinde Varna'da Otman Baba'ya ait bir zaviye yapılmıştır.[189] Otman Baba'ya ait büyük bir zaviye ve türbesi de Bulgaristan'ın Hasköy iline bağlı Kırcaali kasabası civarındaTekkeköy'de bulunmaktadır.[190] Otman Baba Babaeski, Aydos, Tırnova, Dobruca, Filibe, Vize, Zağra, Siroz, Semedire, Belgrad, Deliorman, Balkan dağı gibi birçok yeri gezmiştir. Yaz aylarında Ahmed Baba (Vize),Mü'min Derviş (Zağra),Bayezid Baba (Vardar), Mecnun Derviş (Serez) ve Nasuh Baba(Karasu Yenicesi) gibi ünlü zaviyeleri ziyaretlerde bulunurdu. Kış aylarında ise, Edirne ve Varna'daki zaviyelerde vakit geçirirdi.[191]Otman Baba abdallarıyla beraber Yanbolu, Tırnova, Semendire, Vardar, Zağra, Vidin, Filibe, Selanik ve Serez gibi yerlerden kurban toplamışlardır.[192] Menakıpnamede adı geçen Mümin Derviş Otman Babayla beraber Vardar, Semendere, Tırnova gibi şehirlerde kurbanlık toplayan isimlerden biridir.[193]

---

[188] Filiz Kılıç ,"vd." , 2007, *a.g.e.*,s.223.
[189] Gökhan Yurtoğlu, *a.g.t.*, s. 40.
[190] Ahmet Yaşar Ocak, 1999, *a.g.e.*,ss.98-99.
[191] Haşim Şahin, 2007, *a.g.m.,* ss. 7-8.
[192] Ahmet Yaşar Ocak, 1999,*a.g.e.*,s. 97.
[193] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e.*,ss. 71-74.

Resim 1.7. Otman Baba'nın Bulgaristan'ın Hasköy'deki Tekkesi[194]

2.7.4. Demir Baba Tekkesi ve Türbesi

XIX. yüzyıla kadar ormanlarla kaplı olması nedeniyle Deliorman adını alan bu bölgede bulunan en meşhur tekke Demir Baba Tekkesidir.[195] Deliorman iklim ve doğakoşulları, olağanüstü güzelliktedir. Eskiden burada çeşitli bitkiler ve hayvanlar bulunmaktaydı. Günümüzde de Demir Baba Tekkesi arazisi nadir bitki ve kuş türlerinin korunduğu yerlerden biridir. Ve bu yer Bulgaristan'ın sınırları içinde yer almaktadır.[196] Eski Osmanlı metinlerinde "Ağaç denizi" olarak adlandırılan Deliorman Bölgesi yapısından dolayı Osmanlı tarihi boyunca birçok Batînî zümrelerin sığındığı yer olmuştur. Özellikle Şeyh Bedreddin Simâvî isyanı da bu bölgede gelişmiştir. Şeyh Bedreddin isyanı bastırılmış olsa da ona ait zümreler gizliden gizliye Deliorman'da barınmaya devam etmiştir. Akyazılı Sultan Baba, Otman Baba ve Kıdemli Baba Sultan gibi Kalenderî şeyhleri de Deliorman çevresine tekkelerini kurup yerleşmişlerdir. Tekkenin inşa tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Demir Baba'nın hayatına ilişkin varsayımlar ve türbenin mimari özelliklerinden yola çıkarak tekkenin XVI. yüzyılın ikinci çeyreği içinde inşa edildiği söylenebilir. Bazı kısımlar sonradan tekkeye eklenmiştir. F.Kanitz tekkenin II. Mahmud döneminde kurulduğunu, Abdülmecid dönemine gelindiğinde tekkenin artık kullanılmadığı, Abdülaziz'in bir fermanı ile tekrar açıldığını ileri sürmekle kuruluş dönemi

---

[194] İsmail Güleç,Rumeli'nin Manevi Fatihlerinden Otman Baba;www.ismailgullec.net/item/352-rumeli-nin-manevi-fatihlerinden-otman-baba (Erişim Tarihi:10.04.2019).

[195] Machıel Kıel, "Deliorman (Kuzeydoğu Bulgaristan' da Bir Bölge)", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,*C. 9, İstanbul 1994,, ss. 141-143.

[196] M.Türker Acaroğlu, "Demir Baba Tekkesi Üzerine Bir Araştırma, Balkanlar'da Alevilik ve Demir Baba", *Yol Bilim Kültür Araştırma Dergisi*, Mayıs-Haziran 2001, s. 4.

konusunda hataya düşmüştür. K.J.Jirece de 1806-1812 tarihinde Osmanlı-Rus Savaşı'nda Tepedelenli Ali Paşa'ya karşı duran Varna yakınlarındaki Bektaş tarikatına bağlı Paşa Baba Teknesi'nin kurucusu "Paşa Pehlivan Baba "lakaplı Rusçuklu Pehlivan İbrahim Paşa'yı Demir Baba'yla karıştırarak yanlış bir bilgiye ulaşmıştır.[197]Eskiden beri Deliorman pehlivanlarıyla meşhurdur. Demir Baba'nın halk arasında güçlü kuvvetli olduğu belirtilmiştir. "Pehlivan Baba "lakabıyla anılan Demir Baba pehlivan geleneğinin piri kabul edilmiş ve ona ait tekke bir tür güreşçilik merkezi haline gelmiştir. [198]Anadolu ve Rumeli'de bazı tekkelerde spor eğitimi yapılmıştır. Nitekim Demir Baba tekkesinde de 1944 yılına kadar "Fındık Taşı" denilen 100 kg.'a yakın yuvarlak bir taşı göbeğine kadar atmak başlı başına bir hüner sayılmıştır. Bunubaşarana gıpta ile bakılmış kaldıramayanlar ise, bir yandan bir yana devirerek günahlarından kurtulacağına inanılmıştır. Tekke ve zaviyelerde zikir-semah yapılırken bir yandan da spor hareketlerine önem verilmiştir. III. Selim'in beratı ile Filibe Pirinç Nezareti'nden verilen pirinçle bu tekkedeki derviş ve idman yapan pehlivanların yiyecek ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu önemli zatın türbesine her mevsim ziyaretçi gelmektedir. Türbesinde Cemayini törenleri de yapılmaktadır.[199]

Demir Baba tekkesi de Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra kapatılmış, yaklaşık yarım yüzyıl sonra Bektaşiliğe karşı hoşgörülü olan Abdülaziz döneminde tekrar canlanmıştır. Bektaşiler ve Kızılbaşlar Demir Baba Tekkesi'ne bağlılıklarının göstergesi olarak akın akın türbe ziyaretlerinde bulunmaktadırlar. Adakların adanması, yeni doğan çocukların Demir Baba gibi güçlü kuvvetli olmaları için Demir Baba sandukası üzerinde bir müddet beklettikten sonra elbiselerinin giydirilmesi ve gelinlere evliliklerinin hayırlı olması için sanduka üzerine bırakılan gelinlikleinr giydirilmesi adettendir.[200]

Demir Baba tekkesinin çevresinde bulunan yerde Demir Baba'nın demir ayakkabılarının ve Hz.Ali'nin "Düldül"adlı atının demir nallarının izi olduğuna

---

[197] M. Baha Tanman, "Demir Baba Tekkesi",*Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.* 9, 1994, s.150.
[198] M. Baha Tanman, *a.g.m.*, s. 150.
[199] Ayhan Aydın, *Deliorman'ın Koca Çınarı Ahmet Hezerfen(Yaşamı, Anıları, Çalışmaları, Yazılarından Örnekler),*Niyaz Yayınları, İstanbul 2008, s. 462.
[200] M.Baha Tanman, *a.g.m.,*ss.150-151.

inanılmaktadır.[201]Demir Baba Tekkesi çevresindeki bölge, Türk-Rus Savaşı (1877-1878) sırasında ve sonrasında da kamuoyunu ve uzmanların dikkatini çekmiştir. O bölgeye ait bulgular daha o dönemde belgelenmiştir. Tırnova'daki "Kırk Mazlum Aziz "Kilisesi'nde bulunan Omurtag Han yazıtı, Omurtag Han'ın mezarının bulunduğu yer üzerine tartışmalara neden olmuştur. Bazı Bulgar ve yabancı bilginler, Omurtag Han mezarının bulunduğu yer üzerine varsayımlarda bulunulmuşlardır. Buna göre, ya Demir Baba Tekkesi ibadet komplesinde bulunduğu ya da Mumcular höyüğü olduğu yönünde varsayımlar oluşturulmuştur. Ancak, her iki varsayımı destekleyen belge veya arkeolojik herhangi bir kanıt bulunamamıştır.[202] Boris İliyev iddiasına göre, Orta Çağ'da Demir Baba'nın olduğu yerde, Sveti Georgi adını taşıyan bir manastırın olduğunu belirtmiştir. Buna benzer iddialar bulunmaktadır. Örneğin Balçık bölgesindeki Obroçişte köyündeki Akyazılı Baba Tekkesinde Aziz Atanas'a, Haskova Bölgesindeki Tekke köydeki Otman Baba Tekkesinde Aziz Nikola 'ya, Kıdemli Baba Aziz İliya'ya ve Mumculardaki Demir Baba Tekkesine gelenler de Aziz Georgi ve Aziz İliya'ya hürmet etmişlerdir. Her yıl 1 Ağustos'ta Aziz İliya Günü Demir Baba Tekkesinde anılmaktadır. Evliya ve büyüklerini anmak için bir araya gelen Hristiyan ve Müslüman toplumlarının birbiriyle kaynaştığı bir ortam oluşmaktadır.[203]

Resim 1.8. Deliorman'da Demir Baba Türbesi-Bulgaristan[204]

[201] Fatma Ahsen Turan, "Bulgaristan'da Demir Baba Tekkesindeki İnanç Sembollerinin ve Ritüellerinin Çözümlenmesi", *Türk Kültür ve Hacı Bektaşı Veli Araştırma Dergisi*, S.43, 2007, s.103.
[202] Yordan Stefanov, "Demir Baba Tekkesi",*Bulgaristan Alevileri ve Demir Baba Tekkesi*, (çev. M.Türker Acaroğlu), Kaynak Yayınları,1998 İstanbul, s.162.
[203] Fatma Roddoplu, *a.g.m.,* ss. 125-126.
[204] M.Baha Tanman, *a.g.m.,* s. 151.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUMELİDE'DEKİ DERVİŞ MENAKIPNAMELERİNİN EFSANEVİ UNSURLARI

3.1. Menakıpnamelerde Görülen İnanç Motifleri

Dervişler hayali varlıklarla savaşma, deniz üzerinde yürüme, bir kılıç darbesiyle koca kayayı parçalama, yoktan var etme vb. birtakım olağanüstü özelliklere sahiptir. Kahramanın hayatını ve başından geçen olayları abartarak anlatan menakıpnameler kahramandan güç ve cesaret kazanma amacını taşımaktadır.[1] Milli ve manevi kültürümüzün eserleri olan efsane ve inançları Türk edebiyatı açısından olduğu gibi, Balkan edebiyatı açısından da hem sanat hem de estetik bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu efsaneler, edebiyat, sahnesanatları, sinema ve resim sanatlarında kaynak olarak kullanıldıklarında kültür tarihimize önemli katkı sağlarlar.[2] Birçok abartılmış olay ve efsanevi şahsiyetlere yer veren efsaneler, kronolojik tarih olmamakla birlikte tarihten ayrı düşünülemezler. Tarihi kökü olan efsaneler gerçeklikle ilgilidirler.[3]

Bektaşi geleneğinin önemli velileri Sarı Saltık, Otman Baba, Seyyid Ali Sultan ve Demir Baba'nın tarihî ve efsanîyaşamları arasında farklar olduğu kadar ciddi benzerlikler de bulunmaktadır. Türk-İslam kültürünün yayılması için hizmet eden bu kolonizatör Türk dervişleri dini ve milli karakterli kahramanlardır. İla'yı kelimetullah gayesi taşımaktadırlar. Olağanüstü özelliklerini ve başarılarını anlatan menakıpnameler kahramanlık duyguları içinde yazılmıştır. Menakıpnamelerin kahramanları birer Müslüman olmakla birlikte eski Türk inançlarını sürdürmüşlerdir.

---

[1] Talip Tuğrul, *a.g.t,* s.21.

[2] Fadıl Hoca, Makedonya'da Sarı Saltuk'la İlgili Efsanelere ve İnançlara, *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler,(Haz.:AhmetGünşen,"vd."*), Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, Edirne 2014, s.129.

[3] Metin Ergun, Osmanlı Dönemi ile İlgili Türk Efsaneleri, Yeni Türkiye Dergisi:701 (Osmanlı Özel Sayısı I, Siyaset ve Teşkilat), S.31, 2000, s. 203.

3.1.1. Rüya Motifi

Rüyalar kehanet habercisi olarak kabul edilmektedir. Birçok kültürde geçerli olan inanca göre; rüya vasıtasıyla Tanrılar insanlara mesajlar ilettiğine inanılmaktadır.[4] Eski Yunan ve Roma kültüründe rüya görmek için özel olarak yaptırılan mabetlerde bulunan rahipler rüya yorumu yapmışlardır. Sümerlere ait tabletlerde de rüya tabirleri bulunmaktadır. Tufan'da bulunan Göktürk yazısıyla yazılmış bir el yazması Türklerin ilk rüya yorum kitabı olarak kabul edilmiştir. Çin etkisi de görülen bu yazmaya Namık Orkun "ırk bitig"olarak tanımlamaktadır. Dede Korkut'ta Salur Kazan'ın, Yeğenik'in ve Karaçuk Çoban'ın rüyalarından bahsedilmektedir. Kutadgu Bilig'de rüya, düş, tabir eden anlamlarına gelen muabbir, yörgüçi ve yorguçı deyimler kullanılmaktadır. Hz. Yakup İslami gelenekte en eski rüya tabircisi olarak kabul edilmektedir. Dede Korkut Hikâyelerinde, Saltuknâmede, Danişmentnâmede, halk hikâyelerinde, masallarda, destanlarda rüya motifi önemli bir unsur olmuştur.[5]

İslam dininin iki kaynağı olan kuran ve hadislerde rüyaya dair örnekler bulunmaktadır. Ayrıca olağanüstü olayların anlatıldığı menakıpnamelerde de rüya motifine yer verilmiştir. Evliya menakıpnamelerinde rüyalar işlevlerine göre;

1. Emir verme(bir şeyi isteme) işlevi
2. Propaganda işlevi
3. Müridliğe ya da şeyhliğe kabul ettirme işlevi
4. İslam'ı kabul ettirme işlevi
5. Ahiret ahvali ve ölümden sonrasını belirtme işlevi
6. Gayptan haber verme işlevi
7. Dünya hayatının sona erdiğini belirten işlevi
8. Cevap verme işlevi
9. İnancı kuvvetlendirme işlevi
10. Telkin işlevi

---

[4] H.Hande Duymuş Florıotı, "Eski Mezopotamya'da Kehanet Olgusuna Genel Bir Bakış",*Tarih Okulu Dergisi,* Yıl:6, Sayı: XV, Eylül 2013, s. 29.

[5] Gülsine Uzun, "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Falcılık, Kehanet ve Rüya Motifi ", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, volume 1.3.2008, ss. 431-432.*

11. Esaretten kurtarma işlevi.[6]

Kahramanların rüyalarında görülen. Hz. Peygamber Ebu Müslim'e savaş baltasını vermiş ve Danişmed Gazi'ye de fetih bölgelerini göstermiştir. İnananlarla iletişime geçen Hz. Peygamber ayrıca, inanmayanları dine döndürmek amacıyla rüyalarda görünmüştür. Rüya motifi hem edebi çevrelerde hem de sufi çevrelerde önem kazanmıştır. Tasavvufi simalardan Mevlana Celaleddin Rumî'nin dedesi Celaeddin Hüseyin Hatibî'nin ilahi lütuf olarak gördüğü rüyada Hz. Peygamber kendisine Horasan padişahının kızıyla evlenmesini emreder. Aynı şekilde benzer işlev özelliği taşıyan rüyasını İbn Arabî de Fütühak'ül-Mekkî adlı eserinde anlatmaktadır. Veysî'nin siyasetnâme özelliği taşıyan Hâb-nâme adlı eserinde dönemin siyasetini gördüğü rüya vasıtasıyla anlatmaktadır. Tasavvufta rüya şeyh ile müridi arasında irşad rolü oynamıştır. Örneğin, Üsküplü bir sufî olan Asiye Hatun'un daha önce hiç görmediği Uziçeli Halveti Şeyhi Muslihüddin Efendi'ye yazdığı mektuplarda anlattığı rüyalarla manevi yolculuğunda şeyhe rehberlik eder.[7]

Hristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet gibi dinlerde rüyanın önemli işlevi olmuştur. Özelikle rüyalarda "ağaç"ve "ateş"motifleri ortak unsurdur. Ahd-i Atik'te Babil Kralı II. Nebukadnezzar gördüğü ağacı, Danyal Peygamber hükümdarlık olarak yorumlamıştır. Büyük İskender'in annesi Olympias rüyasında ateş ve yıldırım görür. Ateş Zeus'u yıldırım ise, ilahi bir lütuf olarak yorumlanmıştır. Bu rüyaya göre Büyük İskender Tanrı'nın bir lütfu kabul edilmiştir. Abbasî döneminde de saltanat rüyaları sembollerinden olan gölgesi ile dünyayı kaplayan "ağaç"motifi ile deniz gibi dünyayı kaplayan "pınar" motifi Osmanlı saltanat rüyalarında ortak motif olmuştur."ağaç"ve "pınar" motifi ile doğacak çocuğun saltanatı müjdelenmiştir. Ayrıca, ağacın yapraklarından ve meyvelerinden bütün canlıların faydalanması nedeniyle ağaç bolluk ve bereketi temsil etmiştir. Kutsallık kazanan ağaç olağanüstü özelliklere sahiptir. [8]

Kendi isimleriyle devlet kuran Cengiz Han, Timur ve Kadı Burhaneddin Ahmet de saltanat rüyasıyla meşrûiyet kazanmışlardır.[9] Cengiz Han, Timur ve Kadı Burhaneddin Ahmet gibi Selçuklu ve Osmanlı hükümdarları da kendilerini Allah'ın yeryüzünde

---

[6] Hasan Kızıldağ, "Ariflerin Menkıbeleri'nde Rüya ve İşlevsel Yansımaları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* S.57, 2017, ss. 611-620.
[7] Halil Çetin, Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tarihi Bağlam, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: XXVII, Sayı: 1, 2012, ss.42-44.
[8] Halil Çetin*, a.g.m.* ss.44-55.
[9] *a.g.m*. ss. 45-46.

temsilcileri olarak gördüklerinden hükümdarlıklarının Allah tarafından onaylanmasını beklemişlerdir. Bu nedenle çoğunlukla peygamberi ve kutsal şahısları rüyada görmüşlerdir. Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'nin gördüğü rüyalar, Osmanlı Devleti'ne kuruluş aşamasında kutsiyet kazandırmış hem de rüyayı gören hükümdarın otoritesi de meşrulaştırılmıştır.[10]Osman Gazi'nin rüyası toplumun hafızasına kazınmıştır. Dervişlerin menkıbeleri de toplumun hayal dünyasını hâlâ süslemeye devam etmektedir.[11]

Sarı Saltık'ın Babadağ'daki mezarını yaptıran II. Bayezid mezar yerini gördüğü rüya ile bulmuştur.[12]Sarı Saltık'ın keramet motiflerinin başında rüya gelmektedir. Diğer Türk İslam destanlarında olduğu gibi Saltık-nâme'de de rüya önemli bir motiftir. Kahramanın rüyada Hz. Peygamber ve din büyüklerini görmesi ona kutsiyet kazandırmıştır. Ayrıca fetihler Allah tarafından da onaylanmış olmaktadır.[13]

Hz. Peygamberin İstanbul'un fethini müjdelediği gibi Rumeli'nin fethedilmesi de Allah'a hizmet etmek olarak görülmüştür. Gaza ruhuyla fethedilen Rumeli bölgesi rüya aracılığıyla kutsallık kazanmaktadır. Rüyalar gazi ve alperenlerin motivasyon kaynağıdır. Bu nedenle Anadolu ve Rumeli'nin fethini anlatan dini içerikli eserler yazılmıştır.[14]

3.1.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Rüya Motifi

Sarı Saltık Hz.Muhammed'i rüyasında görür ve rüyasında Hz.Muhammed'in mezarında aralarında bir konuşma gerçekleşir. Konuşmayagöre, Sarı Saltık Hz.Muhammed'e mezhebini sormuştur. Hz.Muhammed dörtmezhebin imamının adlarını sayarak "Bunlar bizim çâr-yârrımız gibidir"cevabını vermiştir. Hz.Muhammed İslam dinine dönmesi için kâfirin rüyasına girer ve bu kişi kahramanın en büyük yardımcısı olur. Sarı Saltık'ın yardımcısı olan Elyon-ı Rumi'de böyle bir rüya sonucunda Müslümanlığı kabul etmiştir.[15]

Saltık-nâmede Sarı Saltık'ın Battal Gaziyi rüyasında görmesi şu şekilde anlatılmaktadır:

---

[10] Hâlil İbrahim Şahin, "Seyyid Ali Sultan Velâyetnamesindeki Olağanüstülüklerle İlgili Bazı Motifler Üzerine Bir Değerlendirme",Türk Kültür ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı:53, 2010, s. 321.
[11] Zafer Erginli, *a.g.m*., s.202.
[12] Kemal Yüce, *a.g.m.,*s.78.
[13] Rabia Uçkun, *a.g.m., ss.*135-139.
[14] Hâlil İbrahim Şahin, *a.g.m.,*s.321.
[15] Kemal Yüce, *a.g.e*., ss.136-137.

*"...yatdı uyudı. Vakı'asında ceddi Seyyid Battal Gâzi'yi gördi. Eyitdi: "Ciğergûşem! Dur yiründen hurûc eyle. Sana kimse mukâbil olmaya. Yüri falan mağaraya var, benüm bindüğüm Aşkar'umı anda bulasın. didi ."Ve esbâbı âlât-ı harbi, mükemmel tîğ-ı Dahhâk bilesinde al sünüsin ve bâkî yarağın, dahı ol Güştasb kalkanı, ne kim Hazreti Hamza'nun yarağıdur hep andadur."*didi. Bu rüyadan sonra Sarı Saltık mağarayı bulur. Battal Gazi'nin bahsettiği at orada durmaktadır. Alnı sarı ak, tüyü güveze benzeyen atı alıp oradan ayrılır.[16]

Sarı Saltık rüyasında Ece Bey isminde bir Türk Beyinin kendisinden ve Umur Gazi'den sonra Ece Duası denilen yerde kâfirleri bozguna uğratacağınıgörmüştür. Daha sonra Umur Gazi'nin şehit olduktan sonra Ece Bey yeşil kanatlarıyla gökyüzüne uçup kaybolmuştur.[17] Ayrıca Fatih Sultan Mehmet Sarı Saltık'ı rüyasında görür. Saltık-nâmeye göre bu olay şu şekilde anlatılmaktadır:

" *...,gice Sultân Mehemmed dünşinde Sultan Saltıh'ı gördi.Geldi elinde bir demür miftâh tutar dahı Sultân Mehemmed'e anı sunıvirdi dahı eyitti: "Ol miftâhı var İstanbul'a anun berkinük kapısınun kilidinün inahtarıdur.Tut anun kapusın aç,velî miftâhı anda koma zinhâr yohsa yavı kılursın,key sakın.Dahı getür miftâhı Edirne'de sakla,eğer İstanbul'da koyasın dahı gayrı kapu açamazsınız."*şeklinde ifadesiyle Sarı Saltık,İstanbul'u fethedeceği müjdesini Fatih Sultan Mehmed'e vermektedir.[18]

Sarı Saltık'ın ne zaman öleceği rüyasında kendisine bildirilmiştir. Kırkıncı kerameti onun ölümü için bir işarettir. Saltık-nâme'de şu şekilde geçmektedir:

"Pes Seyyid ol vakitte bir gice Gâzi Ömer'i düşinde gördi. Eyittiler: "Kırk dürlü velâyet bundar sâdır ola, kırk tamâm olduğı gibi bu er şehîd ola. Bundan sonra kesretiyle kimse zuhûr-ı velâyet eylemeye."[19]

---

[16] Şükrü Halûk Akalın, 1987, *a.g.e., s*.5.

[17] Kemal Yüce, *a.g.e*.,s.365., Ayrıca bkz.,Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,* s. 240. "…Bu yiğitidün adına Ece Beğ Sultan Gâzî dirler,gâziler başidur.".didi.Pes Server ana bakup du 'a iderken ol Ece Beğ anı yeşil kanatlarla göğe uçtı dahı havâda semâ 'lar eyledi.Kanatlarından nurlar saçıldı.Kamu Rûm mülki nura müstağrik oldı…"

[18] Nisa suresi.69.ayet: "Peygamberle, sıddîklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle beraberdirler". Ayete atıfta bulunan eserin dini yönü de bulunmaktadır.Şükrü Halûk Akalın, 1990, *a.g.e.,* s. 367.

[19] Şükrü Halûk Akalın, 1990, *a.g.e.,* s. 283.

3.1.3. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Rüya Motifi

Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde, Yıldırım Han'ın rüyasında Hz. Muhammet'i görmesi ve onun Rumeli'nin fethinde kendisine yardımcı olacak kırk erin geleceğini müjdelemesi şu şekilde geçmektedir:

"...İmdi tar-i hicret-i Fahr-i Kâinat aleyhi efdalu't-tahiyyat efendimiz hazretlerinden sekizyüz dört sene mürûrında Sultan Yıldırım Han tâb-u serâhu ile Rumeli'ne feth etmek dilerdi ve çok dürlü tedbir ve efkârlar iderdi, netîce-i matluba dest-res olmazdı. Ancak bir Cuma gicesi Yıldırım Han hazretleri taht-ı saadet bahtında otururken aşağa gelüb, seccade-i münâcaata baş koyup kırk rekât namaz edâ ve Hakk Te'âla'dan Rumili'nin fethiçün niyaz ve reca idüb, erenlerden istimdâd taleb eyledi. Çok tazarru've niyazlar kıldı. Ol gice dîdelerine hâb-ı rahat müstevli oldukda heman ma'nâsında iki cihan fahri Muhammed Mustafa sallahu te'âla aleyhi ve âlihi ve sellem zuhur idüb buyurdu ki: "Yâ Yıldırım han melûlolma ki Hak Te'âla duanı müstecâb eyledi. Hâlâ Horasan canibinden ve benim nesl-i pâkimden Seyyid Alimaiyetinde sana kırk er gelecektir.Anların cümlesi kuvvet ve kudret sahibi veliyyullahdır ve Rumili'nin fethi anların yed-i himmetlerindendir.Anlardan tegâfül itmeyesin!.."[20]

Horasanda bulunan Seyyid Ali Sultan ve erenleri de gece rüyalarında Hz. peygamberi görürler. Hz.Peygamber onlara önce Hacı Bektaş-ı Veli dergâhına gidip oradan gerekli talimatları aldıktan sonra Yıldırım Han'a varıp Rumeli'nin fethine katılmalarını tenbih eder. Yıldırım Han'ın huzuruna gelen erenler rüyalarını birbirilerine açıp "şükr-i lillah"ederler. Yıldırım Han'ın gördüğü diğer rüyada ise, Hz.Peygamber sultana savaşlarda ele geçen esirler ve mallar üzerinde devlet hazinesinin hakkı olduğu ve alması gerektiğini bu işin sorumlusu olarak da Seyyid Rüstem 'i tayin etmesini ister.[21]

3.1.4. Otman Baba Menakıpnamesinde Rüya Motifi

Otman Baba Menakıpnamesinde rüya motifi şu şekilde geçmektedir:

---

[20] Velayetnamede anlatılan olay Ankara nüshasında da aynı şekilde geçmektedir, fakat Kahira nüshasın da aynı olay antılmasına rağmen Osmanlı Sultanı olarak Yıldırım Beyazıt yerine Orhan Gazi'nin ismi geçmektedir. Rıza Yıldırım,2007, *a.g.e.,* ss. 161-162.

[21] RızaYıldırım,2007, *a.g.e.,* ss. 15-16.

Otman Baba abdallarıyla beraber Doğu-Balkan'da özyurtları doğrultusunda yola çıkmış olsalar da fikrini değiştirip Kırklareli'den tekrar Edirne'ye gelmiştir. Bunun nedeni, Otman Baba İstanbul tarafına bir "nazar " atmış ve "Hasan Hüseyin Şehri "dediği İstanbul'a gitmek için yukarıdan emir almış olmasıdır. Fatih Sultan Mehmet, Otman Baba'nın ve yanındaki dervişlerin tutuklanıp İstanbul'a gönderilmesini emretmişti. Dervişlerin nasıl tepki gösterdiğini, bir abdalın gördüğü rüya ile açıklanmıştır. Abdal rüyasında, Hz. Ali görünüşünde, elinde bir kılıç başında kızıl-börk bir adamın semadan inerek Otman Baba'ya söylediği: "Ey iki cihanun sırrı ve serveri gel mürüvvet kerem eyle. Bize destûr vir ki şol munafıkları kıralum." dervişlerin isyan parolası bu sözler, Şah İsmail, Şeyh Bedrettin ve Pir Sultan Abdal gibi kişilerin arkasından giden Alevi-Râfizî dervişlerin, Osmanlı Devleti'ne düşüncelerini açıklamaktadır.1511 tarihinde Osmanlı Devleti şehzade kavgaları yüzünden iç karışıklık yaşandığı bir dönemde Tekke'de Şah-Kulu, Türkmen dervişlerinin büyük öfkesinden bahsetmektedir. Otman Baba da Sultanı karşısına almaktan çekinmemiştir. Otman Baba kendisini tutuklatmak isteyen Sultan için "kimdür o Mehemmed dedüğün "şeklinde kullandığı ifadesiyle Sultan'a karşı gelmiştir.[22] Bu olayda Otman Baba'nın Hz.Ali olduğu inancı vurgulanarak reenkarnasyon veya metampsikoz olarak da adlandırılan tenâsüh inancıgeçmektedir. Ayrıca, Hz.Muhammed, Hz.İsa Hz.Musa ve Sarı Saltık olarak yaşamış olması Otman Baba'nın tenasüh inancıyla alakalıdır.[23]

3.2.1. Tahta Kılıç Motifi

Her toplumda güneş, ay, dağ, aslan, boğa, kurt, at, kartal, ejderha, kalkan vekılıçgibi güç figürleri bulunmaktadır.[24] Kılıç motifi eski Türklerde ve İslam kültüründe güç ve egemenliği temsil etmiştir. Cihan hâkimiyeti gibi ideallerde kılıç dini bir sembol olmuştur. Ayrıca kılıç yemin-ant sembolizminin bir unsuru olmuştur. Dede Korkut hikâyelerinde hayat ve ölüm arasındaki perdeyi temsil eden kılıç işlevlerinden bahsedilip yemin ritüelinin içine katılmıştır. Kılıç diğer farklı kültürlerde de sembol olarak kullanılmıştır. Kılıcın niteliğine göre kılıca isim verilmiştir. Gösterişli ve süslü kılıçlar kılıç

---

[22] Halil İnalcık, 2005, *a.g.e.,*ss. 155-156; Filiz Kılıç "vd.", *a.g.e.,* ss. 177-195.
[23] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*ss. 187-188.
[24]Aynur Koçak ve Serdar Gürçay, "Alevi-Bektaşî Velâyetnâmelerinde "Ejderha"Motifi*", Journal Of Analytic Divinity Dergisi,* cilt:1, sayı:1, Ankara 2017,s. 36

alayında kullanılmıştır. Kişinin can dostu olan kılıcın yerini ateşli silahlar aldıktan sonra kılıç üniformalıların aksesuarı olup işlevsel özelliğini kaybetmiştir.[25]

Menkıbelerde anlatılan ellerinde tahta kılıç taşıyan yarı çıplak dervişlerin coşkulu ruh halleri savaşlardaki askerlerin mâneviyatını yükseltmektedir.[26] İslami Türk destanlarındaki "Gazi tipi", velâyetnâmelerdeki "derviş"tipiyle birleşmesi sonucunda ortaya "Derviş-gazi" tipi çıkmıştır.[27] Böylece fetih yapan savaşçıyla bir ermişin vasıfları tek bir karizmatik şahsiyette toplanmıştır.[28]

Büyük pirlerin kudret ve gücünü temsil eden tahta kılıca çoğu Bektaşi velileri sahipti. Tahta kılıçla bazen ejderha bazen de kâfir öldürülmektedir. Ayrıca, bu motif Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlatan ilk devir vekayinâmelerinde de bulunmaktadır. Şamanların da ayin törenlerinde kullandıkları alettahta kılıçtır. Ayin yaparken vecd haline girebilmek için çaldıkları davulla beraber tahta kılıç bulunduranşamanlar, tahta kılıçı kötü ruhlara karşı savaşmak amacıyla bir araç olarak kullanmaktadırlar.[29]

Tahta kılıç geleneği kızılbaşlar'da da görülmektedir. Kızılbaşlılardaki inanca göre, Hacı Bektaş'tan sonra gelecek olan büyük mürşidin gelip Hacı Bektaş'ın kılıcını alacağına inanılmaktadır. Balım Sultan döneminde Hacı Bektaş Tekkesine gelen bir zat tahta kılıcı almaya gelince Balım Sultan bu kişinin bahsedilen mürşid olduğunu anlar ve tahta kılıcı ona verir. Bu zat Hasan Dede'dir. Böylece mürşidlik mertebesine erenler tahta kılıç taşıyabilmektedir.[30]

Bektaşi menakıpnamelerinde tahta kılıç örneğin Hacı Bektaş-ı Velî velayetnâmesinde anlatıldığına göre, bir gün Ahmet Yesevî'ye Horasan ülkesinden gelen bir grup insan, Bedehşanların ülkelerine saldırdıklarını ve zor durumda olduklarını ifade ederek Ahmet Yesevî'den yardım isterler. Bunun üzerine Ahmet Yesevi oniki yaşında manevi oğlu Kutbeddin Haydar'a kılıç kuşatarak Horasanlı Müslümanlara yardım etmesi

---

[25] Bayram Sevinç, "Yiğit ve Silahlı Adam Diyalektiğinde Kılıç İmgesi",*Turkish Studies Dergisi,* cilt:8 sayı:6, Ankara 2013, ss.622-627.

[26] Tahta kılıç, amacın insan öldürmek değil, onu kazanmak olduğunun sembolüdür. Mehmet Demirci, "Gazi Dervişler ve Balkanlar", (Ed.: Hasan Kâmil Yılmaz), *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi,* S.27, 2011, ss. 147-148.

[27] Metin Karadağ, *a.g.e*., ss. 90-91.

[28] Tijana Krstic, *a.g.e.,*s.75.

[29]Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*s.179.

[30]Ahmet Yaşar Ocak, 2012,*a.g.e.,*s.182.

için gönderir. Fakat Kutbeddin Haydar yenilerek düşmana esir düşer. Ahmet Yesevî hem Kutbeddin Haydar'ı kurtarması hem de Bedehşanlar'ı yenmesi için Hacı Bektaş-ı Velî'yi görevlendirir. Hacı Bektaş Velî şahin şekline girip Bedehşan ülkesine varır. Kutbeddin Haydar'ın bulunduğu mağaraya gelir ve onu kurtarır. Kâfirlerle de savaşarak onları yener.[31]

3.2.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Tahta Kılıç Motifi

Ebûmüslimnâme'de Ebû Müslim-i Horasânî'nin, cevheri semadan inmiş özel bir baltası olduğu gibi Battalname'de Seyyid Battal'ın özel bir kılıcı vardır. Sarı Saltık da tahta kılıçtan başka İran mitolojisindeki Dahhak'ın kılıcına ve Hz.Hamza'nın silahına sahiptir.[32] Zor durumda kalan Sarı Saltık'ın en büyük kurtarıcısı Hızırdır. Hızır Sarı Saltık'a kılavuzluk etmiştir. Bir rivayete göre de kendisine tahta kılıcı veren Hızır'dır. Demir gibi sağlam olan tahta kılıç hurma ağacından yapılmıştır. Tahta kılıç Hz. Peygambere aittir. Battal Gazi ve Danişment Gazi'nin kılıcı gibi Sarı Saltık'ın da kılıcı kutsal ve olağanüstü özelliklere sahiptir.[33] Saltıknâme'de Sarı Saltık bir mağarada Battal Gazi'nin atı üzerinde "tîğ-ı Dahhâk"ı bulur.[34] Tahta kılıç motifi Battalnâme'de de geçmektedir. Battalnâme'ye göre, Hüseyin Gazi, önüne çıkan bir geyiği kovalayıp bir mağaranın önüne gelir. Burada karşısına sarı renkte bir atçıkar. Atın üzerinde kılıç bulunmaktadır. Ayrıca, AdemPeygamber'in iki bölük saçı, İshak Peygamber'in savaş elbisesi, Davut Peygamber'in zırhı, Hamza Peygamber'in gürzü ve bu silahların üzerinde isimleri yazmaktadır.[35]

Sarı Saltık'ın Hızır Aleyhisselamdan yardım istemesi ve Hızır Aleyhisselam'ın ona kılıç gedirme kıssası menakıpnamede şu şekilde geçmektedir:

"...Yâ Hızr! "didi. Ol sâ 'at Hızr aleyhi's-selâm-yitişti, geldi. Şerîfi ol yirden kaptı, ırakta kodı. Aklı başına gelince ana bir kılıç sunuvirdi, ağaçtan idi, fıtratı demürden idi.

---

[31] Hamiye Duran " vd. " *Hünkâr Hacı Velî Velâyetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Yayınları, Ankara 2010, s. 119.
[32]Ahmet Yaşar Ocak, 2002, *a.g.e.,*ss.43-44.
[33] Rabia Uçkun, *a.g.m., ss.* 135-139.
[34] Şükrü Halûk Akalın, 1987, *a.g.e.,*s.5
[35] Hasan Köksal, 1984, *a.g.e.,*s.155.

Eyitti: "Bu kılıç Resûl Hazretlerinündür salavatu'llâhı 'aleyh-sana rûzî oldı."Pes Şerif alup anı 'izzetle sakladı. Hurma ağacından idi, taşı anun birle çalsa iki bölerdi…[36]

Hacı Bektaş Velî'nin Sarı Saltık'a tahta kılıç verip Kaligra'ya göndermesi Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesinde şu şekilde nakledilmişdir:

Bir gün Hacı Bektaş Veli Hazretleri çile hanedeydi. Zemzem pınarı denilen yere geldi. Bir çobanın bir koyun sürüsünü pınarın kenarında otlattığını gördü. Hazret-i Hünkâr çobanın yanına gitti. Sırtını sıvazlayarak "çoban adın nedir"dedi. Çoban "adım Sarı Saltık'dur"dedi. Sarı Saltık pâdişâh, "buyurun ne buyurursunuz elimden geldikçe hizmetinizde olurum"dedi. Hazret-i Hünkâr, "seni Rum'a saltık"deyip, çobana safânazar himmet etdi, gözlerin sığadı. "Erin safâ-nazarı kimyadır. Kara toprağa baksa bir anda altına çevirir"dedi. Sarı Saltık padişah'ın gönül gözü açıldı. Manevi makamları geçerek erlik mertebesine erdi. Hacı Bektaş Veli Sarı Saltık'a yedi ok, tahta kılıç ve bir seccade verdi. Sarı Saltık sağına Ulu Abdal'ı soluna Kiçi Abdal'ı alarak seccade üzerine oturup "Ey erenler seccadesi yürü şimdi erenler nereye saldıysa doğru o yana git"dedi.[37] Bundan sonra Sarı Saltık gittiği yerlerde kerametler göstererek kâfirlerle mücadeleye girer. SarıSaltık'ın savaş aleti olarak kullandığı ok ve yay[38] da geçmektedir. Battal Gazi'nin de kulandığı üç adet oku vardır. Bu oklar Hızır tarafından kendisine verlmiştir. Bu okları olağanüstü yaratıkları öldürmek için kullanmıştır.[39]

Saltık-nâme'de sembolik bir anlam taşıyan ve manevi bir değeri olan tahta kılıcı ustalıkla kullanan Sarı Saltık'a kâfirlerin vurdukları kılıç darbeleri tesir etmemektedir.[40] Saltıkname'de Sarı Saltık tahta kılıcla Müslümanlığı yaymak için kâfirlerle savaşması şu şekilde geçmektedir:

" *...bir tîğ-ı âb-dâr dutardı, hemân Şerîf üzre yüriyüp çaldı. Kılıca Şerif elin karşu dutdı. Allah Ta 'âlâ sakladı, bir kılın kesmedi. Server kavrayup kılıcını herîfün elinden aldı. Kâfir dahı virmeyeyin sandı. Lâkin Sever şöyle çekdi kim la'înün ayası derisi kılıç kabzasına yapışu kaldı. Andan Server kendü kılıcın kendüye havâle kıldı dahı eyitdi: "Tiz Müs'ümân ol yohsa seni depelerim ve gövdeni oda ataram."didi. Kâfir herzeye başladı.*

---

[36] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.*,s.29.
[37] Hamiye Duran " vd. ", *a.g.e*., ss. 421-425.
[38] Kemal Yüce, *a.g.e*. ,s.277.
[39] Hasan Köksal, 1984, *a.g.e.,* s. 155
[40] Kemal Yüce,*a.g.e*., s. 273-275.

Başında devlet ve sa 'adet yoğımış, Şerîf Gâzi ol kâfiri eyle çaldı kim iki pâre eyledi. İnüp kılcın ucı yire batdı… "[41]

3.2.3. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Tahta Kılıç Motifi

Seyyid Ali Sultan menakıpnamesinde ise, alışıldık tahta kılıç motifi yoktur. Ancak Abdal Musa Velâyetnâmesinde tahta kılıç motifi geçmektedir. Velayetname'de, Abdal Mûsâ, Gâzî Umur Bey'in kendisinden bir yâdigâr istemesi üzerine, Kızıldeli Sultân'ı verir ve Kızıldeli Sultân'a bir tahta kılıç hediye eder. Abdal Mûsa Sultân çagırup bir ağaç kılıç sundı. Kızıldeli Sultân aldı, öpti başına kodı. Andan sonra yüridiler şeklinde geçmektedir.[42]

Abdal Musa, Umur Gazi'yle beraber Rumeli fethine gönderilirken Seyyid Ali'nin eline bir ağaç kılıç vermesi olayı Geda Muslu'nun nefesinde şe şekilde geçmektedir:

…
Erenler Serveri ol sırrım Ali
Serçeşme olmuştur Urum'eline
Ağaçtan Zülfikar ol gerçek veli[43]
…

3.3.1. Ejderha Motifi

Mitolojik bir varlık olan ejderha kelimesinin aslı Ajı Dahakâ olup Hint dininde ayıp olarak bilinmektedir. İran mitolojisinde ise, padişah Dahhak ile ilgilidir. Çin mitosunda *luu* olarak anılan ejderha veya evren olarak nitelendirilen dev yılan mitolojide bozkırların büyük bölümünde yaşamaktadır.[44] Menakıpnamelerde de geçen kahramanların savaştığı efsanevi unsur ejderhadır. Ejderha figürü kültürümüze Orta Asya Türklerinin İpek yolu coğrafyasında Çinlilerle komşu olması nedeniyle kültürel unsurlarda kimi benzerlikleri getirmiştir. Ejderha figürü hayali bir varlık olmasına rağmen evrensel nitelik kazanmıştır. Topumsal güçle bağ kurulan ejderha figürü Türk sanatında oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır. İslamiyet sonrası da kullanılmaya devam eden bu figür, Türk mimari süslemelerinde, özellikle Osmanlı sultanlarının tahta çıkışlarını gösteren minyatürlerde ve Osmanlı saltanat kayıklarının süslemelerinde kullanılmıştır. Sözlü ve yazılı kültürümüzde

---

[41] Şükrü Halûk Akalın, 1987, *a.g.e.,*ss. 338-339.
[42] Abdurrahman Güzel, *a.g.e*., s.118.
[43] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m.,*ss.73-77.
[44] Aynur Koçak ve Serdar Gürçay, *a.g.m.,*s. 38.

yer alan ejderha figürünün kaynağı Türk kozmolojisine dayanmaktadır. Uygur Kağanına sunulmuş olan Mani dinine ait bir metinde, yıldızlarla gezegenlerin atığı gök kubbeyi bir çift görsel ejderhanın çevirdiği yazılmıştır. Bu figür Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinde de yer almıştır. Ayrıca on iki hayvanlı Türk takviminde de ejderha bulunmaktadır.[45]

"Ölümsüzlük iksiri" olarak da tabir edilen ab-ı hayata ulaşmak isteyen kahraman yılan veya ejderha ile mücadeleye girmektedir. Kam ve şamanlarda olduğu gibi veli de ölümsüzlüğe ulaşmak için ejderhayı yenmek zorundadır.[46] Türk halk kültürü inancına göre, Hızır ab-ı hayattan içmiştir. Sonsuza kadar yaşayacağı ve insanların yardımına yetiştiğine inanılır.[47]

Ejderha Orta Asya'da kutsal özelliklere sahip üstün varlık olarak kabul edilir. Batıda ise, ejderha düşmanı ve kötülüğü temsil eder. Ejderha dış görünüşüyle bazen yılan, bazen dört bacaklı bazen de çok başlı olarak tasvir edilmektedir. İnsanoğlu açığa vurmaya cesaret edemediği duygularını farklı yollarla anlamlandırmaya çalışmıştır. Korkulan bir varlık olan ejderha ile dövüşen kahraman olgunluk sürecini tamamlamakta ve korkunun üstesinden gelmektedir. XIII. yüzyılda Anadolu'ya gelen Yesevi dervişlerinin kerametleri arasında dağları yürütmek ve ejderha öldürmekde vardır. Hacı Bektaş-ı Veli, Sarı Saltık, Otman Baba ve DemirBabavelayetnâmelerinde ejderha motifi geçmektedir. Ayrıca, ejderha ile mücadelesi anlatılanlar arasında HacımSultan, Şuca'eddinVeli, KoyunBaba'da vardır.[48]

Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnâmesinde ejderha motifi Sultan Hünkâr Hacı Bektaş'ın Bedehşan Ülkesini Feth Etmesi Olayı başlığı altında anlatılana göre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Bedehşan fethinden sonra kâfirler ondan intikam almak üzere mağaranın önüne gelirler. Hacı Bektaş-ı Veli "Bu gelen kâfirleri kul köle et, yedi başlı ejderi bekçim yap " diye Allah'a dua eder. Allah dileğini kabul eder ve yedi başlı ejder mağaranın yanına uçup

---

[45] Açelya Betül Gönüllü, "Türk Kültüründe Ejderha Figürü ve Bir Fakülte Amblemi Olarak Uygulanması",*1. Uluslararası Akademik Çalışmalar Sempozyumu, Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı*, (Ed. Hakan Yalap), 21-23 Eylül Nevşehir, 2017, s.1; Candan Ülkü, *Ejderhanın Motif Olarak Gelişimi ve Osmanlı Sanatında Kullanımı (1453-1600*), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995, s.133.

[46] Aynur Koçak ve Serdar Gürçay, *a.g.m.,*s. 46.

[47] Rabia Uçkun, *a.g.m., ss.* 135-139.

[48] Aynur Koçak ve Serdar Gürçay, *a.g.m.* ,s.40.

gelir. Kâfirler korkuyla ejderhadan kaçarlar. Hacı Bektaş-ı Veli'den aman dileyip iman ederler.[49]

Diğer önemli şahsiyetlerde olduğu gibi Ahi Evran hakkında da birtakım hurafeler ve efsaneler anlatılmaktadır. Ahi Evran yılan şekline girebilmektedir. Bu nedenle ahi kelimesininanlamı yılandan gelmektedir. Ahi Evran'ın Türbesinde bu hayvanın şekli görülmektedir. Ahi Evran herkesin başına musallat olan bir canavarı esir ettikten sonra büyük bir üne kavuşur. Bazı efsanelerde de Ahi Evran'ın aziz olduğundan bahsedilmektedir.[50]

3.3.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Ejderha Motifi

Saltık-nâme'de ejderhanın vücudunun diğer kısımları başka hayvanlara benzemektedir. Başıise, yılana benzetilir. Eserde geçen bu olağanüstü varlıkların birçoğu tehlike ve kötülük manasını taşımaktadır. Ancak ejderha ve yılanların da içlerinde iyi-kötü veya Müslüman-kâfir olanları da vardır. Sarı Saltık yılanların efendisi Şah-Meran'la dosttur. Onun düşmanı üç başlı bir ejderle de düşmandır. Sarı SaltıkDobruca'da yılan öldürmesi nedeniyle onun tekkesinin bir diğer adı da Yılan Tekkesidir. Sarı Saltık'ın arkadaşlarından olan Elyon rüyasında kara bir yılanın ağzından çıktığını görmüştür. Bu durum eski Türklere göre kâfirlerden kurtulmayı işaret etmektedir. Eserde "*ejderler gibi düşman üzerine atıldı ve ölüsi diri dirisi birer ejderha olup"* gibi ifadeler, Türkleri yüceliğini ve heybetini anlatmak amacıyla kullanılmıştır.[51]

Sarı Saltık'ın Dobruca halkına musallat olan ejderhayı öldürmesiyle Dobruca halkı Müslümanlığı kabul etmesi Saltık-nâme'de şu şekilde geçmektedir:

"…Dobruç ili dirlerdi, anda makâma gelüp kondılar. Bir beği var idi, adına Minâs dirlerdi, Şerif'e karşu gelüp ni'met ve nüzûl getürdi: "Server! Hoş geldün, biz dahı senün dinüne girelüm, eğer bizüm üstümüzdeki belâyı def idesin." Did, Şerif eyitti: " Nedür ol belâ, dinüz, görelüm. Ümi'ddür ki hayr ola." Andan Minâs eyitti: "Yâ Server! İlümüzde bir ulu heybetlü yılan peydâ oldı, yiğirmi ydi arış uzunıdur. Ol ejderhâ vilâyetümüz içinde karâr itti. Eğer peydâyı pinhân idüp helâk idesin, ejderhâdankurtılavuz, cümlemüz îmân

---

[49] Hamiye Duran " vd. ", *a.g.e*., ss.129-141.
[50] Paul Wıttek, Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri (Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu), Çev: Güzin Yalter, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 108.
[51] Kemal Yüce, *a.g.e*., ss. 225-226.

getürüp Müslümân olavuz. " Şerif eyitti: "Allah Ta'âlâ mu 'in olursa helâk idem ol mûzi(yi)." Diyüp yirinden durdı. Ol didükleri makâma geldiler,anda bir ulu ejderhâ gördiler.Şerif: "Buna san'at gerektür." didi. Pes ol beğ eyitti: "Server! Bin dürlü san 'atlar ittük çâre olmadı." Şerif buyurdı, tört tekerleklü 'araba ittiler,bir cânibde bir kapu eylediler,başın ev gibi örttiler dahı içine Şerif kendü girüp ok ve yay eline alup dahı turdı yüksek. Ol 'arabayı aşağasına yılan yakın geldiler zîrâ alçağına indi. Çün ejderhâ gıjgırup dahı karşu gelüp ağzın açup turdı, Server ol kapuyı açtı,ol yılana bir ok tutup urdı.Yılan zahm yiyicek cân acısından kendüyi yire urdı.Şerif hemân bir dahı urdı,yılan ol iki okta helâk olup bir kılıçtan iki şak olup yarıldı.Ol yire varun derisin soydılar için toldurdılar.Ol beğ ol diyar kavmiyle Müslümân oldılar…"[52] Bu olay faklı şekilde Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâmesi, Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi ve Otman Baba Menakıpnamesinde de geçmektedir.

Sarı Saltık'ın Dobruca halkına musallat olan ejderhayı öldürme menkabesi Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâmesinde şöyle nakledilmişdir:

Sarı Saltık seccade üzerinde yolculuk yapmaktadır. Seccade Dobruca şehri yakınındaki Kaligra'ya iner. Sarı Saltık kaleye tırmanmak için kayaları tuttukça kayalar kendisine doğru uzanıyor, tutunacak hale geliyorlardı. Sarı Saltık'ın ayakları taşa gömülüp iz bırakmaktaydı. Bugün bile bu izler Kaligra kalesi'nde bulunmaktadır. Lazoğullarından bir kâfire ait olan kalenin üstüne çıkan Sarı Saltık yedi başlı bir ejderha ile karşılaşır. SarıSaltık, ejderhanın her bir başına ok atar. Ejderha can havliyle Sarı Saltık'ı belinden kuyruğu ile yakalayıp sıkar. Sarı Saltık yanında kılıcı olmasına rağmen unutmuştur. Çok zor durumda kalmıştır. Hz.Hünkâr'dan yardım ister. O sırada Hızır Peygamber, Hünkâr ile Kızılcahalvet'te sohbet etmekteydiler. Hünkâr, "Hızır'ım Sarı Saltık'u ejderha bunalttı, yanındaki kılıcı unuttu. Çabuk yetiş ve kılıcını hatırlat, ejderhanın başını kessin."dedi. Hızır hemen Kaligra'da Sarı Saltık'a yetişir. Ejderhaya bir mızrak atar, mızrak bir tarafından girip diğer tarafından çıkıp taşı deler. Bundan sonra, Sarı Saltık padişah'a "Ey gerçek er, yanındakikılıçla, ejderhanın başını kessene "dedi. Hızır öyle söyleyince Sarı Saltık, "Hey Hızır'ım çağırdığım erenler hakkı için, kılıcımın varlığını bir an için unutmuştum. Yoksa sana zahmet verip çağırmazdım dedi. Hemen tahta kılıcını çıkarıp ejderhanın yedi başını kesti. Hızır Peygamber de Sarı Saltık'la vedalaşıp geri döndü. Şimdi

---

[52] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.*,ss. 21-22.

bile Hızır aleyhisselâmın mızrağının taştaki izi orada durmaktadır. Ejderhanın öldüğünü gören Kiçi Abdâl ve Ulu Abdâl Sarı Saltık' "Gaza'n mübârek olsun"dediler. Orada gördükleri çobana kale sahibine ejderhayı öldürdüklerini haber vermesini söylerler. Ejderhadan kurtulan kale sahibi Müslüman olur. Sarı Saltık orada birçok keramet gösterdikten sonra Hazret-i Hünkâr'ı Çelebiler zamanında ziyarete gelmiştir. Ancakgeldiğinde, Hacı Bektaş Velî'nin edebiyete intikal etmiş olduğunu öğrenmiştir.[53]

Evliya Çelebi Velâyetnâmesinde geçen kıssa da şöyle nakledilmişdir:

Hacı Mehmet Bektaşi Veli şehrinde Hoca Ahmed Yesevi'den fakirlik cihâzını kabul edip Anadolu'da seccâde sahibi olmaya izin almış ve üçyüz yetmiş fıkarası ile Kelgra Sultan, yani Sarı Saltık fukaralarına baş olduğu halde Anadolu'dan Orhan Gazi'nin yanına gelip Bursa'nın fethine katılırlar.

Bursa fethinden sonra Kelgra Sultanı yetmiş kadar erenler Moskof, Leh, Çeh ve Dobruca diyarlarına gönderip Rum erenlerinden olmaya izin vermiştir. "Dobruca'da bir böcük var, anıöldür, Allah'ın kullarını onun şerrinden kurtar " diyerek kelgra Sultan'ın eline bir tahta kılıç, birseccâde, birdümbelek, bir davul ve sancak verip göndermiştir. Sarı Saltık ve erenleri Kırım'a oradan da Moskof diyârına Heşdük taifesine oradan da Leh diyarında Libka taifesine varmışlar ve kıyafet değiştirerek Leh diyarında Danıskı iskelesine gelmişlerdir. Burada Esvet Nicola ya da Sarı Saltık adında bir papazla görüşmüş ve daha sonra onu öldürerek cesedini saklamıştır. Sarı Saltık adıyla burada nice seneler binlerce insanın İslam dinini kabul etmesini sağlamıştır. Asıl adı Mehmed Buharî idi. Kendileri de sarı renkli olduklarından Ahmet Yesevi adını Saltık Bay koymuşlardı.

Sarı Saltık daha sonra Pravadi kalesine gelir. Oradan da def ve dümbelek çalarak Dobruca kralıyla buluşur. Dobruca Kralı ülkesinde bir ejderha peyda olduğunu, Karadeniz sahilinde yalçın bir kaya üzerinde yaşamakta olduğunu, Dobruca halkından nice insanı yediğini, şimdi de sıranın iki kızına geldiğini, onları ejderha gelip alsın diye Dobruca ovasında büyük bir direğe bağladıklarını eğer keramet sahibi biriyse kendilerini bu ejderhadan kurtarması için bir çare bulmasını rica eder. Sarı Saltık kralın ve halkının İslamiyeti kabul etmeleri şartıyla kızları kurtarmayı kabul eder.

---

[53] Hamiye Duran " vd. ", *a.g.e.*, ss.431-441.

Dobruca halkına musallat olan ejderhayı Sarı Saltık tahta kılıcıyla öldürüp kralın kızlarını kurtarır. Sarı Saltık'a kılavuzluk eden rahip Dobruca kralına ejderi kendisinin öldürdüğünü söyler. Kanıt olarak da yanına aldığı ejderden kestiği iki kulağı ve bir de dili krala gösterir. Kralın kızları olayın doğrusunu babalarına anlatmalarına rağmen papaz ejderin kendisinin öldürdüğünü ısrarla iddia eder. Sarı Saltık, ejderin öldürülmesinin ancak kerametle mümkün olduğunu söyler ve kerametin kimde olduğunu anlamak için kendisini ve papazı içi su dolu kaynayan kazana koyup kaynatmalarını teklif eder. Böylece ejderi öldüren pişmeyip kurtulacak yalan söyleyen de cezasını bulmuş olacaktı. Kral bu teklifi kabul eder. Papazlar Sarı Saltık'ın ellerini bağlayıp içi su dolu kazan koyarlar. Dervişler de papazı aynı şekilde sağlamca bağlayıp Sarı Saltık'ın yanına oturturlar. Bu durum Hacı Bektaş'a mâlum olur. Hacı Bektaş Allah'tan Sarı Saltık'a yardımcı olmasını diler. O sırada Hacı Bektaş'ın yanında bulanan kayadan su akmaya başlar. Bu su Sarı Saltık'ın teridir. Hacı Bektaş tuzu efsanesi de bu kayadan sonra ortayaçıkmıştır. Sarı Saltık Hacı Bektaşi'nin yardımıyla bu olaydan kurtulur. Papazise, yanızca iskeleti kalmıştır. Sarı Saltık'ın kerametini gören Dobruca kralı ve tebaası Müslümanlığı kabul etmiştir.[54]

Otman Baba Menakıpnamesinde'ndeki versiyonu da şu şekilde geçmektedir:

"Kân-ı Velâyetin Balkan Dağı'na Ayak Basması ve Kiligra Şehrinde Alametler Göstermesi" başlığıyla anlatılmaktadır. Dobruca kralı yerine Dobru Han'ın adı geçmektedir. Sarı Saltık, AbdâlKiçi(Küçük) ve Ulu Abdâl Dobru Han'a ejderhayı tahta kılıçla öldürdüklerini söylerler. Dobru Han bu üç kişinin doğruyu söyleyip söylemediğini anlamak için memleketin ulu keşişine haber verir. Keşiş onların cadı olduğunu söyler ve onları sınamak için onların boynuna bağladıkları bir değirmen taşıyla Karadeniz'e atarlar. Ancak onlara hiçbir şey olmaz. Üç defa daha denedikten sonra dördüncü de Sarı Saltık asıl kerametin kendinde olduğunu: "*Ey bi Haber ü a'ma bu işleri bana kimün fetvâsıyla idersin."* didi. Ol padişah aydur ki: Benüm bir evliyam vardur. Anun haberinle iderem didi. Çün Sarı Saltuk hazretleri ol padişahdan bu haberi işitdi, ol kâfir padişaha ayıtdı kim: Var ol kazanun altına vafir ateş yakun. Tolu sula kaynadun. Cuş-u huruş idince ol dem kazana girelüm ki evliya niçe olur ol vakt göresiz"didi. Bunun üzerine asıl evliyanın kim olduğunu anlamak için kendisi ve keşiş kaynar suya girerler. Evliya Çelebi

[54] Evliya Çelebi, 2003, *a.g.e., ss.*134-137.

Velayanetmesindeki gibi Hacı Bektaş-ı Veli Sarı Saltık'a yardım eder ve Sarı Saltık kurtulurken keşiş de ölür.[55]

3.3.2. Otman Baba Menakıpnamesinde Ejderha Motifi

Otman Baba Menakıpnamesinde Otman Baba'nın ejderha ile mücadelesi şu şekilde anlatılmaktadır:

"*…Balçık Hisârı derelerinde bir ejderha peyda olur. Ve bu kişiyi kuyruğuyla belinden kuşadur. Ve dahı atında aşağa indrüp yire çarpar. Derhâl ol kişi can heybetinden mecmu erenlere meded diyü çağırur. Dahı hiç halâs eyleye. Olok sa'at ol kân-ı velâyet aklına gelüp aydur ki: Eyâ gerçegüm Otman Baba meded bana gel yetiş dir. Dahı hemân-dem ol kân-ı velâyet karşudan zâhir olup bir agaç ile ol ejderhaya işaret eyle. Derhâl gayb olur. Ve bu ejderha ol arada ol kişiyi saluvirüp hemân-dem nâ-bedid olurVe ol kişinün ol arada aklı zâ'il olup bi-hûş olur. Ve dahı ol kişinün atı ol ejderhdan belinler. Ve yola revân olup togrı hânelerine gelür. Ve ol kişinün oglanları çün bu hâli görür …*"[56] Burada anlatılan hikâyeye göre, zengin bir köylü Belgrad pazarına gittiği vakit Balçıkhisarı'nda bir ejderha ile karşılaşmıştır. Köylü Otman Baba'nın büyük veli olduğuna inanmamaktadır. Ejderha köylüyü öldürecek hale getirmiştir. Köylü o korkuyla aklına gelen erenlerden medet ummuştur. Ancakkendisini kurtaracak bir eren gelmemiştir. Bunun üzerine Otman Baba'danyardım istemiştir. Otman Baba hemen gelmiş ve ejderhayı öldürmüştür. Daha sonra köylü tövbe etmiş veOtman Baba'nın müridi olmuştur.[57]

3.3.3. Demir Baba Menakıpnamesinde Ejderha Motifi

Demir Baba 'nın sürekli karşısına düşman olarak ejderha çıkmaktadır. Demir Baba zorlu yolculuğunda ejderhayı yener ve tüm engelleri aşarak yolculuğunu tamamlar. SarıSaltık'ın Dobruca'da ejderha öldürme menkabesinin bir benzeri de Demir Baba'nın Moskov diyarında ejderhayı öldürme menkabesinde görülmektedir.[58]

Menakıpnamesinde Demir Baba'nın Moskova Diyarında ejderhayı öldürme hadisesişöyle nakledilmişdir:

---

[55] Filiz Kılıç " vd.", 2007, *a.g,e*., ss. 102-104.
[56] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*.,s.125.
[57] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e*. ,ss.227-228.
[58] Meriç Harmancı*, a.g.m*., ss.101-104.

"Bu ejder Moskova diyârına gökten ndi dirler. Ammâ iki dâne idi dirler. Bir diyârın kimini yutdılar ve kimini ürkütdiler. İkisi ahiyâne br yere gelirlerd. Biri birinin çenesin kavrarlardı dişlerinin çakırtısı su mevci gibi işitilirdi. Vehimnâk ses iderlerdi. Ba'zımız muhabbet ba'zımız cenk dirlerdi. Günlerde bir gün ayrıldı. Heyhât sahrâsından Özü sahrâsına gitdi. Ve biri Moskova'nın iç ilne gitdi. El-hâsıl-ı kelâm işitdiler diyâr-ı islâmda olan ejderhâyı katleylemişler. Moskof kralı Câsuz göndendi vardı haber getirdi. "

"Ez-âncânib diyâr-ı islâmda bir pehivân zuhur olmuş. Adına Demir Pehlivân dirlermiş. Ejderhâyi âsân öldürmüş deyüp aslınca haber virdi. "

Moskova Kralı "ider kim Türk'ün padişahına elçi göndersek ol pehlivânı da'vet itsek olur mu ne dirsiniz. "didi.

Yanında olanlar "dir ki Pehlivâ didiğin anlar başka boydur. Anlara kimse el uzatmaz. Yel önünce giderler Âdem gönderir da'vet eylersin…"[59] Demir Baba ejderhayı öldürdükten sonra burada yaşayan halkDemir Baba'nın müridi olup müslümanlığı kabul etmişlerdir. AyrıcaMoskov kralı tarafından Demir Baba çeşitli hediyelerle ödüllendirilmiştir.[60]

3.4.1. Keramet Motifi

Keramet sözlükte itibar, şeref ve cömertlik anlamlarına gelmektedir.[61] Tasavvufta ise, velilere atfedilen olağanüstü olaylara keramet denilmiştir. Keramet alçak gönüllüğü ve şükür duygusunu artırması nedeniyle nefsin terbiyesini sağlamıştır.[62]Bir başka tanımda da keramet, kerem gibi masdar olup sözlük anlamı olarak "iyi, ahlaklı ve cömert" anlamlarında isim şeklinde kullanılmaktadır. Terim olarak keramet ise, Allah'ın sevgili kullarında görülen "olağanüstü hal" olarak tanımlanmaktadır. Olağanüstü özelliklere sahip veliye halk Allah'a en yakın kişi olarak görmüş, ilahi güce sahip velinin her şeyi yapabileceğine inanmışlardır. Büyük âlimler bu düşüncenin yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Kerametin Allah'a yakınlık derecesinin göstergesi olmadığını, kerameti görülmeyen velilerinde olduğu, bunların mertebesinin keramet sahibi velilerden daha yüksek olduğunu, henüz işin başında olan velilerde keramet görüldüğünü, keramet ve

---

[59] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e.*, s.94.
[60] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.*,s.228.
[61] Halil İbrahim Bulut,"Harikulade Olması Açısından Keramet ve Mucize İle İlişkisi", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:3,Sayı:3, Sakarya 2001, s.331.
[62] Ahmet Yaşar Ocak, 1997, *a.g.e.*,ss.28.

kerametin manevi durumlarının abartılmaması gerektiğini, asıl kerametin müminin Allah'ın emir ve yasakları karşısında itaat olduğunu açıklamışlardır.[63]Keramet sahibi veli, rabbine gönülden bağlıdır. Rabbinin rızasını kazanmak için güzel ve faydalı amellerle uğraşır. Harikulade olaylar velilere atfedilen kerametlerde ve peygamberlere atfedilen mucizelerde görülmektedir. Bu yönden her ikisi de birbirine benzer görünse de aralarında farklar bulunmaktadır. Mucize, peygamberin Allah tarafından görevlendirilmesinden sonra meydana gelir. Keramette böyle bir görevlendirme yoktur. Velâyet makamına ulaştığı varsayılan herkeste görülebilmektedir. Ayrıca vahyin gelmesiyle beraber peygamber sıfatı kazanılırken, veli için bu söz konusu değildir.[64]

Sufi çevreler peygamberliğin velilerle kıyaslanmayacak kadar üstün bir makam olduğunu belirtmiş olmalarına rağmen gönderilen son peygamber Hz. Muhammed için kullanılan Hâtemu'l Enbiyâ terimine benzer Hâtemu'l Evliyâ terimi kullanılmıştır. IX. yüzyıldan sonra kerâmet tarikat şeyhlerinin mutlak otoritelerini sağlamak amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır. Bunun sonucunda kerâmet sahibi şeyhe olan bağlılık artmıştır. Tasavvuf tarihinde bazı şeyhler kerâmetleri kabul etmese de müridleri tarafından şeyhinin kerametleri yayılmaya çalışılmıştır.[65]

Tarih boyunca birçok peygamber onlara inanmayanlar tarafından yalancılıkla ve büyücülükle suçlanmıştır. Batıl olan sihir'i öğrenmenin ve öğretmenin haram olduğu hatta küfre girdiği ayetlerde belirtilmiştir. Bu nedenle sihir ile mucize birbirinden farklıdır. Peygamberlerin doğruluğunu kanıtlayan mucize, dinin olağanüstü boyuttan geldiğini insanlara kabul ettirip onların dine inanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. İman edip peygamberin yolundan giden kişilerde peygamber mucizeleri türünden kerametlere sahip olabilmektedir. Mucizeler ve kerametler dilden dile dolaşarak yayılmıştır.[66] Allah'ın veli kullarına verdiği olağanüstü haller olan kerametlerin manevi açıdan zıttı istidrâc'dır. İstidrâc; inanmayan ve günahkâr insanlarda ortaya çıkan olağanüstü hallerdir.[67]

---

[63] Süleyman Uludağ, "Keramet", cilt:25, yıl:2002, *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA),* ss.265-267.
[64] Halil İbrahim Bulut,*a.g.m., ss.*342-347.
[65] Ocak, 1997, *a.g.e.,*ss.3-31.
[66] Hayati Aydın, "İslam İnançları Açısından Mucize, Kerâmet, Sihir ve İstidrac Kavramları Üzerine Bir İnceleme", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.XVII, S.32, Sakarya 2015, ss.107-124.
[67]Abdulvahap Yıldız, "Kerâmet ve İstidrâc", Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,(Ed.H. HüseyinTunçbilek),Yıl:14,C.21,S.21,Şanlıurfa Ocak-Haziran 2009, s.62.

Rumeli'de çeşitli fetih hareketlerine katılan Sarı Saltık, Otman Baba, Seyyid Ali Sultan ve Demir Baba'ya ait kerametler peygamber mucizelerinin isim ve yer değiştirilerek yapılmış birer uyarlamasıdır. Hatta Türk destan kahramanlarında bulabildiğimiz birçok özellikler de menakıpnamelerinde bulunmaktadır. Sahip oldukları kerametleri kâfirler üzerinde kullanan gazi-dervişler bu sayede onların Müslamanlığı kabul etmelerini sağlamışlardır.

3.4.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Keramet Motifleri

Saltık-nâme epik özellikler taşıyan bir eserdir. İslami esaslarla eski Türk kültürünün yansıması olan saltık-nâme epik eserlerde olduğu gibi efsane ve destan kaynaklarından yararlanmıştır. [68]

Saltık-nâme, Dede Korkut, Köroğlu ve Oğuz Kağan destanlarından farklıdır. Dede Korkut ve Oğuz Kağan destanı'nda toplum kahramanın önüne geçmiş ve kahramanı şekillendirmiştir. Köroğlu bizzat kendisinin kurduğu toplum suni bir toplumdur. Gaza ruhu yoktur ve tek başına savaşmıştır. Sarı saltık ise, ona verilen bir mevkii, bir ordusu bir de milleti bulunmaktadır. Sarı saltık kuvvetli bir Türklük duygusuyla dünyanın dört bir yanına akınlar düzenlemiştir.[69]

Sarı Saltık dünyanın dört bir yanına düzenlediği akınlarla sayesinde birçok farklı kavimlerle ve din mensuplarıyla karşılaşmıştır. Saltuk-namenin yazarı bunlardan bahsederken eski Türk efsanelerinden yararlanmıştır. Bu nedenle İslamiyet öncesi efsaneler Sarı Saltık'ın efsanevi kişiliğinin oluşmasında önemli bir etkisi olmuştur.[70]

Sarı Saltık Oğuz Kağan Destanı'ndaki gibi fiziki olarak tasvir edilmemesine rağmen çok iri olduğu, yüzünün nurlu olduğu ve heybetli olduğu Saltık-nâme'de yer almaktadır. Öyle ki, elinde kargısı, iki yanında iki arslanla beraber Sarı Saltık yürüdüğünde Zal Oğlu Rüstem görse bu görünüşten korkar şeklinde ifade edilmektedir. Sarı Saltık'ın koca bir kayayı başının üzerine alıp yürümesi, kale duvarlarını bir vuruşla yıkması, na'rasıyla düşmanlarının korkması hatta sesinin korkunçluğundan devlerin bayılıp yere

---

[68] Kemal Yüce, *a.g.e.*,ss.167-168.
[69] Kemal Yüce, *a.g.e.*, s. 201.
[70] Kemal Yüce, *a.g.e.*, ss. 171-172.

düşmesi gibi olağanüstü güçlere sahip olması onun güçlü bir vücut yapısının olduğunu göstermektedir.[71]

Şerif Hızır'ın Saltık unvanını alması, bir ata sahip olması ve savaşlarda başarı göstermesi Saltık-nâme'nin efsanevi özelliği olarak ilk dikkat çeken unsurdur. Sarı Saltık'ın kızıl atlastan çadırını 444 deve taşıyamaz. Onun gücü kadar öfkesi de büyüktür. Sarı Saltık'ın efsanevi yardımcıları deniz dibi, yer altı cinleri ve periler gibi olağanüstü varlıktır. Sarı Saltık kuyuya atıldığında masal kültürümüzde önemli bir tip olan yılanların sultanı Şahmeran ona yardım eder. Sarı Saltık'ın bu olağanüstü maceralarının kaynağı Ebâ Müslim'e ve Battal Gazi'ye bağlanmaktadır. Sarı Saltık'ın efsanevi bir düşmanı da Kaligra rahibidir. Sarı Saltık sihirbaz olmadığını ona kanıtlamıştır. Olağanüstü fiziki güce sahip Sarı Saltık'ın efsanevi şahsiyetinin meydana gelmesini sağlayan en önemli özellik ise, derviş-gazi olmasıdır.[72]

Battal Gazi ve Danişment Gazi gibi güçlü olan Sarı Saltık düşman gemilerini eliyle denizden çıkartıp alabilmektedir. Hz. Peygamber'e ait üç saç telini yanında taşıyan Sarı Saltık'ı ok ve kılıç darbeleri etkilememektedir. Bu saç tellerini Battal Gazi aracılığıyla Sarı Saltık'a miras kalmıştır. Masalarda sihirli nesne olarak kullanılan saç teli Sarı Saltık'a olağanüstü bir güç vermiştir.[73]

Sarı Saltık'ın ölümünden sonra da birçok efsane anlatılmaya devam etmiştir. Örneğin Babadağında bulunan bir camide Sarı Saltık'ın her sabah camiye gelip abdestini aldıktan sonra ibadetini yerine getirdiği ve şehri korumaya devam ettiğine orada yaşayan halk inanmaktadır. Bir başka rivayet ise, koyunları otlatmak için Babadağ ormanlarına götüren çoban, koyunların belirli bir yere geldiklerinde oraya basmamak için çember oluşturduklarını fark etmiştir. Şehir sakinleri orada Sarı saltık'ın gömülü olduğuna inanmaktadırlar.[74]

Sarı Saltık'ın Dobruca'da ejderha öldürmesiyle kâfirlerin Müslümanlığı kabul etmesi olayının benzeri Otman Baba ve Demir Baba'da görülmektedir. Otman Baba ve Demir Baba da kerametleriyle ejderha öldürdükten sonra kâfirlerin Müslüman olmasını

---

[71] Kemal Yüce, *a.g.e*., ss. 201-202.
[72] Metin Karadağ, *a.g.e*., ss. 87-93.
[73] Rabia Uçkun,*a.g.m.,ss.*138-139.
[74] Maria Batca,"Romanya-Dobroudja Türk Topluluğunun Toplumsal Hafızasında Sarı Saltık Baba, Babadağ Şehrinin Kuruluş Efsanesi",*1.Uluslararası Türk Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri (13-16 Ağustos 1998)*, Evrak Yayınları, Ankara 1998, s. 82.

sağlamışlardır. Müslüman olanlara yeni bir isim vermişlerdir. Seyyid Ali Sultan da fetihler sırasında birçok keramet göstermiş ve kâfirlerin Müslüman olmasını sağlamıştır.

3.4.3. Sarı Saltık'ın Gösterdiği Kerametlerle Kâfirlerin Müslümanlığı Kabul Etmesi

Saltık-nâme'de Sarı Saltık'ın gösterdiği kerametlerle kâfirlerin Müslümanlığı kabul etmesi şu şekilde geçmektedir:

"...bu diyâra bir Sünnî 'âdil pâdişâhlar hükm ide, bunlarun devlet çerağıdur, bu yandukça bundan anlar pây-dâr devlet olalar. "didi. Ol râhibler eyittiler: "Eğer sen ol şem yakasın biz Müslümân olalum."Şerif eyitti: "Gice düşümde Server-i Arab Seyyid-i 'Acem, Habib-i Hüdâ Muhammed Mustafa'yı gördüm, bana sizler gösterdi dahı eyitti İslâm erağın anda yandur, şimdem girü Rûm, İslâm birle dolısardur."didi. Anun-çün bunda geldüm. "Pes ol turan ruhbânlar " Saddak! " didiler, eyittiler: "Biz dahı gördük Peygamberi düşümüzde "Oğlum Şerîf gelür, îmân getürün bu ocak olısardur ve hem oğlumun yeri kabri bunda ola." Ve eğer inanmazsan beğümüz İstefn dahı görmiştür du düşi. Üçinci gün Şerif gelür. "Üşte geldünüz ."didi. Dahı vardılar İstefan'a haber virdiler. Ol beğ yayan seğürdü geldi, Şerf'ün ayağına düşi, îmân 'arzâ itti. Şerif ana İsmâ'il ad virdi. Ol papazlar, "Biz de imân getürürüz lâkin ol çerağı yandur görelüm didiler. Şerif ol ruhbânun micmerine yağ koydı, ol Kâf'ta eline girdüği kim sayd eyledüği semender derisinden bir fitil eyledi dahı mübârek elisalavat virüp yandurdı, kilisenün sağ canibi tarafından suffasında dike kodı. Üç gün yandı, ruhbanlar hiç tınmadılar. Şerif eyitti: "Yâ ruhbânlar! îmân getürün Ruhbânlar eyittiler: Görelüm söyinür mi ?" Ol İsmâ 'il adlu beğ hemân tîz yirinden turup eyitti: "Siz hep kıraram, gerek yansun gerek söyinsün. Biz çün Allah Hazretine ve Resûlüne iman getürdük bir çerağa getürmedük." Didi, el kılıcına urdı. Hemân ruhbânlar bir uğurdan imân getirdiler, Müslüman oldılar."[75] Saltık-nâme'de geçen bu olaya göre kâfirler Sarı Saltık'ın kerametiyle Müslümanlığı kabul etmişlerdir.

Saltık-nâme'de geçen bir diğer olay da şu şekilde geçmektedir:

"...Server gelürken Fanar Kal 'asına uğradı. İçinde bir kâfir vardı, adına Feytuz dirlerdi, pehlevân kâfir idi, il ucında anı komışlardı. Pes çün işitti kim Server Seyyid mâl ve esbâbıyla gelür karşu çıkup, birkaç kadeh nûş idüp, kellesin hoş idüp,

---

[75] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,*s.25.

boynuzunkırdurup, kendinün gözine Simürg 'Anka-mürg sinek görinmeyüp, Server'ün gelüp önin aldı, Server gördi ki kâfr kendüye kasd eyledi, yüridi hemân kâfire mukâbele geldi. Bir mikdâr ceng ittiler. Kâfir katı pehlivân idi, gördi kim Seyyid'e turama "Abes yire fütûrlık itmişüz "diyüp tîz dönüp heman herif gidiverdi, kaçtı. Server ol dem ardından yitişüp kemend tutup yire urdı, sıçradı göğsine çıktı, eyiti: "Ne dirsin, Müslümân olur mısın yohsa işüni tamâm ideyin mi? "Pes Feytuz gülüp eyitti: "Ya Şerîf! Benüm 'ahdüm oldur kim her kim ki beni yenerse n-ben anun dininde olayım, gerek Cehûd ola değül kim Müslümân ola."didi. Server anun üstinden indi. Feytuz turup şehâdet getürdi Müslüman oldı. Pes Şerîf yanınca Feytuz'ı bile alup gitti, adını Yûnus kodı."[76] Feytuz adında Hristiyan bir pehlivanla ceng eden Sarı Saltık onu yenmesi sonucunda Feytuz Müslümanlığı kabul etmiş ve Yunus adını almıştır.

Sarı Saltık Müslümanlığı kabul eden birçok Hristiyan Beğine Müslüman ismi vermiştir. Örneğin, Dobruca Beği Minâs'a İshâk[77] Edirne ve Üsküp beğleri Ayamuson'a Ahmet, Ayadimitri'ye de Ali isimlerini vermiştir.[78]

3.4.4. Taş Kesilme Motifi

Sarı saltık kendisine karşı gelen kâfirleri de cezalandırmıştır. Menakıpnamesinde kendisine karşı gelen bir kâfir kadınının taş kesilmesi şu şekilde geçmektedir:

"*…bir Rum karısı anı gördi. Şerif'ün denizden gelüp çıkduğın göricek Şerif'i bildi, seğirdügeldi, çağırdı:"Bre câdû! Bunda girü mi geldün? Uş seni ben sihr ile taş eyleyem halkı şerrinden kurtarayım."diyüp ferecin açup sihre meşgul oldı. Hemân Server ana karşu geldi, du'â-i Seyf'i bir kez okudı, üfürdi. Kendü ve donuzlar ile taş oldılar. Elinde örekesi bile taş oldı…*"[79]

Sarı Saltık'ın düşmanını helak etme özelliği bulunmaktadır. Sarı Saltık, namaz kıldığı bir vakitte düşmanları onu ok yağmuruna tutmuşlardır. Sarı Saltık namazını

---

[76] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,*s.41.
[77] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,*ss.21-23.
[78] Sarı Saltık Edirne ve Üsküp fethettiği sırada oradaki beğlerin burunlarını ve kulaklarını kesmiştir. Yorigiyan ve Aya Dimitri'ye Müslümanlığı kabul edince Sarı Saltık keramet gösterir. Sarı Saltık'ın duasıyla burunları ve kulakları eski haline dönmüştür.Kemal Yüce, *a.g.e*., ss. 354-355. Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,* s. 21.
[79] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,*ss.31-32.

bitirdikten sonra : "İnşallah kurursunuz",diye dua ettikten sonra Sarı Satık'a saldıran düşmanların hepsi helak olup kurumuşlardır.[80]

3.4.5. Sarı Saltık'ın Hayvanlara ve Cinlere Hükmetmesi

Cinlere hükmetme ve onları emrinde çalıştırma Hz. Süleyman'a verilmiş bir özelliktir. Hz. Süleyman'ın mucizeleri, kuşlarla konuşmak, hayvanlara, cinlere ve rüzgâra hükmetmektir.[81] Hz. Süleyman gibi Sarı Saltık da cinlere hükmedip hayvanlarla da konuşabilmektedir.[82]

Sarı Saltık Menakıpnamesinde Sarı Saltık'ın balıklarla konuştuğu kıssa şu şekilde geçmektedir:

"...Şerif taşra çıkup eyitti: "iy kâfirler! Eğer bize su içindeki ufacık balıklar gelüp bizüm dinümüz hak idüğine şehâdet ideler, siz nice olursız? didi. Anlar eyittiler: "Hep îmân getürüp Müslümân oluruz ."didiler. Şerîf hemân su kenârına geldi, bir kez çağırdıkim: "iy balıklar! Gelün, şehâdet idün. didi. Anı gördiler kim ufacık balıklar cem oldılar dahı bir yire gelüp âdem dilince eyittiler kim: "Eşhedü en lâ ilâhe illallâ ve eşhedü enne Muhammeden resûlu'lâh. "Senün dînün hak dinün hak dîndür."didiler. Çün kâfirle bu kerâmeti ve bu hâleti gördiler, hemân bir uğurdan barmak götürüp îmân getürdiler. Müslümân oldılar. Pes Şerif du 'aitti, ol balıklar bir yire cem itmişlerdi ol taşı anda bir nişân içün koydılar… "[83]

Sarı Saltık'ın balıklarla konuşmasına dair bir başka hikâye şöyledir:

"…Ol râhib eyitti: "Benim bir kızum var idi bir gün deniz kenârında oynarken kulağından küpesin denize düşürdi, tamâm Rûm harâcına değerdi. Anı bana bulıviresin ben de 'tahahdümde sâdık olam."didi. Pes Şerîf ilerü geldi. İlyâs Peygamber du 'asın okudı dahı bir kez çağırdı: "İy balıklar! Tiz ol küpeyi bulun getürün her kanda ise. " didi. Deniz yüzine ol kadar balıklar iri uvak çıktılar ki hesâbın Allah bilür ancak. Âhir bir büyük balık ağzına alup küpeyi getürdi, sumdı. Pes Şerîf ağzından alup râhibe virdi. Çün râhib

---

[80] Necati Demir, 2014, *a.g.m.,*s.173.
[81] İlyas Çelebi, "Kur' an-ı Kerim'de İnsan-Cin Münasebeti", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 13-115, s.176.
[82] Muhammet Tayyib Okiç,"Sarı Saltık'a Ait Bir Fetva ", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt I, sayı 1, Ankara 1973, s.52.
[83] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,*s.52.

anı gördi, tîz îmân 'arzâ kıldı, Müslümân oldı. Bu kerâmeti çün kâfirler gördiler, andan yiğirmi dört kişi dahi Müslümân oldılar. "[84]

Sarı Saltık'ın düşmanları tarafından kuyuya atılması ve orada yılanların şâhı Şâh-ı Mârân ile konuşması şöyledir:

"*…Birezden aklı başına geldi, kasd eyledi kim Minû-çihr'ün du 'asın okuya. Anı gördi, bir yılan, başı yüzi adam gibi gelüp Şerif'e lutf-ile selâm virdi. eyitti. "Gam yimegil, bize sâhib-i arz sizün geldüğünüzi bildürdi, geldük bize ümîddür ki dermânunuz ola. "didi. Dhı yılanlar gelüp Şerif'ün iplerini kırdılar, boşandı. Gelüp ol adam gibi olan yılanlar şâhı Şâh-ı Mârân idi, anun ayağına geldi, oturdı. Şâh-ı Mârân dürlü ni 'mitler getürdiler. Şerîf önine kodılar, yidi. Bir zamân turup söz ortaya getürdiler, Şâh-ı Mârân eyitti: "Server! Bizüm ilümüzde bu yir altında üç başlu bir evren peydâ oldı, altı yıldur kim memleketümüzde bizi fâkadakoyuptur, 'âciz olduk, nicemüzi helâk edüp yutmıştur. Meğer senden bize çâreola." didi…* "[85] Sarı Saltık'ın yardımıyla canavardan kurtulan yılanlar Sarı Saltık'a dualar ve senâlar etmişlerdir.

Menakıpnamede Sarı Saltık'ın Minû-çihr-i ile âb-ı hayât hakkında konuştukları kıssa şu şekilde geçmektedir:

" …İskender bu yirden gelüp gitti. Hızr'a nasiboldı." Didi. Server, Minû-çihr'e eyitti: "Gel varalum, biz dahı isteyelüm ola kim bize nasîb ola?"didi. Minû-çihr eyitti: "Server, ben nen de şol kadar aradum sa'ylar itdüm, bulamadum ve ammâ ol memât bınarına uğradum, kokusından adamun 'aklı gidüp kendünden bî-hod olurdı…"[86]

Sarı Saltık'ınMinû-çihr-i ile menakıpnamenin diğer kısmında aralarında geçen konuşma şu şekildedir:

"...Şerif gördi kim kaya koltuğında mükemmel bir at bir kişi dutar gördi. Bir boz atdur. Ol kişi dahı Sarı Saltık'a el saldı. Şerîf dahı yakın vardı, selâm virdi. Ol şahs dahı Saltık'un selâmın alup, atı Saltık'a çekivirdi. Şerîf eyitdi: "Sen kimsin? " didi. Ol eyitdi: "Karındaşun Minû-çihr-i cinnîyem. Bu atı sana Hazret-i Hızr Nebî - 'a.s.-gönderdi. Adına "Ankâbîl dirler. Bu ata Hazret-i Hamza ve Hazret-i Abbas binmişlerdür. Hak Te 'âlâ sana

---

[84] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.*,s.72.
[85] Şükrü Halûk Akalın, 1988,*a.g.e.*,ss. 65-66.
[86] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.*,ss. 93-94.

rûzî kıldı ve amma silâhun kim zü'l-ce-nâh'dadur ben varup getüreyim. Giygil, yüri."didi. Ân-ı sâ 'atde varup getürdi…"[87]

3.4.6. Demir Baba'nın Hayvanlarla Konuşması

Demir Baba da Hz.Süleyman ve Sarı Saltık gibi hayvanlarla konuşma yeteneğine sahiptir. Tursun Baba zaviyesi'ndeyken bir kuzuyla konuşması şu şekilde geçmektedir:

"Günlerden bir gün birkaç kuzu kurban eylediler. Kuzucuk meledi Demir Baba Sultan ona bıçak salmadı Demir Baba ol kân-ı kerem Hey kuzum niçün meledin? deyu sordu. Ol kuzu cevâba gelüb ider kim Dedeciğim sana Tanrı emâneti olsun kuzucuğun dost yolına kurbân oldu benim anacığıma söylesin bana ahiret hakkı lebenin helâllik diledi diyesin" didi.[88]

Demir Baba, sadece kuzularla değil, başka hayvanlarla da konuşabilirdi. Mesela, Demir Baba Moskov diyarında öldürmeye gittiği yılanla da şu şekilde konuşmuştur:

"Ejderha sıçradı başın yukaru kaldurdı. Çün neye uğraduğun bildi. Hal diliyle bi izni'illâhi te'âlâ lisana gelüp eyitdi kim : "Yâ veliyyu'llah mürevvet eyle beni bu bendde koma"didi… Menakıpnamenin bir başka kısmında da Demir Baba', kurban edilecek koyunlarla konuşur: Ol mevcûd olan kurbanlar ser-âgâz eylediler. Sözleri anlandı. "Biz kimün kurbânıyuz, ya' ni biz kimün içün kurbanuz?" didiler…[89]

Menakıpnamenin son kısmında Demir Baba Akdeniz civarında bulunan bir mağaranın içindeki tılsımı bozup oradan bir Bey'i kurtarması şu şekilde anlatılmaktadır:

"*Ez-âncânib Akdeniz cânibinde Beyzadeler vardır. Nâm-ı şerifine şâhına İn Beyleri derler. Hattâ ol mağaraya vardır. İnkayadirler. Hâtta ol mağaraya kimse cân ile çıkdığı yokdur. Ne olabilirse olsun*. "[90]

---

[87] Şükrü Halûk Akalın, 1987, *a.g.e.,*s.53.
[88] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e*.,s.76.
[89] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,*ss.17-18.
[90] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e*., s.164.

3.4.7. Ateşe Hükmetme Motifi

3.4.8. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Ateşe Hükmetme Motifi

Bektaşi menakıpnamelerinde sıkça bahsedilen bir başka Şamanist motiflerden biri de ateşe hükmetmek motifidir. Bu motif Abdal Musa, Sarı Saltık, Demir Baba menakıpnamesinde geçmektedir. Kâfirler tarafından ateşe atılan Sarı Saltık gösterdiği keramet sayesinde yanmaktan kurtulmuştur. Bunu gören kâfirler Müslüman olmuşlardır.[91]

3.4.9. Demir Baba Menakıpnamesinde Ateşe Hükmetme Motifi

Demir Baba da Otman Baba Dergâhında keramet göstermiştir. Yanan fırının içine girerek fırındaki odunları düzeltmiştir: *"Günlerden bir gün yoldaşı abdâlları da vet eylemeğe gitdükde Timur Baba Sultan yanmış fırun içine girüp odunları onarmağa başlar. Yoldaşı, abdâllardan evvel gelür, görür ki Timur Baba Sultan yanar fırun içinde bilmem ne işler. Yoldaşı dir ki: Dedem-zâde ne işlersün? didi. Timur Baba Sultan dir kim : "Şu odunları onaruram. Hâ yoldaş geldün mi? "deyüp sıçrayup fırundan taşra geldi.*[92]

3.5.1. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Keramet Motifleri

Menakıpnemelerin doğası gereği kahramanlık ve keramet motifleriyle süslenmiştir. Seyyid Ali Sultan'ın hayatını anlatan velâyetnâmesi de keramet motiflerine yer vermiş olsa da diğer velâyetnâmelere göre daha sağlam tarihi bilgilere sahiptir. Diğer arşiv kayıtları ve diğer çağdaş kaynaklarla mukayese edildiğinde velâyetnâme de geçen bilgilerin doruluğu bu kaynaklarda geçen bilgilerle uyum içindedir. Eser'in*"Amma ba'd malum ola ki Rum ilini fetheyleyen gazi erenleri ne veçhile tarikte cehd eyleyüb gayret kemerin miyanlarına muhkem bend ederek burhan ve kerametler izhar edüp cihahda nice nice remz ve rumuzatlar gösterdiler ve ol sebepten ravza-i mübarekleri dem be dem ziyaret olunup mü'min muvahhid-i pak itikadlar mu'tekid ve mukayyed olup ve nice müşkilatları hallolarak murada vasıl olurlar.*"şeklindeki ifadesiyle Rumeli'nin fethine katılan gazi dervişlerin kerametler gösteren mübarek insanlar olmaları nedeniyle mezarlarının birer ziyaretgâh haline geldiğini belirterek fetihlere kutsal bir hava verilmeye çalışılmıştır.[93]

---

[91] Ahmet Yaşar Ocak, 2012,*a.g.e.,*ss. 166-167.
[92] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül, 2011, *a.g.e.,* ss.18-19.
[93] RızaYıldırım,*a.g.e.,*ss.13-14.

Seyyid Ali Velâyetnâmesinin yazarı eserde özellikle evliyalara ait kerametlerin peygamber mucizeleri gibi hak olduğunu vurgulamıştır.[94] Otuz dokuz arkadaşıyla beraber Rumeli'nin fethine kadılan Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde kahramanın efsanevi hayatı en kapsamlı şekilde anlatılmıştır. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesi pekçok efsanevi olaylar ve kerametler ile doludur.[95]

3.5.2. Kerametle Gelibolu'nun Fethi

Gelibolu'nun fethi Seyyid Ali Sultan'ın kerametine bağlanmıştır. Bizans kaynaklarında 1354 yılında ortaya çıktığı belirtilen deprem Seyyid Ali Sultan menakıpnamesine göre, Seyyid Ali Sultan'ın bir nara atmasıyla meydana gelmiştir. Deprem nedeniyle yıkılan surlardan içeri giren gaziler rahatlıkla Gelibolu'yu ele geçirmiştir.[96] Bu şekilde Seyyid Ali Sultan düşmanların kalbine korku salarak fetihleri kolaylaştırmıştır.[97]

Seyyid Ali Sultan'ın elindeki kumları denize saçtığında deniz üzerine yürüyebileceği bir yol oluşmuştur. Mucizevî bir şekilde denizi geçme hadisesi Hz. Musa'ya kadar uzanmaktadır. Hz. Musa Firavun ile Kızıldeniz kıyısında karşılaştığında Hz.Musa zor durumda kalmış ve Rabbin yardımıyla yarılan denizin ortasından yürürek denizi geçmiştir. Hacım Sultan menakıpnamesinde de Hz.Musa'nın kıssasına benzer bir olay yaşanmıştır.[98]

Denizi geçme olayı Ahed Cahîdî Sultan ve Süleyman Paşa menakıpnamelerinde de anlatılmaktadır. Ahmed Cahîdî Sultan'nın Çanakkale'ye[99] Süleyman Paşa'nın da Gelibolu'ya seccade sererek geçtiği rivayet edilir. Ahmed Cahîdî Sultan ve Süleyman Paşa denizi seccadeyle geçmediği gibi Seyyid Ali Sultan'ın da narasıyla kale duvarlarının yıkılma ihtimali bulunmamaktadır.[100] Bunun nedeni olarak menkıbe ile realiteyi karıştırmamak gerekir. Ama kolektif hafızada menkıbe realitenin önüne geçer. Ancak toplum yaşamında önemli işlevleri olan bu gibi söylenceler basit bir dilde anlatılması

---

[94]Rıza Yıldırım, "Efsanede Gizli Gerçek: Bir Tarih Kaynağı Olarak Seyyid Ali Sultan Velayetnamesi", *Tarih ve Toplum: Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, sayı:6, İstanbul 2007, s. 15.
[95] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m.,*s.71.
[96] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*ss.89-92.
[97] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,* s. 111.
[98] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s.110
[99]Abdullah Aydın, Ahmed Câhidî ve Dîvânı, *Akademik Bakış Dergisi(Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler),* S.36,Mayıs-Haziran 2013,s.3.
[100] Salih Pay, *a.g.m.*,s.288.

nedeniyle tarihi olayların akılda kalmasını sağlamaktadır. Mekân ve insan arasında doğrudan ve sürekli bir bağ bulunmaktadır. Halk hayatını mekâna yansıtmasıysa mekân vatana dönüşür. Bu nedenle saygı duyduğu kutsal mekânlar günümüzde de ziyaret edilen en önemli yerlerdir. Mekânlarla ilgili yazılan sayısız eserler mevcuttur. Menakıpnamelerde de mekân ve insan arasında bir bağ bulunmaktadır.[101]

3.5.3. Bektaşi Nefeslerinde Yer Alan Seyyid Ali Sultan Kerametleri

Seyyid Ali Sultan'ın kerametleri nefeslerde yer almıştır. Seyyid Ali Sultan kılıcı ile bir kayayı salatalık gibi parçalar. Fetihlerden önce kale duvarlarını sallayıp yıkmaktadır. Hatta bu hadiseden Pir Sultan bir nefesinde bahsetmektedir. Yine aynı şekilde Virani de bu hadiseye değinen isimlerden biridir. Seyyid Ali Sultan'ın ok atmasıyla kayadan su çıkar ve daha sonra bu kayanın adı Kayapınar olur.[102] Seyyid Ali Sultan'da görülen yerden veya taştan su çıkartma motifi Hz.Muhammed ve Hz.Musa[103] Hacı Bektaş-ı Veli ve Abdal Musa menakıbnamelerinde görülmektedir.[104]

Gösterdiği kerametiyle horozların erken ötmesini sağlamıştır. Bu keramette Pir Sultan'ın nefeslerinde yerini almıştır. Bilinen başka bir keramet ise; kuru çubukları yere atmasıyla yeşillenmesidir. Bu motif birçok menakıpnamede de geçmektedir. Seyyid Ali Sultan'ın oku siyah bir dut ağacına dönmüştür. Bu ağaç günümüze kadar gelmiştir. Seyyid Ali Dergâhının avlusunda bulunan dut ağacı olduğuna inanılmaktadır. Veli Dede'de bu dut ağaç hadisesini dizelerine dökmüştür. Başka bir olay ise, Şeyh Bedreddin'in babasının da şehit düştüğü Kazova savaşıdır. Seyyid Ali liderliğinde o güne kadar yapılan en büyük ve en kanlı savaş olmuştur. Pir Sultan bu olaya da nefesinde yer vermektedir. Başka keramet örneği de bir işaretiyle toprak yarılmış ve Seyyid Ali'nin ölen atını içine almıştır.[105]

Nefeslerde Seyyid Ali Sultan'a ait kerametlere atıflar yapılmıştır. Keramet motifleriyle birleşen onun hayatına yönelik söylenceler bugünde anlatılmaya devam etmektedir. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde geçen kırk sayısı Müslüman, Yahudi ve Hristiyan bütün din geleneklerinde görülen simgesel bir sayıdır. İslam öncesi geleneklere

---

[101]Aziz Kılınç, "Çanakkael Srıcaeli ve Çınarlı Köylerindeki Sarı Saltuk Mezarları ve Buna Bağlı İnançlar", *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler,* Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, (Haz.:Ahmet Günşen, " vd."), Edirne 2014, s.92.
[102] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*ss.75-76.
[103] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s. 111.
[104] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e, s*. 273.
[105] Rıza Yıldırım, 2010, *a.g.m.,*ss. 76-78.

dayanan kırklar görünmezler; bundan dolayı onlara gayb erenleri, gay'ib erenler, "gizli ten"ler de denilmektedir. Savaşlarda yiğitlik göstermişlerdir. Melik Danişmend Destanı'nda olduğu gibi din uğruna savaşan kahramanın yardımına koşan bu gizli kahramanlar Türk destan edebiyatında çok yaygın olan motiftir. Çil-tan ya da çehel-tan farsça "40" ve ten "kişi, birey"sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. Türkçede kırklar, Müslüman tasavvuf geleneğinde dünyayı ellerinde tutan kırk can'dır. Orta Asya'da birisi kutup olmak üzere kırk bir de olmaktadır. Ancak sayıda genelde bir değişiklik olmaz. Biri öldüğünde yerine yeni biri geçmektedir. Bazen kırklar kutsal kişiler için değil de Kırk Haremi, Kırk Dev-anası, Kırk Cin veya Peri gibi kötü kötülüğü temsil eden yaratıklara bağlanmıştır. Ayini Cem adı verilen törenlerde de kırklar geçmektedir.[106]

Demir Baba Menakıpnamesinde de kırk sayısı geçmektedir. Demir baba adına başka tekke ve zaviyeler kurulmuştur. Bunlardan biri de Rezgrad'a yakın Işıklar yakınında bulunan Demir Baba Tekkesidir. Bu tekkede de halk arasında anlatılan menkıbeler yaygındır. Bedri Noyan'ın bir göçmen Bektaşi Erenlerden aktardığı bilgiye göre Işıklar Köyünden bir genç her gün ortadan kaybolunca annesi oğlunu takip etmiştir. Oğlan bir dağdaki tekkeye gelmiştir. Kadın araladığı kapıdan tekkenin içine baktığında beyaz sakallı, nur yüzlü kırk kişiyi orak biçerken görmüştür. Kadın onlara seslendiği anda kırk kişi ortadan kaybolmuş ve tekkenin içi eski haline dönmüştür.[107] Birçok alanda kullanılan kırk sayısı geleneği modern dünya insanı tarafından sürdürülmeye devam etmiştir. Örneğin "kırk uçurma", "kırkı çıkmak", "kırklara karışmak" vb.

3.5.4. Himmet, Bast-ı Zaman ve Tayy-ı Mekân Motifi

Otman Baba, başına felaket gelen müridlerini bilirdi ve onların yardımına koşardı. Seyyid Ali Sultan da Otman Baba gibi zor durumda kalan müritlerine himmet yoluyla yardım etmiştir. Seyyid Ali Sultan, Kırcaali yakınlarında bir kalenin fethi için görevlendirdiği Gazi Evrenos'a başı sıkışınca kendisinden yardım istemesini tembih etmiştir. Bunun üzerine savaşta zor duruma düşen Evrenos Gazi Seyyid Ali Sultan'dan himmet diler. Seyydi Ali Sultan mucizevi bir şekilde savaş meydanına gelmiş ve bir el işaretiyle düşmanın boynunu koparmıştır. Bu olaya şahit olan kale halkı kalenin teslimi

---

[106] İrene Melikoff, *a.g.e.,* ss.48-50.
[107] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e*., ss. 42-43.

için bir gün istemişlerdir. Seyyid Ali Sultan'ın sihir yaptığını düşünen kâfirler kaleyi sihirle korumaya çalışmışlarsa da gaziler tarafından kale fethedilmiştir.[108]

Sufi çevrelerde en fazla görülen motiflerden olan bast-ı zaman ve tayy-ı mekân eserde üç yerde geçmektedir. Kırk eren Horasanda ibadetle meşgul oldukları sırada Rumeli fethinde görevlendirildiklerinde tayy-ı mekân ile Suluca Karahöyük'e Hünkârın yanına gelmişlerdir. İkincisi, Murdat Kalesi'nin fethi sırasında Seyyid Ali Sultan o sırada Gelibolu'da olan Rüstem Gazi'ye seslenmesiyle Rüstem Gazi tayy-i mekân ile Seyyid Ali Sultan'ın yanınagelmiştir. Üçüncüsü, Rüstem Gazi haramilerin evini bastığı terzi Rüstem Gazi'den himmet dileyince Rüstem Gazi anında terzinin yardıma yetişmiştir.[109] Rüstem Gazi tarafından gerçekletirilendiğer kerametler ise, de asasını yere vurmasıyla yerden su fışkırtanRüstem Gazi[110] bir kerametiyle de yediyüz yetmiş yedi adet taşı hareket ettirmiştir.[111]

3.5.5. Halka Felâket Musallat Etme

Vilayetname-i Seyyid Ali Sultan'da geçen ateş yağdırma olayı ise, Hz. Musa'nın Mısır üzerine ateş yağdırma mucizesine benzemektedir.[112] Kırk gün boyunca alınamayan Demetoka'da Seyyid Ali Sultan kerametler göstermiştir. Kalenin üzerine mucizevî bir şekilde gökten ateş yağması üzerine kâfirler teslim olmak zorunda kalmışlardır.[113]

3.6.1. Otman Baba Menakıpnamesinde Keramet Motifleri

Otman Baba menakıpnamesinde görülen kerametler destan, efsane gibi unsurlarda da görülen birtakım motifler içermektedir.

Eserde görülen motifler şunlardır:

a. Buluta binerek yolculuk yapmak.

b. Gaipten ve gelecekten haber vermek,

c. Tenâsüh inancı

---

[108] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s.79.
[109] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s 109.
[110] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s.112.
[111] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s. 181.
[112] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*s. 261.
[113] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s.19.

d. Hulûl inancı

e. Tabiat kuvvetlerine hükmetmek

f. Ejderha ile mücadele etmek

g. Hastaları iyileştirmek

3.6.2. Buluta Binme ve Tenâsüh Motifi

Otman Baba kâinat üzerinde yetkisi olan efsanevi bir kahramandır. Onun başından geçenler menakıpnamesinde bol aksiyonlu ve mübalağalı bir şekilde anlatılmaktadır.[114] Örneğin, Otman Baba Azerbaycan taraflarından İstanbul'a bir buluta binerek gelmiştir. Otman Baba yağmur yağdırma kerameti gösterir. Bu motifler Otman Baba'nın kutbu ve yegâne hâkimi olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır.[115]

Otman Baba Azerbaycan taraflarından İstanbul'a bir buluta binerek gelmesi menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir:

"...Âzerbaycân memleketinde Agrı Tagı dibinde Sa 'id Çukûrı dirler anda zâhir olup bir müddet ol diyârda mukim olur. Ve ol oldugı makâmun sâhibine ErHâcı drler idi. Dahı kemâl-i mürevvetinden bir gün anlara aydur kim: Ben tekrar Rûm'a giderüm. Ve buluta binüp yıldırımı kamçı idinürem dir. Dahı gayb olur... "[116]Sarı Saltık'da gökyüzüne uçup bulutların üzerinde gezebilmektedir.[117]

Otman Baba'nın deniz üstünde yürüme motifi menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir:

" ...Arık Çoban'un arkasına bindüm ve bu denizi berü yakaya geçdüm didi. Pes ol yigit ayıtdı kim: Bu gördügün deniz Arık Çoban'un topugına çıkmadı didi. Pes öyle olsa velâyete hicâb yokdur. Ve 'âlem evliyânun barmagında br yüzik gibidür. Pes ol kân-ı velâyetün Arık Çoban didügi Otmancık'da Koyun Baba'dur kim mazhar-ı velâyet idi... " [118] şeklinde Otman Baba'nın denizi gemisiz geçmiştiği anlatılmıştır.

---

[114] Kemal Üçüncü, *a.g.m.*,s.14.
[115] Haşim Şahin, *2007, a.g.m.*,s.8.
[116] Filiz Kılıç " vd.", 2007, *a.g,e.*,s.19.
[117] Rabia Uçkun, *a.g.m.*,s.138.
[118] Filiz Kılıç " vd.", 2007, *a.g,e.*, s.22.

Otman Baba Menakıpnamesinde görülen tenasüh inancına göre, Rum'a çok heybeti ve güçlü bir erin geleceği bu yörenin gözcüsü olan Şahkulu Baba'ya malum olmuştur. Şahkulu Baba'nın Hz. Muhammed'in Hz. Musa'nın ve Hz Âdem'in yoldaşı bir erenin geldiğini haber vermesiyle halk Otman Baba'yı görmeye gelmiştir.[119]

Menakıpnamede bu kıssa şu şeklinde geçmektedir:

"*…bir velî basiret sâhibi var idi Şâh kulı Baba dirler idi. Ve ol iklimde gözci idi. Gördi kim Rûm'a üç er gelmiş. İçlerinde biri be-gâyet heybetlü ve şalâbetlü kimsedür kim ve hem kutbü'l aktâb burcında oturur. Ve bunlarun geldikleri tarafa nazar saldı. Gördi kim gökden berü gelmişler. Meğer bu hâl ol remz idi kim Sa 'id Çukurı'nda ErHâcı nazarında. Ol kân-ı velâyet ayıtdı kim: Ben buluda binerüm ve yıldırımı kamçı idinürem didi. Rum'a giderem didügi remz bu hâl ü haberden yakin ü mu 'ayyen oldı. Çün Şâh kulı Baba bu hâli gördi ve 'âlem halkına ayıtdı kim: Rûm'a gökden üç kişi indi. Ve biri kutbü'l-aktâb burcında oturup ben Muhammed'ün ve 'İsa'nun ve Musâ'nun sırrıyam dir. Ve ol iki yoldaşı epsem olup sindi didi. Çün 'âlem halkı ol velîden bu haberi işitdiler. 'İbrete ve hayrete varup ayıtdılar kim: 'Aceb ol kişi ne kişidür kim bu da 'vâyı ider didiler.* "[120]

3.6.3. Gaipten ve Gelecekten Haber Verme Motifi

Şamanizm inancında görülen gayp'taki şeylerden ve gelecekte olacaklardan haber verme motifi menakıpnamelerde de geçmektedir. Menakıpnamenin kahramanı gaipte olup bitenlerden, gelecekte olacak olaylardan haberdar etmektedir. Menakıpnamelerde sık görülen bu motif Abdal Musa menakıpnamesi[121] ve Otman Baba Menakıpnamesinde geçmektedir. Otman Baba, müridlerinin başına bir felaket geldiğinde bunu bilir ve nerede olursa olsun hemen müridlerinin yardımına koşardı. Fatih Sultan Mehmet'i Belgrad seferine çıkmaması konusunda uyaran Otman Baba[122] daha İstanbul fethedilmeden önce bir cuma sabahı Dırnova'da halka İstanbul'un fethedildiğini duyurur. Aylar sonra İstanbul'un fethedildiği doğrulanır. İstanbul 29 Mayıs 1453 Salı günü fethedilmiştir.[123] Bu olayı müjde olarak değerlendirmek gerekmektedir. Aslında bunun menkıbe olduğunu unutmamak lazım. Geriye dönük olarak sonradan uydurulmuştur.

---

[119] NejatBirdoğan, *a.g.m.,*s.106.
[120] Filiz Kılıç " vd.", 2007, *a.g,e*.,ss.19-20.
[121] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*s. 150.
[122]Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*s.150.
[123] Kemal Üçüncü,*a.g.m*., ss.11-12.

Otman Baba'nın İstanbul'un fethini haber vermesinden bahseden kıssa menakıpname'de şu şekilde geçmektedir:

"…Bir cum 'a günü ol Tırnova şehrinün köprüsi başında 'ale's-sabâh bir kaya üzerine çıkdı. Bülend âvâz ile ayıtdı ki: Allâhü ekber İstanbul'ı aldık didi. Ve ol gün idi ki kuşluk vaktinde İstanbul'ı Sultân Mehemmed feth itdi. Ve remz ol hal idi ki ol kân-ı velâyet İstanbul karşusında bir depe uzre kırk gün yanınun üzerine yatup ayıtdı ki: Ben bu şehri almaga geldüm dimiş idi. Zirâ bu işün zâhiri nübüvvet bâtını velâyetdür. Ve ol vakt yardımcısı kutbü'l aktâb Sultan Baba idi… "[124]

Manevi kılavuz sıfatıyla Otman Baba, kendisinin bilgisi ve desteği olmadan Fatih Sultan Mehmet'in başarısız olacağını düşünmektedir.[125] Otman Baba gibi Akşemseddin de İstanbul fethinin kendi eseri olduğunu söylediğinde Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u kılıcı ile aldığını söylemiştir.[126] Gaza ve fetihlerde ulema sınıfı manevi referans olarak kullanılmıştır. Halkın şeyhlere ve âlimlere gönülden bağlanmaları nedeniyle Fatih Sultan Mehmetde İstanbul'un fethi sırasında hem siyasi hem de ulema çevreler tarafından halka gaza ruhu aşılamıştır.[127]

Otman Baba'nın çok uzakları görüp bildiği rivayet edilmektedir. Otman Baba, bir arı sürüsünün geleceğini daha arılar görülmeden haber verir. Arılar geldiğinde Otman Baba bir sepet getirmelerini emreder. Getirilen sepete arılar toplanır. Kısa bir süre sepetin içi balla dolar.[128]

Menakıpnamede bu olay şu şekilde geçmektedir:

"...sepedün kapagın kaldurdı. Gördi kim sepedün içi toptolu bal olmış. Derhâl secde eyledi. Ve sepedde olan balı ol getürdügi gersene bıçak ile kotardı. Ve ol kân-ı velâyetün nazarına getürüp edep birle yire kodı. Ve ol kân-ı velâyet mübarek barmagın bir kez ol bala bandı. Danı ol demürciye ayıtdı kim: var bu balın kimisin ol kişilerle iftar idün. Ve kimisin evünde cemâ 'atinle yigil didi. çün ol sûfîler ol kân-ı velâyetden bu velâyet ü

---

[124] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*.,s.27.
[125] Halil İnalcık, 2005, *a.g.e*.,s. 154.
[126] Halil İnalcık, 2005,*a.g.e*.,s. 154.
[127] Mustafa Özsaray, *Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı'da Devlet-Tekke İlişkileri(XIX. Yüzyıl),* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2018,ss.48-57.
[128] NejatBirdoğan, 1999, a.g.m., s.106.

kudreti müşâhede itdiler. Derhal ol kân-ı velâyetün eline ayağına düşdiler…"[129] Ayrıca, Otman Baba bu kerametiyle bereket getirmiştir. Sepetin içinden çıkan balla herkes karnını doyurabilmiştir.

Otman Baba'nın Karadeniz kenarında olduğu bir gün orada bulunan bir Bâyezîd adlı bir delikanlının sırtını sıvazlayıp hayır duada bulunur. Daha sonra Sultan Murad Han'ın pehlivanı olan bu delikanlı kimselerin sırtını yere getiremediği güç yetmez bir cihan pehlivanı olmasını anlatan kıssa menakıpnamede şu şekilde geçmektedir:

" *…Ve içlerinde Bâyezîd adlu bir civân var idi. Ol kutb-ı 'âlem anı yanına çagırdı. Arkasını sıgayup ayıtdı kim.Arkanı kimse yire getrmesün kardaş diyü ana safâ nazar eyledi. Sonra ol kimse Sultân Murâd Han nazarında cihân pehlivânı oldı. 'Arab'dan 'Acem'den Hıtâ ve Çin'den kimse arkasın yiregetürmedi*. "[130]

3.6.4. Ateş Kültü

Ateş kültü ilk çağlardan beri dünyanın birçok yerinde mevcuttur. Ateş kültü Hind ve İran inançlarında önemli bir yere sahiptir. Özellikle Mazdeizm ve Zerdüştliğin ana esasları ateş ibadetine dayanmaktadır. Sert iklime sahip olan Orta Asya ve Kuzay Asya'da ısınmak amacıyla ateş kullanılması buralarda ateş kültünün iklime bağlı olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bektaşi menakıpnamelerinde sıkça görülen bu kült Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnâmesinde geçmektedir.[131]

Otman Baba Menakıpnamesinin birçok yerinde de Otman Baba ve abdalları gittikleri her yerde buldukları kuru ağaçları ortaya yığarak Tanrı'ya temâşâ göstermek amacıyla çok büyük ateşler yakıp semâ etmişlerdir.[132] Otman Baba bizzat kendisi ateş yakıp ateşin başında Fatih Sultan Mehmet için dua etmiştir.[133]

Menakıpnamesinde "Sultan Mehmed'in Hastalanması ve Kân-ı Velâyetin İşaretleri ile Abdalların Ağaçları Kesip Yakması"başlığı altında bu kıssa şu şekilde geçmektedir:

"*…Günlerde bir gün ki kazâ-yı âsumân u felek tir-keşinden kadr-i kuvvetinle tir ü kemân hadeng atarken Sultan Mehemmed'i ol ok ile nâ-gehâni şaşt idüp per-tâb u*

---

[129] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., s.33.
[130] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., ss.18-19.
[131] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.*,ss. 241-242.
[132] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.*,ss. 242-243.
[133] Haşim Şahin, *2007, a.g.m*., s. 8.

*cehtinden cismi za'if düşüp hasta oldı.Ve şol hâle vardı ki oğlanlarına paşalardan haser vardı ki babanuz halet-i nez dedür gâfil olmayınuz diyü.Pes öyle olsa bu taraftada ol kân-ı velâyet ve kutbü'l aktâb-ı temâmet bir gece ki zulmet perdesi âlemi nikâbe çekmiş idi.Ve dün buçuğındaki âlem agyârdan hâlî olmuş idi.Dahı Kılıç Manastarı'nda ol gece kân-ı velâyet celâl üzerine gelüp abdâllara ayıtdı ki:Tiz âteş yakun ve şol çamları kesün ocağa urun ki korkuluk ve karanlık gitsün.Ve mehemmed hoş olsun diyü emr eyledi.Pes abdâllar dahı balta vü nacak birle ol dün buçuğunda ol dört servi ağacın kesdiler ki yukarıda beyân olınmışdur.Dahı pâre pâre idüp ol kân-ı velâyet nazarında âteşe urdılar ki dudağın kesennün Sultan Mehemmed'ün elin keserdi.Çün ol dört servi bir kezden pârelenüp âteşe uruldı..Pes şu'lesi mecmu 'İstanbul'ı basup şehr âteşe yandı sandılar.Dahı 'ases başınla şehr subaşısı ol şehrün ol dün buçuğında kırk elli âdem ile ol kân-ı velâyetün nazarına çıka geldiler.Çün bu 'alâmeti gördiler,abdâllara su'al itdiler ki:Bu servi ağaçların siz mi kestinüz didiler.Anlar dahı ayıtdı ki:Beli Sultan Baba celâl üzerine gelüp emr eyledi ki tiz şol çamları kesün âteşe yakun korkuluk ve karanlık götürülsün ve Mehemmed sağ olup hoş olsun didi didiler.Çün subaşı abdâllardan bu haberi işitdi,dahı 'ale's-sabâh Sultan Mehemmed'e hasta yaturken varur hikâyeti bir bir anladur ki Otman Baba ol dört servi ağacın dün buçuğında abdâllara emr idüp kesdirmiş.Ve tiz âteş yakun ki korkuluk ve karanlık götürülsün ve Mehemmed hoş olsun dimiş dir.Çün Sultan Mehemmmed bu haberi işidür.Şâd u Hürrem olup yaturken san mürde cismine cân virildi.Dahı ol ferâhiyyetle kalkup şükr-i Yezdân eyledi.Ve cevâba gelüp ayıtdı ki:Yine babam bana şafa-nazar eyledi.Ve dört kâfir pâdişâhınun memlekin zabt idi virdi didi.Dahı subaşı birle ol kân-ı velâyete üç yüz filori (300 altın) irsâl eyledi.Ve dahı anun garib ü miskiniyüz dimiş.Ve bu kelâmı dahı şevkinden ol kân-ı velâyet ayıtmış ki:*Nazm:

Ey zihi insân u ilhâm-ı Hudâ

Hazretündür ma'nide sırr-ı Hudâ

İşigünde cân u baş her dem fedâ

Senden ister devletin sâh u gedâ."[134]

[134]Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*.,ss.230-231.

Ateşin başında Fatih Sultan Mehmet için dua eden Otman Baba ve abdalları başka birgün de Fatih Sultan Mehmet'in sarayına gelip sarayın bahçesinde ağaçları kesmişler ve ateşe vermişlerdir. Menakıpnamede bu olay şu şekilde geçmektedir:

"*…Sultân Mehemmed Karaboğdan Seferi'nden ayak tozınla ve feth ü izzetle ve nuşret ü feyzinle gelüp Edirne'den girü Üngülüs Belgradı'na vardı. Ve ol kış kâfirün iki havâle hisarın alup harâb eyledi. Ve ol aradan mâh-ı zemiştân-ı baharda girü İstanbul'a geldi. Dahı bir beş on günden sonra ol kân-ı velâyet ve kutbü'l-aktâb-ı temâmet bir gece ki güneş 'âlem-i şehadetden 'âlem-i mugayyebâta rücu 'eyledi. Ve 'âlemi zulmet deryasına garka virüp vaktinden önürdi ol kân-ı velâyet celâl üzerine geldi. Ve birkaç abdâlları önine bıragup Sultân Mehemmed'ün sarây kapusına vardı. Ve öninde sarây içün gelmiş ağaçlar dökülüp yaturdı. Derhâl ol kân-ı velâyet ol ağaçları abdâllara emr eyledi ki pâreleyüp âteşe yakalar. Derhâl ol sâ 'at abdâllar balta ve nacak birle ol ağaçları pâre pâre idüp âteşe yakdılar. Ve düd [u] şu 'lesi hevâya agdukda meğer Sultân Mehemmed yatdugı halvet-hânenün revzenesinden âteşün şu'leiçerü düşer. Çün Sultân Men-hemmed bu şu'leyi görür. Su'âl ider ki: Bu ne şu 'ledür ki taşradan içerüye düşüp zâhir oldı dir. Cevâb virürler ki: Otman Baba gelüp sarây kapuındaki ağaçları âteşe urdı didiler. Çün Sultân Mehemmed bu haberi işidür, cevâba gelüp aydur ki: kon hiç dınmayun ki içerü da 'vet kılam dir. Şâyed ki mübârek kademin sarâyımuza başa dimiş. Pes öyle olsa bir lahzadan sonra abdâllar gördiler ki kapucıbaşı gelüp ol kân-ı velâyete ikrâm eyledi…*"[135] Menakıpname'de anlatılan bu kıssa da Fatih Sultan Mehmed'in Karaboğdan ve Belgrat Seferlerinden dönüşü sonrası Otman Baba ve abdalları sarayın bahçesindeki ağaçları keserek ateş yakmışlardır. Fatih Sultan Mehmed, Otman Baba ve abdallarına bu yaptıklarına karşılıkherhangi bir ceza vermemiştir. Bilakis sarayında onlara ikramlarda bulunulması için emir vermiştir.

Menakıpnamenin bir başka yerinde ise, Otman Baba Bâriyek adındaki atını kurban edişi şu şekilde geçmektedir:

"*…Dahı günlerde bir gün ol kân-ı velâyet celâl üzerine gelüp ol Bâriyek dıdügi isim verdügi atun evvel uyan u çul u zin ü kemerin âteşe urup yakdı. Ba 'de cevâbâ gelüp*

---

[135] Filiz Kılıç " vd.", 2007, *a.g,e*.,s.252. Ayrıca bkz., İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995,s.80.Fatih Sultan Mehmed, (1456) Belgrad Seferinde olduğu gibi (1476) Boğdan seferinde de at teperek ileri atıldı ve Yeniçeriler de kendisiyle beraber hücuma geçtiler. Tımarlı Sipahiler de taarruza geçtiklerinden düşman ordusu bozguna uğratıldı.

ayıtdı ki: Bâriyek ma 'şüm olmak diler. Sırr-ı Yezdân'un atı eşeği olmaz imiş didi. Çün abdâllar ol kân-ı velâyetden bu haberi işitdiler. Derhal ol Bâriyek didügi ve isim virdügi atı ol kân-ı velâyetün nazarına getürüp pes emri birle ol atı kurban itdiler…"[136]şeklinde anlatılan kıssada, Otman Baba kendisini Sırr-ı Yezdân (Hz.Ali'ye verilen ünvan, Allah'ın Aslanı) olarak görmektedir. Bu nedenle onun bir ata ihtiyacı yoktur. Türk destanlarında ve sözlü anlatı türlerinin hemen hepsinde olağanüstü özelliklere sahip at, kahramanın en büyük yardımcısıdır. Oğuz Kağan Alaca atı, Battal Gazi ve Sarı Saltık da Aşikâr, Köroğlu'nun Kıratı gibikahramanlarla birlikte adları anılmaktadır.

Otman Baba ve abdâlları Sarı Saltık'ın ejderhayı öldürdüğü yer olan Kiligra'ya gelmişlerdir. Sarı Saltık'ın ejderhayı öldürdüğü mağaranın üzerinde büyük bir kaya bulunmaktadır. Otman Baba'nın emriyle hareketsiz duran taşın aşağıya düşmesindenbahseden kıssa menakıpname'de şu şekilde geçmektedir:

"*…Meğerki Sarı Saltuk hazretleri ejderhâyı helâk etdigi dem mağaranun üzerinde bir kaya var idi ki 'azameetlü ve heybetde bir hâne mikdarı taş idi. Çün bu nefes üzerinden üç gün güzer kıldı. Dördüncü gün bir sabâh ol kân-ı vâlâ-heybet ol taşa nazar saldı. Ve cevâba ayıtdı kim: Tiz Tanrı'ya secde eyle. Niye tursun didi. Dahı olok sa 'at ol taş mancılıkdan atılur gibi gönder uzunı mikdârı yire düşti ve mecmu 'hisâr ol kaya darbından lerzeye vardı…"Bunun üzerine Otman Baba: "Bu ejderhâyı ve şıfat-ı kahkahayı Sarı Saltuk olup ben öldürdüm didi. Ve Karadeniz içinde bir depe gösterdi. Ve ayıtdı ki: Ol deniz içinde görinen Işılık Depesi'dür ki bu ejderhâyı etmege gelürken pâbucum iliği kırıldı. Dahı ol depede oturup pâbucum iliğin berkitdüm. Ve ol depe benüm örsümdür didi. Dahı hisardan taşra bi-nihâyet taşlar yığılup yaturdı. Dahı ol taşlar içün ayıtdı kim: Benüm babamun bir deli oğl vad idi ki cenge girüp kılıcın saldukça yetmiş arşun uzunı uzardı. Ve bu yörenün kâfirlerin ol kırdı ki ol yığılıp duran taşlar külli tamâm kâfir başlarıdur didi. Pes ol kân-ı velâyetün bu kelâmından ol ma 'lum oldı ki habamun oğlı didügi Hazret-i 'Ali'dür ki ol diyârda Zü'l-fekâr'ıyla gazâya geldügi bâz-geşt remzün beyan ve bir ma 'nâ dahı oldur ki ya 'ni her 'ilme 'âlimem ve evvel ile evvelem ve âhır ile âhirem dimek olur. Zîra bu cümle beyân olınan sıfatlara kutb'ül-aktâb kâdir ü 'âlimdür…" Bundan sonra Otman Baba Kiligra'da abdâllarına ateş yakmalarını emreder: "Kiligra'da oturup huzur iderken nâ-gâh celâl üzerine gelüp mecmu 'abdâllarına nazarına cem*

---

[136] Filiz Kılıç " vd." , 2007, *a.g,e*., s.173.

'eyledi. Ve nutk-ı ezelisinle cevâba gelüp ayıtdı kim: Tiz od yakun ki yir aşağa giçmek umar idi. Pes bu cevâb u nefes üzre derhal abdâllar âteş zuhura getürüp ruşenâlık itdiler. Ve ol kân-ı velâyet tekrar cevâba gelüp abdâllara ayıtdı kim: Tiz gelün namaz kılun didi. Dahı ol dem ol kân-ı velâyet namâza turdı. Ve ne kadar abdâllar var ise ol kân-ı velâyetün der-pâyınca saf saf turup Allahü ekber imâma uydık didükleri gibi yir şöyle heybetle ditredi kim ol hisârun niçe burç [u] bedenleri zir ü zeber olup harâba vardı. Ve niçe mahlukâtı taş toprak basup helâk eyledi. Çün sabâh maşrık tarafından güneş arz-ı cemâl eyledi…"[137] Otman Baba, abdallarına ateşi yaktırdıktan sonra namaz kılmalarını emreder. Ardından Otman Baba gösterdiği kerametle taşı aşağıya düşürür.

Otman Baba'nın ve abdâllarının gittikleri her yerde ateş yakmalarını hoş karşılamayanlar da olmuştur. Örneğin bu durumdan rahatsız olan halk Otman Baba ve abdâllarını kadıya şikâyet etmişlerdir. Otman Baba ve abdâllarıVarna şehrine geldiklerinde ateş yakmışlardır. Bu durumu halkın kadıya şikâyet etmeleri menakıpnanemede şu şekilde geçmektedir:

" …Varna şehrinün yanında bir bâğçeye geldi. Ve celâl birle abdâllara ayıtdı ki: Tiz şol ağaçları kesin ateşe urun od yakun didi. Çün abdâllar ol kân-ı velâyetün cevâb-ı celâlin gördler. Derhal balta ve nacak birle ol ağaçları kesüp âteşe urdılar. Ve dud [u] şu 'lesi felek-i mu 'allâya revân oldı. Çün ol bagçe sahibleri bu 'alâmeti gördiler. Dâd u feryâd diyüp ol dem kâdıya vardılar. Kâdıya ayıtdılar kim: Otman Baba bâğ u bâğçemizi bir bölük bid 'at hırsuzlarına yakdurup harâb eyledi didiler. Çün ol şehr kâdısı bu şikâyeti ol kişilerden dinledi. Derhâl bir kâğıd yazup ol diyârun sancak begi kim 'İsâ Beg'dür bir âdem birle ol kâğıdı irsâl ider. Ve cevâbında ayıtmış kim: Sultânumaşöyle ma 'lum olsun kim memleketinüzden bir bid 'at hırsuzakesdirüp âteşe yakun dimiş. Çün 'İsâ beg bu haberi cevâba müstemi 'oldı. Ve cevâba gelüp ayıtdı kim: Bizüm ne hadd ü tâkatimiz vardur ki ol kân-ı velâyete ne nev 'ile mâni 'ü dâhil olavuz didi. Dahı kâğıd getüren kişiye gazab eyledi…"[138]Bu örneklerden anlaşılacağı üzere Otman Baba menakıpnamesinin birçok yerinde ateş kültü yoğun bir şekilde uygulanmıştır.

---

[137] Filiz Kılıç "vd., 2007, *a.g,e*., ss. 109-111.
[138] Filiz Kılıç " vd. , 2007, *a.g,e*.,s.130.

3.6.5. Hastaları İyileştirme Motifi

Ayrıca, Menakıpnamelerde oldukça seyrek görülen hastaları iyileştirme motifi Otman Baba Menakıpnamesinde geçmektedir. Otman Baba'nın misafir olduğu Musa Beğ adındaki zatın tekkesinde, civardaki hastaları tekkeye çağırıp nefesiyle iyileştirmiştir.[139]

3.7.1. Demir Baba Menakıpnamesinde Keramet Motifleri

Menakıpname'de Demir Baba'nın pehlivanlık yeteneği ve kol gücü kerametlerinin temel dayanak noktası olmuştur.[140] Demir Baba'nın hem keramet ehli hem de pehlivan bir veli olması nedeniyle Demir Baba da Saltuknâme, Battalnâme ve Danişmendnâme gibi eserlerde görülen alplikten erenliğe geçiş dönemini menakıpnamesinde yansıtmaktadır.[141]

Demir Baba Menakıpnamesinin kahramanı Demir Baba'nın yolculuğu (monomitos) kahramanın doğumuyla başlamaktadır. Akyazılı Sultan abdalı Hacı Dede'nin evlenmesini emreder. Doğacak çocuğun erkek olacağını ve isminin "Demir" olacağını önceden müjdeler. Destanlarda da kahramanın doğumunun önceden bilinmesi motifine rastlanmaktadır. Müslümanlar için kutsal bir ay olan ramazan ayı ve kutsal gün olan perşembe günü Demir Baba dünyaya gelir. Bu nedenle kutsal bir ay ve kutsal bir günde doğan Demir Baba'nın kutsiyetliği artmıştır. Türk toplumunun gelenek ve göreneklerinden olan ad koyma motifi Demir Baba'da da görülmektedir. Demir Baba doğduktan sonra onun adına bir tören düzenlenir. Bu törende ona gücü ve kuvveti temsil etmesi için Demir adı verilir. Kahramanlık mitoslarında olduğu gibi Demir Baba da on yedi yaşına kadar ortada gözükmez ve hiç evden dışarı çıkmaz. Daha sonra evden ayrılan Demir Baba içinuzun ve zor bir yolculuk başlar. Bu yolculuk Demir Baba içinbir başlangıçtır. Akyazılı Sultan için ise, bu yolculuk tamamlanmıştır. Bu yolculuk sırasında Demir Baba ejderha, canavar, dev ve yırtıcı hayvanlarla mücadele eder. Keramet gücünü kullanan Demir Baba bu zor yolculuğun üstesinden gelmeyi başarır. Bu yolculukta Demir Baba'yı öldürmek isteyen düşmanları da olur. Ama Demir Baba'ya kurşun işlememektedir. Bu yolculuk kendisine ve etrafındaki insanlara yarar sağlamıştır.[142]

---

[139]Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*s.147.
[140] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,*s.8.
[141] Filiz Kılıç ve Tuncay Bülbül 2011, *a.g.e.,* s. 13.
[142] Meriç Harmancı, *a.g.m.*, ss. 101-104.

3.7.2. Adalet Savaşçısı Demir Baba

Demir Baba da haksızlık yapan kişileri cezalandırmıştır. Adaletin savaşçısı olan Demir Baba, kendisinden yardım isteyen haksızlığa uğramış kişilerin hemen yardımına koşmuştur. Haksızlık yapan paşa, bey, kadı ve tahsildarlara yeri geldikçe hak ettikleri cezayı vermekten çekinmemiştir. Örneğin, Kemaller köyünün sürü sahipleri sahtekârlık ve düzmecelik yapan tahsildarları Demir Baba'ya şikâyet etmişlerdir. Bununüzerine DemirBaba, tahsildarların bulunduğu Üçpınar yanındaki Kitap Kulağı'na gitmiştir. Demir Baba tahsildarların sahtekârlık ve düzmecelik yapıp yapmadıklarını anlamak amacıyla kitap ve defterlerini görmek istemiştir. Yoksul halkı ağır vergilerle zor durumda bırakan tahsildarları uyaran Demir Baba'ya askerler kamçı ile vurmak üzereyken Demir Baba sağ elini yukarı kaldırmış ve kamçılar kızgın yılan gibi kasırga halinde dolana dolana yukarı çıkarken tahsildarlara ait olan hesap pusulası, defter ve kitapları da gökyüzüne doğru uçmuştur. Bu olaydan sonra bu yer "Kitap Kulağı", "Kurtuluş Kulağı" ve "Kurt Ormanı " gibi isimlerle anılmıştır. Demir Baba'ya diğer şikâyet Razgrat halkından gelmiştir. Razgrat halkından Razgrat kadısının haksızlık yaptığını duyan Demir Baba, kadının karşısına çıkmıştır. Demir Baba sağ elini kaldırmış ve kadı sırığa sarılmış olarak yere çökmüştür. Ağzı köpürmeye başlayan kadı felç geçirip ölmüştür. Kadı'nın gömüldüğü yere "Kadı Mezarı" denilmiştir.[143]

Demir Baba'nın ortadan kaybolduğu sırada ülkeye Osmanlı Devlet'i girmiştir. Osmanlı Sultanıyla savaşan Demir Baba yenilip esir düşmüştür. Ancak lanetini araziyi işgal eden Sancak Beyi üzerine salmış ve onun araziden çıkmasını sağlamıştır.[144]

Akyazılı Sultan Baba, Demir Baba'nın anısını yaşatmak amacıyla yöre halkından bir kızı kendi oğluyla evlendirmiştir. Onlardan doğan oğulları Hasan Baba Pehlivan, Demir Baba'nın adını alarak onun etkisini devam ettirmiştir.[145]

İncelediğimiz diğer menakıpnamelerde Osmanlı Sultanları ile fetihlere katılan sufilerden ve dervişlerden bahsedilirken Demir Baba'nın Osmanlı sultanıyla savaşıp onu esir alması Osmanlı (Safevi karşıtlığı sonrasında Osmanlı Devleti'nin heteroks ve Bektaşi çevrelere) karşı olumsuz tutumuna bir tepkiden başka bir şey değildir ve şüphesiz XVI.

---

[143] Ayhan Aydın, *a.g.e.,* ss. 452-453.
[144] Ayhan Aydın, *a.g.e.* ,s. 456.
[145] Ayhan Aydın, *a.g.e.,* ss. 456-457.

yüzyıl'dan sonraki havayı yansıtır. Ayrıca, Hristiyanlarla etkileşim sonucunda onların Osmanlı'ya bakışını yansıttığı da söylenebilir.

3.7.3. Az Yiyecekle Çok Kişiyi Doyurma Motifi

İlk defa Kitab-ı Mukaddes'te rastlanan az yiyecekle çok kişiyi doyurma motifi Demir Baba Menakıpnamesinde de geçmektedir. [146] Demir Baba bir bez çıkını'ndan bütün bir ordu için ekmek, ot ve arpa çıkarmıştır.[147] Demir Baba Velâyetnâmesinde bulunan az yiyecekle çok kişiyi doyurma motifi Bektaşi menakıpnamelerinde Hacı Sultan Vilayetnamesi, Abdal Sultan Vilayetnamesinde de bulunmaktadır. Hacı Sultan Vilayetnamesinde; Hacım Sultan Horasan'dan gelirken Ahmet Yesevi ya da Lokman Perende'nin kendisine verdiği sofrayı bir ağaca astırır. Oradan geçenler ne kadar kalabalık olsa da diledikleri kadar yiyebiliyorlardı. Kırk yıl boyunca sofra gelen gecene hizmet etmiştir. Abdal Musa, tekkesine gelen bir gemi dolusu askeri küçük bir kazanda kaynattığı yemekle doyurmuştur. [148]

3.8.1. Su Üstünde Yürüme Motifi

Su üstünde yürüme motifi, Bektaşi menakıpnamelerinde ve diğer menakıpnamelerde sık görülen motiflerden biridir. Sarı Saltık, Seyyid Ali Sultan Menakıpnamelerinde geçmektedir.

3.8.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Su Üstünde Yürüme Motifi

Sarı Saltık'ın kumu denize saçarak yürümesi menakıpnamesinde şu şekilde geçmektedir:

"…Çün Şerif geldi, boğaza irişüben turdı gemi taleb eyledi. eyitti: "Sen kimsin? didiler. Şerif anlara eyitti: "Bir râhibem, Harcenevân'dangelerüm, adum Mesih'tür. "didi. Anlar Şerif'e i'tibâr itmeyüp hiç mukayyed olmadılar. Server'den kefil istediler, virmeğe mecâl olmayup nice kim söyledi, kulaklarına koymadılar. Şerîf tîz turup mübârek eliyle eteğine kum koydı, bir yirden ol kumı denize saçardı, su içinde köpri gibi kuru olurdı, su gider kara çıkardı. Kâfirler gördiler kim uş denize arkurı yol eyler, tîz

---

[146] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.,*s. 263.
[147] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e*., s. 39.
[148] İsmail Özmen, *Simgeler Kenti Bektaşilik (Antropolojik, Etnografik ve Felsefe Bir İnceleme),*Matsa Basımevi, Cilt:1, Ankara 2000, s. 364.

*gemileriyle seğirdişüp karşu geldiler. Denizün ortasına gitmişti. Eğer kosalar gelür denizin tamâm iderdi. Bu velâyet meşhûrdur. Tîz Server'i gemiye aldılar, eyittiler: "Sultânum! Sen kimsin ki bu velâyet senden zâhir oldı." Didiler. Şerîf eyitti: "Beni dahı bimedüz mi? Eyittiler: "Bilmedük."didiler. Şerif eyitti: "Tekin Türkler sizi kırmazlarmış kim birbirinüzden haberünüz yoktur. Ben ol kimseyem kim dördinci kat kim sizün peygamberünüz Mesîh'tür, uş geldi içinüze girdi, dahı bilmezsiz. "*didi…[149]

Ayrıca, Battal Gazi ve Danişment Gazi gibi güçlü olan Sarı Saltık düşman gemilerini eliyle denizden çıkartıp alabilmektedir:

"*…Server denize at depüp ardlarınca girdi. Eliyle toprak saçard, su kara yir olurdi. Boz-depe önünde bellüdür bu yir, denize girüp gitmişdür. Pes Şerif eyitdi:"İn-şa'Allah helak olurlar"diyü bed-du'â itdi. Râvilereyidürler, ol gemiler Karadeniz'e çıkıcak. Hak Ta'âla yil virdi, ol gemilerün her birin taşa urup helâk eyledi ve kimin kenara atdı, kimin gark eyledi. Girü onlardan üç pâre gemi kurtırup İslâmbol'a vardı. Ol dahı şehir öninde kenara atdı…*"[150]

3.8.3. Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde Su Üstünde Yürüme Motifi

Kum Adası Efsanesi ve Rumeliye geçişiSeyyid Ali Sultan Velâyetnâmesinde şu şekilde nakledilmişdir:

Rumeli gazalarına katılmak amacıyla Seyyid Ali Sultan ve kırk arkadaşı Yıldırım Bayezid'ın yanına gelirler. Bu ilk karşılaşmada Seyyid Rüstem Gazi'nin simasının güzelliği hem yüzündeki nur hem de elinde taşıdığı kitap ile sultanın dikkatini çekmiştir. Karşılama faslından sonra Yıldırım Han, beyler, paşalar ve kırk erenler Rumeli'nin fethine yönelik planlar yaparlar. Beyler ve paşaların her biri bu konudaki görüşlerini aktarırlar. Ancak hiçbiri kabul edilmez. Erenlerden Seyyid Rüstem Gazi: "*Padişahımız sol kol revan olsun, ba'dehu Saruca Paşa orta kola yürüsün. Bizler de Süleyman Paşa ile sağ kola yürüyüp azm- Burkaz idelim."* önerisinde bulunur ve bu öneri orada bulunananlar tarafından akla yatkın ve uygun bulunmuş olup ona göre hazırlıklar yapılmaya başlanır. Plana uygun olarak Padişah sol kola revan olur. Sağ kol da ise kırk er ile Süleyman Paşa Çardak tarafına geçip orayı alırlar. Birkaç gün sonra Seyyid Ali Sultan ve erenleri denizi

---

[149] Şükrü Halûk Akalın, 1987, *a.g.e.,*ss. 47-48.
[150] Şükrü Halûk Akalın, 1987, *a.g.e.,*s.60.

geçip Rumeli'ye geçmek isterler. Ancak geminin kaptanı erenleri karşıya geçirmek istemez ve kıyıdan uzaklaşır. Bunun üzerine Seyyid Ali Sultan eline aldığı kumları denize atarak yürümeye başlar. Seyyid Ali Sultan'ın kerametini gören gemici geri dönerek Seyyid Ali Sultan'dan af diler ve gazileri gemiyle karşıya geçirir.[151]

Bunu tarihen değerlendirmek gerekir. Anakronizm var. Rumeli'ye geçiş Yıldırım Bayezid zamanın değil, Orhan Bey zamanında olmuştur. İşi keramete bağlamaktadırlar. Erken Osmanlı dönemine ait kaynak olmadığı için XV. yüzyıl ortaları ve II. Bayezid ve Yavuz döneminde yazılan eserlerde geriye dönük romantik bir kurgu söz konusu ise, Seyyid Ali Sultan'ın müridleri de Rumeli'ye geçişleri ve fetihleri Kızıldeli'nin eseri ve kerameti olarak gösterme-görme eğilimindeler.

Resim 1.9. Kum Adası

3.9.1. Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Topraktan ya da taştan su çıkarma, İslamiyet öncesi ve İslami dönemde sıkça görülen motiflerden biridir. Örneğin Hz.Muhammed ve Hz.Musa'nın mucizelerinde,[152] Hacı Bektaş-ı Veli ve Abdal Musa Velâyetnâmelerinde görülmektedir.[153] Sarı Saltık, Seyyid Ali Sultan ve Demir Baba menakıpnamesinde de bu motif bulunmaktadır. Ayrıca, Otman Baba da bir kerametiyle ıssız alanlara çeşmeler kurup su akıtmıştır.[154]

---

[151]Rıza Yıldırım, *a.g.e.*,ss.15-16.
[152] Rıza Yıldırım, *a.g.e.*,s. 111-112.
[153] Ahmet Yaşar Ocak, 2012, *a.g.e.*,s. 273.
[154] Haşim Şahin, 2007, *a.g.m.*,s.7.

3.9.2. Sarı Saltık Menakıpnamesinde Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Saltık-nâme'den topraktan ya da taştan su çıkarma motifi şu şekilde geçmektedir: *"...Anda bir kilise vardı, anı zâviye ittiler. Şimdi dahi turur ve hem Şerif 'asasın attı bir taşa mihlayup battı, dibinden bir su çıkup revân oldı. Çün bu yirde bu kilise zâviye oldı, şimdi dahı zâviyedür...* " [155]

Evliya Çelebi Velâyetnâmesinde ise, Sarı Saltık Dobruca şehri yakınındaki Kaligra'da ejderha öldürdükten sonra orada bulunan abdallara ejderha ile savaşırken çok susadığını söyledi. Baktıkları yerlerde su bulamayınca Sarı Saltık eliyle birkaç yeri kazdı ve birer değirmeni çalıştıracak kadar pırıl pırıl bir su çıktı.[156]

3.9.3. Seyyid Ali SultanMenakıpnamesinde Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Seyyid Ali Sultan Menakıpnamesinde ise, bu motif üç yerde geçmektedir. Öğle namazını kılmak için hazırlanan erenler su bulamayınca Emir Sultan elindeki sopayı yere vurmasıyla yerden su çıkmıştır. Seyyid Rüstem de değirmen için gereken suyu asasını yere vurmasıyla yerden çıkan pınardan temin etmiştir.[157] Başka bir yerde Seyyid Ali Sultan'ın ok atmasıyla kayadan su çıkar ve daha sonra bu kayanın adı Kayapınar olur.[158]

3.9.4. Demir Baba Menakıpnamesinde Topraktan ya da Taştan Su Çıkarma Motifi

Demir Baba Menakıpnamesinde: Deliormanbölgesinde Karakoç adlı bir köye gelen Demir Baba'ya köylüler ikramda bulunmuşlardır. Demir Baba da köylülere su çıkarmış ve arkasından Karakoç köyü halkına, "*Az kalın tükenmeyin, beş olun on olmayın. Tükenmeyin, çıplak kalmayın, yeyin doymayın, onmayın, bitmeyin, Karakoç köyünden gitmeyin, amma ayazmanın suyu helal olsun içene*"şeklinde dua etmiştir. Benzer olayda başka bir köyde yaşanmıştır. Demir Baba günlerden birgün Deliorman bölgesinde Şumnu nâhiyesinde bir köy dolaylarındayken Demir Baba'nın yanına bir köylü gelmiştir. Köylü ikram olarak

---

[155] Şükrü Halûk Akalın, 1988, *a.g.e.,*s. 22.
[156] Hamiye Duran "vd.", *a.g.e*., ss.437-439.
[157] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*s.112.
[158] Rıza Yıldırım, *a.g.e.,*ss.75-76.

Demir Baba'dan soğuk su istemiştir. Demir Baba sopasını toprağa batırır batırmaz topraktan su çıkmıştır. Misafirine doldurduğu suyu ikram etmiştir.[159]

Demir Baba hastalara şifa olması için parmaklarının arasından su akıtmıştır. Bu suya "Beş Parmak Suyu"adı verilmiştir. Kuraklık yaşandığı bir dönemde su ve ateşe emir veren Demir Baba bugün Demir Baba Çayırlığı denen vadide su kaynaklarını yeniden açıp su akıtmıştır. Çakmak taşından ateş elde etmiştir. Demiri bulmuş ve insanlara silah ve araç gereç yapımını öğretmiştir. Demir Baba kömür ve demirle uğraşması nedeniyle elleri simsiyahtır. Bu sebeple kendisine "Karapençeli Demir Baba" denilmektedir. Ayağındaki demir ayakkabılar, belinde demir kasaturası ve omzunda demir baltasıyla devler devi Demir Baba baltayla ormandaki ağaçları kesmektedir. Baltanın diğer yüzüyle kayalardan kopardığı taşları yontan Demir Baba, ayağındaki demir ayakkabılarla bastığı yerlerde derin izler bırakmıştır. Attığı adımlar bir tepeden diğerine ulaşabilecek kadar çok büyüktür. Alevilerin bölgede diğer kültürle yakınlaşmaları sonucu Demir Baba söylencesi Hristiyan unsurlar da taşıyan bir efsaneye dönüşmüştür. [160]

Sarı Saltık, Otman Baba, Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Demir Baba'ya ait kerametlerinin her birini yazıp anlatamayacak kadar çoktur. Buraya kadar bahsedilen inanç motifleri üzerinde gösterilmeye çalışılan Türkler'in islamiyet öncesi ve islamiyet sonrasını sentezleyen inanç motifleri geçmişle gelecek arasında bir araç hizmetini görmektedir.

---

[159] Bedri Noyan, 1976, *a.g.e*., s.32.
[160] Ayhan Aydın, *a.g.e.*,s. 455-457.

SONUÇ

Balkanlar veya Osmanlıların ifade ettiği şekliyle Rumeli bölgesi, coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca çeşitli milletlerin hâkimiyet mücadelesi verdikleri bir yer olmuştur. Osmanlılar Rumeli'ye geçtikten sonra sadece askeri tedbirlerle buralarda tutunamayacaklarını biliyorlardı. Bu nedenle iskân siyaseti uyguladılar. Uyguladıkları iskân siyaseti sayesinde bölgede Türk-İslam kültürünü yaydılar.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara yerleşmesinde ve iskân siyasetinin başarılı olmasında dervişlerin aktif rolü olmuştur. Rumeli'de gazi-dervişler Osmanlıların Balkanları fethinden önce, bu coğrafyaya gelmişlerdir. Dervişlerin en bilinenleri Sarı Saltık, Otman Baba, Demir Baba ve Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli)'dır. Bu şahsiyetler sadece dinî hayatın değil sosyal ve kültürel yaşamın, aynı zamanda siyasal ve ekonomik hayatın düzenlemesinde, siyasi hudutların genişletilmesinde, elde edilen toprakların işletilmesinde ve buna paralel olarak söz konusu toprakların imarında etkili olmuşlardır.

Rum abdalları olarak da bilinen bu dervişlerin zaman zaman Osmanlıpadişahları ile olan ilişkileri, sahte dervişlerin ortaya çıkması, devlet otoritesini beğenmeyip başkaldırma gibi sebeplerden dolayı bozulsa da genelde iyidi. Devlede büyük hizmetleri olmuştur. Bunun karşılığında da önemli mevkilere gelip itibar kazanmışlardır.

Tarihi, edebi ve menkıbevi eserlerde yaşayan Sarı Saltuk, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba ve Demir Baba güçlü, cesur ve olağanüstü özellikleriyle Balkanlar için bir eren ve halk kahramanı olmuşlardır. Horasan Erenleri olarak adlandırılan bu önemli tarihi şahsiyetler gaza düşüncesi etrafında şekillenen Osmanlı Devleti'nin dünya görüşünü desteklemişler ve bu görüş doğrultusunda fetihlere katılmışlardı. Ayrıca, gazi-dervişler savaşçı ruhlarının yanında ince ruh yapılarıyla tekke ve zaviyeleri din, sanat ve kültür merkezi haline getirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren toplumsal ve dini hayata önemli katkıları olan bu gazi-dervişler din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın hizmet etmişler, bu nedenle güzel ahlâk ve kerametleriyle Balkan coğrafyasında efsaneleşmişlerdir. Öyle ki, onları ebediyen yaşatmak amacıyla bazı mekânlar kutsiyet özelliği kazanmıştır. Onlara ait mezar ve türbe ziyaretleri günlük hayat içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Bu bağlamda; Rumeli'nin Türkleşip İslamlaşmasında tarikat, tekke, zaviye gazi ve dervişlerin Osmanlı Devletine sağladığı faydaları tespit açısından menakıpnameler son

derece önemlidir. Menakıpnameler, Türklerin yaşadıkları coğrafyalarda halka tarikatların umdelerini öğretmeyi amaçlar aynı zamanda kültür tarihimizin karanlık noktalarını aydınlatmada ve tarihî birtakım tespitlere ulaşmada kaynak niteliği taşıyan eserlerdir. Menakıpnameler, Rumeli dervişlerinin hayatlarının, hizmetlerinin, devletle ve halkla ilişkilerinin öğretilmesinde ana kaynak niteliğindedir.

Rumelideki gazi-derviş menakıpnamelerinin tarihi unsurlarına bakıldığında dönemin tarihi şahsiyetleri ve bunların ilişkileri, siyasi, askeri, sosyal ve dini yapı gibi birçok konudaki bilgiler tarih araştırmacılarına yol göstermektedir. Aynı şekilde efsanevi unsurları da edebiyat ve kültür tarihimizi aydınlatacak birçok bilgiye ulaştırabilir. İslamiyet öncesi Türk kültürü, İslamiyet, fethedilen yerlerin ve Balkan kültürünün özelliklerini ve onların sentezlerini görmek mümkün olacaktır.

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, Tarihi veriler İslamlaşma konusunda menakıpnameledeki anlatımı her zaman desteklememektedir. Gazi-dervişler ve sufi çevrelerin islamlaşmada etkisi olmakla birlikte Rumeli'de İslamlaşma birden bire değil zamana yayılan bir süreçte cereyan etmiştir. Zaman ve mekân kavramlarında eksiklikler bulunmaktadır. Dolayısıyla İslamlaşma olgusunu açıklamada yeterli değildir. Bu sebeple menakıpnameleri tarih araştırmalarında doğrudan ele almak yerine Halk edebiyatının ve kültür tarihinin bir parçası olarak kullanmak daha uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Acaroğlu, M. Türker (2001). Demir Baba Tekkesi Üzerine Bir Araştırma. *Yol Bilim Kültür Araştırma Dergisi*, 11, 3-13.

Acun, Fatma (2002). Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulanması. *Türkler*, 9, 899-908.

Açıkgöz, B. Fatih (2015). Mevlâna Celâleddîn Rûmî ve Hâcı Bektaş Velî Menâkıbnâmelerinin İçerik Bakımından Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Akalın, Şükrü Halûk (1987). *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme.* Cilt: I, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Akalın, Şükrü Halûk (1988). *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme.* Cilt: II, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Akalın, Şükrü Halûk (1990). *Ebül-Hayr-ı Rûmî Saltuknâme,* Cilt: III, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Akalın, Şükrü Halûk (1994). Ebülhayr Rûmî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,*10, 360-362.

Akalın, Şükrü Halûk (1998). Sarı Saltuk'un Türbe ve Makamları Üzerine. *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren Ve Evliyaları Kongresi Bildirileri (13-16 Ağustos),* Ankara: Evrak Yayınları, 9-29.

Akın, Veysi (2017). Osmanlı Kaynak ve Arşiv Belgelerine Göre Süleyman Paşa'nın Vefatı ve Türbesi. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, (25-27 Mart 2016),* Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 3, 507-604.

Aktepe, M. Münir (1950). Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1 (2), 283-306.

Alptekin, Ali Berat (203). Saltuknâme'de Yer Alan Efsanelerin Günümüz Sözlü Kültürüne Yansıması. *Millî Folklor Dergisi,* 98, 5-18.

Arslan, Mehmet (2015). *Menâk-ı İmâm-ı A'zam (Şemseddin Sivasî Külliyatı).* Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.

Aslan, Halide (2016). Balkanlarda İslam'ın Görünümlerinden Alevilik/Halvetilik. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 89-110.

Âşıkpaşazâde (2013). *Âşıkpaşazâde Tarihi. Osmanlı Tarihi (Haz.* Necdet Öztürk*),* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Ateş, Süleyman (2002). Kutub. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26, 498-499.

Ay, Resul (2006). Ortaçağ Anadolusu'nda Bilginin Seyahati: Talebeler, Âlimler ve Dervişler. *Tarih ve Toplum-Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3, 17-53.

Ay, Resul (2008). *Anadolu'da Derviş ve Toplum:13-15. Yüzyıllar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Ay, Resul (2015). Erken Dönem Anadolu Sufiliği ve Halk İslam'ında Hulûlcü Yaklaşımlar ve Hulûl Anlayışının Farklı Tezahürleri. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* (72), 1-24.

Aydın, Abdullah (2013). Ahmed Câhidî ve Dîvânı. *Akademik Bakış Dergisi(Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler),* (36), 1-21.

Aydın, Ayhan (2003). Bulgaristan Deliorman Bölgesindeki İnanç ve Kültür Yaşayış Üzerine Ali Lütfi Piroğlu'yla Yapılan Söyleşi. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 26, 31-52.

Aydın, Ayhan (2008). *Deliorman'ın Koca Çınarı Ahmet Hezerfen (Yaşamı, Anıları, Çalışmaları, Yazılarından Örnekler).* İstanbul: Niyaz Yayınları.

Aydın, Hayati (2015). İslam İnançları Açısından Mucize, Kerâmet, Sihir ve İstidrac Kavramları Üzerine Bir İnceleme. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* XVII (32), 105-137.

Azimli, Dilavar (2010). Balkanlarda İslam'ın Yayılmasında Tasavvufun Rolü(Avrupa ve Rus Dilli Kaynaklar Temelinde).*Balkanlar ve İslam Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık Uluslararası Sempozyum:* 03-05 Kasım, 16-17.

Bakırcı, Nedim; Kürşat, Hüseyin Türkan (2013). Tekke ve Zaviyeleri Balkanlar'daki Rolü ve Önemi. *Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* (1), 145-160.

Barkan, Ömer Lütfi (1942). Osmanlı İmparatorluğu Bir İskân Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve *Temlikler* (I), (İstilâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler)*.Vakıflar Dergisi,* 2, 279-386.

Başkan, Yahya (2017). Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzeneos'un Kızı Theodora ile Evliliği. *Tarih Dergisi, 66, 47-61*.

Batca, Maria (1998). Romanya-Dobroudja Türk Topluluğunun Toplumsal Hafızasında Sarı Saltık Baba, Babadağ Şehrinin Kuruluş Efsanesi. *1.Uluslararası Türk Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri(13-16 Ağustos 1998)*, Ankara: Evrak Yayınları, 75-85.

Bayram, Mikail (2008). *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı),* (3.bsk.), İstanbul: Nüve Kültür Merkezi.

Bilgili, Ali Sinan (2010). Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi (1401-1826). T*ürk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* 53, 89-114.

Birdoğan, Nejat (1995). *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşkesi Ocaklar Dedeler Soyağaçları*. İstanbul: Mozaik Yayınları.

Birdoğan, Nejat (1998). Otman Baba Velâyetnâmesi.*1.Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri. 13-16 Ağustos (Uluslararası Türk Eren ve Evliyaları Kongresi),* Ankara 1998.

Boran, Mustafa (2017). Menakıpnamelerin Yapısalcı Yöntemler ile İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Boratav Pertev, Naili (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Bulut, Halil İbrahim (2001). Harikulade Olması Açısından Keramet ve Mucize ile İlişkisi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 329-350.

Büyükçınar, Ayşe Beyza (2016). Romanya "Babadağı" Ekseninde Sarı Saltuk ve Heterodoks İslam.*Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiriler (6-8 Ekim 2016),* (Ed.: Aşkın Koyuncu), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, (1), Aralık 2017, 266-275.

Büyükokutan, Aslı (2014). Manisa'daki Sarı Saltuk Türbesi Etrafındaki İnanış ve Uygulamalar. *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi*

Sempozyumu Bildiriler. Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, 57-79.

Cebecioğlu, Ethem (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitapevi Yayınları.

Clayer, Nathalie; Popovic, Alexandra (2014). Osmanlı Döneminde Balkanlardaki Tarikatlar. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler (Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm),* (Haz.: Ahmet Yaşar Ocak),Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 301-323.

Çelebi, Evliyâ (1970). *Seyâhâtnâme*, (Haz.:Zuhuri Danışman), İstanbul: Kardeş Matbaası.

Çelebi, Evliya (1984). *Seyahatnâme (Rumeli-Solkol ve Edirne),* (Haz.:İsmet Parmaksızoğlu), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Çelebi, Evliya (2003). *Seyahatnâme (Topkapı Sarayı Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini),* (8.Kitap), (Haz: Seyyid Ali Kahraman, "vd."), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çelebi, İlyas (1997). Kur' an-ı Kerim'de İnsan-Cin Münasebeti. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 13 (15), 167-197.

Çetin, Halil (*2012).* Osmanlı Saltanat Rüyaları ve Tarihi Bağlam. *Tarih İncelemeleri Dergisi, XXVII (1), 37-68.*

Çibik, Tuba Hatipler (2014). Balkanlardaki Bektaşi Tekkelerinin Enerji Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi: Harabati Baba Dergâhı Örneği. Trakya Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Çibik, Tuba Hatipler; Umaroğulları, Filiz (2017). Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşi Tekkeleri. İnsan *Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 6 (1), 458-481.

Demir, Necati (2014). Tarihi, Kültürel ve Destanî Bir Kaynak Olarak Saltıkname. *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler,*Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, (Haz.:Ahmet Günşen,"vd."), Edirne, 155-177.

Demir, Necati ve Erdem, Mehmet Dursun (2006). Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı. *Türkoloji Dergisi,* 1, 106-159.

Demirci, Mehmet (2002). Müslüman Türklerde Tasavvuf. *Türkler*, (Ed.: Hasan Celâl Güzel "vd."), Yeni Türkiye Yayınları. 5, 489-497.

Demirci, Mehmet (2011). Gazi Dervişler ve Balkanlar, (Ed.:Hasan Kâmil Yılmaz) *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi,* 27, 147-159.

Devellioğlu, Ferit (2001).*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.

Doğru, Halime (2015). Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti.*Yeni Türkiye (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı*),(Ed.: Hasan Celâl Güzel), Ankara: Türkiye Araştırma Merkezi Yayınları, I (66),790-805.

Duran, Hamiye "vd." (2010). *Hünkâr Hacı Velî Velâyetnâmesi*, Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş veli Araştırma Yayınları.

Elçin Şükrü (1993). *Halk Edebiyatına Giriş.* Ankara: Akçay Yayınları.

Emecan, Feridun (2002). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine. *Türkler*, (Ed.Hasan Celal "Vd."), 9, 15-32.

Emecan, Feridun (2007). Niğbolu Savaşı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 33, 89-92.

Emecen, Feridun (2010), Süleyman Paşa. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 38, 94-96.

Emecen, Feridun (2017), Rumeli Fâtihi Süleyman Paşa'ya Dair Bazı Meseleler ve Notlar. *Avrasya İnceleme Dergisi*, C.6,S.1, 1-8.

Engin, Refik; Demir, Tazegül (2010). Kızıldeli Süreklerinde Okunan Nefesler. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* 53, 411-424.

Ercan, Müge (2010). Yazılı ve Sözlü Kaynaklardan Hareketle Gelibolu Yarımadası Köy Adaları Üzerine Bir İnceleme. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* 23, 113-121.

Erdoğan, Kutluay (1993). *Alevilik Bektaşilik,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Ergin, Muharrem (2011). *Dede Korkut Kitabı*, Ankara: Boğaziçi Yayınları.

Erginli, Zafer (2002). Osmanlı Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri. *Türkler,* (Ed.: Hasan Celal "vd."), 9, 107-115.

Ergun, Metin (2000). Osmanlı Dönemi ile İlgili Türk Efsaneleri. *Yeni Türkiye Dergisi:701 (Osmanlı Özel Sayısı I,Siyaset ve Teşkilat)*,S.31, 202-210.

Erken, Uğur Altuğ (2011). On Beşinci Asır Osmanlı Balkanlar'ında Tımar Sistemi'nin Tatbikinde Coğrafi Koşulların Tesiri. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1 (1), 29-44.

Ersal, Mehmet; Deyiş, Ezgi (2017). Yemekten Ritüel Yaratmak: Alevi İnanç Sisteminde Yemek Kültü. (Ed.: Mehmet Ersal), *Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi,* (16), 139-199. *Fakültesi Dergisi*,(Ed.:Halise Kader Ayata " vd."), I, (1), 48-58.

Faroqhı, Suraiye (2010). Bir Bektaşi Merkezinde Tarımsal Faaliyetler: Kızıldeli Tekkesi 1750-1830, (Çev. Deren Başak Akman Yeşilel,"vd."),Türk *Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* (53), 35-58.

Florıotı, Hande Duymuş (2013). "Eski Mezopotamya'da Kehanet Olgusuna Genel Bir Bakış", *Tarih Okulu Dergisi,* 6 (XV),23-42.

Gökalp, Ziya (1976).*Türk Töresi*, (Haz. Hikmet Dizdaroğlu), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökbilgin, Tayyib (1957). *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1953). *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1958). *Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî Vilâyet-nâme.* İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Gölpınarlı, Abdülbaki; Boratav, Pertev Naili (1991). *Pir Sultan Abdal.* İstanbul: Der Yayınları.

Gönüllü, Açelya Betül (2017). Türk Kültüründe Ejderha Figürü ve Bir Fakülte Amblemi Olarak Uygulanması. *1.Uluslararası Akademik Çalışmalar Sempozyumu, Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı,* 21-23 Eylül 2017, 1-11.

Gülerer, Salih (2013).Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler ve Menâkıbnâme Yazıcılığı. *Tarih OkuluDergisi*, XVI, 233-262.

Günay, Umay (1992). Masal. *Türk Dünyası El Kitabı.* (Üçüncü Cilt Edebiyat), (2.bsk.), Ankara: Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü Yayınları, 321-332.

Günay, Umay (2011). *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*. İstanbul: Akça Yayınları.

Günşen, Ahmet (2014). Saltık-Nâme Yazarı Ebu'l Hayr-ı Rumi ve Mevlid Yazarı İpsalalı Ebu'l-Hayr Aynı Kişi Midir?.*Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler, (Haz.:Ahmet Günşen,"vd.")*, Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, 27-41.

Güzel, Abdurrahman (1999). *Abdal Musa Velâyetnâmesi,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Güzel, Abdurrahman; Torun Ali (2003). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Halaçoğlu, Yusuf (1991). Ankara Savaşı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* 3, 210-211.

Halaçoğlu, Yusuf (1996). *XIV-XVII Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Hamarat, Zehra (2015). Bayramî'-Şemsî Tarikatı Menakıpnamelerinin Toplum Hayatına Etkileri Bağlamında Değerler Bakımından İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Harmancı, Meriç(2011). "Bir Monomitos Örneği Olarak Demir Baba Vilâyetnamesi", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 1, 99-105.

Hezarfen, Ahmet (1999), "Dobruca ve Deliorman'da Alevi - Bektaşi Tekkeleri ", *I.Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri,* Ankara s.158.

Hezarfen, Ahmet (2006). *Tarihi Belgeler Işığında Kızıldeli Sultân (Seyyid Ali Sultan) Dergâhı.* İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.

Hoca, Fadıl (2014). Makedonya'da Sarı Saltuk'la İlgili Efsanelere ve İnançlar.*Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler, (Haz.:Ahmet Günşen,"vd.")*, Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, 121-131.

Hoca, Fadıl (2015). Balkanlar'da İslam Kültürü Tarihinde Sarı Saltuk'la İlgili Efsaneler Ve Rivayetlerin Önemi. *Hikmet Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi,* 2 (26), 8-28.

Imber, Colin (1999). Osmanlı Hanedanı Efsanesi. (Çev. Seyfettin Erşahin), *İslami Araştırmalar Dergisi,* 12 (1), 17-26.

İbrahimî, Mehmet (1992). Eski Yugoslavya'da İslâm Kültürünün Yerleşmesinde Tarikatların Önemi. *İslami Araştırmalar Dergisi, 6,* (*4), 249-260.*

İnalcık, Halil (1993). *Edirne'nin Fethi (1361), Edirne: Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

İnalcık, Halil (1995). *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I.* (3.bsk.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnalcık, Halil (2005). Osmanlı Devleti'nin Doğuşu Meselesi. *Söğüt'ten İstanbul'a/Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, (*Der. Oktay Özel ve Mehmet Öz), (2.Bsk.), İstanbul: İmge Kitabevi, 225-243.

İnalcık, Halil (2005). Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmed. *Doğu-Batı Makaleler I.* İstanbul: Doğu Batı Yayınları.138-162.

İnalcık, Halil (2007). Orhan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* 33, 375-386.

İnalcık, Halil (2016). Türkler ve Balkanlar. *Balkanlarda Miadı Dolmayan Umut,* (Ed.:Muhammet Savaş Kafkasyalı), C.2, Ankara: Tika Yayınları,9-41.

İnançer, Ömer Tuğrul (2014). *Osmanlı Tarihinde Sufîlik Âyin ve Erkânları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnbaşı, Mehmet (2002). Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti. (Haz.: Hasan Celâl Güzel "vd."),*Türkler,* Ankara, 9, 154-164.

İzeti, Metin; Otyakmaz, Hilal (2017). Arnavutluk-Kruja'daki Sarı Saltık Makamı Etrafında Gelişen İnanç ve Ritüeller. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* 81, 27-46.

Kafadar, Cemal (2010). Modern Tarih Yazımında Osmanlı Devleti'nin Doğuşu. *İki Cihan Âresinde (Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu),* (Çev. Ceren Çıkın), (Haz. Mehmet Öz), Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi, 45-70.

Kafesoğlu, İbrahim (1996). *Türk Milli Kültürü* (14.bsk.). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kalaycı, İsa; Kızılkaya, Oktay (2012). Osmanlı Devleti'nin İskân Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (9), 361-378.

Kara, Mustafa (2014). Tasavvuf Istılahlarına Dair Kitaplar. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler (Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm),* (Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karadağ, Metin (1999). *Türk Hak Edebiyatı Anlatı Türleri.* Ankara: Karşı Yayınları.

Karaköse, Hasan (2017). Ahiliğin Balkanlara Geçiş Yolu. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,* (82), 91-106.

Karamahmut, Rifat (2006). Makedonya Müslüman Azınlıkları Dini Kurumları ve Çağdaş Sorunları. Ankara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Karamustafa, Ahmet, T. (2014). Yesevilik, Melamilik, Kalenderîlik, Vefâ'îlik ve Anadolu Tasavvufunun Kökenleri Sorunu. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler,* (2.bsk.), (Haz.: Ahmet Yaşar Ocak), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 67-97.

Kayapınar, Ayşe (2002). Tuna Bulgar Devleti, (Ed.: Celâl Güzel "vd."), *Türkler,* Cilt:, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.530-640.

Kayapınar, Levent ",vd.", (2011). *Bizans Tarihi, (Ed.*Levent Kayapınar), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kemaloğlu, Muhammet (2011). XI.-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 4,145-158.*

Kemaloğlu, Ahmed Faruk (2016).Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıpnâmesi ve Velâyet-Nâme-Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli'de Mitoloji. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

Kıel, Machıel (1994). Deliorman (Kuzeydoğu Bulgaristan' da Bir Bölge).*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,9,141-144.

Kıel, Machıel (2009). Sarı Saltuk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 36, 147-150.

Kıel, Michael (1980). Sarı Saltık ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar , (Çev. Fikret Elpe),*Türk Dünyası Araştırma Dergisi,* 3,(9), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 25-36.

Kılıç, Filiz, "vd." (2007). *Otman Baba Velayetnamesi (Tenkitli Metin),* Ankara: Grafiker Ofset.

Kılıç, Filiz; Bülbül, Tuncay (2011). *Demir Baba Menakıpnamesi-İnceleme-Tenkitli Metin,* Ankara: Grafiker Yayınevi.

Kılıç, Rüya (2004). Osmanlı Devleti'nde Gülşenî Tarikatı (Genel Bir Yaklaşım Denemesi). *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (Otam), 15 (15),209-226.*

Kılınç, Aziz (2014). Çanakkale Sarıcaeli ve Çınarlı Köylerindeki Sarı Saltuk Mezarları ve Buna Bağlı İnançlar. *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler,* (Haz.:Ahmet Günşen,"vd."), Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, 91-101.

Kızıldağ, Hasan (2017). Ariflerin Menkıbeleri'nde Rüya ve İşlevsel Yansımaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (57), 608-624.*

Koca, Şevki (2002). *Odman Baba Velayetnamesi (Velayetname-i Şahi Gö'çek Abdal)*, İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Koca, Şevki (2005). Dimetoka'da Bir Erenler Ocağı Seyyid Ali Sultan-Kızıldeli (Microdorian) Bektaşi Dergâhı. *Bektaşi ve Bektaşi Dergâhları.* (Ed.: Ayhan Aydın), İstanbul: Cem Yayınları: 11,117-122.

Koçak, Aynur; Gürçay, Serdar (2017). Alevi-Bektaşî Velâyetnâmelerinde Ejderha Motifi, *Journal Of Analytic Divinity Dergisi,* 1 (1), 34-64.

Koltaş, Nurullah (2014). Balkanlarda Tasavvufun Yayılışını Hızlandıran Etmenlere Reaksiyoner Bir Tavır Olarak Bogomilizm ve Melamilik. *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı 07-09 Mayıs 2014*(Kongre Merkezi, Edirne),261-270.

Koyuncu, Aşkın (2010). Osmanlı Döneminde Balkanlarda İslamlaşma Olaylarının Genel Özellikleri. *Balkanlar ve İslam Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık Uluslararası Sempozyum,* 16-17.

Kozan, Ali Ve Akyol, Sevil (2013). Şeyh Bedreddin'in Menkıbevi Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser: Menakıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan. *Tarih Okulu Dergisi*, Xıv, 77-112.

Köklügiller, Ahmet (1982). *150 Soruda Türkçe Temel Bilgiler*. İstanbul: Otağ Yayınevi.

Köksal, Hasan (1984). *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (1943). Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları, Umumî Bir Bakış. *Belleten,* VII, (27),379-521.

Köprülü, M. Fuad (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (1994). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Köprülü, M. Fuat (1966). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Köprülü, Orhan F.(1991). Bacıyân-ı Rûm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* 4, 415.

Krstic, Tijana (2015). *Osmanlı Dünyasında İhtida Anlatıları 15.-17. Yüzyıllar*, (Çev. Ahmet Tunç Şen), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kurt, Yılmaz (1999). Osmanlı Toprak Yönetimi, *Osmanlı 3(İktisat),* (Ed.:Güler Eren),Ankara:Yeni Türkiye Yayınları,59-65.

Lowry, Heat W (2008). *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550:Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Altyapı Gelişmesi.* (1.bsk.), (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Bahçe Şehir Üniversitesi Yayınevi.

Maden, Fahri (2010). Kızıldeli Sultan Tekkesinin Kapatılması (1826) ve Faaliyetlerine Yeniden Başlaması. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi*, 53, 115-126.

Maden, Fahri (2016). Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Osmancık'ta Koyun Baba Tekkesi. *Alevilik Araştırmaları Hakemli Dergisi,11,73-128.*

Melikoff, Irene (1998). *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, (Çev. Turan Alptekin), İstanbul: Cumhuriyet Kitapları Yayınları.

Mellikoff, Irene (1994).*Uyur İdik Uyardılar(Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları)*, (Çev. Turan Alptekin*),* İstanbul: Cem Yayınları.

Mercan, İsmail Hakkı (2003). Türk Tarihinin Kaynaklarından Olan Bazı Ve Gazavatnameler Hakkında. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (10), 107-130.*

Nicoloudes, Nicolaos (2008). Bir Tarihi Olayın Açıklanması İle İlgili Sorunlar: Gelibolu'nun Fethi Ve Laonikos Chalkokondyles, (Çev. F. K. Mollaoğlu).*Tarih Araştırmaları Dergisi,* 27 (44), 205-213.

Noyan, Bedri (1976). *Demir Baba Vilâletnamesi*. İstanbul: Can Yayınları.

Noyan, Bedri (2000). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*III, (Haz.: Şakir Keçeli), Ankara: Ardıç Yayınları.

Noyan, Bedri (1999). *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultân) Vilayetnamesi,* Ankara: Ayyıldız Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992). Balım Sultan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (5), 17-18.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992). Battalnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 5, 206-208.

Ocak, Ahmet Yaşar (1993). Dânişmendnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* 8, 478-480.

Ocak, Ahmet Yaşar (1981). Bâzı Menâkibnâmelere Göre XIII-XV. Yüzyıllardaki İhtidalarda Heterodoks Şeyh ve Dervişlerin Rolü. (Neşir Heyeti. Halil İnalcık "vd."), *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* Ι, 31-42.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler – Metodolojik Bir Yaklaşım.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar).* (2.bsk.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2002). *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanî Öncüsü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2008). *Türkler, Türkiye ve İslam (Yaklaşım, Yöntem ve Yorum Denemeleri)*. (9. bsk.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2010). *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2011). *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2011). *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri: Selçuklu Dönemi: Makaleler-Araştırmalar*,(Haz.:Nurettin Pirim;Haşim Şahin),İstanbul: Kitap Yayınevi.

Ocak, Ahmet Yaşar (2012). *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri(Bektaşi Menakıpnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri).* (9.Bsk.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2018). *Arı Kovanına Çomak Sokmak (Taşra Kökenli Bir Tarihçinin Sıradan Meslek Hayatı).* (Söyleşi: Haşim Şahin), (2. bsk.), İstanbul: Timaş Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar "vd."(2004).Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler: Tartışma Panel Bildirileri* (Ankara, 19 Mart 1999), (Ed.: Suavi Aydın "vd."), Ankara: İmge Kitabevi,75-91.

Okiç, Muhammet Tayyib (1952). Sarı Saltuk'a Ait Bir Fetva", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt I, sayı 1, Ankara 1973, s.52.

Okiç, Muhammet Tayyip (2015). *Sarı Saltık'a Ait Bir Fetva, Sarı Saltık'a Ait Bir Fetva (Bir Fetva Etrafındaki Münakaşalar).* (Haz.: Şefik Kantar), İstanbul: Ukid Yayınevi,19-40.

Orhonlu, Cengiz (1987). Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Orhonlu, Cengiz (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı.*(2.bsk.), İstanbul: Eren Yayıncılık.

Ortaylı, İlber (2004). Menkıbe. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler: Tartışma Panel Bildirileri* (Ankara, 19 Mart 1999), (Ed.:Suavi Aydın "vd."), Ankara: İmge Kitabevi, 11-25.

Ortaylı, İlber (2018). Türkler Olmadan Tarih Olmaz!", (Haz. Cansu Canan Özgen), (Ed.:Can Uyar), *Türklerin Serüveni (Metehan'dan Attila'ya Fatih'ten Atatürk'e).*(7.bsk.), İstanbul: Kronik Kitap,73-101.

Oruç Beğ (2011). *Oruç Beğ Tarihi. Üç Osmanlı Tarihi,(Haz. Atsız),*İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ögel, Bahaeddin (2010). *Türk Mitolojisi Cilt: I.* (5. Bsk.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öz Gülağ (2010). *Anadolu Erenleri: Aleviliğin Tarihsel Altyapısı.* Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

Özcan, Hatice (2007).Halkın Çoban Dede'den Beklentilerinin Psikolojik Nedenleri. Çukurova Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Özçelik, Mustafa (2009). *Seyyid Battal Gazi*. Ankara: Eskişehir Valiliği Kültür Yayınları.

Özdemir, Rifat (1994). Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset, *Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi,* (5), 259-310.

Özmen, İsmail (2000). *Simgeler Kenti Bektaşilik (Antropolojik, Etnografik Ve Felsefe Bir İnceleme),* Cilt:1, Ankara: Matsa Basımevi.

Özsaray, Mustafa (2018).Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı'da Devlet-Tekke İlişkileri (XIX. Yüzyıl). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Öztürk, Necdet (2017). 15.Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde Süleyman Paşa. *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III.,*Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür Ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 539-548.

Öztürk, Necdet (1989). Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair. *Türklük Araştırmaları Dergisi,* IV (4), 135-145.

Öztürk, Necdet (1991). Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve Gelibolu'nun Fethi. *Türk Tarih Dergisi,* 51, 21-24.

Paçacıoğlu, Burhan (1993).*Battal-Nâme (İnceleme-Metin-İnteks)*. Erciyes Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.* Cilt: I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.* Cilt: III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Parlatır, İsmail vd. (1998). *Türkçe Sözlük* 2, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Parmaksızoğlu, İsmet (1971). *İbn Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Pay, Salih (2009). Rumeli Fethi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* 18 (1), 279-297.

Rodoplu, Fatma (2013). Türklerin Balkanlardaki Manevî Nüfuzu Olan Şeyh ve Dervişlerin Önemi: Demir Baba Örneği. *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi,*2 (2),115-135.

Sakaoğlu, Saim (1970). *101 Anadolu Efsanesi.* İstanbul: Damla Yayınevi.

Salih, Eyüp (2014). Makedonya'da Tasavvuf Alanında Etkili Olan Halvetilik ve El Hacc Mehmet Pir Hayati Efendi Rumi Halveti Asitanesi [Bildiri]. *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar,* Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı 7-9 Mayıs: Toplantı Yeri: Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi, İstanbul 2014, 271-292.

Saltık, Veli (2004). *İz Bırakan Erenler ve Alevi Ocakları.* Ankara: Kuloğlu Yayınları.

Saltık, Veli (2012). *Sarı Saltuk ve Saltuklular*, Ankara: Kuloğlu Yayınları.

Sancaktar Caner (2011). Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi,*2 (2),27-47.

Saygı, Hakkı (1996). *Otman Baba ve Velayetnamesi.* İstanbul: Saygı Yayınları.

Selçuk, Hava (2002). Rumeli'de Osmanlı İskân Siyaseti (1299-1481). Erciyes Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Sevinç, Bayram (2013). Yiğit ve Silahlı Adam Diyalektiğinde Kılıç İmgesi. *Turkish Studies Dergisi,* 8 (6), 619-639.

Seyidoğlu, Bilge (1985). *Erzurum Efsaneleri (Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme).* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Seyidoğlu, Bilge (1992). Efsane. *Türk Dünyası El Kitabı (Üçüncü Cilt Edebiyat).* Ankara: Türk Kültürünün Araştırma Enstitüsü Yayınları, (2.Bsk.), 315-321.

Sezgin, İbrahim (1998). XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi. Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Sezgin, İbrahim (1999). Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi. *Osmanlı Ansiklopedisi (Osmanlı Devleti'nin 700.Kuruluş Yıldönümü*), (Ed.:Güler Eren), Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, (I), 212-216.

Stefanov, Yordan (1998). *Demir Baba Tekkesi, Bulgaristan Alevileri ve Demir Baba Tekkesi*, İstanbul: Kaynak Yayınları,161-174.

Steinherr, İrene Beldiceanu (1999). Osmanlı Tahrir Defterlerinde Seyyid Ali Sultan: Heterodoks İslâm'ın Trakya'ya Yerleşmesi"*, Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Viaegnatia (1380-1699),* (Haz. Elizabeth Zachariadou), (Çev. Özden Arıkan, "vd".), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları,50-73.

Şahin, Haşim (2004). Menâkıbnâme. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, 112-114.

Şahin, Hâlil İbrahim (2010). Seyyid Ali Sultan Velayetnamesindeki Olağanüstülüklerle İlgili Bazı Motifler Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Kültür ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 53, 315-330.

Şahin, Haşim (2007). Otman Baba. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, 6-8.

Şahin, Haşim (2009). Seyyid Ali Sultan. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, 48-50.

Şahin, Haşim (2010). Alevi –Bektaşi Tarihinin Yazılı Kaynakları: Velayetnameler. *Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü. (*Ed.: H.İbrahim Bulut), Sakarya Üniversitesi Yayınları, (1.bsk.),357-366.

Şahin, Haşim (2010). Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,*17-34.

Şahin, Haşim (2017). *Dervişler ve Sufi Çevreler (Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Şahsiyetler).* (2. bsk.), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Şahin, İlhan (1992). Kuruluştan Fetret Devrine Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi. *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi Ansiklopedisi,* (Haz. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul: Çağ Yayınları, X, 134-165.

Şeker, Mehmet (2007). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Şimşek, Ahmet (2001). Tarih Eğitiminde Efsane ve Destanların Rolü. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,2 (3),11-30.*

Şimşek, Selami (2014). Osmanlı'nın Balkanlardaki Önemli Kültür Merkezlerinden Biri Filibe'de Tasavvuf ve Tarikatlar. *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar - Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı.* Tarih: 7-9 Mayıs 2014, Edirne Yer: Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi, 231-292.

Tabakoğlu, Ahmet (1999). Osmanlı İçtimaî Yapısının AnaHatları. *Osmanlı,* (Ed. Güler Eren),Yeni Türkiye Yayınları. 4, 17-32.

Tanman, M. Baha (1994). Demir Baba Tekkesi. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9, 150-151.

Tanman, M.Baha (2014). Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Ve Sufiler (Kaynaklar-Doktrin-Ayin Ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm),* (2.Bsk.),(Haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.363-425.

Tatlısumak, Uğur (2016).Osmanlı Uleması ve Patronaj İlişkisi. Selçuk Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Temizyürek, Fahri (2014). Anadolu'dan Balkanlara Sarı Saltuk'un İzleri". *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu Bildiriler,* Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, 131-39.

Togan, Zeki Veli (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş.* (3.bsk.), İstanbul: Enderun Kitabevi.

Togan, Zeki Veli (1982). *Oğuz Kağan (Reşiddeddin Oğuznamesi, Tercüme Ve Tahlili).* (2.bsk.), İstanbul: Enderun Yayınları.

Togan, Zeki Veli (1985). *Tarihte Usûl.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Tozlu, Selahattin (2010). Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıdeli (Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi (1826-1852). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,*(53), 127-152.

Tuğrul, Talip (2006). *Tunceli Aleviliğinde İnanç ve İbadet (Sarı Saltık Ocağı Örneği).* Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamışyüksek Lisans, İstanbul.

Tuğrul, Talip (2014). Sarı Saltık'ın Tarihî Ve Menkıbevî Hayatı. *Türk Dünyası Bilgiler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması Bildiriler*,(Ed.:Ejder Okumuş),Iı, Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları, 117-129.

Turan, Fatma Ahsen (2007). Bulgaristan'da Demir Baba Tekkesindeki İnanç Sembollerinin Ve Ritüellerinin Çözümlenmesi. *Türk Kültür Ve Hacı Bektaşı Veli Araştırma Dergisi*,(43),97-106.

Turan, Osman (1973). *Türkler Anadolu'da*, İstanbul: Hareket Yayınları.

Turan, Osman (1978). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*.Cilt:II.,İstanbul: Nakışlar Yayınevi.

Turan, Osman, (2002). *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih (Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1328*). (7. bsk.), İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Turan, Şerafettin (1994). *Türk Kültür Tarihi (Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne Ve Evrenselliğe),* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Türer, Osman (2014). Osmanlı Anadolu'sunda Tarikatların Genel Dağılımı. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf Ve Sufiler (Kaynaklar-Doktrin-Ayin Ve Erkan-Tarkatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm), (*Haz.:Ahmet Yaşar Ocak), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 255-301.

Uçan, Muharrem ve Demir, Zeynel (2015). *Kırkların Serdarı Kızıldeli*. İstanbul: Kalender Yayınevi.

Uçkun, Rabia (2014). Saltık-Nâme'de Sarı Saltuk Gazi'ye Atfedilen Kerametler. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması.* (26-28 Mayıs) Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı Yayınları,14 (1),131-144.

Uludağ, Süleyman (1995). Erenler. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,*11, 294-295.

Uludağ, Süleyman (1997). Hallâc-ı Mansûr. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C.15, 377-381.

Uludağ, Süleyman (2002). Keramet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, 265-268.

Unat, Faik Reşit; Köymen, Mehmet A. (1949). *Kitâb-I Cihan- Nümâ Neşrî Tarihi*, Cilt:1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ural, Selçuk (2015). Makedonya'nın İslamlaşmasında Bektaşi ve Halvetiliğin Katkısına Bir Örnek: Kırçova'da Bektaşi ve Halveti Tekkeleri. *Tük Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (*73), 129-151.

Uzun, Gülsine (2008). Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Falcılık, Kehanet ve Rüya Motifi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1,(3), 424-434.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı (1995).*Osmanlı Tarihi,* Cilt: II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı, İ.Hakkı (1972). *Osmanlı Tarihi,* Cilt: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Üçüncü, Kemal (2004). Sözlü Kültür / Tarih Bağlamında Edebi Bir Metin Olarak Otman Baba \ Velâyetnâmesi. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* (28),1-29.

Ülkü, Candan (1995). *Ejderhanın Motif Olarak Gelişimi ve Osmanlı Sanatında Kullanımı (1453-1600*), İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Wıttek, Paul (1971). *Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri (Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu).* (Çev: Güzin Yalter), İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Yalçın, Yunus (2008). Türk Edebiyatında Velâyetnâmeler ve Otman Baba Velâyetnâmesi. Erciyes Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Yazıcı, Tahsin (1989).*Ahmed Eflâkî.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (2), 62.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Renkli Kelime Mealli Kur'an-I Kerim* (Güncel Türkçe İle Sadeleştirilmiş). Mekki Yayıncılık.

Yıldırım, Rıza (*2010),* "Bektaşi Kime Derler?:" Bektaşi"Kavramının Kapsamı Ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz Denemesi. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (55), 23-58.*

Yıldırım, Rıza (2001). Dervishes İn Earlyottomansocietyandpolitics: A Study Of Velayetnames As A Source Forhistory. Unpublished Master Thesis, Bilkent University, Ankara.

Yıldırım, Rıza (2007). Efsanede Gizli Gerçek: Bir Tarih Kaynağı Olarak Seyyid Ali Sultan Velayetnamesi. *Tarihve Toplum: Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, (6), 9-37.

Yıldırım, Rıza (2007). *Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) ve Velâyetnâmesi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yıldırım, Rıza (2010). Bektaşî Alevî Geleneğine Göre Seyyid Ali Sultan. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi,* (53),59-88.

Yıldırım, Rıza (2010). Muhabbetten Tarikata: Bektaşî Tarikatı'nın Oluşum Sürecinde Kızıldeli'nin Rolü. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi*, (53),153-190.

Yıldırım, Rıza (2013). Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Velâyetnâmesi), *Bilim ve Sanat Vakfı Bülten,* (Haz. Remzi Şimşek), 82, 84-86.

Yıldırım, Rıza (2019). *Hacı Bektaş Veli'den Balım Sultan'a Bektaşiliğin Doğuşu.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldız, Abdulvahap (2009). Kerâmet ve İstidrâc. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*14, (21-21), 41-64.

Yordan, Stefanov (1998). Demir Baba Tekkesi (Haz.: İvaniçka Georgieva), *Bulgaristan Alevileri Ve Demir Baba Tekkesi*, (Çev. M.Türker Acaroğlu), İstanbul: Kaynak Yayınları, Ss.161-174.

Yurtoğlu, Gökhan (2012). XV. Yüzyılda Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sûfîsi: Otman Baba ve Velâyetnâmesi. Gazi Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yurtoğlu, Gökhan (2016). Otman Baba'nın Tarikatına Dair. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,* (80), 137-149.

Yüce, Kemal (1987). *Saltuk-Nâme'de Tarihi, Dini ve Efsanevî Unsurlar*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Yüce, Kemal (2014). Sarı Saltık İnancının Yayılma Sahaları. *Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltık Gazi Sempozyumu Bildiriler*, (Haz.: Ahmet Günşen "vd.,") Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını, Edirne 139

İnternet Kaynakları

Güleç, İsmail Rumeli'nin Manevi Fetihlerinden Otman Baba;www.ismailgullec.net/item/352

rumeli-nin-manevi-fetihlerinden-otman-baba(ErişimTarihi:10.04.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı Adı :Yılmaz, Fatma

Uyruğu :T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 15.02.1982 Çanakkale/Biga

Telefon : 05436202824

E-mail :ecrin840-ecr@hotmail.com

Eğitim

Derece	*Eğitim Birimi*	*Mezuniyet Tarihi*
Yüksek Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2019
Lisans	Lefke Avrupa Üniversitesi	2005

İş Deneyimi

Biga Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	Öğretmen	2016